

Tartu Ülikool
Pärnu kolledž

**Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine-sotsiaalsed ja
kultuurilised erinevused.**
**Perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste
hindamine**

Rahvastikuministri büroo

Uurimisprojekti teostajad:

Marju Medar, M.A. (ST) – uurimuse läbiviimine

Taavi Tamberg, - andmeanalüüsi teostamine

Sisukord

SISSEJUHATUS	5
I UURIMISPROBLEEMI PÜSTITUS	7
II UURIMISMETOODIKA.....	9
1. Ankeetküsitluse läbiviimine :.....	9
2. Andmeanalüüsi teostamine	9
3. Ankeetküsitluse valim	10
3.1. Ankeetküsitluse valim soo, territoriaalse paiknemise ja vanusegruppide lõikes	10
3.2. Ankeetküsitluse valim kodakondsusest lähtuvalt	12
3.3. Ankeetküsitluse valim soost, territoriaalsest paiknemisest ja keelekasutusest lähtuvalt	13
3.4. Ankeetküsitluse valim sotsiaalsetest sihtgruppidest lähtuvalt ja nende vaheline kattuvus	13
3.5. Ankeetküsitluse valim keelekasutusest lähtuvalt sotsiaalsete sihtgruppide lõikes	14
4. Intervjuude läbiviimine perekondadega.....	15
5. Intervjuude valim	16
III PEREKONDADE TOIMETULEKUVÕIME JA SOTSIAALTEENUSTE VAJADUSTE SOTSIAALSED ERINEVUSED.....	17
1. Perekondade toimetulekuvõime ja toimetulekutegurid sihtgruppide kaupa.....	17
1.1. Toimetulekuvõime hindamine.	17
1.2. Toimetulekut tagavad tegurid.	26
1.3. Toimetulematuse põhjused.	35
1.4. Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.....	46
1.5. Toimetulekuvõime prognoos sotsiaalsete sihtgruppide lõikes.....	52
1.6. Ootused tulevikuks	57
1.7. Toimetulekuvõime parandamiseks kasutatavad meetmed.	63
1.8. Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine.....	71
1.9. Abi ja toetuse pakkumine naabruskonnalt	76
2. Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine.....	80
2.1. Sotsiaalteenuste vajadus.	80
2.2. Sotsiaalteenuste kasutamine	87
2.3. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.....	93
2.4. Tööturuteenuste kasutamine.	98
3. Sotsiaaltoetuste vajadus ja kasutamine.	100
3.1. Toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.....	100
3.2. Toetuste ja teenuste saamise eelistused.	106
4. Sotsiaalteenuste kvaliteet.	109
4.1. Rahulolu sotsiaalteenuste kvaliteediga.	109

4.2. Sotsiaaltöötaja roll sotsiaalteenuste tagajana.....	112
5. Kokkuvõtteks perede toimetulekust, sotsiaalteenuste vajaduste ja kasutamise sotsiaalsetest iseärasustest.	115

IV. PEREKONDADE TOIMETULEKUVÕIME KULTUURILISED ERINEVUSED. 129

1. Toimetulekuvõime hindamine.....	129
2. Toimetulekut tagavad tegurid.....	130
3. Toimetulematuse põhjused.....	131
4. Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.....	132
5. Toimetulekuvõime prognoos sotsiaalsete sihtgruppide lõikes.....	133
6. Toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.....	134
7. Sugulastepoolne abi ja toetus.....	136
8. Naabriabi kasutamine.....	137
9. Sotsiaalteenuste vajadus.....	138
10. Sotsiaalteenuste kasutamine.....	139
11. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.....	140
12. Tööturuteenuste kasutamine.....	141
13. Sotsiaaltoetuste vajadus ja kasutamine.....	142
14. Rahulolu sotsiaalteenuste kvaliteediga.....	144
15. Sotsiaaltöötaja sotsiaalteenuste tagajana.....	144
16. Kokkuvõtteks perekondade toimetulekuvõime, sotsiaalteenuste vajaduste ja kasutamise kultuuriliste erinevuste kohta.....	145

V KRITERIUMID PEREKONDADE VAJADUSTE JA TOIMETULEKUVÕIME HINDAMISEKS. 149

VI JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD. 153

1. Vanuriga perekondade toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks vanuritega.....	153
2. Kohanemiskustega inimeste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks kohanemiskustega inimestega.....	155
3. Puudega inimeste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks puudega inimestega.....	156
4. Paljulapseliste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks paljulapseliste peredega.....	158
5. Töötuga perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks töötutega.....	159
6. Üksikvanemaga perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks üksikvanematega.....	162

KASUTATUD KIRJANDUS 165

LISAD 166

Lisa 1. Ankeet perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste hindamiseks.....	166
Lisa 2. Intervjuu perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenustega kindlustatuse väljaselgitamiseks. .	176

Sissejuhatus

Sotsiaalpoliitika teostamiseks kasutatakse teenuseid ja toetusi (ülekanademakseid). Euroopa riikides kombineeritakse neid vahendeid sõltuvalt prioriteetidest erinevalt. Avaliku sektori poolsete teenuste osutamine eristab Põhjamaade heaoluriigi mudelit muu Euroopa mudelitest. Poliitilist suunda kodanike heaolu parandamisele peab toetama sotsiaalteenuste kulude ja tulude, samuti rahaliste toetuste vastasmõjude põhjalik tundmine. Sotsiaalteenustel on heaolu tagamisel nii oluline roll, et need väärivad rohkem tähelepanu (K. Välimäki, 1997: 5).

Mitmetel viimastel aastatel toimunud Euroopa Liidu liikmesriikide nõupidamiste dokumentides on tõstatatud kaks olulisemat lahendamist vajavat probleemi vastutuse küsimustes inimeste sotsiaalteenustega kindlustamise eest:

- • poliitiline reageerimine Euroopa riikide sotsiaalteenuseid ohustavatele finantsprobleemidele;
- • sotsiaalteenuste kohustused praegu kõikjal Euroopa laialt levinud sotsiaalse tõrjutuse eri vormide suhtes (M. Kautto, 1997: 11).

Hoolekandepoliitikal on oluline roll otsese vaesuse leevendamisel. Peamiste meetmetena eristuvad toimetulekut tagavad **toetused ja teenused**, mille eesmärgiks on alla vaesuspiiri langenud elanikkonna ressursitaseme lühiajaline operatiivne suurendamine teatud erisituatsioonis. Eesmärgist tulenevalt on sotsiaalabi roll ühiskonnas suhteliselt tagasihoidlik, st olulisem ja nii ühiskonna kui ka indiviidi seisukohalt otstarbekam on minimaalse elatusaseme ja toimetulekuvõime tagamine tagatud tööst saadava sissetuleku ja /või põhiturvavõrgu meetmete kaudu.

Eestis on sotsiaalteenuste temaatikaga veel vähe tegeldud ja olemasolevad uurimused (nt T. Tulva, 1999; M. Medar, 1997, 1999) vaatlevad sotsiaalteenuste pakkumist sotsiaalala spetsialisti pilguga. Sotsiaalteenuste ja nende osutajate institutsionaalse (hõlmab kogu majandus- ja finantstegevuse) süsteemse hindamisega pole Eestis veel tegeldud. Samuti puudub ülevaade maailmakogemusest, mida Eesti oludele kohandada. Vajadust vastavate uuringute tegemise ning hindamiskriteeriumide väljatöötamise järele on märgitud ka Sotsiaalteenuste arendamise poliitika alusdokumendis (lisa 3 "Hoolekandeesutuste süsteemi areng Eestis" Konverentsi kogumik, 14-16. aprill 1999 Tallinn).

Käesolevas uurimuses on aluseks võetud mitmeid järeldusi ja seisukohavõtte Tartu Ülikooli, Sotsiaalministeeriumi ja UNDP koostööna valminud alusdokumendist "Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihised 1999", mis baseerub mitmetele teaduslikele analüüsidele ja rahvusvahelistele materjalidele.

I Uurimisprobleemi püstitus

Riigi põhiseaduslik kohustus abistada elanikke vanaduse, töövõimetus, toitjakaotuse ja puuduse korral realiseerub erinevatel põhjustel valikuliselt, mida kinnitavad mitmed vaesuse uuringud.

Praktikas toimiv teenuste ja toetuste süsteem ei vasta kehtiva hoolekandeseaduse loogikale (toimetulekuraskuste ennetamiseks, kõrvaldamiseks või kergendamiseks abi osutamine) ja on suhteliselt passiivne (parimal juhul kergendab toimetulekuraskusi).

Enamik avaliku sektori poolt osutatavatest sotsiaalteenustest ei ole otseselt vaesuse leevendamisele suunatud, vaid täidavad üldise hoolekande funktsioone. Probleemideks sotsiaalteenuste korraldamisel on: Sotsiaalteenuste vähene mitmekesisus, proaktiivsete teenuste väike osatähtsus reaktiivsete hoolekandeteenuste kõrval, sotsiaalteenuste ebahütlane kättesaadavus regiooni ja sotsiaalteenuseid osutavate inimeste vähesus (Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded, 1999 : 25).

Lisaks eeltoodule on probleemideks sotsiaalteenuste korraldamisel teenuste ebahütlane kvaliteet ning sotsiaalteenuseid osutavate inimeste vähene kvalifikatsioon.

Erilist tähelepanu väärrib sotsiaalabi vähene sihtsus vaesematele tulugruppidele – alumisse tuluviiendikku jõuab vaid neljandik väljamakstud toetussummadest. Otseses vaesuses elava kontingendi seast eristuvad prioriteetsed sihtrühmad, mis 1997. aasta arvestuse kohaselt moodustas 18% leibkondadest. Nendeks on lapsed ja lastega pered, töötud (eelkõige pikaajalised), madalapalgalised (madala kvalifikatsiooniga, samuti alakooormusega töötavad), erivajadustega (puuetega) inimesed, eakad, ja teised sotsiaalkindlustussüsteemist sõltuvad isikud ning ühiskonna institutsionaalse korraldusega väheseotud äärerühmad. Äärerühmad on elanikkonna osa, kes ei ole otseselt seotud ühiskondliku elu tavavaldkondadega – ei osale tööturul ega teistes institutsioonides, samuti pole haaratud sotsiaalse turvavõrgu skeemidega. Eesti riigil ei ole seni piisavalt informatsiooni äärerühmade arvukuse ja struktuuri kohta, kuna nad on sotsiaalselt nähtamatud, s.t. ei kajastu sotsiaalstatistikas ega ole haaratud arvestatavate sotsiaaluuringutega (Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded, 1999: 34).

Käesoleva uurimuse sihtrühmad (vanurite perekonnad, puuetega inimeste perekonnad, kohanemisraskustega inimeste pered, töötud pered, paljulapselised pered ja üksikvanematega pered) on valitud just eeltoodud rõhuasetustest lähtuvalt. Äärerühmadena nimetatud kontingenti on käesolevas uurimuses käsitletud kui kohanemisraskustega inimesi.

Eeltoodust lähtuvalt on käesoleva uurimisprojekti uurijate poolt tõstatatud järgmised hüpoteesid:

A) Inimeste kindlustamine sotsiaalteenustega Eestis ei ole korraldatud piisavalt efektiivselt, mistõttu esineb märkimisväärseid regionaalseid erinevusi ning pidevaid raskusi sotsiaalvaldkonna rahastamisel;

B) Pole selget ülevaadet erinevate perede toimetulekuraskustest ning vajadustest sotsiaalteenustega kindlustatuse järele

C) puuduvad selged kriteeriumid sotsiaalteenuste vajaduse, nende pakkumise (st pakkuvate institutsioonide) ja teenuste kvaliteedi hindamiseks, mis võimaldaks:

- parandada sotsiaalteenuste kättesaadavust, vähendades sotsiaalteenustega kindlustatuse sõltuvust abivajajate elukohast, sotsiaalsest staatusest ja etnilisest kuuluvusest,
- muuta teenuste pakkumist paindlikumaks ja nende osutamist ühiskonnale ökonoomsemaks.

On selge, et selle kontseptsiooni järgi on mitmete sotsiaalsete erivajadustega inimgruppide toimetulekuprobleemid paratamatud ning seetõttu on oluline toimetulekuprobleemide ennetamiseks luua sellised tingimused, milles erivajadused ei osutu takistuseks, s. t. mitmete sotsiaalsete sihtgruppide kindlustamist sotsiaalteenustega. Praktika on näidanud, et siiani kasutusel olnud toimetulekupiiri arvutamine, mis baseerub vaid sissetulekute ning väljaminekute tasakaalu hindamisel, pole osutunud elanikkonna sotsiaalsete vajaduste kindlustamisel piisavalt tõhusaks.

Eeltoodust on käesoleva uuringu autorite idee töötada välja lisakriteeriumid perekondade toimetulekuvõime hindamiseks, mida oleks võimalik kasutada lisaks perekondade tulude-kulude hindamisele.

Enamik Eestis makstavaid hüvitisi on universaalse iseloomuga ega ole otseselt sõltuvad inimese sissetulekust ega materiaaletest ressurssidest. Ainus sissetulekust sõltuv toetus on toimetulekutoetus, mille eesmärgiks on madala sissetulekuga inimeste minimaalse toimetuleku kindlustamine (Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded, 1999 : 24).

II Uurimismetoodika

Teoreetiliste ja praktiliste teadmiste omandamine oli kavandatud läbi võrdleva uuringu perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste hindamine, mis teostati Pärnu ja Narva linna ning Häädemeeste valla Pärnumaal ja Tudulinna valla Ida-Virumaal näitel.

Sotsiaalteenuste vajadusi uuriti 409 ankeedi (välja saadeti 500 ankeeti) ja 100 intervjuu põhjal.

Uuringu esimesel etapil tutvuti dokumentatsiooniga, mis sisaldas infot erinevate sotsiaalteenuste ja toetuste saajate kohta vaadeldavate omavalitsuste

haldusalas. Sellele järgnes täpne valmi koostamine perekondadest (500 peret), kellele saadeti ankeet perede toimetulekuvõime hindamiseks ja sotsiaalteenuste vajaduste väljaselgitamiseks. Intervjueeritavate perede (100 peret) valim moodustati koostöös võrreldavate piirkondade sotsiaal-, pensioni-, tööhõive jt ametitega ning vabatahtlike organisatsioonidega eeldusel, et peredes oleks tagatud erinevate sotsiaalsete sihtgruppide (vanurid, paljulapselised pered, üksikvanemad, kohanemisraskustega inimesed, puuetega inimesed, töötud ja nende perekonnad) esindajad ning seeläbi ka info nende vajadustest. .

1. Ankeetküsitluse läbiviimine :

Uurimisprojekti juhi poolt koostatud ja eelnevalt testitud ankeedid väljastati koos projektijuhi instruksioonidega 500 inimesele (200 ankeeti Pärnu linna

erinevatesse sihtgruppidesse kuuluvatele inimestele, 200 ankeeti Narva linna erinevatesse sihtgruppidesse kuuluvatele inimestele, 50 ankeeti Häädemeeste valla ja 50 ankeeti Tudulinna valla erinevatesse sihtgruppidesse kuuluvatele inimestele) ajavahemikus 15.11.2000. - 30.11.2000. alljärgneva metoodika alusel :

10.11.200. - 15.11. 2000. Toimus ankeetküsitluse testimine, mille käigus üliõpilased jälgisid ankeetide täitmist ning vajadusel instrueerisid vastajaid Pärnu sotsiaalabiameti kontorites. Antud töö tulemusena täpsustati ankeetide küsimusi ning tõlgiti intervjuud vene keelde.

Ankeedid jaotati inimestele isiklikult kätte Narva ja Pärnu linna ning Häädemeeste ja Tudulinna valla sotsiaalabiametite ja erinevate vabatahtlike organisatsioonide kaudu (Üksikvanemate Liit, Pensionäride Ühendus, Paljulapseliste Perede Liit, Puuetega Inimeste Tugiliit, Pensionäride Liit, Töötute Rehabilitatsiooni Keskus, jne.). Täidetult ja tähtajaga 30.11. 2000 tagastati 378 ankeeti ning 2001 aasta märtsi lõpuks oli laekunud ankeetide lõplikuks arvuks 409..

2. Andmeanalüüsi teostamine

Ankeetide töötlemiseks loodi relatsioonandmebaas (MS Access) Taavi Tambergi poolt.

Enamus vastusevariantidega küsimustele loodi vastavad indeksid. Kui oli võimalik valida rohkem, kui üks variantidest, arvestati kõiki valikuid võrdsete kaaludega. Nii on paljude küsimuste puhul välja toodud arvamused, mitte isikud. Vajadusel on välja toodud mõlemad (nii arvamuste, kui isikute hulk).

Vabade vastusevariantide puhul ei ole üldjuhul indeksit loodud, kuigi osadel juhtudel võib teatud lähendusi tehes ka indekseid luua (näiteks “omandatud elukutse” vt Lisa1 küsimus 6).

Andmebaas võimaldab teha väga palju erinevaid päringuid, mis on huvipakkuvad, kuid antud töö mahu juures on keskendunud siiski otseselt peateemat puudutavate päringute juurde.

Päringute analüüs ja vormistus on tehtud MS Exceli risttabeli (*Pivot Table*) aga ka muude vahendite abil.

Kuna antud töös ei ole arvatud keskmisi väärtusi, ega muid tuletisi arvuridade pealt, siis ei ole võimalik arvutada standardhälvet ega muid statistilisi näitajaid.

Tabelites toodud protsentuaalsed väärtused on usaldatavad teatud veaga mis sõltub esitatud arvamuste hulgast aga ka grupi suurusest, kelle arvamusi arvestatakse. Kuna grupid ja arvamuste kogumid, mille põhjal tabelid on tehtud, ületavad enamasti 50 vastust võib veaks lugeda kuni 2%. Samas on ka tabelleid, kus protsent on arvatud vaid 10 arvamuse pealt, mis teeb vea alaks 10%.

Samuti peab kõikide loendusväärtuste usaldatavuse piiri seadma vähemalt 0,5-le tulenevalt arvamuste täisarvulisusest.

3. Ankeetküsitluse valim

Kuna territoriaalselt kuulusid valimisse neli nimetatud piirkonda, on järgnevalt ära toodud ka nende lühikirjeldused:

Pärnu linn

Pärnu asub Edela-Eestis Pärnu lahe ääres. Pärnu kaugus suurematest keskustest mööda maanteed on: Tallinn 129 km, Tartu 183 km, Riia 189 km. Pärnu linna elanike arv seisuga 01.01.2000 on 50966. Neist kuni 15-aastaseid alaealisi on 8500, tööelisi (16-56/61) on 34101, pensioniealisi (57/62) ja vanemaid on 8365 (Pärnumaa aastaraamat...2000).

Häädemeeste vald

Häädemeeste vald asub Pärnu maakonnas Pärnu lahe ääres. Naabriteks on Tahkuranna, Surju ja Tali vallad. Häädemeeste vald asub 40 km Pärnust lõunas. Häädemeeste valla elanike arv seisuga 01.01.2000 on 3493. Neist kuni 15-aastaseid alaealisi on 814, tööelisi (16 - 56/61) 1948, pensioniealisi (57/62) ja vanemaid 731 (Pärnumaa aastaraamat...2000).

Narva linn

Narva linn paikneb Eesti ja Vene piirijõe Narva kaldal (German 1991). Narva linna elanike arv seisuga 01.01.2000 on 73295. Neist tööelisi 46361, kuni 15-aastaseid lapsi 12064, vanureid 14870. Töötajate arv seisuga 01.04.2001 on 4672, neist töötuid 3680.

Tudulinna vald

Tudulinna vald asub Kirde-Eestis Ida –Viru maakonnas. Valla keskus asub Tudulinna alevikus. Lähim linn on Mustvee (30 km), maakonnakeskus Jõhvi asub 53 km kaugusel. Tudulinna valla elanike arv seisuga 01.01.2000 on 667. Neist tööelisi on 315, pensionäre 180 ja lapsi 172. Tudulinna vallas pole ühtegi sotsiaalobjekti, pole ka sotsiaalteenuseid pakkuvaid ettevõtteid.

3.1. Ankeetküsitluse valim soo, territoriaalse paiknemise ja vanusegruppide lõikes

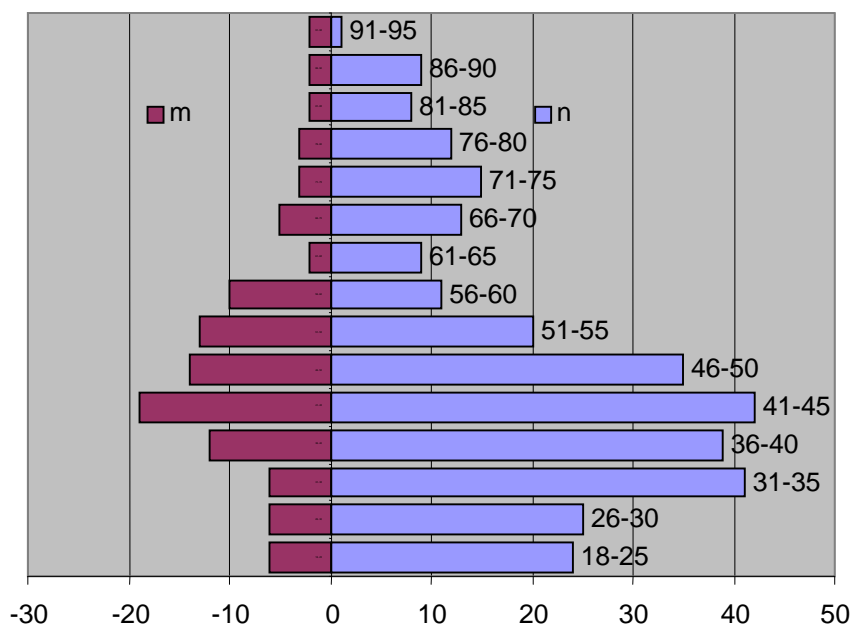
Perede valim moodustati koostöös võrreldavate piirkondade sotsiaal-, pensioni-, tööhõive jt ametitega ning vabatahtlike organisatsioonidega eeldusel, et peredes oleks tagatud erinevate sotsiaalsete sihtgruppide esindajad ning seeläbi ka info nende vajadustest.

Ankeetküsitluse valimit on analüüsitud piirkondadest, vanusegruppidest, soost, kodakondsusest ja keelekasutusest ning sotsiaalsetest sihtgruppidest lähtuvalt.

Kokku 409-st inimeset, kellega uurimus läbi viidi olid ankeetide valimis Ida Virumaalt pärit 223 inimest, nendest 158 naist ja 65 meest ning Pärnumaalt pärit 186 inimest, nendest 146 naist ja 40 meest. Vanusegruppidest olid enam esindatud 41-45 aastased inimesed kokku 61 inimest, seda nii meeste 19 inimest kui naiste hulgas 42 inimest, samuti 36-40 aastased inimesed kokku 51 inimest, seda eriti naiste hulgas 39 inimest ning 46-50 aastased inimesed 49 inimest, seda jällegi nii meeste 14 inimest kui naiste hulgas 35 inimest. Naiste hulgas oli valimis rohkem esindatud ka 31-35 aastase naiste grupp 41 naist.

Tabel 1 Ankeetküsitluse valim respondentide vanusest lähtuvalt.

Vanuste vahemikud	Ida-Virumaa					Pärnumaa					KOKKU
	Narva		Tudulinna		Kokku	Häädemeeste		Pärnu		Kokku	
	n	M	n	M		n	m	n	m		
18-25	14	5	1		20			9	1	10	30
26-30	9	3	4		16	1		11	3	15	31
31-35	20	3	2		25	6		13	3	22	47
36-40	13	9	1	2	25	1	1	24		26	51
41-45	24	13	1	1	39	3		14	5	22	61
46-50	19	6	3		28	1		12	8	21	49
51-55	5	5	2	1	13		1	13	6	20	33
56-60	2	3	2	2	9	2	2	5	3	12	21
61-65	6	2			8	3				3	11
66-70	8		1	4	13			4	1	5	18
71-75	8	2	1		11			6	1	7	18
76-80	5	2	1		8			6	1	7	15
81-85		1	1		2	1		6	1	8	10
86-90	4				4	1		4	2	7	11
91-95	1	1			2				1	1	3
Kokku	138	55	20	10	223	19	4	127	36	186	409

3.2. Ankeetküsitluse valim kodakondsusest lähtuvalt

Validisse kuuluvatest inimestest oli 223 pärit Ida-Virumaalt, kelledest 111 olid eesti kodakondsusega, 66 vene kodakondsusega, 6 välismaalase passi omanikud ning 40 inimest nimetas kodakondsuse puudumist või ei määratlenud seda üldse. Pärnumaalt oli pärit kokku 186 inimest, kelledest eesti kodakondsust omas 178 inimest, vene kodakondsust 4 inimest ning määratlemata või puuduva kodakondsusega inimesi oli 5.

Tabel 2 Ankeetküsitluse valim respondentide kodakondsusest lähtuvalt.

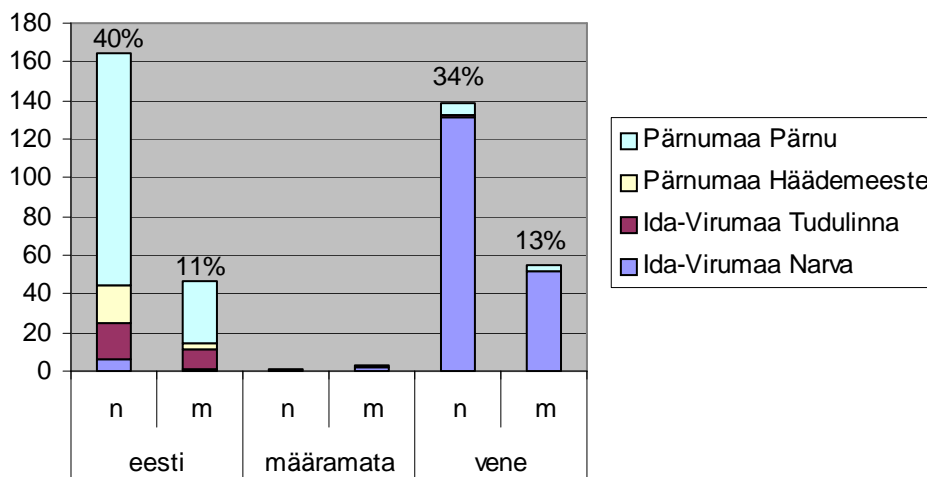
kodakondsus	Ida-Virumaa					Pärnumaa					Kokku
	Narva		Tudulinna		Kokku	Häädemeeste		Pärnu		Kokku	
	n	m	n	m		n	m	n	m		
Eesti	60	21	20	10	111	19	4	122	33	178	289
määramata	15	4			19			1	2	3	22
Puudub	15	6			21			1		1	22
Vene	43	23			66			3	1	4	70
välismaalase pass	5	1			6						6
Kokku	138	55	20	10	223	19	4	127	36	186	409

3.3. Ankeetküsitluse valim soost, territoriaalsest paiknemisest ja keelekasutusest lähtuvalt

Valimisse kuulunud Ida-Virumaa inimestest kõneles eesti keelt kokku 36 inimest, vene keelt 184 inimest ning oma suhtluskeele jättis määratlemata 3 inimest. Valimisse kuulunud Pärnumaa inimestest kõneles eesti keelt kokku 175 inimest, vene keelt 10 inimest ning oma suhtluskeele jättis määratlemata 1 inimene. Eriti arvukalt olid esindatud eesti keelt kõnelevad naised 120 inimest ja vene keelt kõnelevad naised 131 inimest.

Tabel 3 Ankeetküsitluse valim soost, territoriaalsest paiknemisest ja keelekasutusest lähtuvalt.

Maakond	asula	Eesti			määramata			vene			KOKK U
		N	m	Kokku	N	m	Kokku	n	m	Kokku	
Ida-Virumaa	Narva	6	1	7	1	2	3	131	52	183	193
	Tudulinna	19	10	29	0	0	0	1	0	1	30
	Kokku	25	11	36	1	2	3	132	52	184	223
Pärnumaa	Häädemeeste	19	4	23	0	0	0	0	0	0	23
	Pärnu	120	32	152	0	1	1	7	3	10	163
	Kokku	139	36	175	0	1	1	7	3	10	186
KOKKU		164	47	211	1	3	4	139	55	194	409

3.4. Ankeetküsitluse valim sotsiaalsetest sihtgruppidest lähtuvalt ja nende vaheline kattuvus

Sotsiaalsete sihtgruppide lõikes jagunes valim põhiliselt kuude erinevasse gruppi, need on vanuritega pered (vastaja vanem kui 65 aastat), puuetega inimestega pered (vastaja puude aste määratletud), üksikvanematega pered (vastaja ei ela koos elukaaslase/abikaasaga ja omab lapsi), paljulapselised pered (perekonnas 4 või enam last), töötute pered (vastaja on märkinud ennast töötusjaks või töötuks) ja kohanemiskustega pered (vastaja eluase määramata või elamine sotsiaalkorteris või puudub sissetulek). Lisaks nendele kuuele grupile on valimis veel 31-st inimesest koosnev grupp kellele dominantne sihtgrupp jäi määratlemata ning kes sattusid valimisse kas toimetulekutoetuste saamise tõttu või ka kuulumise tõttu erinevatesse vabatahtlikesse

organisatsioonidesse, mille kaudu toimus ankeetide jaotus. Toimetulekutoetuse saajatest sellesse gruppi kuuluvatest inimestest pidasid mitmed inimesed end ise hästi toimetulevateks (üliõpilased) ning seetõttu polnud mingit alust neid liigitada eelpoolmainitud kuude gruppi. Vabatahtlike organisatsioonide kaudu sattusid sellesse gruppi sageli inimesed, kes olid tugiisikuteks või isiklikeks abistajateks puuetega inimestele või vanuritele või siis nende sugulased ning sellest lähtuvalt oleme andmeanalüüsis põhitähelepanu suunanud ainult kuuele grupile, kelledest vanurite gruppi kuulub 77 inimest, paljulapseliste gruppi 72 inimest, puudega inimeste gruppi 65 inimest, töötute gruppi 190 inimest, üksikvanemate gruppi 131 ja kohanemiskustega inimeste gruppi 57. Tabelis 4 on antud ka samadesse sihtgruppidesse kuuluvate inimeste seotus mõnda teise sihtgruppi kuulumisega. Andmeanalüüsis on arvestatud kõigi analüüsitava sihtgruppi kuuluvate inimeste arvamustega, kes oma arvamusi ankeedis on avaldanud.

Tabel 4 Sotsiaalsed sihtgrupid ja nende vaheline kattuvus.

	kohanemis- rakus	palju- lapselisus	puudega isik	töötü isik	üksikvanem	vanur	sihtgrupp määramata
kohanemiskustus	57	4	8	40	11	6	0
paljulapselisus	4	72	3	28	20	3	0
puudega isik	8	3	65	8	8	30	0
Töötü isik	40	28	8	190	67	4	0
Üksikvanem	11	20	8	67	131	5	0
vanur	6	3	30	4	5	77	0
sihtgrupp määramata	0	0	0	0	0	0	31

3.5. Ankeetküsitluse valim keelekasutusest lähtuvalt sotsiaalsete sihtgruppide lõikes

Keelekasutuselt jagunes valim järgmiselt (vt.tabel 5). vene keelt kõnelevaid inimesi osales uurimuses rohkem 32 inimest. Eestlastest paljulapselisi vanemaid, puudega inimesi ja vanureid osales uuringus arvukamalt, vastavalt 47, 37 ja 45. Vene keelt kõnelevaid inimesi oli rohkem töötute seas, 108 inimest. Üksikvanemaid osales uuringus võrdsesti nii eesti keelt kui vene keelt kõnelevate inimeste seas.

Tabel 5 Sotsiaalsete gruppide keeleline jaotus.

	eesti	määramata	vene	Kokku
kohanemiskustus	25		32	57
paljulapselisus	47		25	72
puude olemasolu	37		28	65
töötus	82		108	190
üksikvanemad	65	1	65	131
vanurid	45		32	77

4. Intervjuude läbiviimine perekondadega

Ankeetide analüüsi tulemusel selgusid 100 perekonda, kellega viidi uurimisprojekti juhi instrueerimisel läbi intervjuud 100 inimesega (40 intervjuud Pärnu linna erinevatesse sihtgruppidesse kuuluvate inimestega, 40 intervjuud Narva linna erinevatesse

sihtgruppidesse kuuluvate inimestega, 10 intervjuud Häädemeeste valla ja 10 intervjuud Tudulinna valla erinevatesse sihtgruppidesse kuuluvate inimestega ajavahemikus 01.12.2000. - 15.12.2000. järgnevas peatükis käsitletud metoodika alusel :

Intervjuud käesolevas uurimuses viidi läbi kvalitatiivse intervjuu meetodil. Meetodi valiku tingis eelkõige vajadus koguda informatsiooni antud uurimisteema kohta. Intervjuud viidi läbi kindla kava alusel, mis koostati lähtuvalt uurimuse teoreetilisest kontseptsioonist. Intervjuu kava on toodud Lisas 1.

Intervjuud viidi läbi valimisse kuuluva inimesega kahe eelnevalt instrueeritud üliõpilase poolt kokkulepitud päeval ja kellaajal sotsiaalabi ametites, inimeste kodudes ja mittetulundusorganisatsioonides.

Üliõpilased olid eelnevalt läbinud praktilised õppused kliendi intervjuerimisstrateegiatest õppeaines "Sissejuhatus sotsiaaltöösse" ning kuulunud 40 tunnise loengutsükli koos praktiliste harjutustega õppeaines "Uurimismetoditest sotsiaaltöös" ning samas mahus õppeaine "Klienditeeninduse alused".

Nii Pärnus kui Ida-Virumaal intervjuerijad olid jagatud paarideks, kellest üks tudeng oli emakeelena vene keelt valdav ja teine tudeng oli emakeelena eesti keelt valdav tudeng.

Intervjuud alustades jälgiti, et uurijal oleks eelnevalt olemas täidetud ankeetküsitlus just selle inimese kohta, kellega hakatakse tegema intervjuud, et *case study* andmeanalüüsi meetodil analüüsides ei tekiks segadust (perede ankeetide ja intervjuude segaminimine).

Segaduste vältimiseks märgistati ankeet (numbriga 1-100-ni ; ankeedi tahaküljele märgiti linn, piirkond ja intervjuerijate nimed ning intervjuu kellaeg ning koht). Sama numbri all alustati ka intervjuud (öeldes diktofoni : alustame intervjuud nr..... , linnas, piirkonnas, intervjuerijatejapoolt kohas..... ja kell).

Intervjuu algas intervjuerijate enesetutvustusega ning lühida sissejuhatusesega uurimise eesmärgist :

"Intervjuu eesmärgiks on saada teada kliendi seisukoht enda ja oma perekonna probleemide olemasolu ja toimetulekuvõime kohta, samuti sotsiaalteenuste vajaduste ja teenustega kindlustatuse kohta ning rahulolu kohta teenuste korralduse ja pakujatega."

Samuti teatati kliendile, et uurimisandmeid ei kasutata sotsiaalabiametitele informatsiooni andmiseks vaid ainult üldistuste tegemiseks uurimise tarvis.

Intervjuu toimus kohas, kus klient kohtus sotsiaalabisüsteemiga (sotsiaalabiametite kabinetis või sotsiaalametite ooteruumides, rehabilitatsioonikeskuste palatites, vahel kliendi soovi arvestavalt ka kliendi kodus) anonüümsena inimese jaoks, emakeeles (eesti ja vene keeles) ning eelnevalt inimese poolt täidetud ankeedi alusel.

Üldjuhul (arvestades inimese nõusolekut) intervjuu lindistati (kestuseks 20-60 minutit) ning peale struktureeritud küsimustele vastamist ning diktofoni kinnipanekut esitatati inimesele veel üks küsimus:

"Tahate Te veel eelnenule midagi lisada, mida uurijad ei ole osanud küsida või millest pole veel juttu olnud?"

Seejärel peale kliendi lahkumist panid üliõpilased intervjuerijad kirja või lugesid lindile kõik kliendi kohta käiva informatsiooni, mis on selgunud vaatluse käigus suheldes kliendiga (iseärasused, maneerid, kõne, käitumine, tunnused, riietus, siirus suhtlemisel, jne.).

Intervjuu lõppedes loeti uurija poolt lindile kinnitus selle kohta, et lõppeslinna.....piirkonnakellaajal lindistatud intervjuu nr..... läbi viidunapoolt.

Topeltnärgistus oli vajalik, et vältida unustamisi ja teisi segadusi.

Õppejõule esitatati peale intervjuude läbiviimist ankeedid koos lindistatud intervjuudega, lindistatud intervjuude transkriptid ning oma märkmed intervjuude kohta, samuti selle piirkonna sotsiaaltöötaja telefoni number ja nimi, et vajadusel oleks võimalik koguda lisainformatsiooni.

Intervjuerijateks olid Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse eriala üliõpilased : Ester Kaasik, Renata Puzaikina, Urmi Nõmmeorg, Natalja Mõško, Kristel Hool, Istvan Tšitškan, Annika Mäe, Erich Jeerik, Irene Peterson, Kätlin Alvela, Katre Maller ja Raina Ruus.

Pärast ankeetide tulemuste analüüsi uuriti peresid, kes on juba saanud sotsiaalteenuseid *case study* meetodil (intervjuude transkriptid, ankeedi tulemused, vaatlusandmed), eesmärgiga teada saada, mida inimesed räägivad oma perede toimetuleku kohta, selgitamaks välja inimeste kindlustatust sotsiaalteenustega ning inimeste rahulolu pakutavate teenuste kvaliteedi üle.

Käesolev uurimus viidi läbi kvalitatiivse intervjuu meetodil. Meetodi valiku tingis eelkõige vajadus koguda informatsiooni antud uurimisteema kohta. Intervjuud viidi läbi kindla kava alusel, mis koostati lähtuvalt uurimuse teoreetilisest kontseptsioonist. Intervjuu kava on toodud Lisas 1.

5. Intervjuude valim

Intervjuudes osales kokku 100 inimest, neist 32 meest ja 68 naist. Ida-Virumaalt osales intervjuudel 57 inimest, neist 12 Tudulinna ja 45 Narvast ning 43 inimest Pärnumaalt, neist 11 Häädemeestelt ja 32 Pärnust. Sihtgrupiti intervjuueeritavatest oli suurim valim töötute grupil, 27 inimest, neist 20 naist ja 7 meest. Puuetega inimeste grupi valimis oli 15 inimest, neist 10 meest ja 5 naist, paljulapseliste vanemate grupis, 18 inimest, neist 14 naist ja 4 meest, kohanemiskustega inimeste grupis oli 15 inimest, neist 10 meest ja 5 naist. Väiksemad grupid olid vanurite grupp 13 inimest, kõik naised ja üksikvanemate grupp 12, neist 11 naist ja 1 mees.

Tabel 6 Intervjuude valim sotsiaalsete sihtgruppide ja territoriaalse paiknemise alusel.

Omavalitsused	Narva		Tudulinna		Pärnu		Häädemeeste		Kokku	
	m	n	m	n	m	n	m	n	m	n
Sihtgrupid	m	n	m	n	m	n	m	n	m	n
Vanurid (<64)	-	9	-	1	-	2	-	1	-	13
Puuetega inimesed	6	-	-	1	3	2	1	2	10	5
Töötud	6	6	-	7	1	5	-	2	7	20
Paljulapselised	-	1	-	1	4	9	-	3	4	14
Üksikvanemad	1	3	-	1	-	5	-	2	1	11
Kohanemis-raskustega inimesed	10	3	-	1	-	1	-	-	10	5
Kokku	23	22	-	12	8	24	1	10	32	68

III Perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste sotsiaalsed erinevused.

1. Perekondade toimetulekuvõime ja toimetulekutegurid sihtgruppide kaupa.

1.1. Toimetulekuvõime hindamine.

Tabel 7 Toimetulekuvõime hindamine sihtgrupiti.

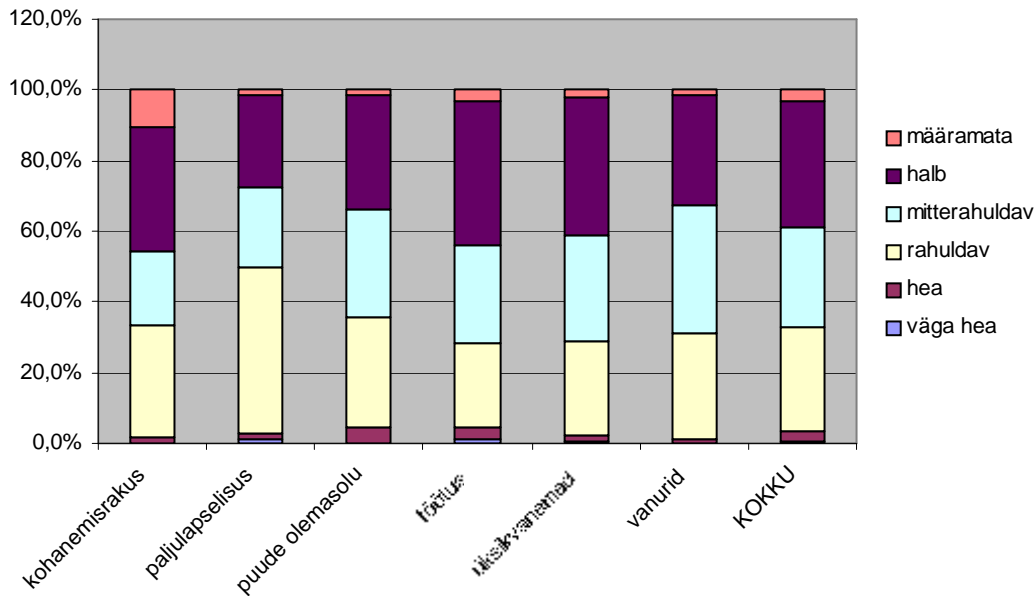
	kohanemis- rakus	palju- lapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanem- ad	vanurid	KOKKU
väga hea	0,0%	1,4%	0,0%	1,1%	0,8%	0,0%	0,7%
hea	1,8%	1,4%	4,6%	3,7%	1,5%	1,3%	2,5%
halb	35,1%	26,4%	32,3%	41,1%	38,9%	31,2%	36,0%
rahuldav	31,6%	47,2%	30,8%	23,7%	26,7%	29,9%	29,6%
mitterahuldav	21,1%	22,2%	30,8%	27,4%	29,8%	36,4%	28,2%
määramata	10,5%	1,4%	1,5%	3,2%	2,3%	1,3%	3,0%
Kokku:	57	72	65	190	131	77	592

Toimetulekuvõime hinnangud mahuvad peamiselt skaalasse mitterahuldav 28,2%, halb 36% ja rahuldav 29,6%. Kõige suurem protsent inimesi 36% hindas oma toimetulekut halvaks. Iseäranis halvaks pidasid oma toimetulekut töötud 41,1%, üksikvanemad 38,9%, kohanemiskustega inimesed 35,1% ja puudega inimesed 32,3%. Halvaks peavad oma toimetulekut ka 26,4% paljulapselistest peredest ja 31,2% vanuritest.

Rahuldavaks peab oma toimetulekuvõimet 47,2% paljulapselistest peredest, 31,6% kohanemiskustega inimestest, 30,8% puudega inimestest ja 29,9% vanuritest, samuti ligi veerand töötutest ja üksikvanematest.

Mitterahuldavaks peab oma toimetulekut ligi veerand puudega inimestest 30,8% ja üksikvanematest 29,8%. Mitterahuldavaks peavad oma toimetulekut ka 27,4% töötutega peredest, 22,2% paljulapselistest peredest ja 21,1% kohanemiskustega inimestest.

Kõige väiksem protsent intervjueritavatest inimestest 0,7% pidas oma toimetulekut väga heaks ning sotsiaalsete sihtgruppide lõikes pärinesid need arvamused paljulapselistelt peredelt 4%, töötute peredelt 1,1% ja üksikvanematega peredelt 0,8%. Heaks peab oma perede toimetulekut veidi rohkem inimesi, kokku 1,3% ning sotsiaalsete sihtgruppide lõikes pärinesid need arvamused puudega inimestelt 4,6% ulatuses, töötutelt 3,7% ulatuses, teiste sihtgruppide hinnangud perede hea toimetuleku kohta mahuvad skaalasse 1,3-1,8%. (vt.tabel 7)

1.1.1. Vanuriga perekondade toimetulek.

Oma toimetulekut hindasid mitterahuldavaks 36% vanuritest, enam rahulolematust ilmutasid Pärnu maakonnas elavad eesti naissoost vanurid. Oma toimetulekut hindasid halvaks 31% vanureid, kelledest rahulolematumad olid Pärnus elavad eesti rahvusest vanurid. Rahuldavaks pidasid oma toimetulekut 30% vanuritest. Pooled vene meesvanurid Ida-Virumaalt peavad oma toimetulekut rahuldavaks. Heaks peab oma toimetulekut vaid 1% vanuritest ning väga hea toimetuleku kohta ei tulnud ühtegi hinnangut.

Oma toimetulekut kirjeldades pidasid vanurid oluliseks häid suhteid naabruskonnaga 22 %, pakutavaid sotsiaalteenuseid 15 % (erandiks on eesti rahvusest mehed, kes sotsiaalteenustena abi küsida ei söanda), häid suhteid sugulastega 12 % (eriti olulised on suhted sugulastega naistele) ja häid suhteid perekonnaga 10 % (olulisemaks peavad häid suhteid peres mehed nii eesti kui vene rahvusest). Makstavad sotsiaaltoetused on vanurite toimetuleku tagajana alles viiendal kohal ning olulisemad naiste jaoks.

Tabel 8 Toimetulekuvõime hindamine vanurite poolt.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
mitterahuldav	47%	18%	40%	35%	17%	31%	36%
halb	38%	36%	38%	19%	33%	22%	31%
rahuldav	12%	45%	20%	42%	50%	44%	30%
hea	0%	0%	0%	4%	0%	3%	1%
määramata	3%	0%	2%	0%	0%	0%	1%
arvamusi	34	11	45	26	6	32	77

Intervjuudes annavad pensionärid oma sissetulekuid hinnates suhteliselt vastakaid arvamusi.

Pension on mul hea(1670 EEK), aga korter on kallis (69 aastane vene rahvusest naine Narvast.).

Mul on väike pension - 1200 EEK (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Minu toimetulek on rahuldav, 1512 EEK (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Toimetulek on kesine. No aga selle elutöö, mis ma olen oma elus kõik ära teinud ja mille nimel kõik need kõrged bossid ja kõik Eesti rahvas elavad, siis see pension 1696 EEK on praegu täitsa nulli väärt. See ei ole elamiskõlblik (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Samuti hinnatakse erinevalt sissetulekuid ühe inimese kohta.

No kui peres on keskmiselt neli või viis inimest, siis peaks olema vähemalt 2000 EEK inimese kohta, siis saaks endale riided selga, teatris käia, osta raamatuid, kasvõi reisida Tallinnasse, ma ei räägi välismaale, süüa seda mida organism vajab ja tahab: piimatooteid ja puuvilju ja rääkida sellest, et saata kasvõi jõulukaarte (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Tahaks lihtsalt, et meie perekonna materiaalne seisund oleks parem. Elame nii vaeselt, et joome igal hommikul teed leivaga (67 aastane vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast).

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt.

Suvel on nagu rahuldav, aga talvepoole on muidugi väga halb, kütus on kallis... (67 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Turvalisus on siiski pensionite väljamaksmisel tagatud.

Muidugi hea on see, et pensioni antakse õigel ajal kätte (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

1.1.2. Kohanemisraskustega inimeste perekondade toimetulek.

Ligi veerand kohanemisraskustega inimestest peab oma toimetulekut mitterahuldavaks ja ligi pooled neist hindavad olukorda halvaks, rahul on olukorraga vaid 25% küsitletud kohanemisraskustega inimestest. Eriti hindavad oma toimetulekut halvaks vene rahvusest küsitletud. Eestlastest respondentidest 40% peab oma olukorda siiski rahuldavaks ning 4% isegi heaks.

Tabel 9 Toimetulekuvõime hindamine kohanemisraskustega inimeste poolt.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
mitterahuldav	25%	15%	20%	29%	13%	22%	21%
halb	17%	31%	24%	41%	47%	44%	35%
rahuldav	50%	31%	40%	24%	27%	25%	32%
hea	0%	8%	4%	0%	0%	0%	2%
määramata	8%	15%	12%	6%	13%	9%	11%
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Intervjuudes kirjeldavad inimesed oma toimetulekut erinevalt.

Minu ostukorvi ei mahu midagi, 50 krooni kahe peale naisega kaheks päevaks, selle eest saab päts leiba, sai, piim, pakk võid nädalaks... tegime pannkooke... ma ei kaebaks - aga see on lihtsalt solvav - ma olen 53 aastane - terve elu olen töötanud, nüüd pole mind kellelegi vaja. Siin elab umbes 5% hästi, ülejäänud halvasti (53 aastane mees Pärnust).

Minu toimetulek on halb, sest olen töötu, dokumendid kadusid ära, tööle ei võeta, sotsiaalabi ilma dokumentideta ei anta, dokumentide vormistamiseks on vaja raha. Kinnine ring (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt).

Minu toimetulek ei ole rahuldav ega väga hea, praegu on väga raske elada. Ma ei saa riigilt mingit abi ega looda ka sellele. Ostan poest saia, suhkrut ja piima. Arvan, et abi saamine on siiski loomulik nähtus (44 aastane vene rahvusest lesknaine Ida-Virumaalt).

Toimetulekutoetust saavad üliõpilased elavad suhteliselt ilusamat ja õnnelikumat elu, mis on vägagi hea kuid kas ka õiglane lahendus teiste toimetulekusajate suhtes, kellede ressurss selle arvelt väheneb.

Mul ei ole tekkinud üldse toimetulekuga mingeid probleeme (21 aastane toimetulekutoetust saav üliõpilane Ida-Virumaalt).

Minu arvates on minu perekonna toimetulek väga hea, sest minu perekond ei ole nii suur, minu perekond olen ainult mina üks. Elan eraldi vanematest ning saan sotsiaalabi ja stipendiumit, sellest mulle piisab. Ma ostan kõiki vajalikke asju. Toidu peale kulub tuhat krooni. Tahaksin ise toime tulla, end realiseerida ning vajaksin

selleks palka umbes 10000 EEK (Narva linnas elamiseks) (21 aastane toimetulekutoetust saav üliõpilane Ida-Virumaalt).

Inimesed võrdlevad oma toimetulekut ametnike ja tippametnike toimetulekuga, mida meedia nendeni igapäevaselt kannab.

Toimetulek on kesine. Arvutit vahetaks kord kolme kuu jooksul, autot kord poole aasta jooksul, korterit kord aastas. Sööksin vorsti. Aga, mis praegu mahub ostukorvi- auto mitte kunagi, arvuti kord 20 aasta jooksul, vorst üle päeva (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida-Virumaalt).

Toimetulek sõltub sageli laste toimetulekust.

Minu toimetulek on kesine, sellepärast, et poeg on töötu ning tütar peab pakkuma materiaalselt abi. Probleemid tekivad seoses laste ülalpidamisega (48 aastane mees Narvast).

Toimetulek sõltub sageli makstavatest toetustest ja vanemate abist.

Elan vanemate abist ja sotsiaaltoetustest (25 aastane vene keelt kõnelev õppiv vallaline naine Narvast).

Mulle jätkub, sest ma teen veel lisatööd. See, mida ma soovin, selle ka ostan, ma ei piira ennast eriti. Saan töötu abiraha ja sotsiaaltoetust korteri võlgade kustutamiseks (61 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav invaliidist leskmees).

1.1.3. Puudega inimeste perekondade toimetulek.

Perekondade toimetulekuvõime analüüsimisel aluseks võetud Allardi sotsiaalseheoalu teooria kohaselt on olemine inimese heaolu üks komponentidest. Olemine käteb endas isiklikku staatust ja ressursse ja hinnangut oma toimetulekule. Valdav osa valimis osalenud puuetega inimestest hindab oma toimetulekut halvaks. Rahuldavaks peavad oma toimetulekut eesti mehed ja vene naised. Eesti meeste ja naiste poolt antud hinnangud oma toimetulekule on erinevad. Vene rahvusest naiste ja meeste poolt antud hinnangud oma toimetulekule on ühtsemad. Keegi valimist ei hinda oma toimetulekut väga heaks.

Tabel 10 Toimetulekuvõime hindamine puudega inimeste poolt.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
halb	38%	31%	35%	19%	42%	29%	32%
mitterahuldav	42%	15%	32%	31%	25%	29%	31%
rahuldav	17%	46%	27%	44%	25%	36%	31%
hea	0%	8%	3%	6%	8%	7%	5%
arvamusi	23	13	36	16	12	28	64

Intervjuudes annavad puudega inimesed oma sissetulekuid hinnates erinevaid arvamusi.

Kesine 1200 EEK (41 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Meie perekonna toimetulek on rahuldav. Ma arvan seda sellepärast, et meie oleme oma palgaga siiani välja tulnud. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust)

Halb, kuna ei tule üldse peaaegu toime. (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Samuti hinnatakse erinevalt sissetulekuid ühe inimese kohta.

No võrreldes riigikogu omadega, nendel on 20 000.- ja üle selle, no kui oleks 2000.- või 2500.-, siis oleks ka, võib öelda isegi normaalne. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt)

No kui peres on keskmiselt neli või viis inimest, siis peaks olema vähemalt 2000.-inimese kohta, siis saaks endale riided selga, teatris käia, osta raamatuid, kasvõi reisida Tallinnasse, ma ei räägi välismaale, süüa seda mida organism vajab ja tahab: piimatooteid ja puuvilju ja rääkida sellest, et saata kasvõi jõulukaarte (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt.

Kütteperioodil elan juba aastaid 500.- (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Raske on välja tulla selle rahaga, sellest üür läheb juba ise 400-500.- talvekuus ja omale jääb ütleme 500.- krooni kuus. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

1.1.4. Paljulapseliste perede toimetulek.

Pärnu ja Häädemeeste vastustes suuri erinevusi ei olnud (vt. Tabel 11). Mõlemal pool oli paljulapseliste perede hinnanguks oma toimetulekule kõigepealt rahuldav (kokku 14 vastust ehk 58%) ja seejärel halb (8 vastust ehk 33% uuritud peredest).

Tabel 11 Toimetuleku hindamine paljulapseliste perede poolt.

Hinded toimetulekule	naised			mehed		Kokku
	Häädemeeste	Pärnu	kokku	Pärnu	kokku	
määramata		1	1			1
väga hea	1		1			1
rahuldav	4	10	14			14
mitterahuldav		1	1			1
halb	1	5	6	2	2	8
Kokku	6	17	23	2	2	25

Intervjueeritavate paljulapseliste perede liikmete arvamus oma toimetuleku kohta on üldiselt negatiivne. Enamus intervjueerituist hindab oma toimetulekut rahuldavaks, kesiseks või halvaks. Heaks või väga heaks ei hinda oma toimetulekut keegi.

Ikka küllaliki kesine (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

See ei ole hea ega see ei ole halb – kesine niisukene (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Praegult on halb (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Rahuldav (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Väga raske (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ma ütleksin, et rahuldav (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Halb (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Oleneb kuidas latti seada, kesine ütleme (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Võiks öelda, et rahuldav (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Eeltoodud arvamuste põhjenduseks on enamasti toodud kas väike sissetulek, elamine ainult lastetoetustest või rahapuudus.

Halba ei saa seda ütelda tänu nagu oma tööjõule, mis ma olen suutnud veel teha kodus põllu peal (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Lasterahadest me ainult elame, söimetoetus on ka. Rohkem me kuskilt midagi lisa ei saa (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Sest et me elame lahus ja lapsed üksinda lasterahast. Lapsinvaliid on, nii et käime siin arstide vahet, töölemineku võimalus on väga halb ja piiratud (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Sellepärast, et ei tule toime (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Noh hea ta küll ei ole. Nii et ühe sõnaga oleks rohkem vaja raha et noh lastel võimalusi ja ma päris noh...null ka ei ole (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

No ... ei jätku taha. Kuni viimase ajani töötasin ma üksi...aga see mille kätte saan...sellest ei jätku, et lapsi riietada ja toita ja mulle ei piisa sellest. Ja maksta lasteaias ning korteri eest aidatakse (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

See võiks suurem olla (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Kolm last käib koolis ja nii ikka midagi head ei ole, sissetulek ka nii suur ei ole – palgatööline (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Sellepärast, et ma elan ainult lasterahadest ja toimetulekust (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Toidukorv sisaldab peamiselt toiduained.

...peamine on leib, peamine on leib. Siis sinna juurde või see on see margariin. Jahu. Tangained seal ühte teist natukene ja see on kõik. Liha no kord kuus ütleme kilo liha nina peale inimese kohta rohkem ma ei või lubada (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

No, meil mahub ikka kõiki: me niimoodi arvestame, et kõiki saab: küll liha ja siis kui vaja siis kolm korda nädalas käime poes. Vahest neli korda-nii kuidas pääseb kodust välja. Siis ikka kõike: vorsti ja hakklihasid ja ...mune me toome küla pealt. Piima saan ema käest - siit ostan. Ikka leivad ja saiad ja võid ja vorstid ja kommid ja küpsised: ikka sihuke, mis lastele läheb (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Aga toidukorv ma ei oska öelda, noh päevas läheb seal alla saja krooni oleneb noh kuidas raha on või kasutada saab (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

No põhi toit on ikka piim ja leib ja sai ja mis poest ostad. Kartulid on tasuta. Väga vähe saab võib olla lihatoitu teha (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Leib, piim (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Noh, nii eriti suurt midagi ei ole, sinna ei saa, no kuskil leib sai, liha natuke ja vorsti natuke...minimaalset kogust, nii ma ei teagi nii viiskümmend - seitsekümmend krooni päevas, vist (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Kõige hädapärasem, söök üldiselt (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Riiete ostmist peetakse üldiselt kalliks.

Oi riideid noh, riideid nii eriti ei tulegi sellepärast, et noh tuttavad annavad ja väga vähe nagu noh niimoodi, no uusi asju muidugi noh. Aga see ei ole nagu iga kuu või noh niimoodi (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Need püksid on vist ostetud ... neli aastat tagasi. Ma olin juba ära unustanud millal ma viimati sain midagi osta (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Riideid me oleme sunnitud valima Shalomist, sest riinetele ei jätku raha (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ma riideid üldiselt peaaegu ei osta (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Ega noh eriti tihti ei saa, siis kui hädapärast vaja on. Aastas ikka paar tükki, saab ühed saapad ja...poistele riided ja jalanõud (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Riietega on päris...kord aastas on septembris, muidu kasutatud riiete poest. Ja suurematelt jääb väiksematele (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

1.1.5. Töötuga perede toimetulek.

Oma toimetulekut peab halvaks 41% vastanud töötutest, mitterahuldavaks 29% vastanutest ja rahuldavaks vaid 24% vastanutest. Võrreldes vene rahvusest meeste poolt antud hinnanguid oma toimetulekule, ilmneb, et vene rahvusest mehed tunnistavad oma toimetulekut halvemaks kui eesti mehed. Väga heaks hindavad oma toimetulekut ainult 3% küsitluse valimisse kuulunud töötutest eesti naistest. Ükski teine valimisse kuulunud grupp oma toimetulekule nii positiivset hinnangut ei andnud. Oma toimetulekule töötute poolt antud hinnangud kajastavad töötute staatust ja prestiiži. Oma toimetulekule antud hinnangud peegeldavad töötute majanduslikku stabiilsust, elurahulolu ja psühholoogilist hea-olemist. Nussbaumi järgi on need elukvaliteedi komponendid. Elukvaliteet on kompleksne protsess ning kui mõni komponentidest on häiritud, kannatab kogu inimese elukvaliteet. Valimisse kuuluvate töötute poolt oma toimetulekule antud negatiivsed hinnangud tõestavad halba elukvaliteeti.

Tabel 12 Toimetuleku hindamine töötuga perede poolt.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
halb	46%	35%	43%	33%	56%	40%	41%
hea	-	10%	4%	7%	3%	5%	5%
mitterahuldav	14%	22%	17%	45%	24%	40%	29%
rahuldav	37%	33%	35%	15%	17%	15%	24%
väga hea	3%		1%	-	-		1%
Arvamusi	122	51	173	147	46	193	366

Intervjuude andmetel töötute inimeste toimetulek on muutunud äärmiselt raskeks tänases Eesti ühiskonnas.

No kisub sotsiaalametisse, kuidas siis seda nimetada. Süüa nagu on, ainult üür on kõrge(46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Toimetulek on väga halb. Kui maksame ära elektri-, telefoni- ja lasteaiamaksu, jääb meile iga nädala peale 100 krooni söögiraha ja see on kolme inimese peale. Toidukorvi mahub leib, piim ja kartul, mida kasvatame ise (A 30)

Minu toimetulek on kesine, sest tööd ei ole, elan ainult lasterahast ja sotsiaaltoetustest. Toidukorvi mahub leib, sai, piim, kord nädalas liha (A47).

Korteri eest ma enam ei maksa, 500 krooni eest ma ei saa normaalselt süüa - maksta toa ja teenuste eest ma lihtsalt ei saa (56 aastane naine Narvast A 50).

Toimetulek on rahuldav, sissetulekud on liiga väikesed, kuna tööd ei ole (21 aastane naine Ida-Virumaalt A 31).

Toimetulek on halb, sellepärast, et ei kindlustata pere elatusmiinimumi, ostukorvi mahub kõige vajalikum, enamuses söök, riided väga harva (49 aastane mees Narvast A 63, töötu aastast 1996).

Toimetulek on tagasihoidlik, 7 liikmelise pere peale on 2500 krooni, jätkub, et kõik ära maksta ja kolm nädalat kuidagi moodi ära elada. Kuigi midagi liigset ei osta, mingeid lõbustusi me samuti endale ei luba (41 aastane kodakondsuseta vene naine, 6 lapse ema Narvast, töötü 2 aastat A57).

Toimetulek on väga halb, sest lapsed elavad eraldi ja meie mehega ei tööta. Ostame toiduaineid, riideid ei osta, ei ole millegi eest osta (45 aastane vene rahvusest naine Narvast, pikaajaline töötü A 87).

Mul ei ole raha, mind ei aita keegi (46 aastane vene rahvusest naine Narvast A94).

Tuleme toime ainult tänu sellele, et vanemad on mind toetanud ja kuna olen töötü ei saagi see olla parem (naine Pärnust A 46).

1.1.6. Üksikvanemaga perekondade toimetulek.

Valdav osa üksikvanematest peavad oma toimetulekut halvaks. Teisel kohal olevaks hinnanguks on "mitterahuldav" ja seejärel "rahuldav" – neid arvamusi oli peaaegu võrdselt. Protsentuaalselt võrreldavad ei ole naiste ja meeste vastuste osakaalud kuna meeste vastuseid on vaid 19, naiste vastuseid aga 111. Oma toimetuleku hindamisel halvaks on ülekaalus eestlased. Mitterahuldavaks hindamisel aga venelased. Rahuldavaks hindab oma olukorda peaaegu võrdne protsent eesti ja vene rahvusest inimesi. Heaks peavad oma olukorda vaid 2% vastanutest ning need on kõik venelased, väga heaks peab seda 1% ja nendeks on eestlased. Seega võib öelda, et valdavalt on eestlaste ja venelaste suhtumine oma olukorda võrdselt kriitiline.

Tabel 13 Toimetuleku hindamine üksikvanemaga perekondade poolt.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
halb	41%	86%	46%	32%	33%	32%	39%
hea	-	-	-	2%	8%	3%	2%
mitterahuldav	22%	-	20%	40%	33%	38%	29%
määramata	3%	-	3%	2%	2%	2%	2%
rahuldav	31%	14%	29%	25%	25%	25%	27%
väga hea	2%	-	2%	-	-	-	1%
Arvamusi	58	7	65	53	12	65	130

Intervjuude andmetel üksikvanemate toimetulek on muutunud tänases Eesti ühiskonnas üsna raskeks. Probleemina toodi välja transporti, mille kasutamisel võiks olla soodustusi ning mille olemasolu on lisatingimuseks maal elavate üksikvanemate toimetulekule.

Toimetulek on üsna kesine. Seda raha on ju nii vähe. Saame ainult 900 krooni kahe peale. Iga päev ostan saia-leiba, kallimaid asju ei saa lubada. Transport on kõige suurem probleem. (N 36 Tudulinna vallast, 4-aastase lapse ema).

Lastetoetust peetakse laste ülalpidamiseks liiga väikeseks.

Toimetulek on väga halb, ei jagu raha. Lastetoetus on liiga väike. Kui olla töötu, peaks olema sotsiaalne kaitse või kindel toetus üüri tasumisel. (N 50 Pärnust)

Märgiti, et peredele, kus on üle 18-aastane õppiv noor, tuleks samuti pakkuda toetust.

Peredel, kus on laps 18 täis, kuid õpib, peaks olema soodustusi kas või bussisõiduks ja ringides käimiseks. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Üksikvanemate toimetulematuse üheks põhjustajaks on ka stress, mis on tingitud üksinda laste kasvatamisest. Probleemiks ja kuluartikliks võib olla sealjuures pikk lahutusprotsess, mis samuti stressi tekitab.

Toimetulek on halb. Käsil on lahutusprotsess, mis võtab kogu raha. Lapsed ei saa piisavalt süüa, see tekitab stressi. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Põhilised kuluartiklid on toit, eluase, esmatarbekaubad ja laste koolitamine.

Toimetulek on halb. Kuus läheb keskel läbi kõik raha söögi ja õpikute peale. Õnneks toidu pealt ei ole me veel kokku hoidnud, ma arvan, et toit on peamine asi. Laps peab olema söönud. (N 40 Narvast).

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt.

Suvel on nagu rahuldav, aga talvepoole on muidugi väga halb, küte on kallid. Saab maksta ainult korteri ja söögi eest. Kui üks elasin, tulid toime, aga nüüd oleme kahekesi ja see 150 krooni, mis lapse pealt antakse, läheb kõik korteri jaoks. (N 67 Narvast, kasvatab 17-aastast lapselast).

Üksikvanemate toimetulek sõltub erinevatest teguritest: kindla elukoha, dokumentide, haiguskindlustuse, kodakondsuse ja töökoha olemasolust.

Mina ei ole absoluutselt mitte kuidagi kindlustatud. Ma ei saa mitte kopikatki. Mul ei ole töötu staatust, dokumendid on kadunud, kaotasin haiguskindlustuse. Prügikastides ma ei käi, teen mitte seadusevastaseid

töid, aga tulen toime. Paljud minusarnased käivad juba ammu prügimäel või siis surevad. Mis ma ise teenin, suudan teenida oma peaga ja selle eest ma ka ostan toitu ja veel midagi. (M 41 Narvast, kasvatab poega).

Üksikvanemate toimetulek sõltub ka nende oskusest toime tulla. Olulisel kohal on sealjuures tervis. Ravimid on samuti üheks suurimaks kuluartikliks.

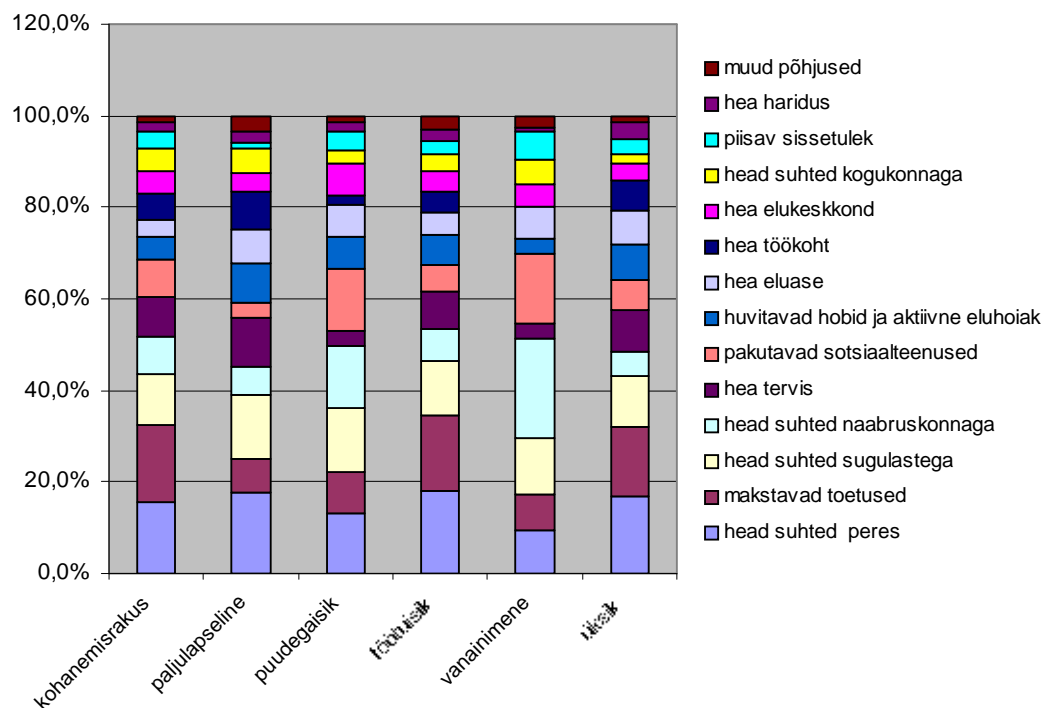
Toimetulek on rahuldav, vastavalt sellele, kuidas ise majandan. Ostukorvi mahub väga vähe asju: leib, sai, või, kõige odavam vorst, õli, makaronitooted, hügieenitarbed, pesupulbrit läheb väga palju. 300-400 krooni läheb iga kuu rohtude peale. (N Häädemeeste vallast).

Sageli tuleb teha alternatiivseid valikuid, kuna kõiki vajadusi pole võimalik rahuldada. Toimetulek on kesine. Perekonna sissetulek peaks olema 10 000 krooni kuus, sest peale toidu peame ostma veel riietust, mööblit. Esiteks kulutan raha toidu, siis esmavajaduste peale.(N 44 Narvast).

1.2.Toimetulekut tagavad tegurid.

Tabel 14 Arvused toimetulekut tagavate tegurite kohta sihtgrupiti.

	kohanemisrakus	paljulapseline	puudega	töötuisik	vanainimene	üksik	KOKKU
head suhted peres	15,7%	17,5%	13,3%	18,0%	9,6%	17,0%	16,0%
makstavad toetused	16,9%	7,6%	9,1%	16,7%	7,5%	15,2%	12,8%
head suhted sugulastega	10,8%	13,7%	14,0%	11,7%	12,3%	11,0%	12,2%
head suhted naabruskonnaga	8,4%	6,2%	13,3%	7,1%	21,9%	5,3%	9,2%
hea tervis	8,4%	10,9%	3,5%	8,2%	3,4%	9,1%	7,7%
pakutavad sotsiaalteenused	8,4%	3,3%	13,3%	5,7%	15,1%	6,4%	7,7%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	4,8%	8,5%	7,0%	6,3%	3,4%	8,0%	6,7%
hea eluase	3,6%	7,6%	7,0%	5,2%	6,8%	7,2%	6,3%
hea töökoht	6,0%	8,1%	2,1%	4,4%	0,0%	6,8%	4,9%
hea elukeskkond	4,8%	4,3%	7,0%	4,6%	4,8%	3,8%	4,7%
head suhted kogukonnaga	4,8%	5,2%	2,8%	3,6%	5,5%	1,9%	3,7%
piisav sissetulek	3,6%	1,4%	4,2%	3,0%	6,2%	3,4%	3,4%
hea haridus	2,4%	2,4%	2,1%	2,5%	0,7%	3,4%	2,4%
muud põhjused	1,2%	3,3%	1,4%	3,0%	2,7%	1,5%	2,4%
Kokku:	83	211	143	366	146	264	1213

1.2.1. Vanuriga perekondade toimetulek.

Oma toimetulekut kirjeldades pidasid vanurid oluliseks häid suhteid naabruskonnaga 22 %, pakutavaid sotsiaalteenuseid 15 % (erandiks on eesti rahvusest mehed, kes sotsiaalteenustena abi küsida ei söanda), häid suhteid sugulastega 12 % (eriti olulised on suhted sugulastega naistele) ja häid suhteid perekonnaga 10 % (olulisemaks peavad häid suhteid peres mehed nii eesti kui vene rahvusest). Makstavad sotsiaaltoetused on vanurite toimetuleku tagajana alles viiendal kohal ning olulisemad naiste jaoks.

Tabel 15 Vanurite arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

	eesti			vene			Kokku
	n	M	kokku	n	m	kokku	
head suhted naabruskonnaga	18%	22%	19%	26%	25%	26%	22%
pakutavad sotsiaalteenused	18%	4%	15%	16%	13%	16%	15%
head suhted sugulastega	14%	9%	13%	14%	0%	12%	12%
head suhted peres	8%	17%	10%	8%	13%	9%	10%
makstavad toetused	12%	9%	11%	0%	13%	2%	8%
hea eluase	5%	4%	5%	12%	0%	10%	7%
piisav sissetulek	5%	9%	6%	6%	13%	7%	6%
head suhted kogukonnaga	5%	9%	6%	6%	0%	5%	5%
hea elukeskkond	2%	4%	2%	6%	25%	9%	5%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	5%	4%	5%	2%	0%	2%	3%
hea tervis	6%	4%	6%	0%	0%	0%	3%
muud põhjused	2%	4%	2%	4%	0%	3%	3%
hea haridus	2%	0%	1%	0%	0%	0%	1%
isikuid							66
arvamusi	65	23	88	50	8	58	146

Intervjuudes annavad pensionärid oma sissetulekuid hinnates suhteliselt vastakaid arvamusi.

Pension on mul hea(1670 EEK), aga korter on kallis (69 aastane vene rahvusest naine Narvast,).

Mul on väike pension - 1200 EEK (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Minu toimetulek on rahuldav, 1512 EEK (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Toimetulek on kesine. No aga selle elutöö, mis ma olen oma elus kõik ära teinud ja mille nimel kõik need kõrged bossid ja kõik Eesti rahvas elavad, siis see pension on praegu täitsa nulli väärt(1696 EEK). See ei ole elamiskõlblik (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Samuti hinnatakse erinevalt sissetulekuid ühe inimese kohta.

No kui peres on keskmiselt neli või viis inimest, siis peaks olema vähemalt 2000 EEK inimese kohta, siis saaks endale riided selga, teatris käia, osta raamatuid, kasvõi reisidaTallinnasse, ma ei räägi välismaale, süüa seda mida organism vajab ja tahab: piimatooteid ja puuvilju ja rääkida sellest, et saata kasvõi jõulukaarte (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Tahaks lihtsalt, et meie perekonna materiaalne seisund oleks parem. Elame nii vaeselt, et joome igal hommikul teed leivaga (67 aastane vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast).

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt.

Suvel on nagu rahuldav, aga talvepoole on muidugi väga halb, kütus on kallis...(67 aastane eesti rahvusest naineIda-Virumaalt).

Turvalisus on siiski pensionite väljamaksmisel tagatud.

Muidugi hea on see, et pensioni antakse õigel ajal kätte (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

1.2.2. Kohanemiskustega inimeste perede toimetulek.

Toimetulekut tagavate teguritena on respondendid märkinud head haridust 17% küsitletutest, eriti eestlastest naised (33%). Head tervist peavad oluliseks naised, eesti naised 17% -l vastustest ja vene naised 14%-l vastustest. Oluliseks peetakse ka huvitavate hobidega tegelemist, kusjuures vähese aktiivsusega paistavad silma eesti mehed. Head elukeskkonda oskavad oluliseks pidada eesti naised ning häid suhteid kogukonnaga vene naised ja eesti mehed. Piisavat sissetulekut toimetulekutegurina hinnatakse alles seitsmenda valikuna ning see on oluline just nii eesti kui vene rahvusest meestele. Makstavaid toetusi peavad vajalikuks rohkem mehed. Head suhted peres on olulised vene rahvusest küsitletutele, seda nii meeste kui naiste hulgas. Sotsiaalteenustest on rohkem huvitatud nii eesti kui vene rahvusest mehed.

Häid suhteid naabritega hindavad eesti mehed.

Tabel 16 Kohanemiskustega inimeste arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
hea haridus	33%	11%	20%	14%	11%	13%	17%
muud põhjused	11%	11%	11%	24%	11%	21%	16%
hea tervis	17%	7%	11%	14%	0%	11%	11%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	11%	4%	7%	10%	11%	11%	8%
hea elukeskkond	22%	4%	11%	7%	0%	5%	8%
head suhted kogukonnaga	0%	11%	7%	14%	0%	11%	8%
piisav sissetulek	0%	11%	7%	0%	22%	5%	6%
hea eluase	0%	11%	7%	3%	0%	3%	5%
makstavad toetused	0%	7%	4%	3%	11%	5%	5%
head suhted peres	0%	0%	0%	10%	11%	11%	5%
head suhted sugulastega	0%	7%	4%	0%	11%	3%	4%
pakutavad sotsiaalteenused	0%	7%	4%	0%	11%	3%	4%
head suhted naabruskonnaga	0%	7%	4%	0%	0%	0%	2%
muud põhjused	6%	0%	2%	0%	0%	0%	1%
Arvamusi	18	27	45	29	9	38	83
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Intervjuude andmetel on dokumentide olemasolu toimetuleku vältimatu tingimus.

Dokumente on vaja, siis saab abi, tehakse operatsioon. Aasta olen ministrilt vastust oodanud, mul oli aeg kinni pandud, kuid teda ei olnud. Pärast öeldi, et pole vaja avaldust kirjutada, nüüd ootan dokumente, nõusolek selleks anti. Kui saaks vaid dokumendid (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Mul pole dokumente, elukohta, haigekassakaarti. Ootasin ministrilt vastust, kirjutasin Tallinnasse Migratsiooniametisse, sealt ka ei saanud mingit vastust (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Minu toimetulek on halb, elan üksinda ega saa mingit sissetulekut, sest mul ei ole dokumente, vajan tööd ja otsin tööd (vene keelt kõnelev 48 aastane mees Narvast).

Toimetulek sõltub eelkõige töö olemasolust ning normaalsest tervislikust seisundist.

Tähtis on, et oleks töö ja palk-tervis on (53 aastane mees Pärnust).

Toimetulematuse põhjus on halb tervis ja halvad elamistingimused (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast)

1.2.3. Puudega inimeste perede toimetulek.

Tabel 17 Puudega inimeste arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
head suhted sugulastega	15%	19%	17%	9%	7%	8%	14%
head suhted peres	10%	17%	13%	9%	29%	15%	13%
head suhted naabruskonnaga	14%	11%	13%	18%	7%	15%	13%
pakutavad sotsiaalteenused	17%	3%	12%	21%	7%	17%	13%
makstavad toetused	14%	6%	11%	3%	14%	6%	9%
hea eluase	5%	8%	6%	12%	0%	8%	7%
hea elukeskkond	3%	11%	6%	6%	14%	8%	7%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	10%	8%	9%	3%	0%	2%	7%
piisav sissetulek	3%	0%	2%	9%	7%	8%	4%
hea tervis	5%	0%	3%	3%	7%	4%	3%
head suhted kogukonnaga	0%	6%	2%	6%	0%	4%	3%
hea haridus	2%	3%	2%	3%	0%	2%	2%
hea töökoht	0%	6%	2%	0%	7%	2%	2%
muud põhjused	2%	3%	2%	0%	0%	0%	1%
Arvamusi	59	36	95	34	14	48	143

Toimetulekut tagavate teguritena tuuakse puuetega inimeste poolt välja makstavad toetused, pakutavad sotsiaalteenused ja suhted lähedastega, need on peamised inimese käsutuses olevad ressursid. Huvitava tähelepanekuna võib lisada, et head tervist ei tähtsustata toimetulekut tagava tegurina, kuigi tervis on oluline heaoluressurss. Valimis osalenud eesti rahvusest puuetega inimeste poolt antud hinnangud on soolises struktuuris ühtsemad kui vene rahvusest. Vene rahvusest puuetega inimesed hindavad materiaalseid sissetulekuid rohkem kui eestlased. Töökohta kui toimetulekut tagavat tegurit väärtustavad mehed.

1.2.4. Paljulapseliste perede toimetulek.

Peamisteks toimetulekut tagavateks teguriteks peavad vastajad: häid suhteid peres (16%), häid suhteid sugulastega (15%) ja head tervist (11%). Mõlemat varianti pakkusid vastanutest kokku 14 perekonda.

Kõige vähem on toimetulekutegurina mainitud piisavat sissetulekut (1%), head haridust (2%) ja muid põhjusi (2%). Olulisemaks toimetulekuteguriks on Narvas peetud head töökohta, Pärnus häid suhteid sugulastega, Häädemeestel häid suhteid peres ja Tudulinna head tervist ning makstavaid toetusi.

Tabel 18 Paljulapseliste inimeste arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

Toimetulekutegurid	Tudulinna	Narva	Häädemeeste	Pärnu	Kokku
hea töökoht	-	75	3%	-	10%
head suhted peres	1%	5%	8%	2%	16%
head suhted sugulastega	1%	4%	7%	4%	15%
head suhted naabruskonnaga	1%	2%	3%	1%	6%
head suhted kogukonnaga	1%	5%	1%	-	6%
hea haridus	-	2%	-	-	2%
hea tervis	2%	4%	5%	1%	11%
hea elukeskkond	1%	2%	1%	1%	5%
hea eluase	1%	1%	4%	1%	6%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	-	2%	5%	1%	8%
piisav sissetulek	-	-	1%	-	1%
makstavad toetused	2%	5%	2%	1%	8%
pakutavad sotsiaalteenused	-	1%	3%	-	4%
muud põhjused	-	1%	2%	-	2%
Kokku	85	39%	43%	11%	100%

Intervjueeritavate arvates on paljudele oluliseks sissetulekuallikaks:

1) lasterahad, pension või toimetulekutoetus.

Lasterahadest me ainult elame, söimetoetus on ka. Rohkem me kuskilt midagi lisa ei saa (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Me elame lasterahast (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Ja ainult pensionist elada (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

2) palk

Kuni viimase ajani töötasin ma üksi...aga see mille kätte saan...sellest ei jätku, et lapsi riietada ja toita ja mulle ei piisa sellest. Ja maksta lasteaias ning korteri eest aidatakse. Nii saan parimal juhul neli tuhat (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Sissetulek ka nii suur ei ole – palgatööline (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

3) aiamaalt saadavad köögiviljasaadused

Tänu nagu oma tööjõule, mis ma olen suutnud veel teha kodus põllu peal: tänu sellele on siiski toit laual (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Kartulid on tasuta (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Hinnang ühe inimese sissetuleku kohta ...

Mul on perekonnas kolm pensionäri. Kui igapäevane pension oleks tuhat kroonigi või ka mitte niipalju: viissada kroonigi suurem, siis oleks asi hoopis teistmoodi, tõesti oleks. (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Tuhat krooni võiks rohkem olla inimese kohta (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

...ja perekonna sissetuleku kohta.

No ma ei oska öelda. No kui peres on seitse liiget ja kusjuures nendest seitsmest pereliikmest viis kannavad prille ja mis on noh ikkagi kallis siis noh ma ei kujuta ette. No võib-olla kümme tuhat peaks olema siis...noh nagu, et kõik saaks normaalselt elada noh nagu kõik liikmed ühesõnaga. Võib-olla siis küll jah (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Seitse... kaheksa tuhat (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Noh, palk peaks olema kümme tuhat. Minul vähemalt (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Arvestasin, ise mõtlesin, et päeva söögirahaks tuleks seitsekümmend – kaheksakümmend krooni, iga päev (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

1.2.5. Töötuga perede toimetulek.

Toimetulekut tagava tegurina rõhutavad valimise kuuluvad töötud naised häid perekondlikke suhteid. Väga olulisteks peetakse makstavaid toetusi, seda nii küsitluse valimisse kuuluvate töötute meeste kui naiste hulgas. Suhete väärtustamine ning suhete kvaliteedi hindamine on ootuspärane, kuna töötuks jäädes ahaneb inimese suhtlusringkond endiste töökaaslaste näol ning materiaalsete võimaluste vähenedes ka võimalus ühiskondlikust elust osa võtta ning oht inimesele sattuda isolatsiooni on suurem. Seetõttu on suhtel suur roll sotsiaalse toimetuleku tagamisel. Sotsiaalteenuste osatähtsus toimetulekut tagava tegurina ei ole valimi arvates märkimisväärne. Haridust toimetulekut tagava tegurina hindavad valimisse kuuluvad töötud eesti rahvusest mehed. Piisav sissetulek ja hea töökoht on hinnatud oluliseks valimisse kuuluvate töötute meeste hulgas, üllatavalt vähe hindavad neid tegureid töötud naised. Valimisse kuuluvad töötud naised omistavad suuremat tähelepanu headele suhetele lähedastega.

Tabel 19 Töötute arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
head suhted peres	22%	12%	19%	18%	13%	17%	18%
makstavad toetused	12%	10%	12%	22%	17%	21%	17%
head suhted sugulastega	13%	14%	13%	12%	7%	10%	12%
hea tervis	7%	6%	6%	10%	11%	10%	8%
head suhted naabruskonnaga	4%	12%	6%	9%	4%	8%	7%
huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak	7%	8%	7%	6%	4%	6%	6%
pakutavad sotsiaalteenused	7%	2%	5%	6%	7%	6%	6%
hea eluase	9%	6%	8%	2%	4%	3%	5%
hea elukeskkond	4%	8%	5%	3%	7%	4%	5%
hea töökoht	2%	10%	4%	3%	9%	5%	4%
head suhted kogukonnaga	2%	0%	2%	5%	4%	5%	4%
muud põhjused	8%	0%	6%	1%	0%	1%	3%
piisav sissetulek	2%	6%	3%	1%	11%	3%	3%
hea haridus	2%	8%	3%	1%	2%	2%	2%
arvamusi	122	51	173	147	46	193	366

Intervjuude andmetel töötute toimetulek sõltub suuresti tema abikaasa või elukaaslase töö olemasolust ning palga suuruselt.

Siia maani oleme toime tulnud, sest abikaasa saab piisavalt palka, toimetulekutoetust ei küsi.

Olukord on rahuldav, kallisse poodi minna ei saa kuid puudust just millestki ei ole olnud. Peamine, mida sööme on leib, kodust saab kartulit, piima ja mune (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötu 1998-st aastast alates).

Perekonnas on igasuguseid probleeme, aga me kuidagi püüame, et need ei oleks väga suured - meil on selline väike aed (29 aastane naine Narvas, töötu aastast 2000t).

Mu mees pole passi järgi eestlane. Neli aastat on olnud jama passi taotlemisega ja kui seda ei ole pole lootustki ametlikult tööd saada, seega ei ole mingit sissetulekut mehe poolt. Sissetulekuks on ainult lasteraha ja kuna olen töötu siis töötu abiraha (26 aastane naine Ida-Virumaal, töötu aastast 2000).

Alalist tööd ei ole 1996 aastast. Kui keegi pakub, siis töötan. Probleeme on elamisloaga (49 aastane vene kodakondsusega mees Narvast).

Toimetulekut tagavaks teguriks on sageli toimetuleku toetus.

Vähemalt on, millest elatuda (46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Seni olen toime tulnud ainult riiklike toetuste abil. Kui sotsiaalametit ei oleks, kes mind üleval on pidanud, oleksin ma võibolla juba surnud (A47).

Praegu me abikaasaga oleme mõlemad töötud ja elame faktiliselt dotatsioonist, pluss sotsiaalabi korteriüüri eest (29 aastane naine Narvast A 49).

Praegu me saame nelja inimese peale 1275 krooni ja sotsiaalset juurde 1200 krooni. Arvestage, kas on võimalik sellise rahaga seitsmekesi ära elada. See abi meie jaoks ei ole väike. Muidugi, ega ta nüüd teab kui suur ei ole, kuid osaliselt ära elada saab (41 aastane naine, 6 lapse ema Narvast, töötu 2 aastat).

Senini elasin töötu abirahast ja kui see aeg sai läbi, mil ma töötu abiraha sain, siis olen sotsiaalameti poole pöördunud (naine Pärnust, väikese lapse ema).

1.2.6. Üksikvanemaga perekondade toimetulek.

Olulisimateks toimetuleku teguriteks peavad inimesed häid suhteid perekonnas ja makstavaid toetusi. Tähtsad on ka suhted sugulastega. Seega võib järeldada, et materiaalsete vajakajäämist korral kerkivadki esiplaanile just perekonna moraalne toetus ja sugulastepoolne abi. Samas on äraelamiseks vajalik riigipoolne toetus. Olulisteks peetakse ka tervist ja aktiivset eluhoiakat. Toimetulekut soodustavateks teguriteks on hea eluase ja hea töökoht, samuti sotsiaalteenused, vähesemal määral ka suhted naabruskonnaga ja hea elukeskkond. Hea haridus ja piisav sissetulek on väga harva esinevad tegurid antud riskigrupi juures. Suhteid kogukonnaga peetakse kõige vähem märkimisväärsemaks teguriks.

Tabel 20 Üksikvanemate arvmused toimetulekut tagavate tegurite kohta.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
hea eluase	9%	14%	10%	4%	8%	4%	7%
hea elukeskkond	5%	-	4%	4	-	3%	4%
hea haridus	4%	-	3%	4%	-	3%	3%
hea tervis	10%	-	9%	10%	8%	9%	9%
hea töökoht	8%	7%	8%	5%	8%	5%	7%
head suhted peres	17%	36%	18%	18%	8%	15%	17%
head suhted kogukonnaga	2%	-	2%	2%	-	2%	2%
head suhted naabruskonnaga	6%	14%	7%	7%	-	3%	5%
head suhted sugulastega	12%	14%	12%	12%	15%	9%	11%
huvitavad hobid, aktiivne eluhoiak	8%	-	7%	7%	-	9%	8%
makstavad toetused	11%	14%	11%	11%	15%	21%	15%
muud põhjused	3%	-	3%	3%	-	-	2%
pakutavad sotsiaalteenused	5%	-	4%	4%	31%	9%	6%
piisav sissetulek	2%	-	2%	2%	8%	5%	3%
Arvamusi	133	14	147	104	13	117	264

Intervjuudes mitmed üksikvanemad ei viidanud ühelegi toimetulekut tagavale tegurile, hulgaliselt toodi välja vaid toimetulematuse põhjusi. Osa küsitletutest aga nimetasid siiski erinevaid asjaolusid, mis aitavad neil toime tulla. Niisugusteks asjaoludeks on:

1. Tervis, mis on töövõime aluseks.

Kardan kõige rohkem oma tervise pärast, kui seda ei ole, ei ole ka lastel normaalset elu. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

2. Head suhted, mis viitavad vajadusel abisaamise võimalusele.

Toimetulekut tagavad tegurid on head suhted nii peres, sugulastega, naabruskonnaga kui ka kogukonnaga. Samuti hea eluase ja toetavad riiklikud ning omavalitsuse poolt makstavad toetused. (N 67 Narvast, vanaema).

Toimetulekut tagavad tegurid on head suhted poegade ja sugulastega. (N 46 Pärnust).

Kui poleks minu kalleid ja armsaid vanemaid, oleksime vist nälga surnud. Meil on kõike, mida vajame, muidugi meie nõudmised suurenevad, aga praegu on kõik normaalne. (N 40 Narvast).

3. Hea eluase ning elukeskkond, mis annab inimesele turvatunde.

Toimetulekut tagavateks teguriteks on hea töökoht, head suhted nii peres, sugulaste kui naabruskonnaga, hea haridus, hea tervis, hea elukeskkond, hea eluase, huvitavad hobid, aktiivne eluhoiak, piisav sissetulek. (N 50 Pärnust, nelja lapse ema).

4. Sotsiaaltoetused ning sotsiaalteenused, mida inimesed soovivad saada enamasti rohkemal ja paremal määral.

Toimetuleku tagajateks on toetavad riiklikud ja omavalitsuse poolt makstavad toetused, saan regulaarselt 750 krooni kuus. (N 49 Narvast, ühe lapse ema).

Tahaks kindlasti teenuste osas paremat, aga aitäh sellegi eest, mida tehakse. (M 41 Narva Rehabilitatsioonikeskusest).

5. Aktiivne eluhoiak ning huvitavad hobid, mis viitavad inimese soovile ise toime tulla, oma probleeme lahendada, mitte isoleeruda nende tõttu.

Toimetulekut tagavad tegurid on: hea töökoht (müüja, raamatupidaja), hea tervis, hea elukeskkond, hea eluase, huvitavad hobid, aktiivne eluhoiak. (N 37 Pärnust, viis last).

Et paremaks läheks, peab ise hakkaja olema. Sotsiaalteenus on antud momendil minule see, et saan ise hakkama, ise teen. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

6. Hea haridus ning hea töökoht, mis loovad eelduse toimetulekuks.

Toimetulekut tagavad tegurid on: hea haridus, hea tervis, hea eluase. (N 46 Pärnust).

Mina vajan head tööd. Aga et leida head tööd, on vaja head haridust. Mina seda enam ei saa. (N 40, Narvast).

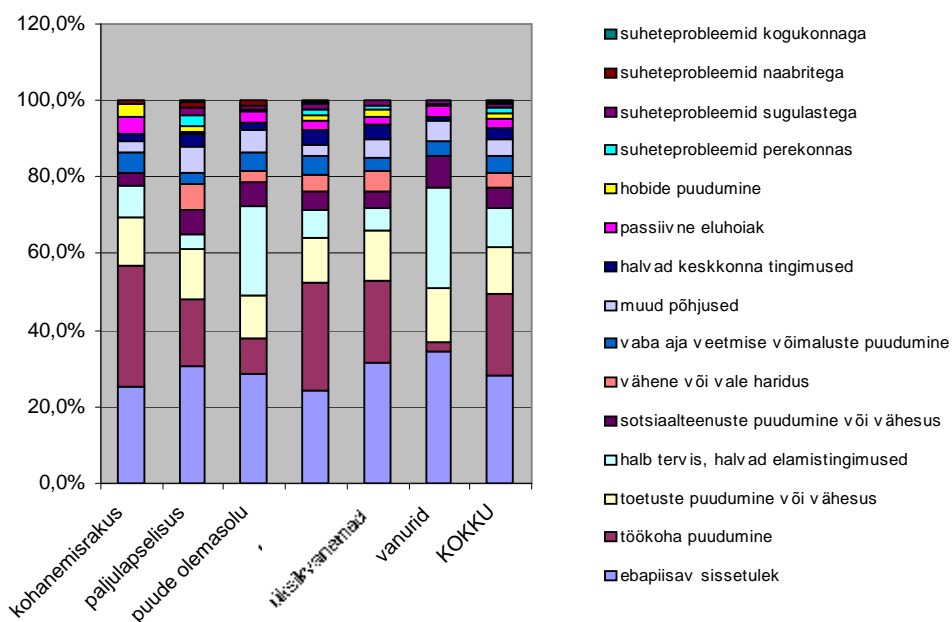
7. Säätlik mõtlemine, mis aitab nappide ressursside korral materiaalselt paremini toime tulla.

Kalleid parfüüme ma praegu ei osta, ostan tualettvett, mis on odavam. (N 40, Narvast). Sõja ajal, kui olin väike, harjusime "tõmbama niiti pikemaks, aga peenemaks" ja praegu teeme ka nii. (N 67 Narvast).

1.3. Toimetulematuse põhjused.

Tabel 21 Arvamused toimetulematuse põhjuste kohta sihtgrupiti.

	kohanemisrakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKUU
ebapiisav sissetulek	25,3%	30,6%	28,9%	24,2%	31,5%	34,6%	28,2%
töökoha puudumine	31,6%	17,5%	9,2%	28,5%	21,5%	2,3%	21,2%
toetuste puudumine või vähesus	12,6%	13,1%	11,3%	11,7%	13,2%	14,3%	12,5%
halb tervis, halvad elamistingimused	8,4%	3,8%	23,2%	7,1%	5,8%	26,3%	10,1%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	3,2%	6,3%	6,3%	5,0%	4,2%	8,3%	5,3%
vähene või vale haridus	0,0%	6,9%	2,8%	4,4%	5,5%	0,0%	4,0%
vaba aja veetm. võimaluste puudumine	5,3%	3,1%	4,9%	4,8%	3,5%	3,8%	4,2%
muud põhjused	3,2%	6,9%	5,6%	2,8%	4,8%	5,3%	4,3%
halvad keskkonna tingimused	2,1%	3,1%	2,1%	3,8%	3,5%	0,8%	3,0%
passiivne eluhoiak	4,2%	0,6%	2,8%	2,8%	2,3%	3,0%	2,5%
hobide puudumine	3,2%	1,3%	0,7%	1,6%	1,6%	0,8%	1,5%
suheteprobleemid perekonnas	0,0%	3,1%	0,0%	1,4%	1,3%	0,0%	1,2%
suheteprobleemid sugulastega	0,0%	1,9%	0,7%	1,4%	1,3%	0,8%	1,2%
suheteprobleemid naabritega	1,1%	1,3%	1,4%	0,4%	0,0%	0,0%	0,5%
suheteprobleemid kogukonnaga	0,0%	0,6%	0,0%	0,4%	0,0%	0,0%	0,2%
Kokku:	95	160	142	505	311	133	1346

1.3.1. Vanuriga pered.

Toimetulematuse põhjusteks peetakse vanurite poolt peamiselt ebapiisavat sissetulekut, halba tervist ning halbu elamistingimusi ning 14% ulatuses ka toetuste puudust või vähesust.

Tabel 22 Vanurite arvamused toimetulematuse põhjuste kohta .

	eesti	vene	Kokku
ebapiisav sissetulek	27%	47%	35%
halb tervis, halvad elamistingimused	30%	20%	26%
Toetuste puudumine või vähesus	18%	8%	14%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	10%	6%	8%
muud põhjused	6%	4%	5%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	4%	4%	4%
passiivne eluhoiak	4%	2%	3%
Töökoha puudumine	1%	4%	2%
halvad keskkonna tingimused	0%	2%	1%
hobide puudumine	0%	2%	1%
suheteprobleemid sugulastega	1%	0%	1%
Isikuid			66
Arvamusi	84	49	133

Intervjuudes nimetasid enda toimetulematuse põhjustena vanurid sageli oma laste toimetulematust, sealhulgas laste töötust, mistõttu terve perekond elab vanuri pensionist ning seetõttu raha ei jagu.

Meie perekonna toimetulek on väga halb, sest minu poeg ja vennanaine on töötud aga lapselaps käib lasteaias ja raha ei jätku (kõrgharidusega vene rahvusest naine Narvast, 67 aastane).

Kõige suurem mure on mul poeg. Sellepärast, et talle ei jätku toitu ja sellepärast, et ta on ratastoolis ning ise midagi ei tunnetata (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Üks lapselaps tuli armeest, ka teda on vaja aidata (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Minu perekonnas elab 3 inimest, peale minu veel töötü tütar ja lapselaps ning 1433 EEK pensionist ja 400 EEK toetusest kolme peale ei jätku (64aastane vene rahvusest Narva naine).

Vanurid koolitavad ja hooldavad sageli oma lapselapsi.

Probleemiks on praegu korteriüüri tasumine, sest elan koos tütre tütreaga, kes õpib kutsekoolis. Ta on Venemaalt Eestisse tulnud ja tahabki nüüd siia jääda. Vanemad elavad Venemaal. 150 EEK, mida makstakse lastetoetusena läheb kõik üüri maksmiseks ning jääb veel puudu ((68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Eksisteerib olukordi, kus laste toimetulematust võib viia oma vanemate vägivaldse kohtlemiseni.

Mul on 5 last, kolm on siin Pärnus, igapäev tuleb võtab ise, ei küsigi, lihtsalt võtab. Kaks last on mulle võlga, oh ma tulen toon sulle homme ära, nüüd on kolm kuud, 1000 krooni on nad üldse kokku mulle võlga. Ma vandusin, et maksellegile ühtegi krooni ka enam ei anna .

Tüüpiline kartus vanuritel on hirm oma perekonna ja järglaste toimetuleku pärast peale nende surma.

No ma ju suren aga praegu tulevad minu juurde lapselapsed ja ma toidan neid, tütar on töötü ja kaks lapselast tulevad minu juurde ja ma toidan neid (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Enda toimetulekuvõimet hindavad halvaks vanurid, kes on haiged, eriti kroonilised haiged.

Ma olen haige olnud juba pikka aega, kilpnäärmeaga alates 1982-st aastast (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Hirm on siis kui inimene jääb haigeks ja ta ei ole vajalik töökohas ja siis kuidas saab toime tulla pensionini, kas on abilisi, kes saavad aidata (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Kõige rohkem läheb ikka arstirohtude peale (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Vanuritele valmistab probleeme ka teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass.

Probleem on selles, et tal on välismaalase pass, aga vanus on 86 ja väga raske on passi vahetada, sest inimene ise ei saa oma dokumente vormistada (15 aastat I grupi invaliid üldhaigestumise diagnoosiga koos nägemiselanguse, kuulmislangu ja kerge vaimupuudega) ning perekond peab tema asju ajama teadmata, mis tüüpi passi ta lõpuks saab (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Enda toimetulekuvõimet hindavad halvaks vanurid, kes elavad üksi ning eriti üksinda elavad haiged vanurid.

Toimetulek on halb, sest ma elan üksi, mul ei ole kedagi, võõraste inimeste seas ja mind vaevavad kilpnääre ja magu (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Probleeme on palju-elan üksi, kedagi ei ole, kui olen haige, pole kellel kruusi vetki ulatada (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Tervis on halb, sest mul on süda haige, ma pean ravimeid ostma, aga nad on väga kallid (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Vanuritele on iseloomulik ka kartus oma turvalisusega toimetuleku pärast.

Edaspidi on kõige suurem risk see, kui elukaaslane ära kaoks. Üksinda metsanurgas elada on ohtlik (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Mul on põhiline probleem, et omatakse väga palju koeri, lausa välja ega koridori minna ei saa. Istun toas nelja seina vahel, teinekord ei käi väljas kuude kaupa. Peremehed lasevad nad lahti, aga mina neid ei näe, kardan, et ajavad mind jalust maha (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Koerad murravad inimesi maha. See on traagiline, kuidas me elame (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Probleemiks on kujunenud ka haigete inimeste olemasolu perekonnas, kes on kas haigusest tingituna või muudel põhjustel töötud ning elavad sageli oma perekonnaga vanuri pensionist.

Poeg on Afganistani sõja veteran ning ei saa sotsiaalabi Eestist, kuigi tal on terviseprobleemid (õised hirmud, ristluude valud, jne) (67 aastane kõrgharidusega vene rahvusest Narva naine).

Üheks toimetulematuse põhjuseks vanuritel on üksindus.

Mees on mul 1992-st aastast surnud, 2 last on ka Ivangorodi maetud ja ma olen üksi jäänud (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Samuti on toimetulematuse põhjuseks vanuritel võimetus korras hoida oma eluaset. *Kommunaalkorteris on mul väga halvad tingimused, kõik vajab remonti (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).*

Sageli kurdetakse kõrgete eluasemekulude pärast.

Maksame korteri eest 800 EEK kuus, kust võtta raha toidu peale (67 aastane vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast).

Halvad harjumused toimetulematuse põhjustena.

No kus hästi palju raha läheb on suits 69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Hirm tuleviku ees.

Seda eurojahti aetakse üle meie laipade (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Praegu erastatakse ja müüakse kõik välismaale, kui nii on hädavajalik, miks siis pensionärid ja vaesed inimesed sellest oma elujärge parandada ei saa (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

1.3.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Toimetulematuse põhjustena märgitakse 32%-l juhtudest töökoha puudumist ja 25%-l ebapiisavat sissetulekut. Toetuste puudumine või vähesus on märgitud 13%-l juhtudest ning halb tervis või halvad elamistingimused teevad muret 8%-le vastanutest, eriti rahulolematud selles osas on eesti naised 23%. Hobide puudumist ja sotsiaalteenuste vähesust on märgitud toimetulematuse põhjustena vene rahvusest naiste ja meeste poolt. Suhte probleemid naabritega toimetulematuse põhjustena on märgitud eesti naiste poolt.

Tabel 23 Kohanemiskustega inimeste arvamused toimetulematuse põhjuste kohta .

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
töökoha puudumine	14%	56%	26%	32%	39%	34%	32%
ebapiisav sissetulek	23%	33%	26%	22%	30%	25%	25%
toetuste puudumine või vähesus	14%	0%	10%	15%	13%	14%	13%
halb tervis, halvad elamistingimused	23%	0%	16%	5%	4%	5%	8%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	9%	11%	10%	5%	0%	3%	5%
passiivne eluhoiak	5%	0%	3%	7%	0%	5%	4%
hobide puudumine	0%	0%	0%	5%	4%	5%	3%
muud põhjused	9%	0%	6%	0%	4%	2%	3%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	0%	0%	0%	5%	4%	5%	3%
halvad keskkonna tingimused	0%	0%	0%	5%	0%	3%	2%
suheteprobleemid naabritega	5%	0%	3%	0%	0%	0%	1%
Arvamusi	22	9	31	41	23	64	95
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Intervjuude andmeilõ peetakse toimetulematuse põhjuseks väikest sissetulekut.

Toimetulek on kesine, sest palk on väike. Pool töökohta ja osalise tööajaga. Ilma pole küll millestki jäänud, kuid probleemeid tekivad jõulude ajal kui on vaja kingitusi teha või läheb lastel koolis raha vaja (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

Toimetulematuse on sageli seotud töö kaotusega.

Toimetulematuse tekkis, kui mind koondati 1993 aastal (koondati siis paljusid) (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt)

Minu toimetulek on väga halb, kaotasin töö ja naise, sest tekkis ühiselamu võlg 600 EEK ning mind tõsteti tänavale. Mul ei ole mitte midagi, ma ei oota mitte midagi, nüüd elan öömajas. Probleem kestab juba kaheksa aastat, mil mind koondati töölt. Kõige rohkem tunnen puudust elukohast ja tööst. Sotsiaaltöötajad mind abistada ei saa, sest mul ei ole elukohta ega elamisloa. Terve aasta olid minu dokumendid kusagil asutuse seifis ja siis tuli välja, et nad ei ole enam kehtivad (52 aastane vene keelt kõnelev mees Narvast).

Toimetulek on halb, sest olen juba kaks kuud töötu. Pöördusin tööhõiveametisse esimest korda. Töötasin väga heas vabrikus, kus mul kogutud tööstaaži 36 aastat. Korter on privatiseeritud, aga maksta tema eest ei ole millega. Naine ei tööta juba neli aastat, tal ei ole tööstaaži, tööd ei saa, kuigi käib tööhõiveametis end märkimas (53 aastane mees Pärnust).

Toimetulematuse põhjuseks võib osutada ka vanus.

Probleemid on juba kaks aastat kui ma ei tööta. 60 aastaseks ei võeta kuhugi tööle, pensionile lähen alles kolme aasta pärast, püüa siis elada. Enne töötasin taksojuhina (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

Toimetulematuse põhjusena võib välja tuua ka tülisid sugulastega.

Miks poeg mind ei aita, naine ei aita, mina ostsin neile korterid, nüüd nad mind ei tunne (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

1.3.3. Puudega inimeste pered.

Toimetulekut pärssivate teguritena tuuakse puuetega inimeste poolt välja ebapiisavat sissetulekut, halba tervist ja halbu elamistingimusi. Toetuste puudumist ja vähesust hinnatakse olulise toimetulematuse põhjusena. Välja on toodud ka töökoha puudumist ja sotsiaalteenuste vähesust. Lähtudes teoorias toodust on analüüsis loetletud toimetulematuse põhjused, inimese elustandardit kujundavad tegurid ja nende mittetäielikkus võib viia deprivatsioonini.

Tabel 24 Puuetega inimeste arvamused toimetulematuse põhjuste kohta .

	eesti	vene	Kokku
ebapiisav sissetulek	26%	32%	29%
halb tervis, halvad elamistingimused	25%	21%	23%
toetuste puudumine või vähesus	14%	8%	11%
töökoha puudumine	9%	10%	9%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	8%	5%	6%
muud põhjused	6%	5%	6%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	4%	6%	5%
passiivne eluhoiak	3%	3%	3%
vähene või vale haridus	1%	5%	3%
halb keskkonna tingimused	0%	5%	2%
suheteprobleemid naabritega	3%	0%	1%
hobide puudumine	1%	0%	1%
suheteprobleemid sugulastega	1%	0%	1%
arvamusi	80	62	142

Intervjuudes nimetavad puudega inimesed toimetulematuse põhjusteks, tervislikke probleeme, sissetulekute vähesust, valet elukohta.

Minul on kindel probleem sellepärast, et olen ratastoolis ja pole siiski tööd. Pension on väga väike. Ma leian näiteks hoopis, et minu elukoht on vale. (41 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt)

Võib-olla terviseprobleemid on vahest. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust)

Probleemid tekivad raha puudujäägi tõttu. Aga see probleem ei ole nii suur, sest ma töötan veel juurde, võimaluse korral. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast)

Põhiliselt tervislikud probleemid, ega ma ise kuskil käia ei saa. (59 aastane eesti rahvusest mees Häädemeestelt)

Puudega inimestele valmistab probleeme ka teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass.

Probleem on selles, et tal on välismaalase pass, aga vanus on 86 ja väga raske on passi vahetada, sest inimene ise ei saa oma dokumente vormistada (15 aastat I grupi invaliid üldhaigestumise diagnoosiga koos nägemiselanguse, kuulmiskanguse ja kerge vaimupuudega) ning perekond peab tema asju ajama teadmata, mis tüüpi passi ta lõpuks saab (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Hirm tuleviku ees.

Tegelikult ei oska ma midagi loota, sest praegu on kõik nii ebakindel, mingisugust kindlusetunnet ei ole. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt)

Proovin tulevikust mitte mõelda. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast)

Seda eurojahti aetakse üle meie laipade. Pragu erastatakse ja müüakse kõik välismaale, kui on hädavajalik, miks siis pensionärid ja vaesed inimesed sellest oma elujärge parandada ei saa. (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

1.3.4. Paljulapselised pered.

Kõige tihemini esinevaks toimetulematuse põhjuseks on lasterikastel peredel ebapiisav sissetulek (29%), sellele järgneb töökoha puudumine (13%). Pärnus, Tudulinna ja Häädemeestel on ebapiisav sissetulek teistest toimetulematuse põhjustest tugevalt rohkem mainitud, Narvas on tähtsusetult esimesel kohal võrdselt 5 toimetulematuse tegurit: sotsiaalteenuste puudumine ja vähesus, vaba aja veetmise võimaluste puudumine, vähene ja vale haridus, töökoha puudumine ning ebapiisav sissetulek. Üldkokkuvõttes peaaegu mainimata on vastajate poolt jäänud suhete probleemid kogukonnaga ja sotsiaalteenuste puudumine või vähesus.

Tabel 25 Paljulapseliste arvamused toimetulematuse põhjuste kohta

Toimetulematuse tegurid	Häädemeeste	Pärnu	Tudulinna	Narva	Kokku
ebapiisav sissetulek	4%	12%	12%	2%	29%
töökoha puudumine	1%	8%	7%	2%	17%
halvad keskkonna tingimused	-	2%	1%	-	3%
suheteprobleemid perekonnas	-	-	3%	-	3%
suheteprobleemid sugulastega	1%	-	1%	1%	3%
suheteprobleemid naabritega	-	-	1%	1%	2%
suheteprobleemid kogukonnaga	-	-	-	1%	1%
vähene või vale haridus	2%	3%	1%	2%	8%
halb tervis, halvad elutingimused	1%	3%	-	-	4%
hobide puudumine	-	1%	-	1%	2%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	1%	-	1%	2%	4%
passiivne eluhoiak	-	-	-	1%	1%
toetuste puudumine või vähesus	1%	6%	6%	-	13%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	-	4%	-	2%	6%
muud põhjused	2%	3%	1%	-	6%
Kokku	13%	40%	33%	14%	100%

Toimetulematuse põhjustena mainisid intervjuueeritavad elamist ainult pensionist, ainult lasterahadest elamist, raha ebapiisavust ja tööpuudust.

Ja ainult pensionist elada, teate mida see endast kujutab ja me oleme terve pere praktiliselt pensionärid, praktiliselt! Mina sain oma 50 aastase pealt ja kuna mul on nii palju lapsi sain pensioni, meesterahvas – juhtus õnnetus: närvikahjustus - tema on nüüd grupi peal ja täiskasvanud poiss: nüüd see saab mõne päeva pärast üheksateist - lapsest invaliid (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Me elame lahus ja lapsed üksinda lasterahast. Lapsinvaliid on, nii et käime siin arstide vahet, töölemineku võimalus on väga halb ja piiratud (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Siin pole tööd (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

See, mille kätte saan, sellest ei jätku, et lapsi riietada ja toita ja mulle ei piisa sellest (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ise käiks tööl aga noh niimoodi probleemid on, büroo ei võta üldse jutulegi, et paljulapseline, et ega nad ei ole mingi heategevus organisatsioon, hommikul tööle lähed, ega kell viis ma ei saa, lapsed on vaja lasteaeda viia ja paljudesse kohtadesse lähed, et väike laps haige, ka ei saa tööl käia, muidugi ta on haige ju (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Probleemide tekke aeg on enamusel erinev.

No, tekkisid siis kui see vabariik tekkis, kui need kolhoosid laiali saadeti...(57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Kui lahutasime (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Poolteist aastat tagasi, siis kui ma Jugoslaaviast tagasi tulin (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ma arvan, et pidev hindade tõus ja palkade ühel tasemel seismine ning mitte nii kiire vaid väike tõus, hinnad

tõusevad kiiremini. No vot ja selline lagi tekkis, kus hinnad on nii kõrged, et ilmselt palgast enam ei jätku (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Noh see on sellest ajast kui Eesti riik tuli (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Nii kaua nüüd jälle ... ma ise ei ole tööle saanud. See on kolm...kaks ja pool aastat (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

1.3.5. Töötuga pered.

Toimetulematuse põhjustena on valimisse kuuluvate töötute inimeste poolt esmajärjekorras välja toodud töökoha puudumist ja ebapiisavat sissetulekut ning halba tervist.. Tegemist on otseselt inimese elukvaliteeti mõjutavate teguritega. Väga oluliseks peetakse toetuste puudumist või vähesust valimisse kuuluvate töötute hulgas. Materiaalsete probleemide pikaajalisel kestmisel lisanduvad sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Sissetuleku puudumisel muutuvad inimesed ärevaks ja negatiivseks. Perspektiivtusega kaasneb elutüdimus ja depressiivsus. Suhete probleeme peres ja lähedastega ei hinda valimisse kuuluvad töötud inimesed määravaks toimetulematuse põhjuseks. Üllatavalt vähe, ainult 5% valimisse kuuluvatest töötutest eestlastest ja 4% valimisse kuuluvatest töötutest venelastest näevad oma toimetulematuse põhjusena hariduse puudujääke. Ka keekeoskamatusesse kui toimetulekut takistavasse tegurisse suhtus ainult üks valimisse kuulunud intervjuueeritud töötut. Rohkem viidatakse valimisse kuuluvate töötute naiste poolt soolisele ja vanuselisele diskrimineerimisele tööturul. Ka sotsiaalteenuste puudumine või nende vähesus ei oma valimisse kuuluvate töötute arvates määravat tähtsust toimetulematusele.

Tabel 26 Töötute arvamused toimetulematuse põhjuste kohta.

	eesti	vene	Kokku
töökoha puudumine	26%	30%	29%
ebapiisav sissetulek	25%	23%	24%
toetuste puudumine või vähesus	11%	12%	12%
halb tervis, halvad elamistingimused	7%	7%	7%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	5%	5%	5%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	6%	3%	5%
vähene või vale haridus	5%	4%	4%
halvad keskkonna tingimused	4%	4%	4%
muud põhjused	3%	2%	3%
passiivne eluhoiak	1%	4%	3%
hobide puudumine	1%	2%	2%
suheteprobleemid perekonnas	1%	1%	1%
suheteprobleemid sugulastega	2%	1%	1%
suheteprobleemid kogukonnaga	1%	0%	0%
suheteprobleemid naabritega	1%	0%	0%
arvamusi	219	286	505

Intervjuude andmeil raskendab töötutega perekondade toimetulekut sageli lisariskidena paljulapselisus, haigused, teise pereliikme pensionäriks või töötuks olemine, jne.

Olen töötusija, kuid ma ei leiagi tööd, sest mul on 11 last, kelledest väiksemad on 2, 5, 6 ja 7 aastased (39 aastane eesti rahvusest naine Pärnumaalt, perekonna sissetulek kuus 4925 EEK, millest lastetoetus moodustab 3975 EEK ja toimetulekutoetus 950 EEK).

Naine on pensionil ja haige, palju raha läheb ravimite ostmiseks, tal on krooniline astma, inhalaatorid on kallid ja muu ka, mina ise olen töötu ja saan sotsiaalabi 500 EEK (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Suur risk on abikaasa töötuks jäämine (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötu 1998-st aastast alates).

Kui tervis üles ütleb, siis on pahasti (A48)

Olen töölt koondatud, kuna viimasel aastal on minu laps raskelt haige olnud, aga meil niisuguseid tööl ei hoita. Mees jäi ka töötuks, kuna seal ei hakatud palka maksma (29 aastane vene naine Narvast).

Olen töötü kuus aastat ja vana, üksik. Tööle kuhugi ei võeta, nägemine on halb, prillid on kallid (56 aastane eesti naine Narvast).

Tervis on praegu halb, tüsistus jalgades. Ravima peaks, hästi toituma, aga kuidas saab selle rahaga (45 aastane naine Narvast).

Raha puudus ajab närviliseks, et tööd saada tuleb maalt linnas tööl käia, et ots-otsaga kokku tulla, peab palk olema vähemalt 3000-3500 krooni (noor naine Pärnust).

Probleemid on suuresti tekkinud sellest, et kasvatan üksi last ja laste riided. Ise käid, jätab selle moe seljataha ja riided nagu lähevad ikka selga, aga laps kasvab riietest välja (noor eesti naine Pärnust).

Probleemid tekkisid kui läksin lahku mehest. Kui ei oleks haige, peaksin vastu (46 aastane vene kodakondsusega naine Narvast).

Toimetulematust põhjustab ka keeleoskamatus ja takistused keele omandamisel.

Me ei saa õppida eesti keelt. Esiteks on see kallis ja kui kursuseid ära ei tee, siis raha ei tagastata ja ma ei saa perekonnalt ära võtta vähemalt 1500 krooni. Meil paljud emad istuvad kodus, ei tööta ja ma arvan, et nad oleks hea meelega käinud kursustel, kui oleks raha (29 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Vene rahvusest inimesed muutusid Eesti riigis toimetulematuks pärast väljarännet Eestist Venemaale 90-ndate aastate alguses ja keskepaigas, kuhu nad ei suutnud erinevatel põhjustel taasintegreeruda peale mitmekümneid Eestis elatud aastaid. Mitmed nendest tulid taas Eestisse tundes, et nende koht on siin, ning lootes leida eest neile endiselt soodsa keskkonna. Vahepealsed kiired muutused Eesti ühiskonnas (tööpuuduse kasv, kodakondsusprobleemid, jne.) ning oma endiste sidemete katkemine (töökoha tagasivõitmine, eluaseme uuesti soetamine, Eestisse jäänud sugulaste vaesumine, jne.) vahepeal väljarännanud kodanikel põhjustab täna paljude inimeste toimetulematust.

Tahtsime perega Venemaale minna. Seal muutus väljakannatamatuks, tulin tagasi, mees jäi sinna (46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Tahan teha passi ja elamisloa, oleme praegu illegaalid (45 aastane naine Narvast).

Töötutega perede toimetulematuse tingisid mitmed struktuursed reformid üleminekuühiskonnas.

Toimetuleku probleemid tekkisid peale töö kaotamist majandite lagunemise järel (39 aastane eesti rahvusest 11 lapse ema Pärnumaalt).

Probleemid tekkisid kolm aastat tagasi, kui mind koondati töölt (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Probleemid tekkisid, kui mind koondati metskonnast (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötü 1998-st aastast alates).

Kõik probleemid said alguse töötuks jäämisest, asutused läksid pankrotti, minu asutus läks pankrotti, abikaasa asutus läks pankrotti, lihtsalt meie vanuses on väga raske tööd leida (A41).

Töötuks jäin, enam töötü abiraha ei saa, olen ülalpeetav (34 aastane eesti naine Ida-Virumaalt, töötü aastast 1996).

Meie mööblivabrik läks pankrotti ja olengi töötü. Kuus aastat (56 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Rahalisele toimetulematusele lisandub ka psüühiline toimetulematust, kus täiskasvanud on valmis panema lapsi vastutama perekonna toimetuleku eest.

Vastuseks küsimusele oma perekonna sissetulekute kohta andis 46 aastane naine vastuseks.

Vot me siin kolmekesi elame poja ja tütreaga. Ei tea, pole kokku lugenud, Julija (tütar), loe kokku. (11 aastane tütar : Ma ei tea, ma arvan, et kuskil 2000 krooni kuus) (46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Sageli lisanduvad perekonna ühe liikme töötusele ka muud pere probleemid nagu mitme põlvkonna ühes leibkonnas elamine põhjusel, et noor pere on lagunenu või ka noore pere liikmete töötus, jne.

Probleemid algasid sellest sügisest, kui selgus, et kooli ei tulegi lapsi ning 15.sept. peatati kooli tegevus. Tütar kaotas täistöökoha. Sai õnneks pool kohta teise kooli. Poole kohaga saab ta kätte 2200 krooni. Mehest elab lahus. Mehe toetus on suvaline. Kui teda pingsalt otsida, saab 200-300 krooni. Siin pole tööd vanadele ega noortele (naine Ida-Virumaalt A30).

Vanus kui toimetulekut pärssiv tegur.

Ma olen juba niivõrd vana, et enam ei saa midagi ette võtta, üle viiekümnesed inimesed enam tööd ei saa (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

On küll nii palju saadud siin käidud töökohti vaatamas aga minu arust on see nii nõme värk, kõik need telefoni helistamised, võetakse ikka jutule ka, siis keerutatakse, ühel heal päeval jälle öeldakse ära, et me võtsime noorema. Raske on minu eas tööd saada. Ma ei oska enam mingit väljapääsu leida, ma olen täitsa masenduses (A41)

Olen vana, nägemine on juba ammu halb, prillid on kallid. Suren 78-aastaselt, täiesti üksikuna, horoskoobi järgi (56 aastane üksik eesti rahvusest naine Narvast).

Tööd leida pole võimalik. Vajalikud on ainult 25-30 aastased (41 aastane naine Narvast).

Töötü sugu kui toimetulekut pärssiv tegur.

See vähene töö idaregioonis (3 valda) pakutakse on kõik meestele (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Keegi ei taha võtta tööle lastega naisterahvast. Neil on tarvis inimesi, kes ei ole tihti haiguslehel, aga mul on väikesed lapsed ja sunnitud tihti haiguslehel olema (29 aastane vene rahvusest, 4 lapse ema Narvast).

Töötü toimetulekut mõjutab tema tööta oleku aeg.

Minu olukord on rahuldav, sest alles jäin töötuks (A48).

Tänu sellele, et ma kaks kuud olen töötü olnud, on mul olemas kõik, pole probleemi riiete ja jalavarjudega, aga see tuleb (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Olen töötü 1996 aastast, pean vastu kuni surm võtab (34 aastane naine Ida-Virumaalt).

1.3.6. Üksikvanemaga perekonnad.

Toimetulematuse suurimaks põhjuseks on nii eesti kui vene rahvuse esindajate arvates ebapiisav sissetulek. Eestlaste arvamused on siinjuures ülekaalus. Teisel kohal on töökoha puudumine ning see probleem on just venelaste seas suurem. Kolmandaks põhjuseks on toetuste puudumine või vähesus, mis on võrdne nii eestlaste kui venelaste arvates. Vähemesinevate põhjustena oli märgitud halba tervist ja elamistingimusi, vale või vähest haridust, halbu keskkonnatingimusi, teenuste puudumist või vähesust ja vaba aja veetmise võimaluste puudumist. Kõige harvemini esinevad toimetulematuse põhjused on hobide puudumine, halvad suhted perekonnas ja sugulastega. See on ka mõistetav, kuna just head suhted perekonnas ja sugulastega on peamised toimetulekut soodustavad tegurid. Toimetulematuse põhjused on ära toodud järgnevalt tabelis

Tabel 27 Üksikvanemate arvamused toimetulematuse põhjuste kohta.

Toimetulematuse tegurid	Eesti	Vene	Kokku
ebapiisav sissetulek	35%	28%	31%
halb tervis, halvad elamistingimused	5%	6%	6%
halvad keskkonnatingimused	3%	4%	4%
hobide puudumine	1%	3%	2%
muud põhjused	7%	3%	5%
passiivne eluhoiak	1%	3%	2%
sotsiaalteenuste puudumine või vähesus	7%	2%	4%
suhte probleemid perekonnas	1%	1%	1%
suhte probleemid sugulastega	1%	1%	1%
toetuste puudumine või vähesus	13%	13%	13%
töökoha puudumine	16%	27%	21%
vaba aja veetmise võimaluste puudumine	5%	3%	4%
vähene või vale haridus	5%	6%	6%
Arvamusi	150	158	308

Intervjuude andmeil üksikvanemaga perekondade toimetulekut raskendavad enamesinevate lisariskidena töötus ja paljulapselisus, mis lisaks üksikvanemaks olemisele on peamised toimetulematuse põhjused. Tööta olemise põhjustena toodi välja kõrget vanust ja ebapiisavat haridust.

Ma ise tahtsin õppida sotsiaaltööd, aga raha taha jäi ja neli last on kodus.

(N Häädemeeste vallast).

Vanasti, kui tööl käisin, oli lahedam. Töötuks jäin 3-4 aastat tagasi, kui laps sündis.

(N 36 Tudulinna vallast).

Minu puhul mängivad rolli eluaastad s.t. 50 ei ole eriti nõutud tööjõud. Koristaja ametit pakutakse. Palk ei vasta tööle, sellega pole võimalik toime tulla.(N Pärnust, kolme alaealise lapse ema).

Kõige sagedamini märgiti toimetulematuse põhjusena ebapiisavat sissetulekut – nii eespool nimetatud riskide, pensionäri staatuse kui ka vähetasustatava töökoha tõttu.

Ma tahaks tööd, mille palga eest võiks elada. Aga see minimaalne palk, mis makstakse, ei sobi mulle. Ma tahaks olla kodus koos lapsega, mitte 1200 krooni eest tööl käia. 4000 – see on miinimum, et saaks süüa ja elada kuskil. (N 40 Narvast).

Toimetulekut raskendavad ka suheteprobleemid perekonnas.

Üks peamisi põhjuseid on see, et abikaasa ei taha meile raha anda, maksab pealekäimisel vaid üüri, harva saan lastele söögiraha. Käsil on lahutusprotsess. Lapsed ei saa piisavalt süüa, tekitab stressi. Viimase 1,5 aasta jooksul on kõik rahad läinud kohtuasjade ajamiseks, isegi lapsetoetus, kuna laps on kriminaalasjas kannataja pool ning kohtuprotsess nõuab meie viimase raha, et saaksime sisse nõuda kahjutasu. (N 42 Pärnust).

Olulist rolli inimeste toimetuleku juures mängib tervis, mille halvenemine võib kaasa tuua indiviidi sattumise toimetulematuse nõiaringsi.

Kaotasin oma konkreetse, normaalse töö 1992. aastal koondamisega. Operatsiooni pärast kaotasin eelmisel aastal töö, kaotasin haiguskindlustuse, jäin ilma meditsiinilisest teenindamisest. Ma sain mõningad haigused ja jäin ilma uuringutele mineku võimalusest. (M 41Narva Rehabilitatsioonikeskusest).

Mul on pidev stress ületöötamisest ja pereprobleemidest, samuti viis last.

(N 37 Pärnust).

Inimeste sotsiaalse kindlustatuse tagamise juures peetakse taunimisväärseks maksudest kõrvalehiilimist, mis samuti raskendab riskigruppide toimetulekut.

Ei muutu midagi, kuna kõik inimesed ei maksa riigile tulumakseid. (N 44 Narvast).

Toimetuleku seisukohalt peetakse ebapiisavaks lastetoetust.

Mis maksab 17-aastase lapse toetus 150 krooni? (N 50 Pärnust).

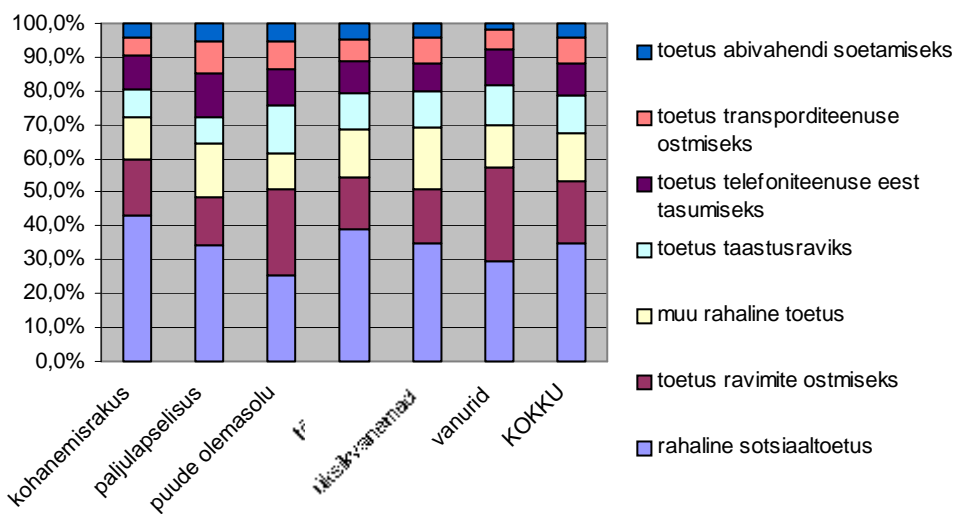
Lisaks eelnevatele põhjustele märgiti ka hooldatava täiskasvanu elamist perekonnas ja vaba aja veetmise võimaluste puudumist.

Paljudel juhtudel esinevad nimetatud põhjused kombineeritult ning reeglina kutsuvad ühed toimetulematuse tegurid esile järgmisi, raskendades inimeste olukorda ahelreaktsioonina.

1.4. Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

Tabel 28 Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks sihtgrupiti.

	kohanemisrakus	palju lapselisis	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKU
rahaline sotsiaaltoetus	43,1%	34,1%	25,5%	39,2%	35,0%	29,7%	34,8%
toetus ravimite ostmiseks	16,7%	14,3%	25,5%	15,4%	16,0%	27,7%	18,6%
muu rahaline toetus	12,5%	15,9%	10,3%	14,0%	18,1%	12,2%	14,3%
toetus taastusraviks	8,3%	7,9%	14,5%	10,5%	11,0%	12,2%	10,9%
toetus telefoniteenuse eesttasumiseks	9,7%	12,7%	10,3%	9,6%	8,0%	10,8%	9,9%
toetus transporditeenuse ostmiseks	5,6%	9,5%	8,3%	6,7%	7,6%	5,4%	7,2%
toetus abivahendi soetamiseks	4,2%	5,6%	5,5%	4,7%	4,2%	2,0%	4,4%
Kokku:	72	126	145	344	237	148	1072

1.4.1. Vanuriga pered.

Toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada rahalisi toetusi (30%), eriti toetusi ravimite ostmiseks (28%), taastusraviteenuste ostmiseks (12%) ja telefoni eest tasumiseks (11%).

Tabel 29 Vanurite abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks .

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
rahaline sotsiaaltoetus	29%	13%	25%	40%	33%	38%	30%
toetus ravimite ostmiseks	26%	26%	26%	33%	25%	31%	28%
muu rahaline toetus	13%	13%	13%	14%	0%	11%	12%
toetus taastusraviks	16%	9%	14%	7%	17%	9%	12%
toetus telefoniteenuse eest tasumiseks	11%	22%	14%	5%	8%	5%	11%
toetus transporditeenuse ostmiseks	3%	17%	6%	2%	8%	4%	5%
toetus abivahendi soetamiseks	3%	0%	2%	0%	8%	2%	2%
inimesi							70
arvamusi	70	23	93	43	12	55	148

Intervjueeritavate hinnanguil abivajadus vanuritel oma toimetulekuvõime parandamiseks sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama ja toidab lapsed ja lapselapsedki kuid teine ei suuda pea sama sissetulekuga üksigi hakkama saada.

Raha oleks vaja (65 aastane eesti rahvusest üksi elav ja 1300 EEK pensioni saav naine Narvast, „saab rehabilitatsiooni teenuseid“).

Perekonnad vajavad abi hooldekoduteenuse eest tasumisel.

Oleks rahul kui makstaks kinni 30% minu ema hooldustasu Halinga turvakodus (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Rohkem vajatakse abi ka ühekordsete toetustena.

Tahaks, et mulle antaks ühekordset toetust lapsele jõulukingituse ostmiseks. Ma väga sooviksin talle rõõmu teha (67 aastane vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast).

Linna ühistranspordi soodustuse võimaldamine vanuritele pensionitunnistuse alusel.

Miks peab 70-aastane seisma järjekorras ja ostma pileti, las ta sõidab linnas niisama (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Puudega vanurid vajavad sageli toimetulekuvõime tõstmiseks tugisikut, hooldusõde või ka hooldusperekonda.

Vajan sõprust ja inimlikkust. Ja tahan suhtluskonda, et kellegagi rääkida, olla. See oleks ju väga hea, ma olen ju täitsa üksinda (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Minu jaoks on hea, kui keegi võtab mind enda juurde (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

1.4.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

Oma toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse abi 43%-l juhtudest rahalise toetusena ning seda toetust vajatakse ravimite ostmiseks, telefoni eest tasumiseks ja transporditeenuse eest tasumiseks. Toetust taastusraviks soovivad rohkem naised.

Tabel 30 Kohanemiskustega inimeste abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks .

	eesti		kokku	vene		kokku	Kokku
	n	m		n	m		
toetus abivahendi soetamiseks	0%	11%	4%	7%	0%	4%	4%
toetus transporditeenuse ostmiseks	0%	22%	8%	3%	6%	4%	6%
toetus telefoniteenuse eest tasumiseks	7%	11%	8%	13%	6%	10%	10%
muu rahaline toetus	13%	0%	8%	13%	17%	15%	13%
toetus taastusraviks	7%	0%	4%	13%	6%	10%	8%
toetus ravimite ostmiseks	27%	11%	21%	13%	17%	15%	17%
rahaline sotsiaaltoetus	47%	44%	46%	37%	50%	42%	43%
arvamusi	15	9	24	30	18	48	72
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Intervjuudest selgus, et inimene ei tahaks abi küsida, kui oleks võimalus toime tulla.

Arvan, et inimene püüaks ise ennast kindlustada, selleks on vajalik tööd leida. Kõige tähtsam minu jaoks on maksta korteri eest siis ülejäänud raha kulutada toidu peale (48 aastane mees Narvast).

Abi saamine ei ole normaalne nähtus, parem on töötada ((vene keelt kõnelev 48 aastane mees Narvast).

Ei ole huvitav istuda siin tööhõiveameti koridoris kui mul on käed olemas, sõidan täna veel ühte kohta vaatama. Olen 53 aastane, terve elu olen töötanud, tootnud aatomireaktoreid, teinud raadioaparatuure, töötanud mööblivabrikus, aga nüüd pole mind kellelegi vaja, olen kerjus. Ei taha siin käia ja kummardada samal ajal kui ma võiks midagi teha märkimas (53 aastane mees Pärnust).

Mis minust edasi saab, on raske öelda. Tahaks ise hakkama saada (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt)

Vahel peetakse abi saamist ka loomulikuks nähtuseks.

Abi saamine on loomulik (25 aastane vene keelt kõnelev õppiv vallaline naine Narvast).

Abi saamine on loomulik nähtus, aga parema meelega saaksin ise hakkama (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

Kui mul poleks suvilat, siis ma ei saaks üldse endale midagi lubada. Kõik maksan korteri eest. Kui ma ei maksa, siis nad mulle raha ei anna. Ma maksan kõige eest-elektri, gaasi, vee, soojuse eest. Rohkem ei saa ma endale midagi lubada (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

1.4.3. Puudega inimeste pered.

Peamise abina eelistatakse rahalist sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks. Oluliseks abiks toimetulekuvõime parandamiseks nähakse taastusravis. Hinnatud on kõik muud rahalised toetused, nt. toetus telefoniteenuse eest tasumiseks. Märkimisväärseks võib pidada vene rahvusest puuetega meeste eelistust saada toetust abivahendi soetamiseks.

Tabel 31 Puudega inimeste abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
rahaline sotsiaaltoetus	25%	12%	21%	38%	26%	31%	26%
toetus ravimite ostmiseks	24%	31%	26%	31%	20%	25%	26%
toetus taastusraviks	20%	8%	16%	7%	17%	13%	14%
muu rahaline toetus	11%	12%	11%	10%	9%	9%	10%
toetus telefoniteenuse eest tasumiseks	9%	19%	12%	7%	9%	8%	10%
toetus transporditeenuse ostmiseks	7%	15%	10%	3%	9%	6%	8%
toetus abivahendi soetamiseks	4%	4%	4%	3%	11%	8%	6%
arvamusi	55	26	81	29	35	64	145

Intervjuude andmeil abivajadus puuetega inimestel oma toimetulekuvõime parandamiseks sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama, kuid teine ei tule toime.

Me peame tähtsaks ise toime tulla. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Ise aitan ennast. Ma ei ela üksi, kahekesi tuleb toime, kui mõlemad töötavad. Tuleb toime tulla. (35 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Ei oska abi kuskilt oodata. (54 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Ainult raha, raha, raha, ainult raha on vaja. (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Perekonnad vajavad abi hooldekoduteenuse eest tasumisel.

Oleks rahul kui makstakse kinni 30% minu ema hooldustasu Halinga turvakodus (42 aastane eesti rahvusest Naine Pärnust).

1.4.4. Paljulapselised pered.

Tabel 32 Paljulapseliste abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

Abi liik	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
sularahas	1%	8%	10%	4%	23%
toiduainetena	1%	14%	13%	1%	29%
esemetena	1%	16%	5%	4%	26%
laste hoidmisel	1%	6%	9%	4%	20%
kokku	5%	44%	38%	14%	100%

Abi liikidest kasutatakse kõige rohkem abi toiduainetena (29%), seejärel abi esemetena (26%), abi sularahana (20%) ja abi laste hoidmisel (20%). Narva inimesed kasutavad rohkem abi esemete näol, Pärnu respondendid

toiduainetena, Häädemeeste rahvas kasutab võrdselt kolme abi liiki: sularahas, esemetena ja laste hoidmisel, Tudulinna rahvas kasutab kõiki abi liike võrdselt.

Intervjuudes mainiti abivajadustest kõige enam rahalise sotsiaaltoetuse vajadust ja täiesti mainimata on jäänud paljulapseliste perede poolt kütte soetamisel abi vajamine.

1.4.5. Töötuga pered.

Kõige enam hinnatud abi oma toimetuleku parandamiseks valimisse kuulunud töötute inimeste arvates on rahaline toetus. Valimisse kuuluvate töötute hulgas eelistatakse üldse igasugust rahalist toetust ja ka toetust ravimite ostmiseks. Kui puudub sissetulek töötasu näol on rahalistel toetustel kaalukas tähendus, kuna rahaline toetus aitab hoida majanduslikku stabiilsust ja säilitab suurema valikuvabaduse.

Tabel 33 Töötute abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
muu rahaline toetus	16%	7%	14%	15%	11%	14%	14%
rahaline sotsiaaltoetus	36%	41%	37%	40%	41%	41%	39%
toetus abivahendi soetamiseks	3%	4%	3%	4%	10%	5%	5%
toetus ravimite ostmiseks	14%	19%	15%	16%	14%	16%	15%
toetus taastusraviks	12%	11%	12%	10%	8%	10%	10%
toetus telefoniteenuse eest tasumiseks	10%	4%	9%	10%	10%	10%	10%
toetus transporditeenuse ostmiseks	8%	15%	10%	4%	6%	5%	7%
arvamusi	98	27	125	156	63	219	344

Abivajadusest toimetulekuvõime parandamiseks arvasid intervjuueeritavad järgnevalt:

Ei vajagi mingit abi, kui tööle saaksin, saaksin hakkama. Kui kiiremas korras tööle ei saa, siis tõuseb korteriüüri võlg nii kõrgele, et mind visatakse korterist välja (pikaajaline töötu naine, A47).

On hea, et sotsiaalabi on võimalik küsida, et selline süsteem on olemas (pikaajaline töötu naine, A47).

Saan hakkama vaid sotsiaaltoetusi saades, sest oleme töötud mõlemad abikaasaga juba üheksa kuud ning seetõttu töötu abiraha enam ei saa. Oleks töötu abiraha, oleks veidi kergem (A41).

1.4.6. Üksikvanemaga pered.

Kaalukalt on teistest üle vajadus sotsiaaltoetuse järele. Seda soovivad peaaegu võrdselt saada nii eestlased kui venelased, viimased küll veidi rohkem. Teisel kohal oli vajadus muu rahalise toetuse järele. Seega vajavad üksikvanemad oma toimetuleku tõstmiseks eelkõige rahalist abi. Järgnevalt oli ära märgitud vajadus sihtotstarbeliste toetuste järele. Valdavalt on need tervisega seotud vajadused – ravimid ja taastusravi. Toetust sooviti saada ka telefoniteenuse, transpordi ja abivahendi soetamisega seoses .

Tabel 34 Üksikvanemate abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
muu rahaline toetus	20%	-	18%	19%	15%	19%	18%
rahaline sotsiaaltoetus	31%	31%	31%	41%	30%	39%	35%
toetus abivahendi soetamiseks	3%	13%	4%	3%	10%	4%	4%
toetus ravimite ostmiseks	14%	25%	15%	16%	20%	17%	16%
toetus taastusraviks	14%	6%	13%	9%	10%	9%	11%
toetus telefoniteenuse eest tasumiseks	10%	-	8%	7%	10%	8%	8%
toetus transporditeenuse ostmiseks	9%	25%	11%	4%	5%	4%	8%
arvamusi	103	16	119	98	20	118	237

Intervjueeriavate arvates on kõige suurem abivajadus rahalise sotsiaaltoetuse järele.

No natukene raha juurde, pension võiks paarisaja krooni võrra suurem olla. (N 67 Narvast).

Valdavalt nähakse väljapääsu ka tasuvama töökoha leidmises.

Ma tahaks tööd, mis oleks vastav oma palgale, et selle raha eest võiks elada. (N 40 Narvast).

Enamik inimesi peavad oluliseks ise hakkama saada, väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse kõige viimaseks lahenduseks.

Teistelt ei oota ma midagi, loodan ainult endale. (M 41 Narvast, vene rahvusest).

Teistelt ei vaja abi absoluutselt. Tahan iseseisvalt toime tulla. Meie ajal isegi need inimesed, kellel on kõrgharidus, töötavad koristajatena. (N 44 Narvast).

See on viimane asi, kui ma abi palun. Ja kui ma raha küsin, siis ma ütlen kuupäeva, millal ma raha tagasi maksan ja nad saavad selle tagasi. (N Häädemeeste vallast).

Tihedamini nimetatud probleemid, mille tarbeks sooviti sotsiaaltoetust saada, on transport, eluasemega seotud maksud ning ravimid.

Suurtel peredel (ka neil, kes on 18 täis, kuid õpivad), peaks olema samuti soodustusi kas või bussisõidul ja lastel ringides käimiseks. Praegu ei saa me isegi bussisõiduks kuupileteid ostetud, ostes kulutame selleks toidurahad. (N 46 Pärnust, eesti rahvusest).

Kui olla töötu, peaks olema sotsiaalne kaitse või kindel toetus üüri tasumisel. Kui oled lastega pere, ei jagu raha. (N 50 Pärnust, eesti rahvusest).

Kõige enam nõutud teenusteks on koolitus- ja nõustamisteenus.

Vajadus on arstiabi ja haiguskindlustuse järele, mis puudub seoses töötusega, samuti eksisteerib vajadus taastusravi teenuse järele. Peale selle nimetati veel õpetamisteenust, eluasemeteenust ja isikliku abistaja teenust. Samuti toetust kooli toiduraha maksmiseks, abivahendi soetamiseks ja telefonikõnede eest maksmiseks. Oma olukorra parandamiseks sooviti teha ka juhutöid.

Vaja oleks toetust lastele huvialaringides käimiseks, kas või arvutis, mille eest koolis nõuti raha, kuid meil polnud võimalik maksta; laste õppeainete (matem.) õpetajat, tasuta arvutiõpet tööbüroost ja head töökohta, et rahad ei läheks ainult maksude maksmiseks. (N 46 Pärnust).

Väga suur on vajadus informatsiooni järele, mille puudumine on põhjuseks sellele, et inimesed pole veel saanud vajaminevat toetust või teenust.

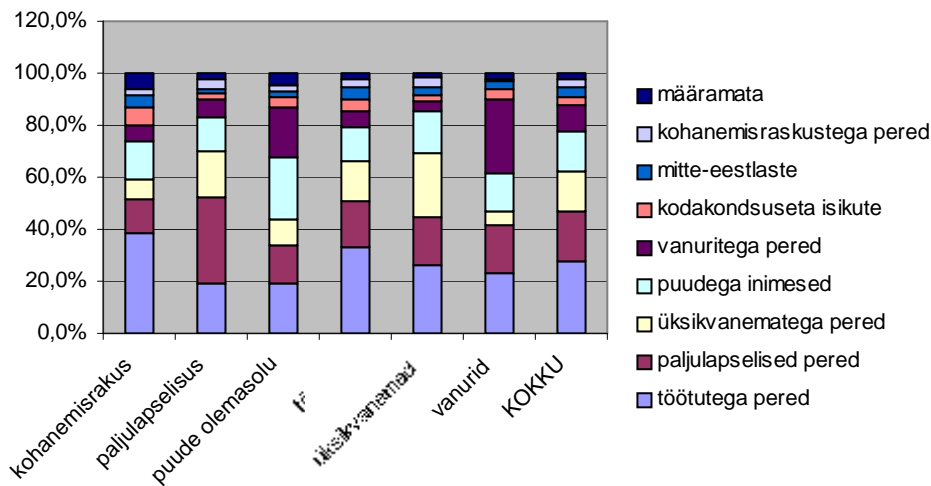
Informatsiooni on vaja. (M 41 Narvast, vene rahvusest).

Puudub info - ei käi ajalehed, et infot saada. Ei oska küsida. (N 42 Pärnust, eesti rahvusest).

1.5. Toimetulekuvõime prognoos sotsiaalsete sihtgruppide lõikes.

Tabel 35 Toimetulekuvõime prognoos sotsiaalsete sihtgruppide lõikes.

	kohanemisraskus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKU
töötutega pered	38,1%	19,4%	19,5%	33,2%	26,4%	23,2%	27,4%
paljulapselised pered	13,1%	32,9%	14,4%	17,3%	18,4%	18,1%	19,2%
üksikvanematega pered	8,3%	17,4%	10,2%	15,9%	24,5%	5,8%	15,7%
puudega inimesed	14,3%	13,5%	23,7%	13,2%	15,7%	14,5%	15,2%
vanuritega pered	6,0%	6,5%	19,5%	6,2%	4,2%	28,3%	9,8%
kodakondsuseta isikute	7,1%	2,6%	3,4%	4,6%	1,9%	4,3%	3,7%
mitte-eestlaste	4,8%	1,9%	2,5%	4,3%	3,1%	2,9%	3,4%
kohanemiskustega pered	2,4%	3,9%	2,5%	3,0%	4,2%	0,7%	3,0%
määramata	6,0%	1,9%	4,2%	2,4%	1,5%	2,2%	2,6%
Kokku:	84	155	118	371	261	138	1127

1. 5.1. Vanuriga pered.

Toimetulekut peetakse praeguses Eestis vanurite arvates raskeimaks vanuritega peredel, töötutega peredel, paljulapselistel peredel ning puudega inimeste peredel.

Tabel 36 Vanurite hinnang sihtgruppide toimetulekule.

	eesti			vene			kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
vanuritega pered	34%	30%	33%	16%	31%	20%	28%
töötutega pered	19%	9%	16%	39%	23%	35%	23%
paljulapselised pered	17%	30%	21%	13%	15%	14%	18%
puudega inimesed	19%	17%	18%	8%	8%	8%	14%
üksikvanematega pered	8%	9%	8%	3%	0%	2%	6%
kodakondsuseta isikute	0%	0%	0%	13%	8%	12%	4%
mitte-eestlaste	0%	4%	1%	5%	8%	6%	3%
määramata	2%	0%	1%	3%	8%	4%	2%
kohanemiskustega pered	2%	0%	1%	0%	0%	0%	1%
isikuid							74
arvamusi	64	23	87	38	13	51	138

1.5.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

Respondendid hindavad raskeimaks töötutega perede toimetulekut, 38 % küsitluteest, seejärel peetakse raskeks puuetega inimeste toimetulekut 14% ja paljulapseliste perede toimetulekut 13%. Mitte-eestlaste toimetulekut hinnatakse raskeimaks 5%-l juhtudest.

Rohkem tuleks pöörata tähelepanu vanuritele ja lastele, sest lapsed on meie tulevik aga vanurid on oma elutööga välja teeninud pensioni ja hea kohtlemise (48 aastane mees Narvast).

Toimetulek on kõige raskem töötutel (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötaja mees Narvast)

Kõige raskem on toime tulla lastega peredel, sest koolitamine on väga kallis, lapsed peavad arenema ja neil on riideid vaja (46 aastane vane keelt kõnelev mees Pärnust).

Tabel 37 Kohanemiskustega inimeste hinnang sihtgruppide toimetulekule.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
töötutega pered	20%	23%	22%	46%	58%	51%	38%
puudega inimesed	27%	14%	19%	11%	11%	11%	14%
paljulapselised pered	13%	18%	16%	11%	11%	11%	13%
üksikvanematega pered	13%	9%	11%	7%	5%	6%	8%
kodakondsuseta isikute	0%	9%	5%	11%	5%	9%	7%
määramata	13%	9%	11%	4%	0%	2%	6%
vanuritega pered	13%	9%	11%	0%	5%	2%	6%
mitte-eestlaste	0%	0%	0%	11%	5%	9%	5%
kohanemiskustega pered	0%	9%	5%	0%	0%	0%	2%
Arvamusi	15	22	37	28	19	47	84
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Intervjuudest ilmnes, et tulevikus loodetakse olukorra paranemisele.

Ma mõtlen, et asun tööle ja hakkan palka saama, kõik saab korda. Riskiks võivad olla haigused (21 aastane toimetulekutoetust saav üliõpilane Ida-Virumaalt).

Tulevik on muidugi parem (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida –Virumaalt).

Kui mind siit välja kirjutatakse(hetkel rehabilitatsioonikeskuse klient), siis kõige tähtsam asi, mis ma pean tegema, on töö leidmine, elamiskoha võib leida, kui on töö (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt).

Kui operatsioonini elaks, siis vaatame, mis saab (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Prognoosides kohtab ka lootusetust.

Ainult jumal taevast teab, mis edasi saab (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast)

Oleks püss, teeksin lõpu, mis muud. Olen oma töö teinud, nüüd pole midagi jäänud (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

Tulevik on seotud lootusega saada korda dokumendid ning seejärel parandada oma tervist.

Kui ainult lamada saaks ja katus peakohal oleks, hetkel ma ei suuda selle haigusega midagi muud peale hakata. Ma ei saa ennast üldse liigutada (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Saaks dokumendid, saaks grupi ja haigekassakaardi, pärast juba saadetakse Tartusse südameoperatsioonile (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Tulevikku prognoosides kardetakse ka mitmete riskide esinemise pärast.

Risk tulevikuks on üüri tõus, lumesadu ja vihasadu, mis segavad ratastoolis liikumist (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida –Virumaalt).

Tulevik on sageli seotud elukoha vahetuse mõtetega.

Kui võimalus on, siis maale ei jää (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

1.5.3. Puudega inimeste pered.

Valimis osalenud eesti rahvusest puuetega inimesed hindavad kõige raskemaks enda sihtgrupi toimetulekut ja järgmisena töötuga perede toimetulekut. Vene rahvusest puuetega inimesed hindavad raskeimaks töötuga perede toimetulekut, seejärel vanurite perede toimetulekut ja paljulapseliste perede toimetulekut ning enda sihtgrupi toimetulekut hinnatakse võrdselt.

Tabel 38 Puudega inimeste hinnang sihtgruppide toimetulekule.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
puudega inimesed	34%	30%	33%	9%	14%	12%	24%
töötutega pered	15%	10%	13%	32%	24%	27%	19%
vanuritega pered	21%	20%	21%	14%	21%	18%	19%
paljulapselised pered	13%	25%	16%	14%	10%	12%	14%
üksikvanematega pered	15%	10%	13%	9%	3%	6%	10%
kodakondsuseta isikute	0%	0%	0%	9%	7%	8%	3%
kohanemisraskustega pered	2%	0%	1%	0%	7%	4%	3%
mitte-eestlaste	0%	0%	0%	5%	7%	6%	3%
arvamusi	47	19	66	20	27	47	113

Intervjuudes hinnati raskeimaks mitmete sihtgruppide toimetulekut.

Riskigruppe on väga palju: pensionärid, vanurid, paljulapselised, üksikemad. Nende toetused on niivõrd väikesed ja vaadake praegu mis on elukallidus see on kohutav. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Vaadates noori, siis ma ei kadesta neid, sest nendel on küll raske, esiteks otsustada mis tulevikus saab ja see ebakindlus. Meie ajal olid kõik teed avatud, ainult nüüd on nendel valikuvõimalus suurem aga nõudmised on ka suuremaks läinud ja mul on pigem mure noorte kui end pärast (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

1.5.4. Paljulapselised pered.**Tabel 39 Paljulapseliste hinnang sihtgruppide toimetulekule.**

Sihtgrupp	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
töötutega pered	-	10%	8%	2%	20%
puudega inimesed	-	2%	9%	4%	15%
üksikvanematega pered	1%	5%	6%	3%	15%
paljulapselised pered	1%	15%	15%	5%	36%
vanuritega pered	-	3%	1%	3%	7%
kohanemisraskustega pered	-	2%	-	1%	3%
mitte eestlaste pered		-	-	1%	1%
kodakondsuseta isikute pered	-	-	-	3%	3%
Kokku	2%	37%	39%	22%	100%

36% paljulapselistest peredest peab kõige raskemaks enda olukorda, teisele kohale asetatakse töötud (20%) ja kolmandana mainitakse üksikvanureid ja puudega inimesi (15%). Paljulapselised pered ei maininud raskeima toimetulekuga sihtgruppi paikapanemisel vaid üht sihtgruppi – mitte-eestlased. Pärnu ja Häädemeeste respondentide arvates on toimetulekuraskuselt teisel kohal puudega inimesed, Narva perede arvates töötud ja Tudulinna perede arvates üksikvanemaga pered.

Intervjuudest selgus, et halvana nähakse noorte olukorda tööturul ja pere loomisel.

Siin puudub igasugune võimalus noortel ja ka (siis) veel minuealistel veel mingisugust tööd leida (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Pensionäride sissetulekut peetakse piisavaks.

Nad peaksid aitama rohkem noori peresid mitte pensionäre, sest pensionäridel pensionist ühele inimesele jätkub. Kuskil 2000 pensionäri ole peaaegu täpselt paras, et end toita. Neil põhimõtteliselt pole rohkem vaja (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

1.5.5. Töötuga pered.

Kõige raskemaks hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas oma sihtgrupi toimetulekut. Ühisel arvamusel on valimisse kuuluvad töötud ka paljulapseliste, üksikvanematega ja puudega inimesega perekondade toimetulekuraskuse suhtes. Nende toimetulekut hinnatakse järgmise raskusastmega. Üllatava tulemusena selgub, et valimisse kuulunud vene rahvusest töötud hindavad mitte-eestlaste kui sihtgrupi ja ka kodakondsuseta isikute kui sihtgrupi toimetuleku raskuse astet suhteliselt leebelt. Ainult 7% valimisse kuulunud vene rahvusest töötuid peab mitte-eestlaste sihtgrupi toimetulekut raskeimaks ning 6% valimisse kuulunud vene rahvusest töötuid peab kodakondsuseta isikute toimetulekut raskeimaks.

Tabel 40 Töötute hinnang sihtgruppide toimetulekule.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
töötutega pered	23%	33%	25%	39%	43%	40%	33%
paljulapselised pered	19%	19%	19%	17%	12%	16%	17%
üksikvanematega pered	23%	7%	19%	15%	7%	13%	16%
puudega inimesed	17%	14%	16%	10%	12%	11%	13%
vanuritega pered	9%	7%	9%	1%	12%	4%	6%
kodakondsuseta isikute	3%	5%	3%	6%	5%	6%	5%
mitte-eestlaste	2%	2%	2%	7%	5%	7%	4%
kohanemiskustega pered	2%	7%	3%	2%	3%	3%	3%
määramata	2%	7%	3%	2%	0%	2%	2%
arvamusi	132	43	175	138	58	196	371

Küsimusele, mis saab Teist viie aasta pärast, vastati intervjuueeritavate poolt:

...ei ole õrna aimugi (46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Aasta pärast midagi head veel ei juhtu, aga viie aasta pärast peaks Eesti reaelanik juba jalule tõusma, vähemalt vaese eurooplase tasemeni (49 aastane vene kodakondsusega mees Narvast).

Tütarlaps, edasi hullemaks minna ei saa (46 aastane vene naine Narvast).

1.5.6. Üksikvanemaga pered.

Üksikvanemate arvates on toimetulek kõige raskem töötutel ja üksikvanematel. See arvamus baseerub isiklikule kogemusele, kuna sageli on üksikvanemate lisariskiks ka töötus. Raskeks peavad üksikvanemad ka paljulapseliste ja puuetega inimeste perekondade toimetulekut. Ülejäänud sotsiaalsete sihtgruppide riskitegureid ei hinnata nii suurteks.

Tabel 41 Üksikvanemate hinnang sihtgruppide toimetulekule.

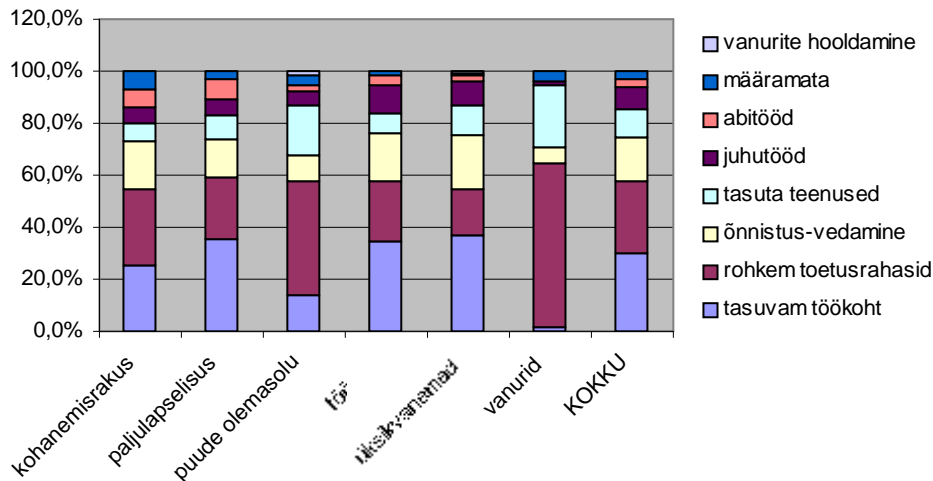
	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
kodakondsuseta isikud	1%	-	1%	3%	5%	3%	2%

kohanemisraskustega pered	3%	10%	4%	4%	5%	4%	4%
mitte-eestlased	1%	10%	2%	5%	-	4%	3%
määramata	1%	-	1%	2%	-	1%	2%
paljulapselised pered	24%	10%	13%	15%	10%	14%	18%
puudega inimesed	18%	30%	19%	12%	19%	13%	16%
töötuga pered	17%	30%	18%	34%	38%	34%	26%
vanuriga pered	5%	-	5%	3%	10%	4%	4%
üksikvanemaga pered	29%	10%	28%	23%	14%	22%	25%
arvamusi	116	10	126	113	21	134	261

1.6. Ootused tulevikuks

Tabel 42 Respondentide ootused tulevikuks sihtgruppide kaupa .

	kohanem israkus	paljulaps elisuus	puude olemasol u	töötus	üksikvan emad	vanurid	KOKKU
tasuvam töökoht	25,4%	35,4%	14,1%	34,9%	37,1%	1,3%	29,7%
rohkem toetusrahasid	28,8%	24,2%	43,6%	23,1%	17,6%	63,2%	27,9%
õnnistus-vedamine	18,6%	14,1%	10,3%	18,3%	21,0%	6,6%	16,6%
tasuta teenused	6,8%	9,1%	19,2%	7,8%	11,4%	23,7%	11,4%
juhutööd	6,8%	6,1%	5,1%	10,8%	9,0%	1,3%	8,1%
abitööd	6,8%	8,1%	2,6%	3,4%	2,4%	0,0%	3,5%
määramata	6,8%	3,0%	3,8%	1,4%	1,0%	3,9%	2,3%
vanurite hooldamine	0,0%	0,0%	1,3%	0,3%	0,5%	0,0%	0,4%
Kokku:	59	99	78	295	210	76	817

1.6.1. Vanuriga pered.

Tulevikus ootavad vanurid rohkem toetusrahasid, tasuta teenuseid. Hea õnne peale eriti ei loodeta.

Tabel 43 Vanurite ootused tulevikuks..

	eesti			vene			kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
rohkem toetusrahasid	56%	83%	60%	67%	67%	67%	63%
tasuta teenused	26%	17%	25%	23%	17%	22%	24%
õnnistus-vedamine	6%	0%	5%	10%	0%	8%	7%
määramata	6%	0%	5%	0%	17%	3%	4%
juhutööd	3%	0%	3%	0%	0%	0%	1%
tasuvam töökoht	3%	0%	3%	0%	0%	0%	1%
isikuid							61
arvamusi	34	6	40	30	6	36	76

Intervjueeritavate arvates on noortel väga raske toime tulla.

Vaadates noori, siis ma ei kadesta neid, sest nendel on küll raske, esiteks otsustada mis tulevikus saab ja see ebakindlus. Meie ajal olid kõik teed avatud, ainult nüüd on nendel valikuvõimalus suurem aga nõudmised on ka suuremaks läinud ja mul on pigem mure noorte kui enda pärast (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, oma 86 aastase ema hooldajana).

Tulevikuks prognoositakse noorte toimetulekuvõime paranemist.

Ma arvan, et kõik saab korda ja saab hea olema, võib olla noored hakkavad hästi elama. Praegu on niisugune raske aeg, kuna kõik nii juhtus, aga edaspidi laheneb kõik ja läheb paremaks, noored saavad hästi elama (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Soovin, et noortel oleks tulevikus parem elu nii materiaalselt kui moraalselt (78 aastane vene rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

1.6.2. Puudega inimeste pered.

Tulevikult ootavad puuetega inimesed rohkem toetusrahasid ja tasuta teenuseid. Teenuste proportsionaalsus võrreldes toetustega on poole väiksem.

Tabel 44 Puudega inimeste ootused tulevikuks.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
rohkem toetusrahasid	40%	50%	43%	67%	25%	45%	44%
tasuta teenused	20%	20%	20%	17%	20%	18%	19%
tasuvam töökoht	17%	10%	15%	11%	15%	13%	14%
õnnistus-vedamine	10%	10%	10%	6%	15%	11%	10%
juhutööd	10%	0%	8%	0%	5%	3%	5%
muu	0%	10%	3%	0%	20%	10%	7%
arvamusi	30	9	39	18	18	36	75

1.6.3. Paljulapselised pered.

Vastanutest ootasid elult tasuvamat töökohta 19 inimest (32%), 8 inimest (26%) ootas rohkem toetusrahasid ja 6 suuremat õnne (16%). Narva pered ootavad rohkem toetusrahasid ja abitööd, Pärnu pered tasuvamat töökohta järele rohkem toetusrahasid, Tudulinna pered õnne ja vadamist ning Häädemeeste pered õnne, toetusrahasid ning tasuvamat töökohta. Paljulapseliste perede arvates on perekonnaedaspidise jätkusuutliku arengu eeldusteks toetuste ja pensionide tõstmine, noorte iseseisvumine, tasuta koolilõunate jalasteaiatoetuste saamine, töökohta leidmine ning loomapidamisvõimaluste olemasolu või leidmine.

Tabel 45 Paljulapseliste ootused tulevikuks

ootused elult	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
juhutööd	1%	3%	1%	-	6%
tasuvam töökoht	1%	3%	24%	4%	32%
õnne/vedamist	3%	4%	4%	4%	16%
tasuta teenuseid	-	4%	6%	-	10%
rohkem toetusrahasid	1%	13%	7%	4%	26%
abitööd	-	9%	-	-	9%
kokku	7%	37%	43%	13%	100%

Küsimusele - mida eriliselt muud ootate - on vastanud ainult üks paljulapseline pere Pärnumaalt. Vastus ise on järgmine: head tervist ja ikka toetavat sõna, mis julgustaks.

Kui kaua arvatakse end vastu pidavat... Vastuseid intervjuudes sellele küsimusele oli üsna erinevaid.

Nii kauaks kui seda optimismi jätkub ja tervis, tervis alt ei vea. Ma usun, et ma jänni ei jää. (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

No ikka peame. Niikaua kui ikka peame – ei oska öelda (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Ei oska öelda, peab pidama, hea kui närvid peavad (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

No niikaua kui hing sees on nii kaua pean vastu (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

No ma arvan et kui uue aastani me vastu peame, siis on hästi, aga peale uut aastat peab midagi kiirelt välja mõtlema ja siit vist jalga laskma, mul on sihukene tunne (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

No püüan võimalikult kaua vastu pidada (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ei tea seda (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Ei oskagi öelda (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Tulevik viie aasta pärast...

Enamus intervjuueeritavaist ei ole nii kaugele ette mõelnud, kuid mõned loodavad, et tulevikus läheb olukord paremaks.

Oi seda ei tea vist vanajumal taevas ka ütelda mulle mitte (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Ei oska öeldagi sinna maale nii pikka aega. Meil on nagu plaanis ära minna siit (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Ma ei tea. Ma ei usu, et halvemaks läheb. Seda ma küll ei usu (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Ei tea, ei oska nii kaugele ette vaadata (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ma olen optimist ja ma loodan ikkagi, et asi paraneb ja kõik pöörab paremuse poole (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Tahaks, et paremaks läheks (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Tähendab, ei usu, et asi paremaks läheb. Järjest hullemaks ja halvemaks läheb, aastaid tagasi me tulime ikka kolme lapsega toime (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Perekonna edaspidise jätkusuutliku arengu eeldused.

Perekonna edaspidise jätkusuutlikkuse arengu eeldusteks on toodud järgmisi põhjusi:

Kui noored leiaksid omaette elamise, siis nüüd praegu ma siiski ma olen rahul selle pensioniga, siiski ma olen; ma olen jõudnud ikkagi põllu pealt saada peamise, mis mul toidu laua peale läheb. **Loodan selle peale, et pension nüüd ikkag tõuseb** ja selle eest kunagi korteris remondi teha saan, sest see korter on niivõrd vana (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Kui siit ära minna saab, siis näeb mis elamise saab kui maja kätte saab, siis on plaanis tööle minna, et raha juurde saada. Ja loomi pidama hakata. Meil ei ole siin lauta ega midagi, pole plaanis loomi pidama hakata. Lihtsam...ei ole vaja liha osta omal ja piimasid ja lehm oli plaanis võtta, et siis nagu läheb raha vähem, et siis on lihtsam: jääb raha rohkem alles (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Tegelikult, ma ei tahaks mingeid eri soove – ma **tahaks tööle saada** ja oma rahadega hakkama saada. Nii palju kui siis see **paljulapseliste perede toetus võiks olla suurem**. Lastetoetuste raha näiteks...pension, pension on tõusnud mitu korda, lastetoetuste raha mitte...(31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Kõige tähtsam on, et abikaasal on töökoht, et mina leiaks mingi töökoha. Et lastel oleks kõik praegu hästi (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

See, et siinamaani saab toimetulekut, lapsed saavad koolis ja lasteaias süüa tasuta (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

Edaspidise toimetulematuse halvenemise riskid

Riskidena nähakse:

1) tervise halvenemist

Riskid on just see, et kui mu oma tervis edasi läheb, et ma ei saa õiget abi ja tõenäoliselt ma seda ei saa, sest mul ei ole selliseid rahasid, nüüd on kõik eriarstid ja ma ei tea, ka uuringud ise lähevad midagi maksma. Iga inimese organism jääb järjest vanemaks, hädasi tuleb juurde ju (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

1) eluasemeprobleeme

Ja kui need noored ei leia omale korterit...ja nad minu naha peal peavad elama nagu nad siiani on elanud, siis ongi lõpp. Minuga elab nüüd - neli last elab minuga koos - täiskasvanud last! (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

2) abikaasa töö kaotust

Et mees töötuks jääb (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

No võib-olla see kui mehel töökoht ära kaob (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

3) elukaaslase surma

Ja kui mul tugi kõrvalt ära kaob nagu tema (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Oli ka üks omamoodi vastus

Ma ei tea kas halvemaks enam annabki minna (32 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

1.6.4. Töötuga pered.

Tulevikult oodatakse valimisse kuuluvate töötute inimeste poolt esmajoones tasuvat töökohta ja rohkem toetusrahasid. Märkimisväärselt suur protsent küsitluses osalenud töötutest ootab tulevikus vedamist või õnne, et toimetulek paraneks. Selline tendents viitab passiivsusele ja motivatsiooni kaotusele, soov ise oma olukorraga toime tulla on kadunud. Juhutöödele loodavad rohkem valimisse kuulunud töötud mehed kui naised. Tasuta teenuseid ootavad valimisse kuulunud vene rahvusest töötud naised. Valimisse kuulunud eakamate töötute inimeste lootus on seotud pensioniikka jõudmisega, selline ootus toodi välja kahe inimese poolt valimisse kuulunud töötutega läbiviidud intervjuudes.

Tabel 46 Töötute ootused tulevikuks.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
tasuvam töökoht	36%	39%	37%	27%	27%	27%	32%
rohkem toetusrahasid	29%	33%	29%	26%	18%	24%	27%
õnnistus-vedamine	16%	11%	15%	16%	23%	18%	16%
tasuta teenused	9%	6%	8%	16%	9%	15%	12%
juhutööd	6%	11%	7%	12%	14%	13%	10%
muu	4%	0%	3%	1%	10%	3%	4%
arvamusi	77	18	95	73	22	95	190

Lootused, mida inimesed intervjuudes välja ootavad:

Pensionieelikute suurim lootus on oma toimetulekut parandada pensioniikka jõudmisega, mil nad on kindlustatud kasvõi mingigi sissetulekuga.

Loodan, et viie aasta pärast olen pensionär ja saan mingi raha. Loen aga kalendrist päevi, et saaksin eelpensionile, kuigi öeldakse, et see on väga jama. Tahaksin ikka õige ajani vastu pidada. (naine Ida-Virumaalt A30).

Minu vanuses ma läheksin kõige parema meelega pensionile, kuna head töolist minust enam ei saa. Ma ei ole enam suuteline (56 aastane naine Narvast, töötu 6 aasta).

Lootused on seotud ka defitsiitsemate elukutsetega inimeste edaspidisele toimetulekule, kui õnnestub edukalt elukohta vahetada.

Loodan, et tütar saab täiskohaga tööle, sest ei usu, et õpetajaid enam kusagil vaja ei oleks. Elukohaga oleks muidugi probleeme. Elasime ametipinnal ja siis oli kergem. (naine Ida-Virumaalt A30).

Lootus on seotud ka haridusega, kui õnnestub omandada edukas elukutse.

Ma õpin ja suhtun sellesse väga positiivselt. Loodan saada paberit ja selle põhjal töökohta ja teenima asuda ja muuta kogu oma elu (väikese lapse ema Pärnust).

1.6.5. Üksikvanemaga pered.

Kvantitatiivse analüüsi põhjal selgus, et peamiselt loodavad üksikvanemad leida tasuvamat töökohta. Seda märkisid venelastega võrreldes veidi rohkem eestlased. Ka loodetakse heale õnnele – selle puhul on suhtelises ülekaalus venelased – ja suuremale rahalisele toetusele. Juhutööd ja tasuta teenused on samuti ootused toimetuleku parandamiseks. Abitööd loodavad vähesel määral leida vaid vene rahvuse esindajad .

Tabel 47 Üksikvanemate ootused tulevikuks.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
abitööd	-	-	-	2	20	4	
juhutööd	9	9	9	10	7	10	9
rohkem toetusrahasid	20	18	19	17	13	17	18
tasuta teenuseid	1	-	0	13	13	13	12
tasuvamat tööd	45	36	44	33	27	32	38
vanurite hooldamist	-	-	-	1	-	1	-
õnne/vedamist	16	36	18	24	20	23	21
arvamusi	82	11	93	100	15	115	208

Intervjuudest ilmnes, et osa inimesi ei oska arvata, mis neist viie aasta pärast saab. Loodetakse vaid, et ehk tuleb kusagilt mingisugust abi.

No kes teab, mis minust saab, võib-olla suren ära, võib-olla elan edasi, aga loodame ikka, et meid aidatakse - riik, või keegi peab aitama. Endale panevad nad suured palgad, õpetajatele lubavad ka hakata maksma, aga pensionärid – need jäävadki. Aga toiduhinnad ju kasvavad... (N 67 Narvast, 17-aastase õppiva lapselapse vanaema).

Jumal seda teab. (N 36 Tudulinna vallas, eesti rahvusest).

On ka väga pessimistlikku suhtumist.

Ma arvan, et neil inimestel, kes ei tööta, paremaks vaevalt läheb. Elu läheb järjest halvemaks ja halvemaks. Sotsabi hakkab taotlema järjest rohkem inimesi. (N 40 Narvast).

Arvan, et läheb veel halvemini. (N 44 Narvast).

Küsimusele ootuste kohta elult, vastas enamik, et soovib leida tasuvamat töökohta. Selle leidmiseks ollakse nõus igasuguse väljaõppega.

Olen nõus igasuguse väljaõppega, kui vaid tervis tööl vastu peaks. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Samuti loodetakse saada rohkem rahalist sotsiaaltoetust. Veel vaadatakse tulevikku lootuses leida rohkem juhutöid, mis aga ilmselt viitab lootusetusele leida pidevat töökohta.

Kokkuvõttes nähakse väljapääsu siiski peamiselt töös.

Kui käed-jalad terved on, siis ikka hakkama saab, tööd otsin, ma ei ole selline, kes kodus halab. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

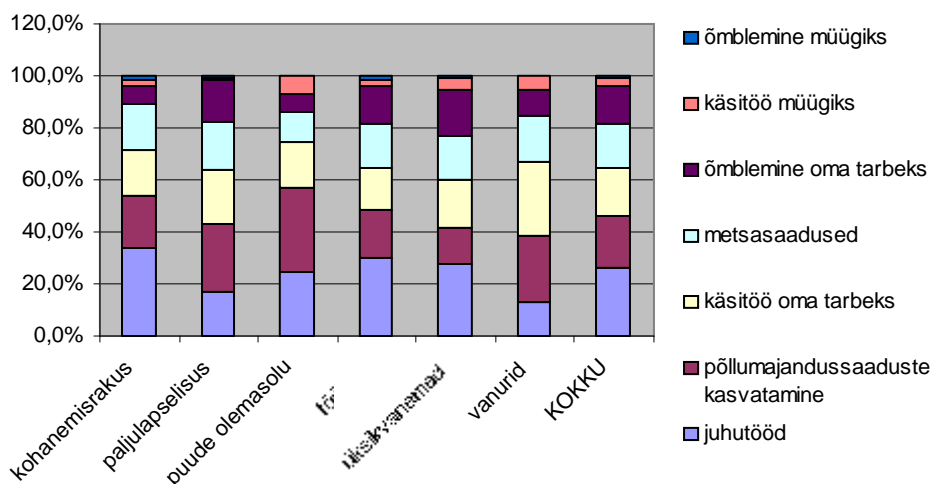
Tuleb teha rohkem tööd, et ise oma perega toime tulla. (N 37 Pärnust, viie lapse ema).

Tasuvamat tööd ja kui on võimalik, siis lisatööd. (N 46 Pärnust).

1.7. Toimetulekuvõime parandamiseks kasutatavad meetmed.

Tabel 48 Toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed sihtgruppide kaupa.

	kohane misrakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanem	vanur	KOKKU
juhutööd	33,9%	17,3%	25,0%	29,7%	27,7%	12,8%	26,0%
põllumajandussaaduste kasvatamine	19,6%	25,9%	31,8%	18,9%	14,1%	25,6%	20,1%
käsitöö oma tarbeks	17,9%	20,4%	18,2%	16,4%	18,3%	28,2%	18,4%
metsasaadused	17,9%	18,5%	11,4%	16,7%	16,9%	17,9%	17,0%
õmblemine oma tarbeks	7,1%	16,0%	6,8%	14,5%	17,8%	10,3%	14,6%
käsitöö müügiks	1,8%	1,2%	6,8%	2,5%	4,2%	5,1%	3,0%
õmblemine müügiks	1,8%	0,6%	0,0%	1,3%	0,9%	0,0%	1,0%
Kokku:	56	162	44	317	213	39	831

1.7.1. Vanuriga pered.

Oma toimetulekuvõimet tõstavad vanurid käsitööd tehes ja põllumajandussaadusi kasvatades. Siin kohal tuleb välja erinevus eesti ja vene rahvusest inimeste vahel, et vene rahvusest vanurid ei kasuta lisissetulekutena põllumajandussaaduste kasvatamist, sest ilmselt ei oma nad oma maamajapidamisi. Metsasaadusi koguvad

rohkem vene rahvusest naised, juhutöid teevad rohkem mehed, eriti vene mehed, käsitööd tehakse nii eesti kui vene rahvusest naisvanurite poolt.

Tabel 49 Vanurite toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
käsitöö oma tarbeks	29%	22%	27%	38%	0%	33%	28%
põllumajandussaaduste kasvatamine	29%	44%	33%	0%	0%	0%	26%
metsasaadused	14%	11%	13%	38%	0%	33%	18%
juhutööd	5%	22%	10%	13%	100%	22%	13%
õmblemine oma tarbeks	14%	0%	10%	13%	0%	11%	10%
käsitöö müügiks	10%	0%	7%	0%	0%	0%	5%
isikuid							22
arvamusi	21	9	30	8	1	9	39

Tavaliseks toimetulekuvõime parandamiseks kasutatavad vanurid intervjuude andmeil oma elu jooksul omandatud oskusi ökonoomselt majandada.

Pensionist mulle piisab, aga vorsti ma eiosta, juustu ei osta, sest pension seda ei luba. Ma toidan lapselapsi ja ma ostan loomakonte, kana ja mida veel...räime, kallist kala ma ei osta (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Keedan suvel keedist nii odavalt kui võimalik(73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Mina ostan kõike natukene(naine Narvast, 65 aastane,saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Ostan ainult kartuleid 5 kilo nädalas, suhkrut ja makarone, lihakonte supiks ostame harva (vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast, 67 aastane, 4 liikeline perekond elab vanuri pensionist).

Sõja ajal, kui olin väikene, siis harjusime tõmbama niiti peenemaks ja pikemaks. Kas praegu kasutate ka seda taktikat? Jah. (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Vanurite eelis toimetulekuks on nende elu jooksul kogunenud tarbeesemed ja rõivad.

Praegu mul ei lähe midagi vaja, riideid ei osta, et oleks ainult süüa (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Mina käin küll kasukas ja neid on mul rohkem kui üks, aga kõik nad on rubla eest ostetud(73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Kasutatakse humanitaarabi soetamise võimalusi, samuti mitmesuguseid soodusmüüke.

Kui on võimalikud soodustused, kasutan kohe ära (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Vanurite toimetulekut toetab sageli oma aiamaal töötamine ning käsitöö tegemine, kuid käsitöö toidab vaid tarbijate olemasolu korral piirkonnas.

Ise oma kätega pead abistama ja oma peaga pead läbi saama, abi pole kuskilt oodata (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Varem siin sai kududa...sai, aga praegu ei ole mitte midagi (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Suvel püüan kellelgi abiks käia,et saada juurvilja või poolmuidu kurki ja marju(73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Vanurid kasutavad erinevaid eneseabivõimalusi liitudes pensionäride klubide tegevusega.

Meil on pensionäride klubi "Kanarbik", käime jalgu liigutamas, naabritel külas. Mingisuguseid ringe meil majas küll rohkem pole (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Abi saamine ei ole inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus.

Igal inimesel on uhkusetunne, ta peaks ise endaga hakkama saama ja siis no viimane piir, siis läheb paluma. Loomulikult on ka erinevaid inimesi, kes ei püüagi midagi muuta ja lähevad kohe abisaama, aga neid ma arvan on vähe. Iga inimene püüab eneseväärikuse pärast ise hakkama saada (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Häbenen abi paluda, kui abi pakutakse, siis on teine asi aga ise kunagi ei palu (78 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Loomulikult tahaksin ma ise hakkama saada, sest ma pole elu sees teistelt abi saanud (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Lapsi kasvatavad vanurid püüavad vanemaid lapsi suvisel perioodil tööle saada.

Suvel tahtsime teda kuhugi tööle saada, aga ei võeta, ainult 16 või 17 aastat, muidu ei võeta. Oleks nii, et lapsed võiksid suveajal kuskil ka teha mingit tööd, nii et saaksid endale riideidki osta (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Positiivne ellusuhtumine toimetuleku tagajana.

Hea oleks, kui inimesed elaks hästi, et oleks veidi lõbusam, inimesed võiksid olla paremad ja ülemused vastutulelikumad ning arvestaks inimestega rohkem (78 aastane vene rahvusest Narva naine).

Toetan toimetulekut oma optimismiga (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

1.7.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Pere toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada rohkem toetusrahasid ja tasuvamat töökohta. 19% vastanutest loodab heale õnnele tuleviku toimetuleku kindlustamisel. Juhutöid ja abitöid otsivad nii eesti kui vene mehed, tasuta teenuseid saada loodavad vene rahvusest küsitletud.

Intervjuudest selgus, et toimetulekuvõime tõstmiseks kasutatakse lahendustena töö otsimist ja väiksemat sorti ärandamisi.

Pärast operatsiooni, no kuidas tervis on, tööd on vaja otsida (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Otsin tööd, või vaatan, kust saab midagi ära viia (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida – Virumaalt).

Toimetulekut tagavaks teguriks on sageli töö otsimine välismaalt.

Tahan saada oma poega töötama Põhjamaale, sest Narvas ei ole tööd (48 aastane mees Narvast).

Noorematel inimestel on toimetulekut tagavaks teguriks õppimine.

Loodan, et õppimine kindlustab mulle tulevikus hea töö (25 aastane vene keelt kõnelev vallaline õppiv naine Narvast).

Tabel 50 Kohanemisraskustega inimeste toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
rohkem toetusrahasid	44%	21%	30%	35%	19%	28%	29%

tasuvam töökoht	33%	43%	39%	20%	13%	17%	25%
õnnistus-vedamine	0%	14%	9%	25%	25%	25%	19%
juhutööd	0%	14%	9%	5%	6%	6%	7%
määramata	22%	7%	13%	5%	0%	3%	7%
tasuta teenused	0%	0%	0%	10%	13%	11%	7%
abitööd	0%	0%	0%	0%	25%	11%	7%
Arvamusi	9	14	23	20	16	36	59
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

Toimetulekut aitab tagada aiamaa olemasolu.

Aitab juba see, et aiamaa on olemas (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

Kui mitte suvila, seal on omad tomatid, kurgid, leiba saan osta, rohkem midagi (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

Toimetulekut aitab tagada ka lisatöö tegemine.

Tegelen autoremondiga ja kui pakutakse midagi teha, siis ma teen. Ega see muidugi alaline ei ole aga mulle jätkub (61 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav leskmees).

Olen teinud toimetuleku tõstmiseks juhutööd ja korjanud metsasaadusi (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast).

Perekonna toimetulekul on oluline pereliikmete moraalne toetus.

Mees töötab ja moraalne tugi on olemas (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

1.7.3. Puudega inimeste pered.

Tabel 51 Puudega inimeste toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
põllumajandussaaduste kasvatamine	33%	40%	35%	40%	13%	23%	32%
juhutööd	14%	20%	16%	20%	63%	46%	25%
käsitöö oma tarbeks	24%	20%	23%	0%	13%	8%	18%
metsasaadused	10%	10%	10%	20%	13%	15%	11%
käsitöö müügiks	14%	0%	10%	0%	0%	0%	7%
õmblemine oma tarbeks	5%	10%	6%	20%	0%	8%	7%
arvamusi	21	10	31	5	8	13	44

Valimisse kuuluvate puuetega inimeste poolt on hinnatud järgnevaid võimalusi. Oma toimetuleku tõstmiseks on vene rahvusest puuetega mehed teinud juhutööd ja naiste poolne panus on õmblemine oma tarbeks. Toimetuleku tõstmiseks kasvatatakse põllumajandussaaduseid ja kasutatakse metsasaaduseid. Rahvuslikkuse lõikes vaadates eelistavad eestlased põllumajandussaaduste kasvatamist ja eestlased metsasaaduste korjamist. Juhutööd oma toimetuleku tõstmiseks teevad eestlased tunduvalt vähem. Eestlased kasutatavad käsitöö tegemist enda tarbeks ja müügiks toimetulekut tõstva teurina.

Intervjuudest selgus, et tavaliseks toimetulekuvõime parandamiseks üritavad puuetega inimesed leida tööd.

Nüüd viimased kaks aastat olen ma suutnud ise mingi töö leida ja no mõni tuhat krooni aasta jooksul teenida. (41 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Olen juba ette võtnud, leidsin endale tööd ja töötan kaupluses. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Kes võtab mind tööle? Ma ole juba 58 aastane. (58 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Abi saamine ei ole inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus.

Igal inimesel on uhkusetunne, ta peaks ise endaga hakkama saama ja siis no viimane piir, siis läheb paluma. Loomulikult on ka erinevaid inimesi, kes ei püüagi midagi muuta ja lähevad kohe abisaama, aga neid ma arvan on vähe. Iga inimene püüab eneseväarikuse pärast hakkama saada (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Küsida nõu ma kuskilt ei oska. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Abi küll ei oska kusagilt küsida, aga tahaks ise toime tulla. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

1.7.4. Paljulapselised pered.

Enese ja oma perekonna toimetuleku tõstmiseks on paljulapseliste perede vanemad enamasti ise põllumajandussaadusi kasvatanud (27%) ja käsitööd teinud (21%), samuti korjatakse metsasaadusi (17%), tehakse juhutöid (16%) ja õmmeldakse enda tarbeks (16%). Õmbelmist ja käsitöö tegemist müügiks mainib vaid 2% vastanutest.

Tabel 52 Paljulapseliste toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

Tegevused	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
juhutööd	1%	7%	6%	2%	16%
metsasaadused	1%	7%	7%	2%	17%
põllumajandussaaduste kasvatamine	1%	14%	8%	4%	27%
käsitöö oma tarbeks	1%	7%	8%	5%	21%
käsitöö müügiks	0	1%	-	-	1%
õmblemine oma tarbeks	0	7%	6%	3%	16%
õmblemine müügiks	0	1%	-	-	1%
kokku	4%	44%	35%	16%	100%

Põhjused, miks need tegevused ei ole siiani toimetulekut tõsta aidanud, on intervjuudes toodud järgmised: Seda on vähe ja sukad- sokid eitäida kõhtu. Põllumajandussaaduste müümisel on kulud suuremad kui tulud. Kui ei oleks vanaema, ei saaks juhutöid teha, sest lapsed on väikesed. Inflatsioon sööb raha ära. Aega ei ole ja hinnad tõusevad pidevalt (7 lapse ema Pärnumaalt).

Liiga suured kulutused oma majale ja majapidamisele. Maksud on liiga suured. Laste kasvades kasvavad vajadused, mida ei ole võimalik rahuldada. Tüdimus (6 lapse ema Pärnumaalt).

Küsimusele - mida olete teinud eriliselt muud – on vastanud samuti ainult üks inimene Pärnumaalt ja vastus on järgmine: olen lapsinvaliidi hooldaja ja tööl tugiisikuna.

1.7.5. Töötuga pered.

Oma põhivajaduste rahuldamiseks kasutavad töötud kõiki enda käsutuses olevaid ressursse. Peamine toimetuleku parandamiseks tehtud tegevus valimisse kuuluvate töötute hulgas on juhutöö. Arvud viitavad sellele, et valimisse kuuluvatele töötutele meestele on pakkumisi juhutööde osas tunduvalt rohkem.

Valimisse kuuluvate töötute hulgas tehakse käsitööd oma tarbeks, turustamisele läheb väga väike protsent, toimetulekut tagava meetmena on see väikese osatähtsusega. Valimisse kuuluvad töötud saavad suurt abi põllumajandussaaduste kasvatamisest ja ka metsasaadustest. Siinjuures on selgelt nähtav, et valimisse kuuluvad vene rahvusest töötud eelistavad metsasaaduste korjamist elatusvahendina rohkem kui eestlastest töötud. Intervjuudes arvavad töötud, et antud tegevused võimaldavad tagada ainult põhivajadusi ning neidki puudulikult, mis viitab deprivatsioonile valimisse kuuluvate töötut hulgas.

Tabel 53 Töötute toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
juhutööd	23%	44%	28%	25%	50%	31%	30%
põllumajandussaaduste kasvatamine	20%	14%	18%	20%	18%	19%	19%
metsasaadused	14%	14%	14%	18%	20%	19%	17%
käsitöö oma tarbeks	21%	14%	19%	17%	7%	14%	16%
õblemine oma tarbeks	20%	8%	17%	15%	5%	12%	15%
käsitöö müügiks	2%	6%	3%	3%	0%	2%	3%
õblemine müügiks	1%	0%	1%	2%	0%	2%	1%
arvamusi	111	36	147	126	44	170	317

Oma toimetuleku tõstmiseks teevad intervjueeritud järgnevat:

Toimetuleku parandamiseks kasutavad töötud sageli sissetulekuid kodusest abimajapidamisest, samuti kogutakse metsasaadusi ning tehakse käsitööd müügiks. Kuid ka siin ilmnevad teatud probleemid.

Mida ma ette võtan? Tööd pole saada, kasvatan kartulit ja porgandit ja see ongi kogu ettevõtmine. Pärnisälga ei jää (naine Ida-Virumaalt A30).

Põllumajandussaadusi kasvatame vaid enda pere tarbeks, sest müümisel on kulud suuremad kui tulud, eriti kütus (39 aastane eesti rahvusest naine Pärnumaalt, 11 lapse ema).

Niikaua, kui on veel jõudu töötada aiamaal saab kuidagi läbi, aga kui enam ei jätku jõudu töötada aias, siis läheb veel palju raskemaks (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Kodust saan enamuse toidukraamist ja sellest on palju abi (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötu 1998-st aastast alates).

Rüideid olen õppinud õblema oma perele, aiamaad ei ole, midagi kasvatada ei saa, süüa olen õppinud tegema mitte millestki (A47).

Kasvatan natuke aed-ja juurvilja, metsas käin. Teistelt ei oota mitte mingisugust abi, ise tuleb hakkama saada (34 aastane naine Ida-Virumaalt).

Ühena meetmetest kasutavad perekonnad uue elukoha otsimist piirkondades, kus on nii töökohti, kui ka väljakujunenud infrastruktuur, kuid probleeme on laenu saamisega pangast väikeste palkade tõttu.

Peame kooliaasta lõpuni vastu pidama, siis hakkame uut elukohta otsima, kuigi meile meeldib siin ja tütrele ka (naine Ida-Virumaalt A30).

Praegu pangad hõiskavad, et võtke laenu, aga väikese sissetuleku juures ei ole seda kerge saada. Oleksime tahtnud laenu, et osta maja ja siia elama jääda, aga sissetulek on nii väike ja laenu ei antud (naine Ida-Virumaalt A30).

Minu toimetulek võib paraneda tingimusel, kui lapsed saavad lasteaeda ja ise tööle (A45).

Toimetuleku tõstmiseks kasutatakse mitmetel juhtudel juhutööd.

Ostude tegemine lähedalasuvatest linnadest, kus toidukaup on odavam.

Ostud teen linnast. Üks kord kuus sõidan linna (Jõhvi). Kaubad on seal tiikk maad odavamad (A35)

Otsin mingisugust "haltuurat" (56 aastane naine Narvast).

Toimetuleku paranemist loodetakse seoses pensionile jäämisega.

Toimetulek paraneb siis, kui pensioniiga kätte jõuab, kui pensionile jään (A48).

Abi küsimisest arvavad intervjuueeritud järgnevalt:

Abi saamine ei ole inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus.

Parema meelega tuleksin ikka ise toime, kui ise hakkama ei saa, tuleb ikka abi küsida.

Ma muidugi oleks parema meelega töötanud, kui elanud abist(60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Eluaeg olen tööd tahtnud, kuni pensionini. Mis te arvate , et ma tahan kodus istuda? Tervist on ja tahaksin liikuda, seltskonnas olla ja tööd teha, see on mulle elu aeg meeldinud. (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötü 1998-st aastast alates).

See on rohkem kerjamise viis, midagi loomulikku selles ei ole (A48).

See on nii häbiväärne meie riigis seda abi käia küsimas ja rääkimas. Kui ikka inimesel oleks tööd, ta

tuleks toime (A 41).

Hea oleks ise hakkama saada, kui ise hakkama ei saa, ei jää ju midagi üle kui abi paluda (26 aastane naine Ida-Virumaalt, töötü aastast 2000).

Tahaksime ikka ise toime tulla. Muidu oleme ikka ise kuidagi toime tulnud (21 aastane töötü, vallaline naine Ida-Virumaalt).

Otse loomulikult saaksin parema meelega ise hakkama. Ma tean, et on osa inimesi, kellel ei olegi kuhugi mujale pöörduda ja olgu see abi siis nende jaoks, aga kuna olukord on selline, et tuleb ka võtta sealt, kust parema meelega ei võtaks. Ära peab ikkagi elama ja ei saa siis ju päris ilma toiduta (noor ühe lapse ema Pärnust).

Oleks rohkem raha, oleks muidugi kergem. Mulle on vastumeelne seista järjekorras, et paluda toidupakki, ma parem lähen ja laenan raha. Ausalt öeldes mul on raske käija ja paluda kogu aeg. Rohkem oleks tarvis pöörata tähelepanu paljulapselistele perekondadele, et ei peaks seisma abi järele suurtes järjekordades. Et pöördud ja sind abistatakse, aga mitte et käid ja palud (29 aastane 4 lapse ema Narvast, töötü aastast 2000).

1.7.6. Üksikvanemaga pered.

Kõige enam kasutatavaks meetmeks on juhutööde tegemine – seda valdavalt meeste puhul. Ka tehakse enda pere tarbeks päris palju käsitööd ning õmmeldakse. Metsasaaduste korjamine, mida teevad protsentuaalselt suuremas osas mehed, ja põllumajandussaaduste kasvatamine, mida teevad rohkem naised, on samuti toimetulekuvõime parandamise viisideks. Omatoodangu valmistamist müügiks esineb harva, kuna üldjuhul ei suudeta toodangule leida turgu.

Tabel 54 Üksikvanemate toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

Tegevused	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
juhutööd	24%	42%	26%	27%	41%	29%	28%

käsitöö müügiks	5%	-	5%	5%	-	4%	4%
käsitöö oma tarbeks	20%	8%	19%	20%	6%	18%	18%
metsasaadused	12%	33%	14%	15%	41%	20%	17%
põllumajandussaaduste kasvatamine	17%	8%	16%	13%	6%	12%	14%
õmblemine müügiks	-	-	-	2%	-	2%	1%
õmblemine oma tarbeks	21%	8%	20%	18%	6%	16%	18%
arvamusi	99	12	111	85	17	102	213

Intervjuude andmeil tehakse palju oma pere tarbeks käsitööd ja õmmeldakse riideid, püütakse ka müügiks käsitööd teha, kuid enamasti ei leita turgu oma toodangule.

Olen teinud käsitööd oma pere tarvis, rõivaid õmmelnud oma perele, kui vaja, teinud käsitööd müügiks, aga ei saanud müüa, sest kaup ei lähe, käsitööpoode ja kaupa palju. (N 50 Pärnust, nelja lapse ema).

Väga levinud on põllumajandussaaduste kasvatamine, samuti korjatakse metsaande.

Põllumajandussaaduste kasvatamine, kuid seoses raha nappusega ja lapsega juhtunud õnnetusega on meie 1,5 aasta sissetulek kulunud kohtukuludeks, ravimite ostmiseks, stressi alandamiseks. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Töö tegemisel püütakse rakendada ka lapsi.

Suvel on kurgipõld ja lapsed ka tööle. Ise ma teeksin kõik, ma ei lähe paluma. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

Praegu ei saa mitte midagi olukorra parandamiseks teha. Varem sai siin kududa, aga praegu ei ole mitte midagi. Loodame ikka, et meid aidatakse. Suvel tahtsime saada last kuhugi tööle, aga ei võeta – liiga noor alles. (N 67 Narvast).

Korduvalt mainiti ühe toimetuleku meetmena juhutöid.

Olen teinud juhutöid, kuid nende eest makstakse vähe. (N 49 Narvast, vene rahvusest).

Oluliseks peetakse ka positiivset, enesele lootvat ning endasse uskuvat suhtumist.

Hea eluhoiak – positiivne mõtlemine. (N 50 Pärnust, nelja lapse ema).

Teistelt ei oota ma midagi, loodan ainult endale. (M 41 Narvast).

Mind päästab minu hobi, millega tegelen vabal ajal. Mulle meeldib luuletusi kirjutada ja joonistada. (N 40 Narvast).

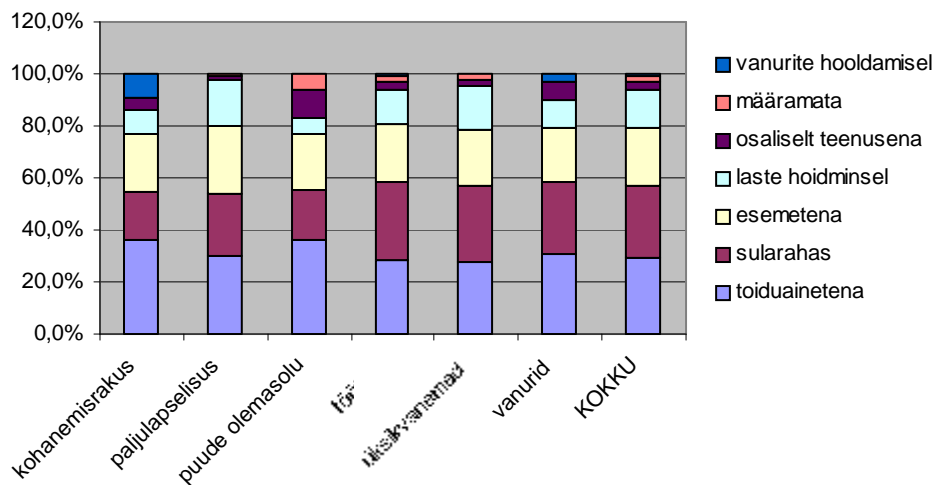
Kuid vaatamata sellele, et püütakse oma toimetulekut parandada, valdab inimesi siiski teatav lootusetus, mis on tingitud pidevatest tagasilöökidest.

Ma panin ennast arvutikursustele kirja, ei kutsuta mind kuhugi. Kodus istusin ja mõtlesin, et kui isegi oleks kutsutud, mis siis. Oleksin selle ära lõpetanud ja mis edasi. Paari kuupärast oleks juba meelest läinud. Ning nii kui nii ei võeta tööle. Ei ole mõtet endale mingeid illusioone luua. (N 40 Narvast).

1.8. Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine.

Tabel 55 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine sihtgruppide kaupa

	kohanemiskrakus	paljulapselised	puude olemasolu	töötus	üksikvanem	vanurid	KOKKU
toiduainetena	36,4%	30,0%	36,2%	28,6%	27,4%	31,0%	29,5%
sularahas	18,2%	24,0%	19,1%	29,5%	29,2%	27,6%	27,1%
esemetena	22,7%	26,0%	21,3%	22,7%	22,0%	20,7%	22,9%
laste hoidmisel	9,1%	18,0%	6,4%	12,7%	16,7%	10,3%	14,0%
osaliselt teenusena	4,5%	1,0%	10,6%	3,6%	2,4%	6,9%	3,6%
määramata	0,0%	1,0%	6,4%	2,3%	2,4%	0,0%	2,2%
vanurite hooldamisel	9,1%	0,0%	0,0%	0,5%	0,0%	3,4%	0,7%
Kokku:	22	100	47	220	168	29	586

1.8.1. Vanuriga pered.

Eestlased aitavad oma sugulasi vanureid rohkem toiduainetega ja vähem rahaliselt ning teenustena. Vene rahvusest vanureid aidatakse oma sugulaste poolt pigem rahaliselt või osaliselt ka teenustena.

Tabel 56 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine vanuritele.

	eesti	vene	Kokku
toiduainetena	36%	0%	31%
sularahas	20%	75%	28%
esemetena	24%	0%	21%
laste hoidmisel	12%	0%	10%
osaliselt teenusena	4%	25%	7%
vanurite hooldamisel	4%	0%	3%
arvamusi	25	4	29
isikuid	16	4	20
kokku isikuid	45	32	77

Intervjuude andmeil osad vanurid laste abile ei looda.

Ikka püüan ise toime tulla, laste käest ma abi küll ei looda (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Vanad on jäetud üksikuks, lapsed peavad kõik maalt ära lahkuma, nad on kaugel ja vanadega ei ole enam suhtlemist (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Ainukesed, kes mind aitavad, on lapsed. Mul on kaks poega ja lapselapsed õpivad. Raha teenib poeg vähe...nad saavad mind ainult moraalselt toetada (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Osaliselt toetatakse vanureid laste poolt.

Kui poeg aitab, saame hakkama (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

1.8.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

Kohanemiskustega inimeste valimisse kuuluvad küsitletud saavad oma sugulastelt abi toiduainetena 36% juhtudest ja esemetena 23% juhtudest, sularahaga toetatakse 18% ulatuses ning hooldusteenustena samuti 18% ulatuses. Toiduabiga toetavad oma sugulasi rohkem eestlased ja sularahalise ja esemelise abiga venelased. Toetust laste hoidmisel sugulaste poolt kasutatakse eesti peredes.

Tabel 57 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine kohanemiskustega inimestele.

	eesti	vene	Kokku
toiduainetena	45%	27%	36%
esemetena	18%	27%	23%
sularahas	9%	27%	18%
laste hoidmisel	18%	0%	9%
vanurite hooldamisel	9%	9%	9%
osaliselt teenusena	0%	9%	5%
Arvamusi	11	11	22
Isikuid	25	32	57

Sugulastepoolset abi kirjeldavad respondendid intervjuudes järgmiselt.

Võtan tihti võlgu sugulastelt (44 aastane vene rahvusest lesknaine Ida-Virumaalt).

Sugulaste abi olen kasutanud vahetevahel rahaliselt, toiduainetena ja asjade näol, abistajaks on ema (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast).

1.8.3. Puudega inimeste pered.

Oluline heaolu komponent on kuulumine ja suhted, mis eelkõige sisaldab perekonna ja sõprussuhteid. Kaotust selles dimensioonis nimetatakse isolatsiooniks. Sugulased abistavad peamiselt toiduainete ja esemetega. Vene rahvusest elanikkonna hulgas saadakse võrdset abi toiduainetena ja sularahas. Eestlastele tuleb sugulaste poolne abi peamiselt toiduainetena, abi rahas pakutakse vähem.

Tabel 58 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine puuetega inimestele.

	keel		
	eesti	vene	Kokku
toiduainetena	41%	27%	36%
esemetena	25%	13%	21%
sularahas	16%	27%	19%
osaliselt teenusena	6%	20%	11%
laste hoidmisel	6%	7%	6%
määramata	6%	7%	6%
arvamusi	32	15	47

Intervjueeritavad räägivad: No oma laps on aidanud. Tema ikka toetab mind toiduainetega kui ka ühtteist veel toob. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Kodus saan ma ise hakkama. Muidu aitab mind abikaasa. (60 aastane eesti rahvusest mees Häädemeestelt).

Niikaua, kui elasid minu vanemad, siis nemad aitasid mind ikka, kuid praegu ei aita mind keegi. (55 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Olen kogu oma tutvusringkonda teavitanud, et tööd on vaja, et äkki kellelgi kuskil on mingid tutvused.(41 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

1.8.4. Paljulapselised pered.

Enim on paljulapseliste perede vanematele (eeskätt siis emadele – sest ankeete oli täitnud vaid kaks isa) abiks vanaema (22%), ema (20%), isa (15%) ja teised sugulased (20%).

Enamusel intervjueeritavatest oli abistajakse ema või õde.

Ma sain eelmine aasta jõuludeks oma mehe ema käest kaks pakki – ise ma seda osta ei jõudnud, täpsustan väga. Pole sellist raha...(57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Tabel 59 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine paljulapselistele .

Sugulane	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
vanaisa	-	-	2%	-	2%
vanaema	-	7%	9%	6%	22%
õde	2%	-	7%	-	9%
vend	-	-	7%	-	7%
tädi	-	-	2%	-	2%
onu	-	-	2%	-	2%
teised	2%	15%	-	4%	20%
ema	2%	6%	13%	-	20%
isa	-	4%	11%	-	15%
kokku	6%	31%	54%	9%	100%

Piima saan ema käest - siit ostan. Kui on need maksude maksused nagu veed ja voolud, siis nagu vahest tuleb rahast probleeme. Siis nagu olen ema käest juurde küsinud ise (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Õde aeg-ajalt, kui õe abi ei oleks, õde on õmbleja, siis ma oleks ikka ummikus (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Vanem õde on aidanud (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

1.8.5. Töötuga pered.

Valimisse kuuluvatele töötutele sugulaste poolt pakutav abi tuleb peamiselt rahana, toiduainetena ja esemetena. Valimisse kuuluvad eesti rahvusest töötud saavad abi rohkem toiduainetena, vene rahvusest töötud antud valimis, rahana. Üllatavalt vähe on valimisse kuuluvate töötute poolt ära märgitud abi saamist sugulastelt teenuste näol.

Tabel 60 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine töötutele .

	eesti	vene	Kokku
sularahas	28%	31%	30%
toiduainetena	32%	26%	29%
esemetena	20%	25%	23%
laste hoidmisesel	17%	10%	13%
osaliselt teenusena	2%	5%	4%
vanurite hooldamisel	1%	3%	2%
arvamusi	93	122	215

Abi andjatena toodi intervjueritute poolt välja:

Perekondade toimetulekul, kus on töötud ilmneb samuti tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga.

Abistajateks on mehe vanemad (34 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaal, töötu alates 1996-st aastast).

Mind aitab ema, saan 500 EEK toimetulekutoetust, millest maksan üüri ja ülejäänuga aitab ema. Pean niikaua vastu, kui ema elab (45 aastane töötu vene rahvusest mees Narvast)

Tuleme toime ainult tänu sellele, et vanemad on mind toetanud ja kuna olen töötu, siis ei saagi see olla parem või hea (noor naine Pärnust).

Ema, isa aitavad mingil määral, et ikka kuu aega saaks ära elada, kuni ükskord saab mingi töökoha, kus tasub maalt linna tööl käia (noor naine Pärnust).

Vahetevahel aitab ema, vahetevahel teeb lastele kingitusi. materiaalselt abi muidugi pole. Abi tuleb ainult sotsiaalabist (41 aastane naine Narvast).

Töötud vanemad ei kipu abi vastu võtma oma lastelt.

Lapsed on mul mõlemad järje peal, nemad muidugi aitaksid, aga ma veel ei vaja. Nad isegi pakuvad, me riidleme, aga ma eeldan, et tuleb hullemaid aegu, kui mul nende abi rohkem vaja on (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

1.8.6. Üksikvanemaga pered.

Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine toimub enamasti vastavalt abivajadusele. Peamine abi, mida pakutakse, on rahaline. Sellele järgnevad vastavalt abi toiduainetena (ülekaalus eestlased), esemetena (ülekaalus venelased) ja laste hoidmisel, mis on peale sularaha põhilised abi liigid.

Tabel 61 Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine üksikvanematele.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
esemetena	16%	17%	16%	29%	27%	28%	22%
laste hoidmisel	18%	17%	18%	17%	7%	15%	17%
abi määramata	1%	-	1%	5%	-	4%	2%
osaliselt teenustena	1%	17%	2%	2%	7%	2%	2%
sularahas	29%	33%	30%	27%	33%	28%	29%
toiduainetena	34%	17%	33%	21%	27%	22%	28%
arvamusi	82	6	88	66	15	81	169

Intervjuudest selgus, et üksikvanemaga perekondade toimetulekul ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga.

Saan vahel küsida laenu (kui käisin operatsioonil) ja jätsin lastele söögi raha. Laenasime ka kohtuasjade ajamiseks. Oleme võlgades. Laenan vanematelt, kuid pean varjama lapsega juhtunud õnnetust, vanemad on grupil, kardan tervise pärast. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Hea, et veel vanemad on, üldiselt elan ma lapsega päris hästi. Vanemad aitavad, kõik raha läheb toidu ja õpikute peale. (N 40 Narvast).

Aga on ka vastupidiseid juhtumeid, kus täiskasvanud lapsed toetavad puudust kannatavat ema (tunduvalt harvemini isa). Peamiselt saadakse abi rahas ja toiduainetena, aga ka esemetena ja laste hoidmisel.

Sageli aga ei soovita abi küsida ega vastu võtta, tahetakse ise toime tulla.

Ise ma teeksin kõik, ma ei lähe paluma, kui ma kedagi palun, siis ainult tädipoega.

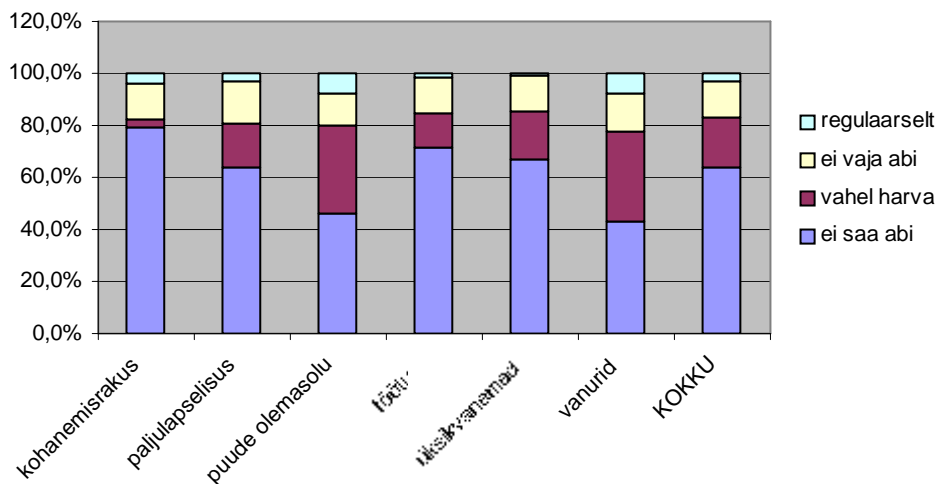
(N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

Esineb ka juhtumeid, kus abivajadus on, kuid -pakkujaid ei ole.

1.9. Abi ja toetuse pakkumine naabruskonnalt.

Tabel 62 Abi ja toetuse pakkumine naabruskonnalt sihtgrupiti.

	kohanemiskrakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötutu	üksikvanem	vanurid	KOKKU
ei saa abi	78,9%	63,9%	46,2%	71,6%	67,2%	42,9%	63,9%
vahel harva	3,5%	16,7%	33,8%	13,2%	18,3%	35,1%	18,9%
ei vaja abi	14,0%	16,7%	12,3%	13,7%	13,7%	14,3%	14,0%
regulaarselt	3,5%	2,8%	7,7%	1,6%	0,8%	7,8%	3,2%
Kokku:	57	72	65	190	131	77	592

1.9.1. Vanuriga pered.

Naabruskonnalt saab regulaarset abi vaid 14 % vanuritest, rohkem aidatakse naabrite poolt vene kogukonnas elavaid vanureid, eestlased tunnevad huvi oma naabrite vastu vahel harva. 43 % vanuritest ei saa ja 14 % vanuritest ei soovigi abi oma naabruskonnalt.

Tabel 63 Abi ja toetuse pakkumine vanuritele naabruskonnalt.

Abi saamine	eesti	vene	Kokku
ei saa abi	62%	16%	43%
vahel harva	24%	50%	35%
ei vaja abi	4%	28%	14%
regulaarselt	9%	6%	8%

Intervjuudest selgus, et üsna levinud on naabriabi.

Siitmajarahvas käib oma korruse pealt. Kui ikka palud, siis igaiüks aitab, käivad ikka poes ära ja toovad mida palud (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Kui haigeks jäin, helistan sõbrannale, kutsun enda juurde, ütlen et mul on halb (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Elan kõrvuti ühe naabriga, ta on kohalik, sinne. Väga ilusa hingega inimene. Kui ta poleks mind moraalselt toetanud, ma oleksin juba ammu surnud. Ta käis minu juures haiglas ja kodus käib igal õhtul pärimas minu tervise järele (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Oli vaja hauakivi panna, mind aitas naabrinaine, andis mulle võlgu (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

1.9.2. Kohanemisraskustega inimestepered.

Regulaarset abi naabruskonnalt saavad vaid 4 % kohanemisraskustega inimestest, 4% vastanutest saab naabriabi vahel harva, kuid 79% vastanutest ei saa abi oma naabritelt. 14% vastanutest ei vajagi abi naabritelt.

Tabel 64 Abi ja toetuse pakkumine kohanemisraskustega inimestele naabruskonnalt.

Abi saamine	eesti	vene	Kokku
ei saa abi	80%	78%	79%
ei vaja abi	12%	16%	14%
vahel harva	4%	3%	4%
regulaarselt	4%	3%	4%
Kokku	25	32	57

Intervjuudes kirjeldavad respondendid järgmist.

Abi saan jalakäijatelt, et tänava äärest üles saada, naabritelt, et lift töötaks ja uks kinni ei jääks. (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida –Virumaalt).

1.9.3. Puudega inimeste pered.

Naabriabi kasutamine on harv. Regulaarselt kasutab naabriabi ainult 8% küsitletutest.

Tabel 65 Abi ja toetuse pakkumine puudega inimestele naabruskonnalt.

Abi saamine	eesti	vene	Kokku
vahel harva	30%	39%	34%
ei ole	3%	25%	12%
regulaarselt	8%	7%	8%
arvamusi	15	20	35

Intervjuudes räägivad inimesed järgmist: *Naaber on sotsiaaltöötaja ja tema on mind nii ikka natukene juhendanud, aga kuidagi häbi on minna küsima ausalt öelda. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).*

On selliseid keda aitavad vanemad. Minul ei ole kedagi, vanemad on surnud. Sõbrad? Kas nad peavad siis hakkama oma peret näpistama?(46 aastane vene rahvusest mees Narvast)

1.9.4. Paljulapselised pered.

Naabriabi kasutavad regulaarselt ainult Pärnu pered. Naabriabi ei ole märkinud ankeetides 52% vastanutest ning mitte saamist on märkinud 21% vastanutest. Vahel harva kasutab naabrite abi 23% vastanutest.

Tabel 66 Abi ja toetuse pakkumine paljulapselistele naabruskonnalt.

Naabriabi	Häädemeeste	Narva	Tudulinna	Pärnu	Kokku
määramata	6%	15%	2%	28%	52%
ei saa	2%	13%	-	6%	21%
vahel harva	5%	10%	2%	4%	23%
regulaarselt	-	-	-	2%	2%
kokku	15%	39%	4%	41%	100%

1.9.5. Töötuga pered.

Naabruskond pakub abi harva, regulaarset abi saamist on märkinud ainult 3% küsitluse valimisse kuuluvatest vene rahvusest töötutest. Need arvud näitavad selgelt, et naabriabi pakkumine ja kasutamine ei ole omane valimisse kuuluvatele töötutele eestlastele, üllatav on sama tendentsi ilmumine ka vene rahvusest töötute hulgas antud valimi piires.

Tabel 67 Abi ja toetuse pakkumine töötutele naabruskonnalt.

naabriabi	eesti	vene	Kokku
ei ole	18%	10%	14%
vahel harva	13%	13%	13%
regulaarselt	0%	3%	2%
arvamusi	26	28	54

Abi saamise kohta naabruskonnalt arvavad intervjuueeritud järgnevalt:

Paljulapseliste perede abistajateks on sageli usuorganisatsioonid nii Eestist kui välismaalt (Soomest, Rootsist) (39 aastane eesti rahvusest 11 lapse ema Pärnumaalt).

Probleemid on kestnud sellest ajast kui olen kodune ja toime olen tulnud tänu oma perekonnale ja headele naabritele (A45).

Kõige rohkem on olnud selline sõprade, lähedaste, naabrite toetus (26 aastane vene naine Ida-Virumaalt).

Sugulased aitavad muidugi, et ära ei kooleks (49 aastane vene mees Narvast).

Mõnedel juhtudel pakuvad abivajajatele teenuseid teised abivajajad, ehk käivitunud on eneseabistuslikku tüüpi tegevus.

Mul on hooldada üks vana inimene, kes on haige juba kaks kuud ning ei tule iseendaga juba kaks kuud toime. Me leppisime hooldamise osas tema lastega kokku ning käin seal kolm korda nädalas olenevalt haiguse kulust. Vallal pole võimalik mulle hooldamise eest tasu maksta, sest vallal pole rahasid. Suhtumine on, käi kui tahad või ära käi, meid see ei huvita. Vanur pole aga avaldust vallale kirjutanud, sest ta on ka seda tõugu, et saab ise hakkama (47 aastane eesti rahvusest töötu naine Ida-Virumaalt).

1.9.6. Üksikvanemaga pered.

Regulaarne naabriabi on üliharva esinev nähtus. 14% vastanuist märkisid, et naabriabi puudub ning 18%, et seda esineb vahel harva. Suuremas osas kasutavad naabriabi vene rahvusest üksikvanemad.

Tabel 68 Abi ja toetuse pakkumine üksikvanematele naabruskonnalt.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
ei saa	16%	14%	15%	11%	17%	12%	14%
määramata	71%	57%	69%	66%	58%	65%	67%
regulaarselt	-	-	-	2%	-	2%	1%
vahel harva	14%	29%	15%	21%	25%	22%	18%
arvamusi	58	7	65	53	12	65	130

Intervjuudest selgus, et naabriabi kasutamine ei ole väga levinud. Vaid mõnel juhul oli märgitud, et naabriabi vahel harva siiski kasutatakse.

Käin tööbüroos ja kui saan lehti naabritelt, siis otsin sealt tööd. Ise infot osta ei saa. (N 42 Pärnust, viie lapse ema)

Peamiselt on mittesugulastest abistajateks sõbrad-sõbrannad ja teised lähedasemad tuttavad.

Sõprade käest regulaarne abi asjade näol, naabriabi – vahel harva. (N 49 Narvast, vene rahvusest).

Mul on siin elukaaslane. Tegelikult pole ta lapse isa, aga tema on meid ka aidanud.

(N 36 Tudulinna vallast, 4-aastase lapse ema).

Samas on jällegi iseloomulik see, et ei taheta abi küsida, peetakse oluliseks iseseisvalt toime tulla.

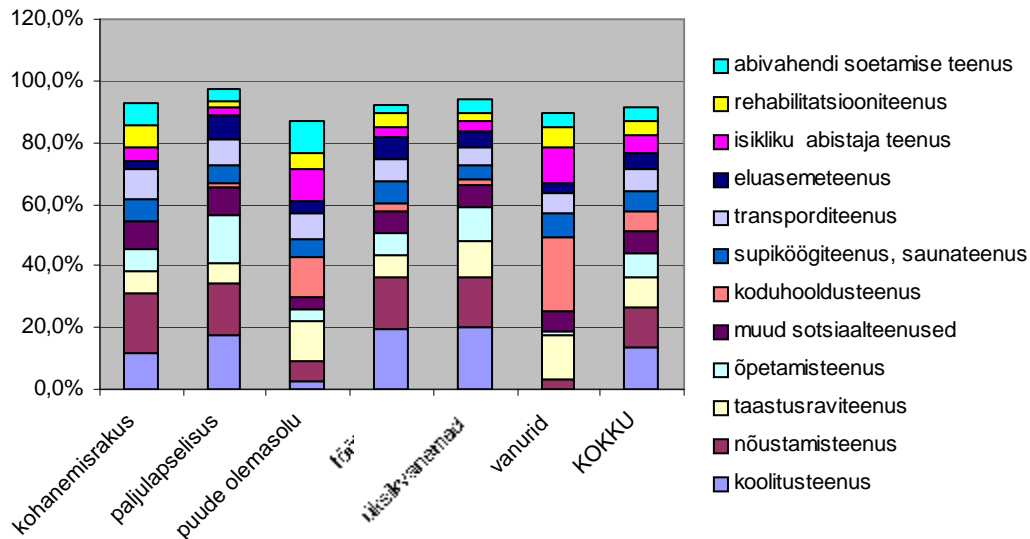
Mina arvestan niigi ainult endaga, ei looda ei teiste abile ega riigi abile, aitäh sellegi eest, et midagi veel töötab. Tahaks ise, ise. Kes abi paluvad, ma arvan, et neil on tõesti seda abi vaja. (M 41 Narvast).

2. Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine

2.1. Sotsiaalteenuste vajadus.

Tabel 69 Sotsiaalteenuste vajadus sihtgrupiti.

	kohanemiskriis	paljulapselisus	puudeolemasolu	töötus	üksikvanemad	vanur	KOKKU
koolitusteenus	11,9%	17,8%	2,4%	19,5%	20,4%	0,0%	13,4%
nõustamisteenus	19,0%	16,4%	6,5%	16,7%	16,2%	2,9%	13,0%
taastusraviteenus	7,1%	6,8%	13,0%	7,1%	11,4%	14,7%	10,2%
õpetamisteenus	7,1%	15,1%	4,1%	7,1%	11,4%	1,0%	7,5%
muud sotsiaalteenused	9,5%	9,6%	4,1%	7,1%	7,2%	6,9%	7,0%
koduhooldusteenus	0,0%	1,4%	13,0%	2,4%	1,8%	23,5%	6,8%
supikõõgiteenus, saunateenus	7,1%	5,5%	5,7%	7,1%	4,2%	7,8%	6,1%
transporditeenus	9,5%	8,2%	8,1%	7,1%	6,0%	6,9%	7,3%
eluasemeteenus	2,4%	8,2%	4,1%	7,6%	5,4%	2,9%	5,6%
isikliku abistaja teenus	4,8%	2,7%	10,6%	2,9%	3,0%	11,8%	5,6%
rehabilitatsiooniteenus	7,1%	1,4%	4,9%	4,8%	3,0%	6,9%	4,5%
abivahendi soetamise teenus	7,1%	4,1%	10,6%	2,4%	4,2%	3,9%	4,9%
tugiisikuteenus	4,8%	0,0%	4,9%	3,3%	2,4%	3,9%	3,2%
hooldekodus hooldamise teenus	0,0%	1,4%	2,4%	1,4%	1,8%	2,0%	1,7%
päevakeskusteenus	0,0%	0,0%	3,3%	1,4%	1,2%	2,0%	1,5%
hooldus-põetusteenus	0,0%	0,0%	0,8%	1,0%	0,6%	2,0%	0,8%
perekonnas hooldamise teenus	0,0%	0,0%	1,6%	0,5%	0,0%	0,0%	0,4%
turvakoduteenus	2,4%	1,4%	0,0%	0,5%	0,0%	0,0%	0,4%
varjupaigateenust	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	0,1%
Kokku:	42	73	123	210	167	102	717

2.1.1. Vanuriga pered.

Sotsiaalteenustest vajavad vanurid enam koduhooldust (eriti eesti vanurid), taastusraviteenust (nii eesti kui vene rahvusest vanurid) ja isikliku abistaja teenust (eriti vene rahvusest vanurid). Supiköögiteenused on olulisemad eesti vanuritele, rehabilitatsiooniteenused rohkem vene rahvusest vanuritele.

Tabel 70 Vanurite sotsiaalteenuste vajadus.

	eesti	vene	Kokku
koduhooldusteenus	28%	16%	24%
taastusraviteenus	14%	16%	15%
isikliku abistaja teenus	8%	18%	12%
supiköögiteenus, saunateenus	11%	3%	8%
muud sotsiaalteenused	8%	5%	7%
rehabilitatsiooniteenus	2%	16%	7%
transporditeenus	6%	8%	7%
abivahendi soetamise teenus	3%	5%	4%
tugiisikuteenus	3%	5%	4%
eluasemeteenus	5%	0%	3%
nõustamisteenus	5%	0%	3%
hooldekodus hooldamise teenus	2%	3%	2%
hooldus-põetusteenus	3%	0%	2%
päevakeskusteenus	0%	5%	2%
varjupaigateenust	2%	0%	1%
õpetamisteenus	2%	0%	1%
isikuid			56
arvamusi	64	38	102

Vanurid vajavad intervjueeritavate andmeil sageli pansionaadi tüüpi elamisvõimalust.

Tuba on vaja (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Sageli nimetavad vanurid hooldusteenuse vajadust.

Vajan kedagi, kes mind hooldaks. No naabrid kes tulevad, aga kui midagi juhtub, siis pole mul kedagi kes mind aitaks (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Mina saan sotsiaalteenusest nii aru, et kui vanainimest aidatakse ja sotsiaalhooldaja käib kodudes aitas ja alati on kõik kirjas (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Väga oluline teenus vanuritele on vanadest lugupidamise märgiks nende sünnipäevade tähistamine.

Et sünnipäeva tähistatakse ja vähemalt vanadest lugu peetakse (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

2.1.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

Sotsiaalteenustest soovitakse saada rohkem nõustamisteenust 19%, koolitusteenust 12%, transporditeenuseid 10% ja muid sotsiaalteenuseid 10%.

Nõustamist, supiköögi teenust ja rehabilitatsiooniteenust soovivad just vene rahvusest vastanud, koolitusteenust, abivahendi soetamise teenust, tugiisikuteenust ja transporditeenust aga eesti rahvusest vastanud.

Tabel 71 Kohanemiskustega inimeste sotsiaalteenuste vajadus.

	eesti	vene	
nõustamisteenus	13%	28%	19%
koolitusteenus	17%	6%	12%
muud sotsiaalteenused	8%	11%	10%
transporditeenus	13%	6%	10%
taastusraviteenus	8%	6%	7%
supiköögi teenus, saunateenus	4%	11%	7%
rehabilitatsiooniteenus	0%	17%	7%
abivahendi soetamise teenus	13%	0%	7%
õpetamisteenus	4%	11%	7%
isikliku abistaja teenus	4%	6%	5%
tugiisikuteenus	8%	0%	5%
eluasemeteenus	4%	0%	2%
turvakoduteenus	4%	0%	2%
arvamusi	24	18	42
isikuid	25	32	57

2.1.3. Puudega inimeste pered.

Sotsiaalteenustest kasutatavad puuetega inimesed kõige enam koduhooldusteenust ja taastusraviteenust. Võrdselt hinnatud on abivahendi soetamise teenust ja isikliku abistaja teenust. Rahvuste lõikes vaadatuna eelistavad isikliku abistaja teenust kõige enam vene rahvusest puuetega inimesed ja koduhooldusteenust eestlased.

Tabel 72 Puudega inimeste sotsiaalteenuste vajadus.

	eesti	vene	Kokku
koduhooldusteenus	17%	9%	13%
taastusraviteenus	14%	12%	13%
abivahendi soetamise teenus	11%	10%	11%
isikliku abistaja teenus	6%	16%	11%
transporditeenus	11%	5%	8%
nõustamisteenus	8%	5%	7%
supikõõgiteenus, saunateenus	5%	7%	6%
rehabilitatsiooniteenus	3%	7%	5%
tugiisikuteenus	5%	5%	5%
eluasemeteenus	6%	2%	4%
muud sotsiaalteenused	5%	3%	4%
õpetamisteenus	2%	7%	4%
päevakeskusteenus	3%	3%	3%
hooldekodus hooldamise teenus	2%	3%	2%
koolitusteenus	2%	3%	2%
perekonnas hooldamise teenus	2%	2%	2%
hooldus-põetusteenus	2%	0%	1%
arvamusi	65	58	123

Intervjueeritud puuetega inimesed suhtuvad nõustamisteenusesse erinevalt.

Informatsiooni ikka on. Ega nõustamisteenusega ei oskakski midagi teha. (60 aastane eesti rahvusest mees Häädemeestelt).

Ma ilmselt vajaks aeg-ajalt, et sotsiaaltöötajaga rääkida, aga mitte telefoni teel. Ta võiks tulla mulle koju, et ma saaksin silmast silma rääkida. (41 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Nõu vajavad võib-olla ainult need, keda psühhiaater on tunnistanud juba võimetuks oma mõtteid ise mõtlema, aga ülejäänud inimesed, kui nad on enne hakkama saanud, siis nad saavad veel praegugi hakkama ja kui ma lähen poodi, leivapätsi eest ei võta keegi nõu kuulda, tuleb selgelt raha anda. (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Puuetega inimesed rõhutavad, et toimetuleku peamiseks garantiiks on kõrgemad pensionid.

Kui saaks elamisväärset pensionit siis oleks kõik korras. (60 aastane eesti rahvusest mees Häädemeestelt).

Kui suureneks pension siis oleks kõik hästi. (55 aastane naine Pärnust).

2.1.4. Paljulapselised pered.

Teenustest avaldati kõige enam soovi nõustamise järele – 5 juhtu, sellele järgnes eluasemeteenus.

Tabel 73 Paljulapseliste sotsiaalteenuste vajadus.

Vajatavate sotsiaalteenuste liigid	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
nõustamisteenus	2%	2%	7%	2%	13%
isikliku abistaja teenus	-	-	2%	-	2%
taastusraviteenus	-	-	4%	-	4%
koolitusteenus	2%	9%	9%	-	20%
õpetamisteenus	-	7%	7%	-	13%
muud sotsiaalteenused	2%	7%	4%	-	13%
supiköögiteenus, saunateenus	-	-	9%	-	9%
eluasemeteenus	-	-	4%	4%	9%
abivahendi soetamise teenus	-	-	4%	-	4%
koduhooldusteenus	-	2%	-	-	2%
transporditeenus	-	4%	2%	-	7%
hooldekodus hooldamise teenus	-	-	2%	-	2%
kokku	7%	31%	56%	7%	100%

Intervjueeritavad andsid vastusteks sotsiaalteenuste vajaduste kohta:

Meie oleme bussi tahtnud saada, et üritustele minna (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Saame ise omadega toime (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Vat see isiklik abistaja võiks küll olla, kui ma tööle saan ja laps on lasteaia ja tooks ta koju. Noh terve lapse toob veel, toovad suuremad poisid veel ära, aga haiget last – ei usalda (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Sellele küsimusele tuli erinevaid vastuseid.

Mis ma nüüd viimati ajalehest lugesin mis on võimalik saada, aga ma ei tea mis või kus või kui palju seda antakse (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Ma siin vahepeal käisin nagu vallast abi palumas, et noh toimetulekutoetusi nagu teha, siis küla peal öeldi jälle nii halvasti näe käib kerjamas ja mina olen nüüd omadega läbi, ma ei lähe kuskile küsima. Kui ausalt öelda ei ole me rahalist toetust saanud. Eelmine aasta saime, aga see aasta ei ole me absoluutselt midagi saanud. Ma ei ole küsimas käinud üldse, sest ma vahepeal käisin küsimas ja öeldi ära, et ei sa üldse ja te peate ise toime tulema te lasteraha summa jätkub sinna maale, ... me pole küsimas käinud (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

No toimetulekut ma pole siiamaani saanud, sest et sinna läks lapsinvaliidi raha sisse. Nüüd uuest aastast on mingi uus seadus, et saab. Laps invaliidiraha enam sisse ei lähe (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

2.1.5. Töötuga pered.

Sotsiaalteenustest hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas koolitusteenust ja nõustamisteenust, valimisse kuuluvad töötud eestlased eelistavad ka eluasemeteenust. Suur protsent valimisse kuuluvast vene rahvusest töötutest vajaks õpetamisteenust. Märkimisväärselt suur protsent valimi töötutest vajab muid sotsiaalteenuseid, seejuures on välja toodud väga erinevaid vajadusi, mida hetkel pakutavad sotsiaalteenused ei rahulda. Selline tulemus on ootuspärane. Valimisse kuuluvate töötute hulgas on inimesi, kes väidavad, et ei vaja sotsiaalteenuseid vaid tööd, mis rahuldaks kõik nende vajadused.

Tabel 74 Töötute sotsiaalteenuste vajadus.

	eesti	vene	Kokku
koolitusteenus	22%	17%	20%
nõustamisteenus	18%	15%	17%
eluasemeteenus	15%	1%	8%
muud sotsiaalteenused	5%	9%	7%
supiköögiteenus, saunateenus	7%	7%	7%
taastusraviteenus	9%	6%	7%
transporditeenus	6%	8%	7%
õpetamisteenus	4%	10%	7%
rehabilitatsiooniteenus	2%	7%	5%
tugiisikuteenus	4%	3%	3%
isikliku abistaja teenus	3%	3%	3%
abivahendi soetamise teenus	1%	4%	2%
koduhooldusteenus	0%	5%	2%
hooldekodus hooldamise teenus	1%	2%	1%
päevakeskusteenus	1%	2%	1%
hooldus-põetusteenus	2%	0%	1%
perekonnas hooldamise teenus	0%	1%	0%
turvakoduteenus	1%	0%	0%
arvamusi	103	107	210

Sotsiaalteenuste vajaduse kohta tuli intervjueeritutel erinevaid vastuseid:

Vajaksime terve küllaga abi transpordikorralduse kättesaadavamaks muutmisel (34 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaal, töötu alates 1996-st aastast).

Meile sotsiaalteenuseid pole vaja (60 aastane vene rahvusest mees Narvast))

Kõike oleks vaja, nagu kõikidel kellel pole tööd (56 aastane naine Narvast).

Püüame ise kuidagi toime tulla, balansseerida, et ei oleks erilisi probleeme. Rohkem tähelepanu võiks pöörata perekondadele (41 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Rohkem oleks vaja abi paljulapselistele peredele. Sotsiaaltöötaja võiks käia kodus, et teaks täpselt olukorda.

Võiks olla rohkem tööbörse ja tööpakkumisi (26 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Esiteks vajan tööd. Oleks töö, ei oleks ka vajadusi (49 aastane vene mees Narvast, töötu aastast 1996).

Inimesed ei olegi huvitatud sotsiaalteenustest, sest on harjunud ise toime tulema.

Ma olen harjunud iseendaga toime tulema, et ma lihtsalt pingutan selle nimel, et ma tuleks (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Olen selle vastu, et abi paluda. Tervele inimesele, kes normaalselt saab kõigest aru, pole see loomulik. On vaja, et inimene teeniks raha, see on normaalne nähtus (49 aastane vene kodakondsusega mees Narvast).

2.1.6. Üksikvanemaga pered.

Kõige nõutumaks teenuseks on koolitusteenus, millele järgnevad pingereas nõustamis-, õpetamis- ja taastusraviteenus. Koolitamise, õpetamise ja nõustamisega seotud teenustest on eelkõige huvitatud vene rahvusest üksikvanemad, kuid need on esikohal ka eestlaste seas. Eestlaste hulgas aga on rohkem taastusravi-, transpordi- ja eluasemeteenustest huvitatuid. Hooldamise ja isikliku abistamisega seotud teenuseid üksikvanemad enamasti ei vaja.

Tabel 75 Üksikvanemate sotsiaalteenuste vajadus.

Vajatavate sotsiaalteenuste liigid	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
abivahendi soetamise teenus	3%	14%	4%	2%	10%	4%	4%
eluasemeteenus	8%	29%	10%	-	-	-	5%
hooldekodus hooldamise teenus	1%	-	1%	4%	-	3%	2%
hooldus-põetusteenus	1%	-	1%	-	-	-	1%
isikliku abistaja teenus	5%	-	4%	2%	-	1%	3%
koduhooldusteenus	1%	-	1%	4%	-	3%	2%
koolitusteenus	18%	-	17%	30%	10%	25%	20%
muud sotsiaalteenused	7%	14%	7%	2%	20%	7%	7%
nõustamisteenus	16%	-	15%	21%	10%	18%	16%
päevakeskuse teenus	1%	-	1%	-	5%	1%	1%
rehabilitatsiooniteenus	1%	-	1%	2%	15%	5%	3%
supiköögiteenus, saunateenus	2%	14%	3%	4%	10%	5%	4%
taastusraviteenus	16%	14%	16%	6%	5%	5%	11%
transporditeenus	9%	-	9%	2%	5%	3%	6%
tugiisikuteenus	3%	14%	4%	-	-	-	2%
õpetamisteenus	6%	-	5%	23%	10%	19%	11%
arvamusi kokku	87	7	94	53	20	73	167

Intervjuudest selgus, et enam nõutud teenusteks on nõustamisteenus ja koolitusteenus, millest kõige rohkem soovitakse arvutikursusi, aga nimetati ka raamatupidamise, käsitöö (siidi- ja klaasimaali), kondiitri ning masinal kudumise kursusi.

Sooviksin veel osaleda kondiitri või inimestega suhtlemisoskusi vajavate alade kursustel, sest klapin hästi suhtlemistöödel, kui on korralik mittesuitsetajate kollektiiv. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Oluline vajadus on arstiabi ja haiguskindlustuse järele, mis puudub seoses töötusega. Peale selle toodi välja veel:

- 1) eluasemeteenus,
- 2) koolitusteenus,
- 3) õpetamisteenus,
- 4) isikliku abistaja teenus,
- 5) taastusravi teenus.

Vaja oleks lastele õppeainete (matem.) õpetajat, tasuta arvutiõpet tööbüroost ja head töökohta, et rahad ei läheks ainult maksude maksmiseks. (N 46 Pärnust).

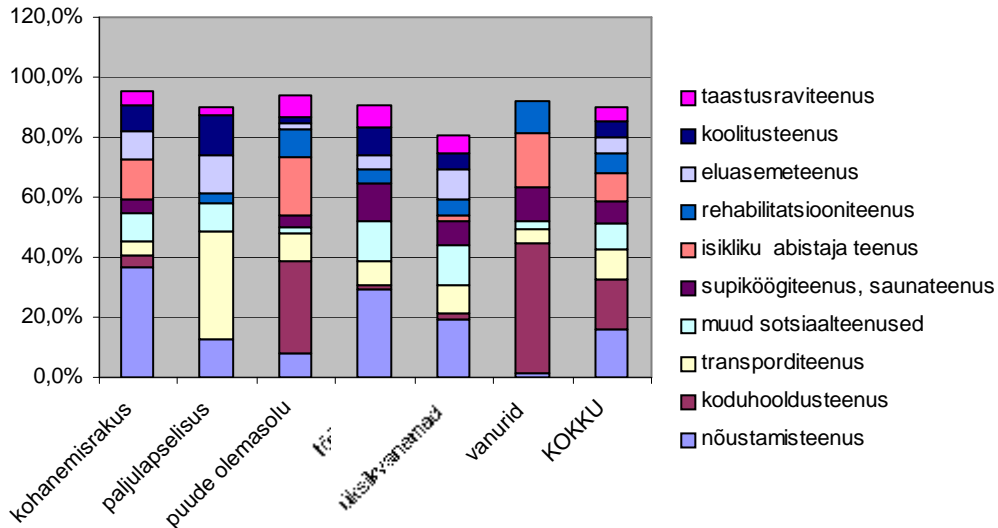
Maakohtades on üheks suuremaks probleemiks transport.

Transport on kõige suurem probleem. Valda minekuks pole transporti, kui olekski probleeme, poleks võimalik valda minna. (N 36 Tudulinna vallast).

2.2. Sotsiaalteenuste kasutamine

Tabel 76 Sotsiaalteenuste kasutamine sihtgrupiti.

	kohanemiskohas	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKU
nõustamisteenus	36,4%	12,9%	7,7%	29,2%	19,2%	1,5%	16,0%
koduhooldusteenus	4,5%	0,0%	30,8%	1,5%	1,9%	43,1%	16,4%
transporditeenus	4,5%	35,5%	9,6%	7,7%	9,6%	4,6%	10,5%
muud sotsiaalteenused	9,1%	9,7%	1,9%	13,8%	13,5%	3,1%	8,4%
supiköögiteenus, saunateenus	4,5%	0,0%	3,8%	12,3%	7,7%	10,8%	7,7%
isikliku abistaja teenus	13,6%	0,0%	19,2%	0,0%	1,9%	18,5%	9,1%
rehabilitatsiooniteenus	0,0%	3,2%	9,6%	4,6%	5,8%	10,8%	6,6%
eluasemeteenus	9,1%	12,9%	1,9%	4,6%	9,6%	0,0%	5,2%
koolitusteenus	9,1%	12,9%	1,9%	9,2%	5,8%	0,0%	5,6%
taastusraviteenus	4,5%	3,2%	7,7%	7,7%	5,8%	0,0%	4,9%
tugiisikuteenus	4,5%	0,0%	1,9%	1,5%	0,0%	4,6%	2,1%
õpetamisteenus	0,0%	3,2%	0,0%	3,1%	7,7%	0,0%	2,4%
abivahendi soetamise teenus	0,0%	6,5%	1,9%	1,5%	1,9%	1,5%	2,1%
päevakeskusteenus	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	0,0%	0,3%
turvakoduteenus	0,0%	0,0%	1,9%	1,5%	3,8%	0,0%	1,4%
hooldekodus hooldamise teenus	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%	1,9%	0,0%	0,7%
perekonnas hooldamise teenus	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	1,5%	0,7%
Kokku:	22	31	52	65	52	65	287

2.2.1. Vanuriga pered.

Sotsiaalteenuseid ei saa 35 % ankeedile vastanud vanuritest. Eesti vanurite poolt kasutatakse enam koduhooldusteenus, supiköögiteenus ja saunateenus, vene rahvusest vanurid tarvivad rohkem isikliku abistaja teenust, rehabilitatsiooniteenus ja tugiisikuteenus. Vähe tarbitakse nõustamisteenus ja perekonnas hooldamise teenust.

Tabel 77 Sotsiaalteenuste kasutamine vanurite poolt.

	eesti	vene	Kokku
Isikuid arvamusi	30	20	50
Vanureid kokku	42	23	65
	45	32	77
ei saa	33%	38%	35%
koduhooldusteenus	38%	11%	28%
isikliku abistaja teenus	3%	27%	12%
rehabilitatsiooniteenus	2%	16%	7%
supiköögiteenus, saunateenus	11%	0%	7%
transporditeenus	5%	0%	3%
tugiisikuteenus	0%	8%	3%
muud sotsiaalteenused	3%	0%	2%
abivahendi soetamise teenus	2%	0%	1%
nõustamisteenus	2%	0%	1%
perekonnas hooldamise teenus	2%	0%	1%

Intervjuudes hindavad vanurid sotsiaalteenustega kindlustatust normaalseks. (69 aastane vene rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenust).

Tasuta sotsiaalteenuseid vanurid tavaliselt ei vaja, vaid soovivad, et teenused läheksid odavamaks (69 aastane vene rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenust).

Vanurid on kontingent, kes sagedasti vajavad sotsiaalkorterit ning on sealse eluga suhteliselt rahul.

Ma ei tunnepeaaegu mitte millestki puudu olevat, täitsa rahul võib olla, tuba on soe, niipalju kui te näete on asju sees ja riideid on ka küll. Üldiselt võin öelda, et valvurid ja korrapidajad on tublid, mõistvad, mul nendega probleeme pole olnud, vast ei tule ka (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Maal elavad vanurid tunnevad end rohkem tõrjututena riigipoolt.

Pension on ainus teenus riigi poolt. Muid teenuseid meil riigi poolt ei ole. Olete saanud nõustamist või... Ei, meil pole kunagi sellist asju olnud. Tahaks, et vanadest peetakslugu, tehtaks midagi nende heaks (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Paljud vanurid kasutavad supiköögi teenust.

Supiköögi teenusega olen ma rahul. Parem oleks see teenus nagu varem välja kuulutati 2 tundi on seda aega, kui inimesed võivad söömas käia. Tegelikult on seda veerand tundi, keda selle aja jooksul seal ei ole, supp jagatakse ära ja sellepärast inimesed lähevad tund poolteist tundi varem sabaatama (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

2.2.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Sotsiaalteenuseid ei saa 61 % kohanemisraskustega inimeste valimisse kuuluvatest inimestest, 48% eestlastest vastanutest ja 72% vene rahvusest vastanutest. Nõustamisteenust kasutab 14% vastanutest, eriti vene rahvusest vastanud. Isikliku abistaja teenust, eluasemeteenust, koduhooldusteenust, transporditeenust ja supiköögi teenust kasutavad rohkem eesti rahvuses vastanud.

Tabel 78 Sotsiaalteenuste kasutamine kohanemisraskustega inimeste poolt.

	eesti	vene	Kokku
ei saa	48%	72%	61%
Nõustamisteenus	8%	19%	14%
isikliku abistaja teenus	8%	3%	5%
muud sotsiaalteenused	4%	3%	4%
Eluasemeteenus	8%	0%	4%
Koolitusteenus	4%	3%	4%
Koduhooldusteenus	4%	0%	2%
supiköögi teenus, saunateenus	4%	0%	2%
Transporditeenus	4%	0%	2%
Tugiisikuteenus	4%	0%	2%
Taastusraviteenus	4%	0%	2%
Isikuid	25	32	57

2.2.3. Puudega inimeste pered.

Sotsiaalteenustest kasutavad puuetega inimesed kõige enam koduhooldusteenust. Rahvuste lõikes vaadatuna kasutavad venelased kõige enam isikliku abistaja teenust ja eestlased koduhooldusteenust. Väga suur % vene rahvusest elanikkonnast kasutab rehabilitatsiooniteenust ja suur % eestlastest transporditeenust. Vastastikku on teineteise teenuste eelistuse kasutamine minimaalne. Hinnatud on ka nõustamisteenus ja teisi teenuseid kasutatakse suhteliselt vähe.

Tabel 79 Sotsiaalteenuste kasutamine puudega inimeste poolt.

	eesti	vene	Kokku
koduhooldusteenus	41%	11%	31%
isikliku abistaja teenus	6%	44%	19%
rehabilitatsiooniteenus	3%	22%	10%
transporditeenus	15%	0%	10%
nõustamisteenus	6%	11%	8%
taastusraviteenus	9%	6%	8%
supiköögiteenus, saunateenus	6%	0%	4%
abivahendi soetamise teenus	3%	0%	2%
eluasemeteenus	3%	0%	2%
koolitusteenus	3%	0%	2%
muud sotsiaalteenused	3%	0%	2%
tugiisikuteenus	0%	6%	2%
turvakoduteenus	3%	0%	2%
arvamusi	34	18	52

Intervjuudes hindavad puuetega inimesed sotsiaalteenustega kindlustatust erinevalt.

Rahuldav. Siiani olen ära elanud. Nälg pole tundnud. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Halb. Seepärast, et riik ei osuta mulle sotsiaalabi, tuleb loota ainult enda ja vanemate abile. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Halb. Ma ei oskagi mõelda, et ma olen mingi teenusega kindlustatud.(41aastane filoloog Häädemeestelt).

Paremini saab alati. Invataksio töötab püsavalt hästi arvan.(35 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Halb. No ma ei saa ju mingeid sotsiaalteenuseid. (55 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Halb, halb! (39 aastane vene rahvusest mees Narvast).

2.2.4. Paljulapselised pered.

Tabel 80 Sotsiaalteenuste kasutamine paljulapseliste poolt.

Sotsiaalteenused	Toetuse aeg	Pärnu	Kokku
taastusraviteenus	rohkem kui 3 aastat	1	1
koolitusteenus	jah	1	1
muud sotsiaalteenused	jah	1	1
eluasemeteenus	rohkem kui 3 a	1	1
	jah	2	2
abivahendi soetamise teenus	Vahetevahel	2	2
transporditeenus	rohkem kui aasta	1	1
	rohkem kui 3 a	2	2
	jah	3	3
Kokku		14	14

Ankeetküsitluse põhjal on sotsiaalteenuseid kasutanud ainult Pärnu paljulapselised pered. Kõige rohkem on kasutatud transporditeenust (7 peret), eluasemeteenust (3 peret) ja abivahendi soetamise teenust (2peret). Rohkem kui aasta on teenust kasutanud üks perekond ja rohkem kui kolm aastat 4 perekonda.

Intervjueeritavate arvates on olukord järgmine: No, et praegu saab seda toimetulekutoetust, siis lapsed saavad tasuta süüa, samamoodi lasteaed ka. Ja kui on ikka võimalus on saadud see prilliraha tagasi (35 aastane eest rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Ja maksta lasteaia ning korteri eest aidatakse (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Maksti kinni kooli söök (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Siis isiklik abistaja mul oli. Ta oli nii vähe aega. Üks pool aastat. See oli kodus see... see oli eelmine aasta suvel. Ja laps sai sel suvel rehabilitatsiooni (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

2.2.5. Töötuga pered.

Sotsiaalteenustest kasutatakse valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute seas enim nõustamisteenust ja seejärel muid sotsiaalteenuseid. Valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute seas kasutatakse enim supiköögi ja saunateenust ning seejärel koolitus-, nõustamis- ja transporditeenust. Valimisse kuuluvate töötute hulgas kasutatakse sotsiaalteenuseid vähe, ei omata informatsiooni, mida kujutavad endast sotsiaalteenused ja seejuures on suhtumine sotsiaalteenustesse üleolev, neid ei tunnista toimetulekut toetavate teguritena.

Tabel 81 Sotsiaalteenuste kasutamine töötute poolt.

	eesti	vene	Kokku
nõustamisteenus	12%	47%	29%
muud sotsiaalteenused	9%	19%	14%
supiköögiteenus, saunateenus	18%	6%	12%
koolitusteenus	15%	3%	9%
taastusraviteenus	9%	6%	8%
transporditeenus	12%	3%	8%
eluasemeteenus	9%	0%	5%
rehabilitatsiooniteenus	0%	9%	5%
õpetamisteenus	0%	6%	3%
abivahendi soetamise teenus	3%	0%	2%
hooldekodus hooldamise teenus	3%	0%	2%
koduhooldusteenus	3%	0%	2%
tugiisikuteenus	3%	0%	2%
turvakoduteenus	3%	0%	2%
arvamusi	33	32	65

Intervjueeritavad arvasid sotsiaalteenuste kasutamisest järgmist: Ma ei saa sellest küsimusest aru. Ei tea. No kust ma tean, millest puudust tunda. Meie vald ei maksa oma laste bussipileteid ja söögirahagi kinni ja töövihikute raha. Ah te peate silmas mitterahalist abi. Ei, seda jama pole mulle küll vaja. Seda on niigi palju igal pool. (naine Ida-Virumaalt A30).

Suurt mingeid teenuseid ei ole saada (51 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötu 1998-st aastast alates).

Pole ma saanud ühtegi teenust ja ega ei tahagi (A48)

Ma ei kujutagi tegelikult ette, mis asjad need sotsiaalteenused on (26 aastane vene naine Ida-Virumaalt).

Mina olen kokku puutunud ainult ühe lisasoodustusega, minu laps saab koolis süüa ja rohkem ma ei teagi (üksikema Pärnust).

Mul ei ole mitte mingisugust sotsiaalkindlustust, olen ülalpeetav (34 aastane töötu naine Ida-Virumaalt).

2.2.6.Üksikvanemaga pered.

Sotsiaalteenustest kasutavad üksikvanemad kõige enam nõustamisteenust, mida suhteliselt aktiivsemalt tarvivad vene rahvusest inimesed. Sellele järgnevad transpordi- ja eluasemeteenus, mida kasutavad üksnes eestlastest vastanud. Kasutatavate teenustena figureerivad ka õpetamis-, koolitus-, rehabilitatsiooni-, sauna- ja supiköögiteenus. Nagu ei ole kuigi suurt üksikvanemate poolset nõudlust hoolduse ja isikliku abistamisega seotud teenuste järele, ei ole ka nende aktiivset tarbimist.

Tabel 82 Sotsiaalteenuste kasutamine üksikvanemate poolt.

Vajatavate sotsiaalteenuste liigid	Eesti		Vene			Kokku
	n	k okku	n	m	kokku	
abivahendi soetamise teenus	3%	3%	-	-	-	2%
eluasemeteenus	15%	15%	-	-	-	10%
hooldekodus hooldamise teenus	3%	3%	-	-	-	2%
perekonnas hooldamise teenus	3%	3%	-	-	-	2%
isikliku abistaja teenus	-	-		33%	6%	2%
koduhooldusteenus	3%	3%	-	-	-	2%
koolitusteenus	6%	6%	7%	-	6%	6%
muud sotsiaalteenused	12%	12%	13%	33%	17%	13%
nõustamisteenus	15%	15%	33%	-	28%	19%
päevakeskuse teenus	3%	3%	-	-	-	2%
rehabilitatsiooniteenus	-	-	13%	33%	17%	6%
supiköögiteenus, saunateenus	9%	9%	7%	-	6%	8%
taastusraviteenus	9%	9%	-	-	-	6%
transporditeenus	15%	15%	-	-	-	10%
turvakoduteenus	6%	6%	-	-	-	4%
õpetamisteenus	-	-	27%	-	22%	8%
arvamusi kokku	34	34	15	3	18	52

Küsimusele, kas olete saanud toetavaid sotsiaalteenuseid, vastas suurem osa küsitletutest eitavalt. Sageli aeti ka segamini toetus ja teenus, mistõttu andsid paljud inimesed käesoleva punkti juures informatsiooni saadud toetuste kohta. Kasutatud teenustena toodi välja:

supiköögi teenus;

transpordi teenus;

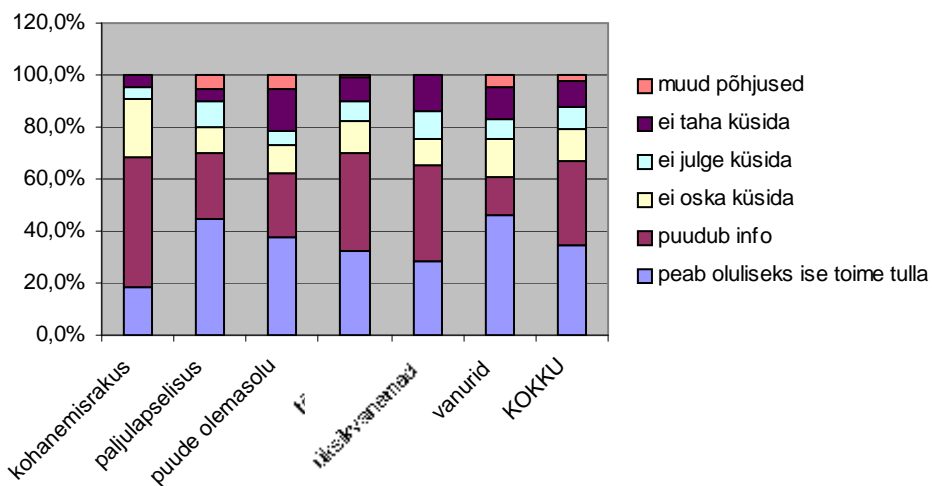
inglise keele ja arvuti kursused, mis olid korraldatud Häädemeeste Sotsiaalkeskuse poolt;

eluasemeteenus – sessoonselt: talvel saab, suvel ei saa.

2.3. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

Tabel 83 Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused sihtgrupiti.

	kohane misrakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKU
peab oluliseks ise toime tulla	18,2%	45,0%	37,8%	32,0%	28,8%	46,3%	34,5%
puudub info	50,0%	25,0%	24,3%	37,9%	37,0%	14,6%	32,3%
ei oska küsida	22,7%	10,0%	10,8%	12,6%	9,6%	14,6%	12,3%
ei julge küsida	4,5%	10,0%	5,4%	7,8%	11,0%	7,3%	8,2%
ei taha küsida	4,5%	5,0%	16,2%	8,7%	13,7%	12,2%	10,4%
muud põhjused	0,0%	5,0%	5,4%	1,0%	0,0%	4,9%	2,2%
Kokku:	22	40	37	103	73	41	316

2.3.1. Vanuriga pered.

Tabel 84 Vanurite sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

	eesti	vene	kokku	
määramata		67%	78%	72%
peab oluliseks ise toime tulla		9%	6%	8%
ei oska küsida		9%	6%	8%
puudub info		9%	3%	6%
ei taha küsida		4%	3%	4%
ei julge küsida		2%	3%	3%
Vanureid		45	32	77

Intervjueeritavad väitsid, et vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast, samuti pole rahapuudusel kättesaadavad sanatooriumi ja rehabilitatsiooniteenused.

Puudust tunnen sellest, et mul pole võimalik käia kusagil. Sanatooriumis näiteks ravi teha ega mingit kultuurset üritust ette võtta (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Muudatused telekommunikatsiooni vahendite kasutatavuses võtavad vanurilt ära võimaluse kuulata raadiot ja helistada ning seega häirub vanurite omavaheline suhtlemine veelgi rohkem.

Need telefonid, digitaaltelefonid - mul jääb sama aparaat, sama liin, aga pean rohkem maksma. Vahel tahad külla minna, helistad, küsid, kas uks on lahti ja eiräägigi rohkem, aga selle eest pead veel 50 krooni kuus lisaks maksma. Raadiod sama moodi- panevad teised liinid, Venemaad kuulen, Soomet kuulen aga Eesti raadiot ei kuule, ütlevad, et ostke uus. No kuidas ma uue ostan, kui pole raha (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

2.3.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

61% vastanutest ei ole ilmselt osanud või pidanud vajalikuks sellele küsimusele vastata. Vastanud respondentide arvates ei saa nad sotsiaalteenuseid põhiliselt kahel põhjusel, milledest esimesel juhul peetakse oluliseks ise toime tulla, ei taheta või ei juleta abi küsida 11%-l vastustest ning teisel juhul ei osata teenuseid küsida, sest puudub informatsioon olemasolevatest teenustest 28%-l vastustest.

Tabel 85 Kohanemiskustega inimeste sotsiaalteenustega kindlustamise põhjused.

	eesti	vene	Kokku
määramata	64%	59%	61%
puudub info	16%	22%	19%
ei oska küsida	8%	9%	9%
peab oluliseks ise toime tulla	12%	3%	7%
ei taha küsida	0%	3%	2%
ei julge küsida	0%	3%	2%
isikuid	25	32	57

Intervjuudest selgub samuti, et sotsiaalteenuseid väga ei kasutata ning pole ka informatsiooni teenuste olemasolu kohta.

Teenustega ei ole kursis, mulle pole neid vaja (21 aastane toimetulekutoetust saav üliõpilane Ida-Virumaalt).

Ma ei kasuta neid teenuseid, nii et ei tea. (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt)

Sotsiaalteenuseid ei saa, sest pole dokumente, vaja oleks ravimite ostmiseks (vene keelt kõnelev 48 aastane mees Narvast).

Ma ei saa mingeid teenuseid. Võib olla olen midagi kuulnud (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida –Virumaalt).

Ei kasuta sotsiaalteenuseid (48 aastane vene rahvusest abielus mees Ida-Virumaalt)

Saan rehabilitatsiooni teenust ja olen sellega väga rahul (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast)

Hooldan ratastoolis olevat ema ja emale makstakse toetust. Nõustamisabi oleks vaja. Ainus teenus, mida pakutakse, on toimetulekutoetus (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

Teenustega kindlustatus on rahuldav, kuigi ma eriti ei tea, mida pakutakse. Info võiks paremini liikuda küll. Mina olen küllavanem ja pean ise küsimas käima. Sotsiaaltöötaja teavet ei levita (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

2.3.3. Puudega inimeste pered.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena tuuakse puuetega inimeste poolt välja peamiselt kaks ja need on info puudumine ja peetakse oluliseks ise toime tulla. Siinjuures on vene rahvusest puudega inimeste informeeritus tunduvalt halvem kui eestlaste hulgas.

Tabel 86 Puudega inimeste sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

	eesti	vene	Kokku
peab oluliseks ise toime tulla	22%	21%	22%
puudub info	5%	25%	14%
ei taha küsida	11%	7%	9%
ei oska küsida	5%	7%	6%
ei julge küsida	5%	0%	3%
muud põhjused	3%	4%	3%
arvamusi	19	18	37

Intervjuude andmeil ei ole puuetega inimesed teadlikud milliseid sotsiaalteenuseid on neil võimalik saada.

Ma ei ole saanud sotsiaalteenust ja ega ma ei ole ka seda kuskil küsimas käinud. (41 aastane filoloog Häädemeestelt).

Midagi ei toimu siin hästi, vaatan kuidas ots otsaga kokku tulla, kellelegi loota ei saa, püüan ise toime tulla. (55 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

2.3.4. Paljulapselised pered.

Ankeetküsitluse põhjal on peamiseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks soov ise toime tulla (28%, 9 peret) ja infopuudus (15%, 2 peret). Põhjust ei ole märkinud 39% (10 peret) vastanutest.

Tabel 87 Paljulapseliste sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused	Tudulinna	Narva	Pärnu	Häädemeeste	Kokku
määramata	-	15%	20%	4%	39%
puudub info	2%	11%	2%	-	15%
ei oska küsida	-	2%	-	2%	4%
ei julge küsida	-	2%	2%	2%	7%
ei taha küsida	-	2%	13%	-	2%
peab oluliseks ise toime tulla	2%	9%	2%	4%	28%
muud põhjused	-	2%	39%	-	4%
kokku	4%	43%		13%	100%

Intervjuude põhjal tulevad välja samad põhjused nagu ankeetides.

Rahuldav (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Noh...keskmine (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Ma arvan, et rahuldav (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Ma ei oska...ma ei oska selle kohta midagi öelda. No praktiliselt ma ju ei kasuta ju (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Ma arvan, et meil on hea, sest siamaani on vastu tulnud (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Peamiseks põhjuseks näib olevat halb informeeritus.

Ma üleüldse ei tea nendest mitte midagi (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Noh, mina küll midagi ei tea, et midagi on teatatud, niipalju kui ma lehest loen... niipalju on informatsiooni. Rohkem nagu ma ei oska selle kohta midagi öelda nagu kehvapoolne on ma arvan (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last)

Samuti on põhjuseks soov ise hakkama saada.

Tegelikult ma ei ole käinud palumas, olen proovinud oma jõududega hakkama saada (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

2.3.5. Töötuga pered.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena kerkivad töötute valimi hulgas esile peamiselt kaks tegurit: info puudumine ja olulisus iseseisvalt toime tulla. Valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute hulgas on probleemiks eelkõige info puudumine, valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute hulgas väärtustatakse vajadust ise toime tulla. Protsendid viitavad sellele, et valimisse kuuluvatele eesti rahvusest töötutele on info kättesaadavus poole parem kui valimisse kuuluvatele vene rahvusest töötutele.

Tabel 88 Töötute sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

	eesti	vene	Kokku
puudub info	16%	24%	21%
peab oluliseks ise toime tulla	26%	11%	17%
ei oska küsida	9%	6%	7%
ei taha küsida	7%	3%	5%
ei julge küsida	4%	5%	4%
muud põhjused	0%	1%	1%
arvamusi	82	108	190

Oma kindlustamatuse kohta sotsiaalteenustega anti intervjueeritavate poolt järgmiseid vastuseid:

Täielik infopuudus, mul on kogemus olemas, sellel kevadel võeti vastu uus seadus, aga sotsiaaltöötaja ei informeerinud mind, alles siis kui läksin ise tööbörsile, selgus, et seadust oli ammu muudetud ja minul õigused tekkinud (26 aastane vene naine, töötü Ida-Virumaalt).

Mul ei olnud informatsiooni, ma sain juhuslikult teada, et on olemas rehabilitatsiooni keskus (49 aastane vene mees Narvast, töötü 1996 aastast).

Sotsiaalteenuseid ei teata, osata ega juleta küsida.

Info puudumine.

Varem käis valla leht, sealt said igasugust infot kohalike asjade kohta, nüüd ei tea enam midagi (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Meil on lihtsalt väga vähe informatsiooni. Tänavalt saad kelleltki teada uue seaduse, lähed küsima, siis nad ütlevad et jaa on küll selline seadus (56 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Väga halb info on. See, kes teenuseid osutab, peab informeerima elanikkonda, et rahvas teaks milliseid teenuseid pakutakse (49 aastane vene mees Narvast).

2.3.6. Üksikvanemaga pered.

Põhiliseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks peavad inimesed informatsiooni puudumist, millest tuleneb ilmselt ka see, et ei osata ega juleta teenuseid küsida. Infopuudust peavad põhjuseks rohkem vene rahvusest üksikvanemaid. Samuti on päris palju neid, kes peavad oluliseks iseseisvalt toime tulla ega taha seetõttu abi küsima minna. Nende seas on rohkem eestlasi.

Tabel 89 Üksikvanemate sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
ei julge küsida	7	14	8	6	-	5	6
ei oska küsida	3	-	3	9	-	8	5
ei taha küsida	12	14	12	4	-	3	8
määramata	43	14	40	47	50	48	44
peab oluliseks ise toime tulla	17	43	20	13	8	12	16
puudub info	17	14	17	21	42	25	21
arvamusi	58	7	65	53	12	65	130

Intervjuudest selgus, et informatsiooni vähesus on sageli tingitud ka inimeste hirmust ametiasutuste ees. Samuti vähesest mobiilsusest.

Väga suur on vajadus informatsiooni järele, mille puudumine on põhjuseks sellele, et inimesed pole veel saanud vajaminevat toetust või teenust.

Informatsiooni on vaja. (M 41 Narvast, vene rahvusest).

Puudub info - ei käi ajalehed, et infot saada. Ei oska küsida. (N 42 Pärnust, eesti rahvusest).

Inimene kardab ametiasutusi. Sotsiaaltöötaja peab minema inimese juurde. Isegi kui invaliidil on hooldaja, peab sotsiaaltöötaja külastama teda. Inimesed kaugematest kohtadest ei tea pooli asju, mis võimalused on. Neil on raske liikuma saada, bussid ei käi. Teavet on vähe. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

Paljud inimesed peavad oluliseks ise hakkama saada, väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse alandavaks ning seega kõige viimaseks lahenduseks.

Teistelt ei oota ma midagi, loodan ainult endale. (M 41 Narvast, vene rahvusest).

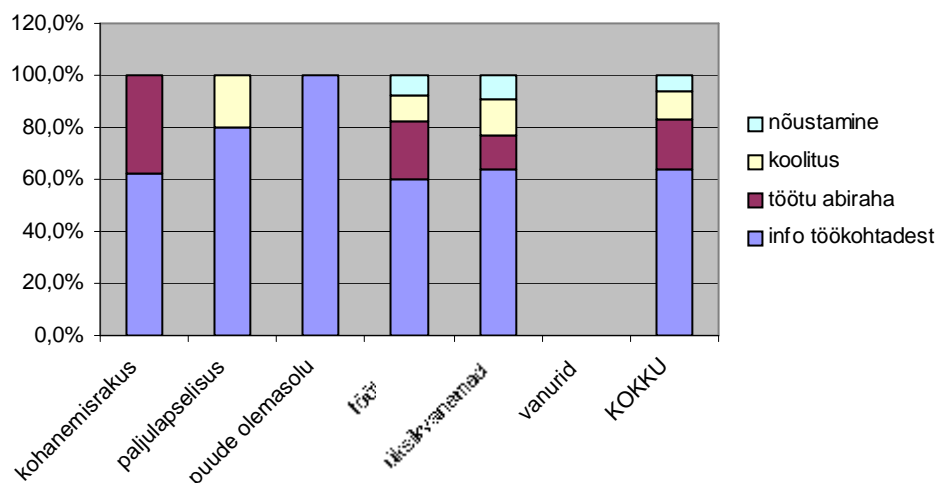
Teistelt ei vaja abi absoluutselt. Tahan iseseisvalt toime tulla. Meie ajal isegi need inimesed, kellel on kõrgharidus, töötavad koristajatena. (N 44 Narvast)

See on viimane asi, kui ma abi palun. Ja kui ma raha küsin, siis ma ütlen kuupäeva, millal ma raha tagasi maksan ja nad saavad selle tagasi. (N Häädemeeste vallast).

2.4. Tööturuteenuste kasutamine.

Tabel 90 Tööturuteenuste kasutamine sihtgrupiti.

	kohanemisrakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanemad	vanurid	KOKKU
info töökohtadest	62,5%	80,0%	100,0%	60,0%	63,6%	0,0%	63,6%
töötü abiraha	37,5%	0,0%	0,0%	22,5%	13,6%	0,0%	19,5%
koolitus	0,0%	20,0%	0,0%	10,0%	13,6%	0,0%	10,4%
nõustamine	0,0%	0,0%	0,0%	7,5%	9,1%	0,0%	6,5%
Kokku:	8	5	2	40	22	0	77

2.4.1. Puudega inimeste pered.

Intervjueeritavate arvates ei suuda puudega inimesed tööturul konkureerida.

Hiljuti meil olid kunstliku puutöötlemise kursused. Meid oli 10 inimest, õppisime üht kui teist, püüdsime ise midagi teha, aga poed on kaupu täis, nii et nõudlust ei ole. Nii et ma ei tee midagi, pole mõtet. (46 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Ma olen veel võimeline tööd tegema, aga teised inimesed, kelle puue on sügav, ei saa füüsilist tööd teha. Sellised inimesed elavad ainult oma pensionist. Tahaksin, et nendele leitaks sobivad tööd, nt. arvuti kasutamine, sest nende pension on liiga madal, et sellest elada. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast).

2.4.2. Töötuga pered.

Hinnates tööturuteenuste kasutamist valimisse kuuluvate töötute hulgas, selgub, et valdav osa töötutest ei oma infot tööturuteenuste kohta ning ei ole neid kasutanud. Enim kasutatavaks tööturuteenuseks valimisse kuuluvate töötute hulgas on töövahendus ehk info töökohtadest. Koolitus ja nõustamisteenust kasutavad valimisse kuuluvad töötud naised. Valimisse kuuluva kahe töötü naise poolt on probleemidena välja toodud pakutavate tööturukoolituste ebaefektiivsus ja kättesaadavuse komplitseeritus. Tööturuteenused ei vasta

valimisse kuuluvate töötute ootustele. Tööhõiveameti poolt pakutav tööturukoolitus ei vasta tööjõuturul esitatavatele nõudmistele.

Tabel 91 Tööturuteenuste kasutamine töötute poolt.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
ei tea	72%	50%	67%	77%	73%	76%	72%
info töökohtadest	14%	29%	18%	14%	23%	16%	17%
töötü abiraha	7%	21%	11%	3%	5%	3%	6%
koolitus	5%	0%	4%	3%	0%	2%	3%
nõustamine	2%	0%	2%	3%	0%	2%	2%
arvamusi	43	14	57	65	22	87	144

Tööturuteenuste kasutamise kohta andsid intervjueeritud järgmiseid vastuseid:

Kasutatakse mitmeid võimalusi saada tööturuteenuseid, kuid sageli ei kindlusta uus omandatud amet ikkagi töö leidmist.

Olen õppinud õmblejaks , kuid tahaksin osaleda veel arvutikursustel, õppida müüjaks või juuksuriks (34 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt, töötü alates 1996-st aastast).

Nad pakuvad välja, et ümberõpe ja täiendkoolitus, samas see väike kursus ei anna piisavalt tugevat paberit, et minna ja tööturul läbi lüüa. Ümberõpe peaks tõesti olema sellisel tasemel, et ma võin minna ükskõik millisesse firmasse ja öelda, näete siin on mu paber, olen läbi teinud väga põhjaliku koolituse ja ma suudan Teie firmas teha tööd väga hästi (noor naine Pärnust).

Töübüroo poolt olen arvutikursuse läbi teinud, igakuine raha saamine on hästi toimunud (noor naine Pärnust).

Ma tahaksin töötada kompuutril, aga börsil seda õppida ei saa, kuna selleks on tarvis soovituskirja. Mind õpetatakse seal ainult sel juhul, kui tööandja annab kirja, et ta annab mulle tööd kompuutril (29 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Teatud lisariskide esinemine pärsib tööturuteenuste kasutamist. Paljulapselisus on sageli põhjuseks, miks vanemaid ei võetagi tööle ning seetõttu pole ka tööturuteenustest kasu.

Mind ei võeta majandis tööle põhjendades suure laste arvuga (39 aastane eesti rahvusest 11 lapse ema Pärnumaalt).

Tööhõiveameti teenuseid otseselt kasutanud ei ole, kuid olen käinud asja uurimas (A45).

Minu tööala, mida mulle pakuti börsil on ainult Tallinnas, aga ma ei saa jätta nelja last (29 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Olen töötaja kolm aastat, otsin ükskõik millist tööd. Tööd on pakutud, kuid mitte ametialast ning töö mitteleidmise põhjus on halb tervis. Tahaks teha ükskõik millist tööd, töötama osalise tööajaga ning kaugemal oma elukohast või käia hooajatöödel. Ümber- ega täiendõppekursustel osalenud ei ole (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötü mees Narvast).

2.4.3. Üksikvanemaga pered.

Intervjueeritavad vastasid küsimusele, kas olete teadlik , milliseid teenuseid pakub tööhõiveamet, vastati, et teatakse, kuid **suhtumine tööhõiveametisse ei olnud siiski kuigi positiivne. Ilmselt on inimeste hirm ametiasutuste ees põhjustatud suures osas ametnike negatiivsest suhtumisest klientidesse.**

Loen lehti , ikka tean, aga linn on nii kaugel, seal ei tasu käia, siin ei ole sellist tööd. Olen käinud Pärnu Tööhõiveametis kaasas teistega, seal on väga halb suhtumine, ma ei lähe sinna põhimõtteliselt, ma otsin ise tööd. Mina saan paremini aru, kuidas ametnikega suhelda, ma olen ise vallas töötanud, aga tuleb inimene maalt hobusega, temaga räägitakse vastavates terminites, inimene sellest aru ei saa ja siis hakatakse karjuma. See on minu jaoks mõistetamatu. Kolme inimesega olen kaasas käinud, mina ei, vaatan ise, kuidas hakkama saan. (N 40 Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

Valdavalt nähakse väljapääsu oma olukorrale tasuvama töökoha leidmises ning ei arvata, et tööhõiveametist selle juures palju kasu võiks olla.

Mina vajan head tööd – informatsioon on alati olemas, igal pool stendidel. See info on alati üks ja sama. Tööd linn ei anna. Linnal pole tööd. Tuleb ise otsida ja paljud sõidavadki minema, aga jätavad oma lapsed maha, mina nii ei saa.(N 40 Narvast).

Põhiline, mida tööhõiveametist saadakse ja saada soovitakse, on täiend- või ümberõppe kursused - peamiselt arvutikursused, aga ka inglise keele ja erinevad erialased kursused.

Olen osalenud Pärnu tööhõiveameti poolt korraldatud arvutikursustel. (N 46 Pärnust, paljulapseline pere).

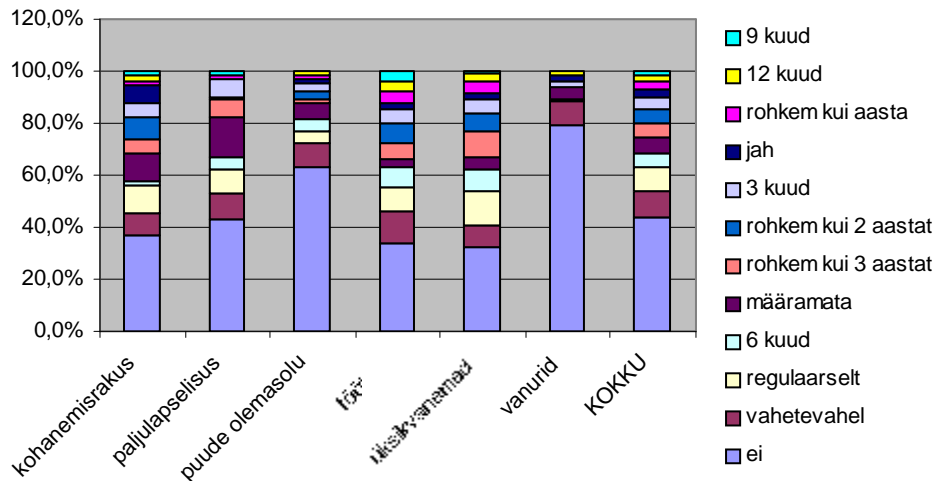
Ei ole osalenud täiend ega ümberõppekursustel, sest eraldatud rahad said tööbürool otsa ja pean ootama uue aasta algust ning seal algavaid arvutikursusi. (N 42, viie lapse ema).

3. Sotsiaaltoetuste vajadus ja kasutamine.

3.1. Toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus

Tabel 92 Toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus sihtgrupiti.

	kohanemiskakus	paljulapselisus	puude olemasolu	töötus	üksikvanem	vanurid	KOKK U
ei	36,8%	43,1%	63,1%	33,7%	32,1%	79,2%	43,9%
vahetevahel	8,8%	9,7%	9,2%	12,6%	8,4%	9,1%	10,1%
regulaarselt	10,5%	9,7%	4,6%	8,9%	13,7%	1,3%	8,8%
6 kuud	1,8%	4,2%	4,6%	7,9%	8,4%	0,0%	5,6%
määramata	10,5%	15,3%	6,2%	3,2%	4,6%	3,9%	6,1%
rohkem kui 3 aastat	5,3%	6,9%	1,5%	6,3%	9,9%	0,0%	5,7%
rohkem kui 2 aastat	8,8%	1,4%	3,1%	7,4%	6,9%	0,0%	5,2%
3 kuud	5,3%	6,9%	3,1%	5,3%	5,3%	2,6%	4,9%
jah	7,0%	0,0%	1,5%	2,6%	2,3%	2,6%	2,5%
rohkem kui aasta	1,8%	1,4%	1,5%	4,2%	4,6%	0,0%	2,9%
12 kuud	1,8%	0,0%	1,5%	3,7%	3,1%	1,3%	2,4%
9 kuud	1,8%	1,4%	0,0%	4,2%	0,8%	0,0%	1,9%
Kokku:	57	72	65	190	131	77	592

3.1.1. Vanuriga pered.

Sotsiaaltoetusi ei saa 83% vanuritest, vahetevahel saab 9% vanuritest ja regulaarselt 4% vanuritest. Rahvuslikke iseärasusi siinkohal ei esine, kuid tundub, et aktiivsemad toetuse taotlejad on naised.

Tabel 93 Vanurite toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

	eesti			vene			Kokku
	n	m	Kokku	n	m	Kokku	
Ei saa	74%	91%	78%	92%	83%	91%	83%
vahetevahel	15%	9%	13%	4%	0%	3%	9%
regulaarselt	6%	0%	4%	0%	17%	3%	4%
3 kuud	6%	0%	4%	0%	0%	0%	3%
12 kuud	0%	0%	0%	4%	0%	3%	1%
Isikuid	34	11	45	26	6	32	77

Ühekordsete toetustena on vene rahvusest vanurid saanud toetusi seoses ravimite ostmisega ja eesti rahvusest vanurid seoses küttepuude muretsemisega.

3.1.2. Kohanemisarakustega inimeste pered.

Toimetuleku toetust pole saanud 37% selles sihtgrupis vastanutest. Toimetuleku toetust on saanud regulaarselt 11% kohanemisarakustega inimeste gruppi kuuluvatest respondentidest, 11% vastanutest on saanud seda toetust vahetevahel, 5% rohkem kui 3 kuud, 2% rohkem kui 6 kuud, 2% rohkem kui 9 kuud, 2% rohkem kui aasta, 9% rohkem kui 2 aastat ja 5% rohkem kui 3 aastat. Erinev on vene rahvusest vastanute toetuste saamise pikaajalisus, 9% venelastest on saanud toetusi rohkem kui 3 aastat, 13% rohkem kui 2 aastat ja 3% rohkem kui aasta.

Tabel 94 Kohanemiskustega inimeste toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

toetuse aeg	eesti			vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
ei saa	25%	62%	44%	18%	47%	31%	37%
määramata	33%	0%	16%	6%	7%	6%	11%
regulaarselt	17%	0%	8%	18%	7%	13%	11%
vahetevahel	8%	23%	16%	0%	7%	3%	9%
rohkem kui 2 aastat	0%	8%	4%	12%	13%	13%	9%
jah	17%	0%	8%	12%	0%	6%	7%
3 kuud	0%	8%	4%	12%	0%	6%	5%
rohkem kui 3 aastat	0%	0%	0%	18%	0%	9%	5%
12 kuud	0%	0%	0%	6%	0%	3%	2%
6 kuud	0%	0%	0%	0%	7%	3%	2%
9 kuud	0%	0%	0%	0%	7%	3%	2%
rohkem kui aasta	0%	0%	0%	0%	7%	3%	2%
isikuid	12	13	25	17	15	32	57

3.1.3. Puudega inimeste pered.

Sotsiaaltoetuste saamine on olnud seotud väikese pensioniga ja väikese sissetulekuga ning ka kestva töövõimetusega. Puudest tulenevalt on vene rahvusest elanikkond saanud rohkem toetuseid kui eestlased.

Tabel 95 Puudega inimeste toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

	eesti	vene	Kokku
väikese pensioniga	40%	28%	35%
väikese sissetulekuga	30%	33%	31%
kestva töövõimetusega	17%	6%	13%
puudega	3%	11%	6%
muudel põhjustel	3%	6%	4%
pikajalise ilma tööta olemisega	0%	11%	4%
elatusrahade mittesaamisega	0%	6%	2%
kestvatöövõimetusega	3%	0%	2%
töötuna arvel olemisega	3%	0%	2%
arvamusi	30	18	48

Intervjuudest selgus, et puuetega inimesed tunnevad puudust erinevatest sotsiaaltoetustest.

Abi oleks küttepuude muretsemisel, sest küte on kallis. (59 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt).

Pakkuda rohkem sotsiaalabi, et inimestel jätkuks raha eluks, korteri maksmiseks, riiete ostmiseks. (39 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Sotsiaaltoetust vajatakse ravimite ostmiseks.

Mina isiklikult kardan just seda, et mul ei ole raha rohtude ostmiseks, sest päris muidu neid ikkagi ei anta, olgu see soodustus missugune tahes. (73 aastane eesti rahvusest naisterahvas Pärnust).

3.1.4. Paljulapselised pered.

Paljulapselistest peredest on saanud ühekordset toetust neli perekonda, neist kolm ühe korra ja üks kolm korda. Toetuse liikideks olid toetus abivahendi ostmiseks, toetus ravimite ostmiseks ja muu rahaline toetus.

Tabel 96 Paljulapseliste toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

Toimetuleku toetuse saamine	Häädemeeste	Narva	Tudulinna	Pärnu	Kokku
vahetevahel	7%	-	4%	-	11%
3 kuud	4%	-	-	7%	11%
6 kuud	-	11	-	-	11%
9 kuud	-	4	-	-	4%
12 kuud	4%	-	-	-	4%
rohkem kui aasta	-	7	-	4%	11%
regulaarselt	-	7	-	7%	15%
jah	4%	19	-	11%	33%
kokku	19%	48	4%	30%	100%

Enamus peredele on sotsiaalteenuste ja – toetuste saamise põhjuseks väike sissetulek, ka on osa perekonnaankeedi täitnuist töötud. Põhjustena on mainitud ka elatusrahade mittesaamist, kestvat töövõimetust, abikaasa / elukaaslase (pikaajalist) töötust ja muid põhjusi.

3.1.5. Töötuga inimeste pered.

Sotsiaaltoetuste saamine on valimisse kuuluvate töötute puhul olnud seotud töötuna arvel olemisega ja väikese sissetulekuga. Valimisse kuuluvate eestlastest töötute puhul on välja toodud ka seotus pikaajalise töötusega ning seotus abikaasa/elukaaslase pikaajalise ilma tööta olemisega, valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute puhul on sotsiaaltoetuse saamine olnud seotud abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega. Huvitava tulemusena ilmneb, et valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute hulgas on pikaajalisi töötuid tunduvalt rohkem kui valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute hulgas.

Tabel 97 Töötute toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

	keel		Kokku
	eesti	vene	
töötuna arvel olemisega	32%	42%	36%
väikese sissetulekuga	25%	22%	24%
pikajalise ilma tööta olemisega	17%	4%	11%
abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega	5%	10%	7%
muudel põhjustel	6%	6%	6%
väikese pensioniga	5%	7%	6%
elatusrahade mittesaamisega	2%	6%	4%
abikaasa/elukaaslase pikaajalise ilma tööta olemisega	5%	1%	3%
kestva töövõimetusega	2%	1%	2%
ajutise töövõimetusega	1%	1%	1%
arvamusi	87	72	159

Intervjuude andmeil on parem ikkagi abi saada. Ise ei saa kuidagi (46 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Töötutel on tööd otsides aktsepteeritavad vajadused suuremad, kui võimalused. Tegelikult on ikka halb küll, võiks ju näiteks mul arstiabi olla, sest kes on töötu, sellel ei ole haigekassa kaarti ka enam. Võiks olla soodustus ka bussisõidul. Mulle öeldakse, vaadake töökuulutusi lehest, kuidas ma saan seda lehte osta, kui see maksab vähemalt 5 EEK. Kuidas ma telefoni kaudu otsin tööd, kui mul ei ole raha telefoni eest maksta.

Palkasid võiks suurendada, arvestades, et hinnad tõusevad. Kui oleks normaalne palk, siis need, kes tööd teha tahaksid ka teeksid. Inimene tuleks ka 2000-2500 krooniga tööle, aga 1700 krooniga ei tule mitte keegi. See raha kulub juba pussipiletitele (noor naine Pärnust).

3.1.6. Üksikvanemaga pered.

Sotsiaaltoetuste saamine on seotud eelkõige väikese sissetuleku ja töötuna arvel olemisega. Väikest sissetulekut peavad määravaks teguriks valdavalt eestlased. Töötute protsent on suurem vene rahvusest üksikvanemate hulgas. Ka pikaajaline ilma tööta olemine ja väike pension on aluseks toimetulekutoetuse saamisele üksikvanemate puhul.

Tabel 98 Üksikvanemate toimetulekutoetuste saamine ja regulaarsus.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
Abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemine	2%	-	2%	-	-	-	1%
ajutine töövõimetus	-	-	-	4%	-	3%	1%
elatusrahade mittedaamine	-	-	-	12%	8%	11%	4%
kestev töövõimetus	2%	20%	4%	-	-	-	2%
muud põhjused	15%	-	13%	-	-	-	8%
pikaajaline töötus	2%	-	2%	4%	-	3%	24%
elukaaslase pikaajaline töötus	4%	40%	8%	4%	8%	5%	7%
puue	-	-	-	-	8%	3%	1%
töötuna arvel olemine	26%	20%	25%	48%	25%	41%	31%
väike pension	9%	-	8%	8%	17%	11%	9%
väike sissetulek	40%	20%	38%	20%	33%	24%	33%
arvamusi	47	5	52	25	12	37	89

Intervjuude andmeil on peamiseks toetusteks, mida üksikvanemad saavad, lastetoetus ja toimetulekutoetus. Neid toetusi peetakse aga toimetulekuks liiga väikesteks.

Seda raha on ju nii vähe. Me saame näiteks 900 krooni ainult kahe peale. (N 36 Tudulinna vallast, ühe lapse ema, töötu neljandat aastat).

Lasterikaste Perede Liidu juhatuses olnuna ja neid probleeme arutanuna ei pea ma õigeks lastetoetuste rahade jaotust, 18-aastane langeb välja ja kaotatakse suurem lastetoetuse summa, mitte esimene ja väiksem. Eesti riik peab tunnustama ja aktsepteerima kõiki 18 täis saanud noori ja neid toetama - nad on ülalpeetavad. Öppelaen pole lahendus, see on koorem, mis tuleb tagastada, tekitab stressi. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Sellest sotsiaalabist, mis ma saan, ei aita, ma ei saa üldse aru, kuidas sellise rahaga võib toime tulla. (N 40 Narvast).

Kõige suurem ongi seetõttu abivajadus just rahalise sotsiaaltoetuse järele. Võrreldes teenustega tuntakse rahalisest sotsiaaltoetusest puudust tunduvalt rohkem.

No natukene raha juurde, pension võiks paarisaja krooni võrra suurem olla. (N 67 Narvast).

3.2. Toetuste ja teenuste saamise eelistused.

Tabel 99 Respondentide arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest sihtgrupiti.

	kohane paljulappuude misraku selisus		olemaso lu	töötus olemaso	üksikva vanurid nemad		KOKK U
sularahas	84,0%	86,5%	82,9%	87,4%	85,9%	83,3%	85,7%
osaliselt teenusena	16,0%	13,5%	17,1%	12,6%	14,1%	16,7%	14,3%
Kokku:	25	37	35	103	71	30	301

3.2.1. Vanuriga pered.

Tabel 100 Vanurite arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

	Keel		
saada	eesti	vene	Kokku
määramata	6	23	29
sularahas	20	5	25
osaliselt teenusena	5		5
Kokku	31	28	59

Vanurid eelistavad saada toetusi pigem sularahas ning vaid 5% vanuritest eelistab saada lisatoetusena teenuseid.

Intervjuude andmeil vanurid oskavad vajadusel abi küsida sotsiaalametilt ning sageli saavad ka positiivse vastuse.

Ma küsisin raviks, mulle ei öeldud ära (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Raha on see, millest on kogu aeg puudus. Sotsiaalnõustamise teenuse eest poest leivapätsi ei saa (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Sotsiaaltoetust vajatakse sageli ravimite ostmiseks.

3.2.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Tabel 101 Kohanemisraskustega inimeste arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

	keel		kokku
saada	eesti	vene	
sularahas	42%	59%	51%
määramata	47%	32%	39%
osaliselt teenusena	11%	9%	10%
arvamusi	19	22	41
iskuid	25	32	57

51% selle sihtgrupi vastanutest soovib saada toetust sularahas ning 10 % vastanutest arvab, et toetust võiks saada ka teenustena.

Intervjuudest selgus, et toetust soovitakse seoses ravimite ostmisega ning seoses transpordikulude hüvitamisega puuetega inimestele või krooniliselt haigetele inimestele.

Transporditoetust oleks vaja ratastoolis emaga arstil käimiseks(30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

Vajan toetusena raha ravimite ostmiseks (43 aastane vene keelt kõnelev lahutatud töötu mees Narvast).

Toimetulekutoetus on endiselt vajalik ja nõutud toetuste liik.

Vajan sotsiaaltoetusi, et lastele süüa ja riideid osta (46 aastane vene keelt kõnelev mees Pärnust).

Vajan regulaarselt toimetulekutoetust, sest muidu ei ela üldse ära (60 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav lahutatud mees).

3.2.3. Puudega inimeste pered.

Sotsiaaltoetusi eelistatakse saada sularahas.

Tabel 102 Puudega inimeste arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

	eesti	vene	Kokku
sularahas	69%	42%	56%
osaliselt teenusena	19%	4%	12%
arvamusi	23	12	35

3.2.4. Paljulapselised pered.

Toetust eelistavad küsitatud paljulapselistest peredest 11 peret saada sularahas, kolm osaliselt teenusena ja 1 toiduainetena. Teised on vastava lahtri jätnud ankeedil tühjaks.

Tabel 103 Paljulapseliste arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

Toetuse saamise eelistus	Tudulinna	Narva	Häädemeeste	Pärnu	Kokku
määramata	-	22%	20%	6%	48%
sularahas	4%	17%	13%	7%	41%
osaliselt teenustena	-	2%	9%	-	11%
kokku	4%	41%	42%	13%	100%

3.2.5. Töötuga pered.

Sotsiaaltoetusi eelistavad valimisse kuuluvad töötud saada sularahas.

Tabel 104 Töötute arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

	keel		
	eesti	vene	Kokku
sularahas	65%	77%	71%
määramata	23%	15%	19%
osaliselt teenusena	13%	8%	10%
arvamusi	62	65	127

3.2.6. Üksikvanemaga pered.

Enamik inimesi märkisid, et kõige õigem oleks sotsiaaltoetust saada 100% sularahas.

Tabel 105 Üksikvanemate arvamused toetuste või teenuste saamise eelistustest.

	Eesti			Vene			Kokku
	n	m	kokku	n	m	kokku	
osaliselt teenustena	20%	50%	21%	5%	-	4%	14%
sularahas	80%	50%	79%	95%	100%	96%	86%

Intervjuudest selgus, eelistati samuti saada toetusi. Saaks ise reguleerida ja täita tekkinud auku ilma paberite ajamiseta juhul, kui ei ole alkoholilembene pere. (N 42 Pärnust, viie lapse ema).

Oli vaid paar erandit – ühel juhul arvati, et sotsiaaltoetust oleks õigem saada osaliselt teenusena ning teisel juhul, et see oleneb laste vanusest ja vajadusest eluga täna toime tulla.

Toimetulekutoetuse saamise kestuse kohta esines järgmisi vastuseid:

rohkem kui kolm aastat järjest,

regulaarselt 12 kuud järjest,

kolm kuud järjest,

4) üks kord kogu aja jooksul.

Kuluartikleid, milleks toetust vajatakse, on erinevaid. Tihedamini nimetatud probleemid, mille tarbeks sooviti sotsiaaltoetust saada, on transport, eluasemega seotud maksud ning ravimid.

Suurtel peredel - ka neil, kes on 18 täis, kuid õpivad) - peaks olema samuti soodustusi kas või bussisõidul ja lastel ringides käimiseks. Praegu ei saa me isegi bussisõiduks kuupileteid ostetud, ostes kulutame selleks toidurahad. (N 46 Pärnust, eesti rahvusest).

Kui olla töötu, peaks olema sotsiaalne kaitse või kindel toetus üüri tasumisel. Kui oled lastega pere, ei jagu raha. (N 50 Pärnust, eesti rahvusest).

Toetust sooviti ka kooli toiduraha ja huvialaringide eest maksmiseks, abivahendi soetamiseks ja telefoniteenuse eest tasumiseks.

Vaja oleks toetust lastele huvialaringides käimiseks, kas või arvutis, mille eest koolis nõuti raha, kuid meil polnud võimalik maksta. (N 46 Pärnust).

Valdavalt kasutatakse saadavat toetust esmavajaduste rahuldamiseks s.t. toidu, eluaseme, kütte ja elektri eest tasumiseks.

Praegu ainult söök ja kõik. Katuse eest maksad üüri ja siis vaatad, mis üle jääb... (N 67 Narvast).

Kuus läheb keskel läbi kõik raha söögi peale. (N 40 Narvast).

Esiteks kulutan raha toidu, siis esmavajaduste peale. (N 44 Narvast).

Peale esmavajaduste makstakse ka transpordi, ravimite, tarbeesemete ja telefoniteenuse eest. Vaid vähesed inimesed saavad kulutusi teha koolitusele ja meelelahutusele, samuti on probleeme jalatsite ja riiete ostmisega.

Sihtotstarbelisi toetusi on eraldatud telefoniteenuse, prillide, transpordi ja kooli toiduraha eest maksmiseks.

Praegu saab laps 50% toiduraha ja see on kõik. (N 40 Häädemeeste vallast).

Esines ka spetsiifilisemat laadi probleeme - näiteks läks suur osa ühe paljulapselise üksikvanemaga perekonna sissetulekust viimase 1,5 aasta jooksul kohtuprotsessile kahjutasu sissenõudmiseks ning ravimitele seoses juhtunud õnnetusega.

4. Sotsiaalteenuste kvaliteet.

4.1. Rahulolu sotsiaalteenuste kvaliteediga.

4.1.1. vanuriga pered.

Vanurid on sotsiaalteenuste kvaliteediga üldiselt rahul, sageli hinnates kvaliteeti heaks, isegi väga heaks.

Selles majas? Vot siin, siin ma olen rahul kõigega, ravi on hea, toidetakse hästi, antakse juustu ja hapukoort ning kohupiima, aga kohupiima ma ka koju väga harva ostan, sest see on kallid (naine Narvast, 69 aastane). Siin on kõik hea (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

No ma arvan, et sotsiaalteenus Pärnus on täitsa rahuldaval tasemel. Võib öelda, et iga aastaga paraneb ja inimene ise saab informatsiooni hoolekandest. Mina sain oma ema paigutamiseks abi Halinga turvakodust ja olen selle eest väga tänulik (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

No kogemused ütlevad, et kvaliteedi üle ei saa nuriseda. Paremad võivad muidugi olla, parema poole peab püüdlema, aga ma arvan, et kui inimene tahab ja leiab ja oskab suhelda ametnikega, siis saab asjad korda ajada (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Haigla on haigla, meid siin abistatakse raviga ja kõigega ning ma tunnen end paremini kui ma saan natuke ravi (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Sageli tuntakse kaasa teenuse pakkujatele ning seeläbi hinnatakse teenuste kvaliteeti.

Ma tahaks, et oleks uus, ilus maja, muidu on siin kõik hästi, aga on vana hoone ja söökla on keldris, aga söökla eitohiks keldris olla (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Ravitakse mind hästi, tehakse süsti, antakse tablette, sest vererõhk on mul kõrge 240 ja 200 (69 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Üksikutele vanuritele meeldib olla haiglas, sest seal on ümberringi inimesed ning turvatunne on tagatud.

Siin on hea, ümberringi on inimesed, kõik on haiged (65 aastane eesti rahvusest naine Narvast, saab rehabilitatsiooni teenuseid).

Meeldivad kõik sanitarid, õed arstid, kõik on nii head, isegi väga head (74 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Kõik tüdrukud, medõed, sanitarid on tublid ja tähelepanelikud, hing lausa rõõmustab (75 aastane vene rahvusest naine Narvast).

Informeeritus sotsiaalteenuste pakkumise võimalustest.

Ma arvan, et "Pärnu Postimehes" on palju reklaami vanurite hoolduse ja laste teenuste kohta (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

No need inimesed, kes ei loe ajalehti peaks rohkem raadio kaudu teenuste olemasolu, ürituste, jne. kohta infot saama või infotunni kaudu vanuritele (kus jagatakse prille, müüakse kuuldeaparaate, jne) (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Mõnede inimeste hinnangud teenustega kindlustatusele on kriitilisemad vahel isegi negatiivsed.

Normaalne on. Mõni on väga korralik. Siin käivad need viiesajakroonised koristamas. Mõni on väga korralik. Mõne koha pealt on nad natuke leebed, lastakse mõni pätt siia ülesse, kooberdab siin. Kuid tublid on nad kõik, minul ei ole nende vastu mitteüks sant sõna (69 aastane eesti rahvusest naine Pärnust)

Ei ole rahul teenustega, sest mina pole neid peaaegu saanudki ning ei oska põhjendada, miks minusugune kõrgharidusega naine praeguses Eesti ühiskonnas nii vaeselt pean elama (67 aastane vene rahvusest kõrgharidusega naine Narvast).

Aga teenuseid pole üldse olnud ning seetõttu hindan teenuste kvaliteeti kesiseks (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Inimesed tulevad hommikul vara, ei saa korteriraha või muud vajalikku maksta, sõidavad tagasi, tulevad jälle, istuvad seal suures järjekorras. Noored on tööl, ei saa järjekorras seista ja seepärast tuleb vanainimestel seista (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

Minu arvates on sotsiaalabi kvaliteet kesine. Ma pean käima seal, seismajärjekorras. Siis öeldakse ka: "Vaja veel vaadata järele, tulge peale lõunat!" Vot nii käid edasi-tagasi, kogu aeg dokumendid ja võta koopiad ja maksa jällegi raha. (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

4.1.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Narva linna kliendid on rahul rehabilitatsioonikeskuse teenustega.

Rehabilitatsioonikeskuses on hea, kunagi oli siin ka minu ema. Minu jaoks on siin kõik olemas, raamatud ja televiisor (40 aastane kodakondsuseta, elukohata, dokumentideta vene keelt kõnelev vallaline mees Ida-Virumaalt)

Siin on hea, antakse ravimeid, toidetakse hästi, praegu teevad nad kõik, mida suudavad, personal on hea, suhted haigetega on head, ülearu pole midagi (50 aastane kodakondsuseta, elukohata, vene keelt kõnelev lahutatud mees Ida-Virumaalt).

Vahel ollakse rahulolematud sotsiaaltöötaja teeninduse kvaliteediga.

Halb, sest sotsiaalabiametis arvatakse kuna mul on telefon, olen rikas, kuid mina arvan, et telefoni kasutamine on esmavajadus (44 aastane vene rahvusest lesknaine Ida-Virumaalt).

Midagi ei toimi hästi, las need inimesed, kes meie eest hoolt peavad kandma, tulevad meie juurde ja vaatavad, kuidas me elame (44 aastane vene rahvusest lesknaine Ida-Virumaalt).

4.1.3. Puudega inimeste pered.

Puudega inimesed on rahul sotsiaalteenuste kvaliteediga.

Olen rahul, invataksu teenust kasutan, isikliku abistaja teenust on saadud kasutatud, rohkem vist ei ole. (35 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

No kogemused ütlevad, et kvaliteedi üle ei saa nuriseda. Paremad võivad olla, parema poole peab püüdma, aga arvan, et kui inimene tahab ja leiab ja oskab suhelda ametnikega, siis saab ikka asjad korda ajada. (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

No nad on head. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

Praktiliselt olen rahul. (39 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Supiköögi teenusega olen rahul. (73 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Informeeritus sotsiaalteenuste pakkumise võimalustest.

No need inimesed, kes ei loe ajalehti peaks rohkem raadio kaudu teenuste kohta informatsiooni saama või näiteks infotund vanuritele (kus jagatakse prille jne). (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Ma arvan, et "Pärnu Postimehes" on palju reklaami, vanurite hoolduse ja laste teenuste kohta. (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Inimesed peaksid ise rohkem huvi tundma, ega kellelegi vägisi ei saa anda. (35 aastane Eesti rahvusest mees Pärnust).

4.1.4. Paljulapselised pered.

Ma ei oskagi ütelda, sest ma ei ole üldse sellega kursis (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

*See teenus mis ma sain see rehabilitatsioon, see oli **väga hea** (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).*

***Hea** on (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).*

*Niipalju kui olen neid kasutanud: need on küll **korralikud** olnud (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).*

Rahulolu sotsiaalteenuste pakkujatega on enamalt-jaolt madal.

Ei ole nende otsa sattunud, kes pakuks (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Ma arvan, et võiks paremini inimestesse suhtuda (46 aastane vene rahvusest mees Pärnust, peres neli last).

Mõistlikku suhtumist tahaks... igaihe poolt seda ei ole (45 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres kuus last, kellest kaks on saanud täisealiseks).

Sellega ikka väga rahul olen, siin eelmine aasta oli väikelastele sotsiaali poolt jõulupidu, ja käiakse kodus pakkumas ja rääkimas. Nüüd on ikka läinud paremaks (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

4.1.5. Töötuga pered.

Valimisse kuuluvad töötud ei ole rahul sotsiaalteenuste kvaliteediga. Kõige enam kurdavad töötud klienditeenenduse kvaliteedi üle.

Intervjueeritud avaldasid järgmisi arvamusi:

Ma arvan, et kogu süsteem on täiesti tasemel, kõik toimib hästi (A47).

Kui käime polikliinikus, siis võetakse normaalselt vastu, püütakse raviga võimaluste järgi (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

No ega selt sotsiaaltöötajalt ühtegi head sõna küll ei kuule (A48).

Sotsiaaltöötajad võiks olla inimsõbralikumad. Ka mulle on täiesti halvasti öeldud. Et kui teil tööd ei ole, miks te siis ei otsi. Nad millegipärast arvavad, et see on nii lihtne. Ma arvan, et see tuleb sellest, et nad ei ole ise sellises olukorras olnud. Inimese kui kliendiga suhtlemine jätab küll soovida (A47).

Tööhõiveametis on teeninduse kvaliteet väga halb, sest mulle ei pakuta sealt kunagi tööd. Nende kohus oleks midagi soovitada või pakkuda. See on nende töö ja nemad saavad palka, see on kurb (A41).

Teenindus on ebarahuldav, siia ma ei pöördu, sest siin on väga suured järjekorrad. Nad võtavad vastu ainult üks kord nädalas ja siin on samasuguste muredega väga palju. Ma proovin ise kuidagi hakkama saada (29 aastane naine Narvast)

Pakutavate teenuste kvaliteet on napp, sest vahel keeldutakse, ütlevad, et ei ole raha, aga siia ju tuled, loodad. Järjekorra võtad sisse vara, ära lähed hilja(45 aastane naine Narvast).

Minu arust see asi ei toimi veel absoluutselt. Nad püüavad olla seal väga kurjad ja selgeks teha, et see on meie enda süü, et meil ei ole tööd. Nende kohustus on see, et aidata neid, kes on töötud, aidata neil sealt välja tulla, mitte šokkeerida (noor töötu eesti naine Pärnust).

Ei tea, mulle ei pakuta mingit sotsiaalteenust (34 aastane naine Ida-Virumaalt töötu aastast 1996).

Mis teenused, ma tulen nemad panevad kirja ja ma lähen ära (56 aastane eest rahvusest naine Narvast).

4.1.6. Üksikvanemaga pered.

Üldiselt ei hinnata sotsiaalteenuste osutamise taset kuigi kõrgeks. Selle peamiseks põhjuseks on ametnike negatiivne või läbematu suhtumine abitaotlejatesse.

Arvan, et need inimesed, kes jäid ilma tööta ja haiguskindlustuseta, et nendesse inimestesse suhtutakse üleolevalt kui teise sorti inimestesse, et nad on ühiskonnast välja arvatud. Oleks mingisugunegi võrdsus. (M 41 Narvast).

Kvaliteet kesine – ma tean seda süsteemi, ma tean kuidas see peaks olema ja kellele suunatud, asja tuleks rohkem läbi arutada, muidugi raha taha jääb palju asju. Ülearune on ametlikkus. Inimesele ei läheneta inimlikult. Tean konkreetseid juhtumeid. (N Häädemeeste vallast).

Inimesi häirib asjaajamise kord ja raha ebaõiglane jaotamine. Sageli ei olda rahul kogu sotsiaalsüsteemi ja sotsiaälvõrgustikuga, seda peetakse liiga bürokraatlikuks.

Meie riigis on väga algelisel tasemel sotsiaalteenuste võrk. (N 46 Pärnust).

Ma pean käima seal, seisma järjekorras. Siin öeldi ka “Vaja veel vaadata, tulge peale lõunat!”. Tot nii käid edasi-tagasi, kogu aeg dokumendid ja võta koopiad ja maksa raha jällegi. Tot see on väga vilets. Miks peab inimene nii palju käima, kui võib korruga panna inimesele raha juurde. Siis ei ole inimestel vaja nii palju järjekorras seista. Nüüd anti jõuluraha, aga me pole juba kaks aastat saanud, meil Narvas ei anta. Anti ülemineva aasta. Pidi antama 100, anti 80. Linn võttis 20 krooni maha, pani kellelegi teisele juurde, aga see on ju minu taskust! (N 67 Narvast).

4.2. Sotsiaaltöötaja roll sotsiaalteenuste tagajana.

4.2.1. Vanuriga pered.

Sotsiaaltöötajatega ollakse üldjuhul rahul.

Ma arvan, et need inimesed, kes valisid selle elukutse teevad seda tööd südamega ning neil on missioonitunne, kuid kahjuks jääb sageli puudu kogemustest, eriti noortel sotsiaaltöötajatel (kooli sotsiaaltöö) (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana)..

Arvan, et peale sotsiaaltöötaja tahte anda endast parim on vaja ka õigete seaduste olemasolu ja vajaliku raha olemasolu omavalitsustes. Ainult heast tahtest ei piisa (42 aastane eesti rahvusest Pärnu naine oma ema hooldajana).

Kui sotsiaalteenistusel oleks rohkem raha, siis kindlasti hoolitseks vanade ja paljulapseliste perede eest rohkem(68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Sotsiaaltöötajalt oodatakse paremat informeeritust inimeste toimetulekuvõimest.

Et sotsiaaltöötaja saaks kõigest aru, kuidas inimesed on viletsas seisus ja virelevad (68 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Tuleb ette ka sotsiaaltöötaja ebaviisakust.

Mis sa siis tulid, kui kõik dokumendid ei ole valmis? Mõned töötajad hakkavad karjuma, et “minge välja” ja sedasi, on niisuguseid ka. Ei osata veel hästi... (68 aastane eesti rahvusest naine Narvast).

4.2.2. Kohanemiskustega inimeste pered.

Enamjaolt ollakse rahul sotsiaaltöötajate tööga, kuid inimesed pole kindlad sotsiaalabiameti võimalustes neid aidata.

Sotsiaaltöötajad teevad oma tööd hästi, nende töö on raske (21 aastane toimetulekutoetust saav üliõpilane Ida-Virumaalt).

Sotsiaaltöötajatest ei sõltu siin mitte midagi. Kõik sõltub linna eelarvest. Kui suures kassas on raha, siis on loomulik, et suureneb abiraha. Tegelikult on sotsiaaltöötajad kultuursed, mis on nende võimuses, seda nad ka teevad (61 aastane vene keelt kõnelev Narvas elav invaliidist leskmees).

Mida nad saavad teha, kui palju annab riik, niipalju annavad ka nemad (53 aastane mees Pärnust).

Tuleb ette ka inimeste kibestumust elust, toimetulematuses ja usaldamatust sotsiaaltöötajate suhtes.

Ma tahaks, et sotsiaaltöötaja istuks üks kord kuuks ajaks ratastooli, ta võiks endale rohkem pensioni võtta, et piisaks, ära juua liiter viina ja proovida sõita, sest ilma liitri viinata ei saa kohe sõitma hakata. Siis on näha (29 aastane eesti kodakondsusega ratastoolis mees Ida-Virumaalt).

Mulle ei meeldi teenuste pakkujate väljanägemine. Meie piirkonna sotsiaaltöötaja riietub liiga silmapaistvalt, kui lähen tema juurde, tunnen end ebamugavalt. Tekib tunne, et tulin almust paluma (44 aastane vene rahvusest lesknaine Ida-Virumaalt).

Loodaks vähem bürokraatilisi vaheseinu ja rohkem inimlikkust sotsiaaltöötajatelt (52 aastane vene keelt kõnelev mees Narvast).

Sotsiaaltöötaja on hea suhtleja, kuid ta võiks rohkem huvi tunda, kuidas läheb. Tegelikult ei teagi, mida sotsiaaltöötajalt võiks küsida, mida temalt oodata (30 aastane eesti keelt kõnelev naine Ida Virumaalt).

4.2.3. Puudega inimeste pered.

Puuetega inimesed suhtuvad sotsiaaltöötajatesse erinevalt olenevalt nende kogemustest.

Ma arvan, et need inimesed, kes valisid selle elukutse teevad seda tööd südamega ning neil on missioonitunne, kuid kahjuks jääb sageli puudu kogemustest, eriti noortel sotsiaaltöötajatel. (42 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Sotsiaaltöötajad nähvavad. Helistasin hoolekandeametisse, küsisin informatsiooni. Telefonis räägiti viisakalt. Läksin hoolekandekontorisse kui mind nähes töötaja ütles, et ah see olete teie, ei mingit toetust teil küll ei ole võimalik saada. (55 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Olin rahul kuni niikaua, et andsin dokumendid sotsiaaltöötajale, et ta nad ära annaks, aga tema hoidis neid end käes poolteist aastat. Mina aga ootasin vastust. Seepärast ei sõitnud ma ei Jaapanisse, ega MM võistlustele. (46 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Ettepanekud sotsiaaltöötajatele.

Mul oleks vaja, et keegi tuleks mulle koju ja tunneks huvi. Hetkel küll helistas sotsiaaltöötaja hoopis teiste asjade pärast. Ma ei hakka telefoni ütlemas, et tegelikult mul ei ole hea, kui näen, siis ütleks. (41 aastane filoloog Häädemeestelt).

Mõistvamat suhtumist, et mind ei koheldaks kui mingit kerjust. (55 aastane eesti rahvusest naine Pärnust).

Tahaks lisada, et olen nõus täielikult sellega, et kui saad invaliidiks, siis kohe saad ka eesti kodakondsuse. See on küll minu arvates õige. (27 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Pole mul neile töötajatele midagi öelda. (59 aastane eesti rahvusest mees Pärnust).

4.2.4. Paljulapselised pered.

...et ta natuke mõistaks ka selle inimese olukorda, mitte ei vaataks üldse noh nagu inimese ümbrust: et ta natuke arvestaks - paneks ise ennast temaga sama olukorda (57 aastane eesti rahvusest naine Häädemeestelt - kokku 13 last, kellest osad on täiskasvanud).

Ei ole rahul (35 aastane eesti rahvusest naine Häädemeeste vallast, peres 11 alaealist last).

Ei ole rahul (31 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, kasvatab üksi nelja last).

Väga hästi. Ma olen väga rahul oma piirkonna sotsiaaltöötajatega (35 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres viis last).

Minu meelest nad võiks rohkem perekondades käia, vaatamas olukorda, rohkem koha peal, siis saavad

rohkem ehk aimu mis toimub (44 aastane eesti rahvusest mees Pärnust, peres on neli last).

Sooviks vastutulelikkust ja ära kuulamist. Siin oli aastaid tagasi jääle, kui ma alustasin...esimest korda käisin, neli aastat tagasi, siis vaadati halvasti, et mis te tulete siit küsima ja siis ma tükk aega ei käinud üldse ja siis ma ei tea kas seal oli inimese vahetus või oli seal teine, siis saadeti mulle sõna, et tuleb ikka tulla ja... ja nemad ikka pakuvad abi (40 aastane eesti rahvusest naine Pärnust, peres neli last).

4.2.5. Töötuga pered.

Valimisse kuuluvate töötute seas antakse sotsiaaltöötajale võrdselt vastakaid hinnanguid. Sotsiaaltöötajatele heidetakse ühelt poolt ette ametlikkust, mis heidutab abipalujat ning teistel hinnangutel tunnustatakse sotsiaaltöötajat inimlikkuse eest, mis julgustab abipalujat. Sotsiaalne toetus on väga oluline töötutele oma olukorraga toimetulekul. Nagu juba eelnevalt teoorias käsitletud, tähendab sotsiaalhoolekanne tihti ka mitteformaalset tuge, mida pakuvad sotsiaalteenuste agentuurid ja nende palgal olev ametkond. Just sellist sõbralikku suhtumist, kaastunnet ja mõistmist, sageli lihtsalt murede ärakuulamist oodatakse sotsiaaltöötajalt.

Eks ta oma tööd teeb. Ta on meist nii kaugel, et mis mul temast. Kui tütar veel siin koolis oli, olime temaga rohkem seotud, sest nad käisid koos probleemsetes peredes (naine Ida-Virumaalt A30).

Võiks öelda, et mõned meditsiinitöötajad on ükskõiksed (60 aastane vene rahvusest mees Narvast).

Ma olen ikka tänulik nendele inimestele, kes seal minu jutu on ikka ära kuulanud, toredad inimesed on seal (A41).

Meie sotsiaaltöötaja on väga tubli inimene, ta on minule kõigi asjadega vastu tulnud (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Ma ei oska midagi öelda, peale selle, et see suhtlemise osa ei ole selline nagu ta peaks olema (noor eesti naine, töötu Pärnust).

Vahest on niimoodi, et nad teevad oma töö kiiresti ära ja ei pööra eriti tähelepanu sulle, enamasti aga on ikka nii, et küsivad, kuidas Te hakkama saate, see töö mis nad teevad, teevad hästi ja tehku edasi hästi(noor eesti naine Pärnust).

Meie sotsiaaltöötaja on väga tubli inimene, ta on minule kõigi asjadega vastu tulnud (47 aastane eesti rahvusest naine Ida-Virumaalt).

Suhtlemine on kõikidel erinev, sõltub inimesest (41 aastane naine Narvast).

Siin on väga suurepärase personal, nad teevad kõik mis nende võimuses (46 aastane vene kodakondsusega naine Narvast).

4.2.6. Üksikvanemaga pered.

Intervjuudest lähtudes on tulemused järgmised.**Sotsiaaltöötajatesse suhtuvad inimesed enamasti mõistvalt ja positiivselt, rõhutades inimlikkuse ja tolerantsuse vajalikkust kliendiga suhtlemisel.**

Rohkem lojaalsust peaks olema, mitte küsima: “Pabereid ei ole, jah? Mis sa siis tulid, kui dokumendid ei ole valmis?” Õelgu, milliseid dokumente on vaja, milliseid juurde tuua... (N 67 Narvast).

Tahaks kindlasti paremat, aga aitäh sellegi eest, mida tehakse, aga tahaks, et oleks parem. Tahaks, et suhtumine oleks parem, aga meie sotsiaalametil on suur koormus, sest Narva on linn, kus on väga palju suuri probleeme, abivajajaid on palju, rahast ei jätku. Probleem on rahas, inimesed püüavad teha nii palju, kui suudavad. Ja et süda ei muutuks kalgiks, et nad saaksid aru inimeste probleemidest, et ei eemalduks rahvast. (M 41 Narvast).

Sageli tõstsid inimesed esile neid sotsiaaltöötajaid, kes oskavad hästi abitaotlejatega suhelda ja suhtuvad neisse kui võrdsesse. Kõige taunivamalt suhtuti ebasõbralikku sotsiaaltöötajasse.

Pakkujad, need on meie sotsiaaltöötajad. Ma ei oska öelda, Savi Tiiuga olen väga rahul, tema oskab suhelda. Head sõna on vaja, inimlikkust, mitte et – ma ei saa, seadus on selline – siis tuleb seadus ümber teha, et inimesteni jõuaks. (N Häädemeeste vallast, nelja lapse ema).

Saadi aru, et iga kord ei ole sotsiaaltöötaja võimuses probleemi lahendamine. Kui kedagi süüdistati, siis tavaliselt mitte sotsiaaltöötajat, vaid linna võimukandjaid või valitsust.

Töötajad on tähelepanelikud ja teevad tööd hästi. Pole vahel nende võimuses probleeme lahendada. Nad on teenistujad, kõik tuleb linnavalitsuselt. Kui linnavalitsus hakkab tööd hästi tegema ja mõtlema inimestele, siis hakkavad ka inimesed paremini elama. Kõik tuleb sealt kuskilt kõrgelt. (N 40 Narvast).

5. Kokkuvõtteks perede toimetulekust, sotsiaalteenuste vajaduste ja kasutamise sotsiaalsetest iseärasustest.

5.1. Vanuriga pered.

Pensionärid annavad oma sissetulekuid hinnates suhteliselt vastakaid arvamusi (skaalas 1000 EEK hea kuni 2500 EEK mitterahuldav), samuti hinnatakse erinevalt sissetulekuid ühe inimese kohta.

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt, kuid rahul ollakse sellega, et turvalisus on siiski pensionite väljamaksmisel tagatud.

Oma toimetulekut hindasid mitterahuldavaks 36% vanuritest, enam rahulolematust ilmutasid Pärnu maakonnas elavad eesti naissoost vanurid. Oma toimetulekut hindasid halvaks 31% vanureid, kelledest rahulolematumad olid Pärnus elavad eesti rahvusest vanurid. Rahuldavaks pidasid oma toimetulekut 30% vanuritest. Pooled vene meesvanurid Ida-Virumaalt peavad oma toimetulekut rahuldavaks. Heaks peab oma toimetulekut vaid 1% vanuritest ning väga hea toimetuleku kohta ei tulnud ühtegi hinnangut.

Toimetulekut tagavateks teguriteks vanuritel on peamiselt head suhted naabruskonnaga ja sugulastega ning pakutavad sotsiaalteenused. Eesti vanurid hindavad makstavaid sotsiaaltoetusi enam kui vene rahvusest vanurid. Head suhted naabruskonnaga on olulisemad vene rahvusest vanuritele ning hea eluase vene naisvanuritele.

Enda toimetulematuse põhjustena nimetavad vanurid sageli oma laste toimetulematust, sealhulgas laste töötust, mistõttu terve perekond elab vanuri pensionist ning seetõttu raha ei jagu.

Vanurid koolitavad ja hooldavad sageli oma lapselapsi.

Eksisteerib olukordi, kus laste toimetulematust võib viia oma vanemate vägivaldse kohtlemiseni.

Tüüpiline kartus vanuritel on hirm oma perekonna ja järglaste toimetuleku pärast nende surma. Vanuritele valmistab probleeme ka teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass.

Enda toimetulekuvõimet hindavad halvaks vanurid, kes elavad üksi ning eriti üksinda elavad haiged vanurid, eriti kroonilised haiged. Vanuritele on iseloomulik ka kartus oma turvalisusega toimetuleku pärast. Probleemiks on kujunenud ka haigete inimeste olemasolu perekonnas, kes on kas haigusest tingituna või muudel põhjustel töötud ning elavad sageli oma perekonnaga vanuri pensionist.

Üheks toimetulematuse põhjuseks vanuritel on üksindus, samuti on toimetulematuse põhjuseks vanuritel võimetus korras hoida oma eluaset (sageli kurdetakse kõrgete eluasemekulude pärast).

Vanuritel esineb ka halbu harjumusi (suitsetamine, napsitamine), mis takistavad nende toimetulekut. Paljudel on hirm tuleviku ees.

Oma toimetulekut kirjeldades pidasid vanurid oluliseks häid suhteid naabruskonnaga 22 %, pakutavaid sotsiaalteenuseid 15 % (erandiks on eesti rahvusest mehed, kes sotsiaalteenustena abi küsida ei söanda), häid suhteid sugulastega 12 % (eriti olulised on suhted sugulastega naistele) ja häid suhteid perekonnaga 10 % (olulisemaks peavad häid suhteid peres mehed nii eesti kui vene rahvusest). Makstavad sotsiaaltoetused on vanurite toimetuleku tagajana alles viiendal kohal ning olulisemad naiste jaoks.

Toimetulematuse põhjusteks peetakse vanurite poolt peamiselt ebapiisavat sissetulekut, halba tervist ning halbu elamistingimusi ning 14% ulatuses ka toetuste puudust või vähesust.

Toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada **rahalisi toetusi**, eriti toetusi ravimite ostmiseks, taastusraviteenuste ostmiseks ja telefoni eest tasumiseks. Tavaliseks toimetulekuvõime parandamiseks kasutavad vanurid oma elu jooksul omandatud oskusi ökonoomselt majandada, samuti on vanurite eelis toimetulekuks on nende elu jooksul kogunenud tarbeesemed ja rõivad. Parema toimetuleku tagamiseks kasutatakse humanitaarabi soetamise võimalusi, samuti mitmesuguseid soodsmüüke.

Vanurite toimetulekut toetab sageli oma aiamaal töötamine ning käsitöö tegemine, kuid käsitöö toidab vaid tarbijate olemasolu korral piirkonnas. Abi saamine ei ole vanurile loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus. Lapsi kasvatavad vanurid püüavad vanemaid lapsi suvisel perioodil tööle saada. Positiivne ellusuhtumine on sagedane vanurite toimetuleku tagaja.

Toimetulekut peetakse praeguses Eestis vanurite arvates raskeimaks vanuritega peredel, töötutega peredel, paljulapselistel peredel ning puudega inimeste peredel.

Tulevikus ootavad vanurid rohkem toetusrahasid, tasuta teenuseid. Hea õnne peale eriti ei loodeta.

Siin kohal tuleb välja erinevus eesti ja vene rahvusest inimeste vahel, et vene rahvusest vanurid ei kasuta lisasissetulekutena põllumajandussaaduste kasvatamist, sest ilmselt ei oma nad oma maamajapidamisi.

Metsasaadusi koguvad rohkem vene rahvusest naised, juhutöid teevad rohkem mehed, eriti vene mehed, käsitööd tehakse nii eesti kui vene rahvusest naisvanurite poolt.

Eestlased aitavad oma sugulasi vanureid rohkem toiduainetega ja vähem rahaliselt ning teenustena. Vene rahvusest vanureid aidatakse oma sugulaste poolt pigem rahaliselt või osaliselt ka teenustena.

Naabruskonnalt saab regulaarset abi vaid 14 % vanuritest, rohkem aidatakse naabrite poolt vene kogukonnas elavaid vanureid, eestlased tunnevad huvi oma naabrite vastu vahel harva. 43 % vanuritest ei saa ja 14 % vanuritest ei soovigi abi oma naabruskonnalt.

Abivajadus vanuritel oma toimetulekuvõime parandamiseks sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama ja toidab lapsed ja lapselapsedki kuid teine ei suuda pea sama sissetulekuga üksigi hakkama saada. Perekonnad vajavad abi hooldekoduteenuse eest tasumisel. Rohkem vajatakse abi ühekordsete toetustena ja soovitakse ka linna ühistranspordi soodustuse võimaldamist vanuritele pensionitunnistuse alusel. Puudega vanurid vajavad sageli toimetulekuvõime tõstmiseks tugiisikut, hooldusõde või ka hooldusperekonda.

Sotsiaalteenustega kindlustatust hindavad vanurid normaalseks. Tasuta sotsiaalteenuseid vanurid tavaliselt ei vaja, vaid soovivad, et teenused läheksid odavamaks. Vanurid on kontingent, kes sagedasti vajavad sotsiaalkorterit ning on sealse eluga suhteliselt rahul. Maal elavad vanurid tunnevad end rohkem tõrjututena riigi poolt. Paljud vanurid kasutavad supiköögi teenust.

Sageli soovitakse sanatooriumi tuusikud vanuritele ning soodusretseptiga ravimite kasutamise võimalust.

Sotsiaalteenustest vajavad vanurid enam koduhooldust (eriti eesti vanurid), taastusraviteenust (nii eesti kui vene rahvusest vanurid) ja isikliku abistaja teenust (eriti vene rahvusest vanurid). Supiköögitreenused on olulisemad eesti vanuritele, rehabilitatsiooniteenused rohkem vene rahvusest vanuritele. Vanurid vajavad sageli pansionaadi tüüpi elamisvõimalust.

Väga oluline teenus vanuritele on vanadest lugupidamise märgiks nende sünnipäevade tähistamine.

Sotsiaalteenuseid ei saa 35 % ankeedile vastanud vanuritest. Eesti vanurite poolt kasutatakse enam koduhooldusteenust, supiköögitreenust ja saunateenust, vene rahvusest vanurid tarbivad rohkem isikliku abistaja teenust, rehabilitatsiooniteenust ja tugiisikuteenust. Vähe tarbitakse nõustamisteenust ja perekonnas hooldamise teenust. Vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast, samuti pole rahapuudusel kättesaadavad sanatooriumi ja rehabilitatsiooniteenused.

Muudatused telekommunikatsiooni vahendite kasutatavuses võtavad vanurilt ära võimaluse kuulata raadiot ja helistada ning seega häirub vanurite omavaheline suhtlemine veelgi rohkem.

Sotsiaalteenuste mittetarbimine on tingitud 12 % vanurite arvates sellest, et nad ei taha küsida abi või peab oluliseks ise toime tulla, 17 % vanuritest ei oma infot teenuste kohta või ei oska ja ei julge küsida teenuseid.

Sotsiaaltoetusi ei saa 83% vanuritest, vahetevahel saab 9% vanuritest ja regulaarselt 4% vanuritest. Rahvuslikke iseärasusi siinkohal ei esine, kuid tundub, et aktiivsemad toetuse taotlejad on naised.

Ühekordsete toetustena on vene rahvusest vanurid saanud toetusi seoses ravimite ostmisega ja eesti rahvusest vanurid seoses küttepuude muretsemisega, mis on ilmselt tingitud asjaolust, et eesti vanurid elavad sagedamini eramajades ja taludes kui vene rahvusest vanurid. Vanurid, kes oskavad vajadusel abi küsida sotsiaalametilt, saavad sageli ka positiivse vastuse.

Toetuste saamise põhjendusena vanurite poolt on välja toodud peamiselt väike pension (eriti kurdavad eesti vanurid) ja väike sissetulek. Vanurid eelistavad saada toetusi pigem sularahas ning vaid 5% vanuritest eelistab saada lisatoetusena teenuseid. Osaliselt toetatakse vanureid laste poolt, kuid paljude arvates on noortel väga raske toime tulla ning seetõttu vanurid laste abile ei looda. Sotsiaaltoetust vajatakse sageli ravimite ostmiseks.

Vanurid on sotsiaalteenuste kvaliteediga üldiselt rahul, sageli hinnates kvaliteeti heaks, isegi väga heaks. Sageli tuntakse kaasa teenuse pakkujatele ning seeläbi hinnatakse teenuste kvaliteeti.

Üksikutele vanuritele meeldib olla haiglas, sest seal on ümberringi inimesed ning turvatunne on tagatud

Sotsiaaltöötajatega ollakse üldjuhul rahul, kuid sageli oodatakse sotsiaaltöötajalt paremat informeeritust inimeste toimetulekuvõimest. Vahel tuleb ette ka sotsiaaltöötaja ebaviisakust.

Tulevikuks ootavad vanurid noorte toimetulekuvõime paranemist.

5.2. Kohanemisraskustega inimeste pered.

Ligi veerand kohanemisraskustega inimestest peab oma toimetulekut mitterahuldavaks ja ligi pooled neist hindavad olukorda halvaks, rahul on olukorraga vaid 25% küsitletud kohanemisraskustega inimestest. Eriti hindavad oma toimetulekut halvaks vene rahvusest küsitletud. Eestlastest respondentidest 40% peab oma olukorda siiski rahuldavaks ning 4% isegi heaks.

Inimesed **kirjeldavad** oma **toimetulekut** erinevalt. Toimetulekutoetust saavad tiliõpilased elavad suhteliselt ilusamat ja õnnelikumat elu, mis on vägagi hea kuid kas ka õiglane lahendus teiste toimetulekusaajate suhtes, kellede ressursid selle arvelt väheneb. Sageli võrdlevad inimesed oma toimetulekut ametnike ja tippametnike toimetulekuga, mida meedia nendeni igapäevaselt kannab. Eakamate inimeste toimetulek sõltub sageli nende laste toimetulekust ja nooremate ning keskealiste inimeste toimetulek sõltub sageli makstavatest toetustest ja vanemate abist.

Toimetulekut tagavate teguritena on respondendid märkinud head haridust 17% küsitletutest, eriti eestlastest naised (33%). Head tervist peavad oluliseks naised, eesti naised 17% -l vastustest ja vene naised 14%-l vastustest. Oluliseks peetakse ka huvitavate hobidega tegelemist, kujuures vähese aktiivsusega paistavad silma eesti mehed. Head elukeskkonda oskavad oluliseks pidada eesti naised ning häid suhteid kogukonnaga vene naised ja eesti mehed. Piisavat sissetulekut toimetulekutegurina hinnatakse alles seitsmenda valikuna ning see on oluline just nii eesti kui vene rahvusest meestele. Makstavaid toetusi peavad vajalikuks rohkem mehed. Head suhted peres on olulised vene rahvusest küsitletutele, seda nii meeste kui naiste hulgas. Sotsiaalteenustest on rohkem huvitatud nii eesti kui vene rahvusest mehed. Häid suhteid naabritega hindavad eesti mehed.

Toimetulek sõltub eelkõige töö olemasolust ning normaalsest tervislikust seisundist, samuti on dokumentide olemasolu toimetuleku vältimatu tingimus. Toimetulematuse põhjuseks peetakse väikest sissetulekut, töö kaotust ja tülisid sugulastega.

Toetuste puudumine või vähesus on märgitud 13%-l juhtudest ning halb tervis või halvad elamistingimused teevad muret 8%-le vastanutest, eriti rahulolematud selles osas on eesti naised 23%. Hobide puudumist ja sotsiaalteenuste vähesust on märgitud toimetulematuse põhjustena vene rahvusest naiste ja meeste poolt. Suhte probleemid naabritega toimetulematuse põhjustena on märgitud eesti naiste poolt.

Oma toimetulekuvõime parandamiseks **soovitakse abi** 43%-l juhtudest rahalise toetusena ning seda toetust vajatakse ravimite ostmiseks, telefoni eest tasumiseks ja transporditeenuse eest tasumiseks. Toetust taastusraviks soovivad rohkem naised.

Enamik inimesi ei tahaks abi küsida, kui oleks võimalus toime tulla, kuid vahel peetakse abi saamist ka loomulikuks nähtuseks.

Respondendid hindavad raskeimaks töötutega perede toimetulekut, puuetega inimeste toimetulekut ja paljulapseliste perede toimetulekut. Mitte-eestlaste toimetulekut hinnatakse raskeimaks vaoid 5%-l juhtudest.

Tulevikus loodetakse olukorra paranemisele ning respondentide arvates tuleks rohkem pöörata tähelepanu vanuritele ja lastele, sest lapsed on meie tulevik aga vanurid on oma elutööga välja teeninud pensioni ja hea kohtlemise.

Prognoosides kohtab ka lootusetust, seda eriti dokumentide vormistamise osas ja ka tervise halvenemisega seonduvalt, samuti kardetakse mitmete riskide esinemise pärast, mis võiks kaasa tuua elukoha vahetuse või muud sarnast.

Perede toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada rohkem toetusrahasid ja tasuvamat töökohta. 19% vastanutest loodab heale õnnele tuleviku toimetuleku kindlustamisel. Juhutoid ja abitoid otsivad nii eesti kui vene mehed, tasuta teenuseid saada loodavad vene rahvusest küsitletud. Toimetulekuvõime tõstmiseks kasutatakse lahendustena töö otsimist ja väiksemat sorti ärandamisi, samuti töö otsimist välismaalt. Noorematel inimestel on toimetulekut tagavaks teguriks õppimine, keskealistel ja vanematel inimestel aitab toimetulekut tagada aiamaal töötamine ja lisatöö tegemine. Perekonna toimetulekul on oluline pereliikmete moraalne toetus.

Regulaarset abi naabruskonnalt saavad vaid 4 % kohanemiskustega inimestest.

Oma **sugulastelt** saadakse abi toiduainetena 36% juhtudest ja esemetena 23% juhtudest, sularahaga toetatakse 18% ulatuses ning hooldusteenustena samuti 18% ulatuses. Toiduabiga toetavad oma sugulasi rohkem eestlased ja sularahalise ja esemelise abiga venelased. Toetust laste hoidmisel sugulaste poolt kasutatakse eesti peredes.

Sotsiaalteenuseid väga ei kasutata ning pole ka informatsiooni teenuste olemasolu kohta. Sotsiaalteenuseid ei saa 61 % kohanemiskustega inimeste valimisse kuuluvatest inimestest, 48% eestlastest vastanutest ja 72% vene rahvusest vastanutest. Nõustamisteenust kasutab 14% vastanutest, eriti vene rahvusest vastanud. Isikliku abistaja teenust, eluasemeteenust, koduhooldusteenust, transporditeenust ja supiköögi teenust kasutavad rohkem eesti rahvuses vastanud. Tööturuteenuste kasutamine ei ole olnud populaarne selle sihtgrupi inimeste seas.

Vastanud respondentide arvates ei saa nad sotsiaalteenuseid põhiliselt kahel põhjusel, milledest esimesel juhul peetakse oluliseks ise toime tulla, ei taheta või ei juleta abi küsida 11%-l vastustest ning teisel juhul ei osata teenuseid küsida, sest puudub informatsioon olemasolevatest teenustest 28%-l vastustest.

Sotsiaalteenustest soovitakse saada rohkem nõustamisteenust 19%, koolitusteenust 12%, transporditeenuseid 10% ja muid sotsiaalteenuseid 10%.

Nõustamist, supiköögi teenust ja rehabilitatsiooniteenust soovivad just vene rahvusest vastanud, koolitusteenust, abivahendi soetamise teenust, tugiisikuteenust ja transporditeenust aga eesti rahvusest vastanud.

Toimetulekutoetus on endiselt vajalik ja nõutud toetuste liik.

Toimetuleku toetust pole saanud 37% selles sihtgrupis vastanutest.

Toimetuleku toetust on saanud regulaarselt 11% kohanemisraskustega inimeste gruppi kuuluvatest respondentidest, 11% vastanutest on saanud seda toetust vahetevahel, 5% rohkem kui 3 kuud, 2% rohkem kui 6 kuud, 2% rohkem kui 9 kuud, 2% rohkem kui aasta, 9% rohkem kui 2 aastat ja 5% rohkem kui 3 aastat. Erinev on vene rahvusest vastanute toetuste saamise pikaajalisus, 9% venelastest on saanud toetusi rohkem kui 3 aastat, 13% rohkem kui 2 aastat ja 3% rohkem kui aasta.

Toetuste saamine on olnud peamiselt seotud 49% ulatuses töötü staatusega või pikaajalise töötusega ja 49% ulatuses väikese sissetulekuga või väikese pensioniga.

51% selle sihtgrupi vastanutest soovib saada toetust sularahas ning 10 % vastanutest arvab, et toetust võiks saada ka teenustena. Toetust soovitakse seoses ravimite ostmisega ning seoses transpordikulude hüvitamisega puuetega inimestele või krooniliselt haigetele inimestele.

Narva linna kliendid on rahul rehabilitatsioonikeskuse teenustega, kuid vahel ollakse rahulolematud sotsiaaltöötaja teeninduse kvaliteediga.

Enamjaolt ollakse rahul sotsiaaltöötajate tööga, kuid inimesed pole kindlad sotsiaalabiameti võimalustes neid aidata.

Tuleb ette ka inimeste kibestumust elust ja toimetulelematusest ning usaldamatust sotsiaaltöötajate suhtes.

5.3. Puudega inimeste pered.

Puudega inimesed annavad oma sissetulekuid hinnates erinevaid arvamusi alates kesisest (sissetulekuga 1200 EEK kuus), rahuldavast, mil ollakse oma palgaga välja tulnud, kuni halvani, mil ei tulda peaaegu üldse toime. Valdav osa valimis osalenutest puudega inimestest hindab oma toimetulekut halvaks.

Erinevalt hinnatakse sissetulekuid ühe inimese kohta, kuid keskmiseks vajaduseks peetakse sissetulekut 2000-2500 EEK ühe inimese kohta kuus, et saaks endale riided selga, teatris käia, osta raamatuid, reisida Eesti riigi piires ning süüa seda mida organism vajab ja tahab: piimatooteid ja puuvilju ja saata jõulukaarte.

Rahuldavaks peavad oma toimetulekut eesti mehed ja vene naised. Eesti meeste ja naiste poolt antud hinnangud oma toimetulekule on erinevad. Vene rahvusest naiste ja meeste poolt antud hinnangud oma toimetulekule on ühtsemad. Keegi valimist ei hinda oma toimetulekut väga heaks.

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt, kütteperioodil vajatakse suuremat sissetulekut.

Toimetulekut tagavate teguritena tuuakse puuetega inimeste poolt välja makstavad toetused, pakutavad sotsiaalteenused ja suhted lähedastega, need on peamised inimese käsutuses olevad ressursid. Huvitava tähelepanekuna võib lisada, et head tervist ei tähtsustata toimetulekut tagava tegurina, kuigi tervis on oluline heaoluressurs. Valimis osalenud eesti rahvusest puuetega inimeste poolt antud hinnangud on soolises struktuuris ühtsemad kui vene rahvusest. Vene rahvusest puuetega inimesed hindavad materiaalseid sissetulekuid rohkem kui eestlased. Töökohta kui toimetulekut tagavat tegurit väärtustavad mehed.

Toimetulekut pärssivate teguritena tuuakse puuetega inimeste poolt välja ebapiisavat sissetulekut, halba tervist ja halbu elamistingimusi või valet elukohta. Toetuste puudumist ja vähesust hinnatakse olulise toimetulematuse põhjusena. Välja on toodud ka töökohta puudumist ja sotsiaalteenuste vähesust.

Puudega inimesed tunnevad hirmu tuleviku ees, sest nad ei julge tulevikult midagi loota- kõik tundub nii ebakindel.

Valimis osalenud eesti rahvusest puuetega inimesed hindavad kõige raskemaks enda sihtgrupi toimetulekut ja järgmisena töötuga perede toimetulekut. Vene rahvusest puuetega inimesed hindavad raskeimaks töötuga perede toimetulekut, seejärel vanurite perede toimetulekut ja paljulapseliste perede toimetulekut ning enda sihtgrupi toimetulekut hinnatakse võrdselt (*riskigruppe on väga palju: pensionärid, vanurid, paljulapselised, üksikemad ning nende toetused on niivõrd väikesed. Vaadates noori, siis ma ei kadesta neid, sest nendel on küll raske, esiteks otsustada mis tulevikus saab ja see ebakindlus. Meie ajal olid kõik teed avatud, ainult nüüd on nendel valikuvõimalus suurem aga nõudmised on ka suuremaks läinud ja mul on pigem mure noorte kui end pärast*).

Tavaliseks toimetulekuvõime parandamiseks üritavad puuetega inimesed leida tööd. Oma toimetuleku tõstmiseks on vene rahvusest puuetega mehed teinud juhutöid ja naiste poolne panus on õmblemine oma tarbeks. Toimetuleku tõstmiseks kasvatatakse põllumajandussaadusi ja kasutatakse metsasaadusi. Eestlased eelistavad põllumajandussaaduste kasvatamist ja venelased metsasaaduste korjamist. Juhutöid oma toimetuleku tõstmiseks teevad eestlased tunduvalt vähem kui vene rahvusest puudega inimesed. Eestlased kasutatavad müügiks toimetulekut tõstva tegurina käsitöö tegemist enda tarbeks.

Abivajadus puuetega inimestel oma toimetulekuvõime parandamiseks sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama, kuid teine ei tule toime. Peamise abina eelistatakse rahalist sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks. Oluliseks abiks toimetulekuvõime parandamiseks nähakse taastusravis. Hinnatud on kõik muud rahalised toetused, nt. toetus telefoniteenuse eest tasumiseks. Märkimisväärseks võib pidada vene rahvusest puuetega meeste eelistust saada toetust abivahendi soetamiseks. Perekonnad vajavad abi hooldekoduteenuse eest tasumisel.

Puuetega inimesed tunnevad puudust erinevatest sotsiaaltoetustest. Abi soovitakse küttepuude muretsemiseks, sest kütte on kallis ja ravimite ostmiseks. Senine puuetega inimeste sotsiaaltoetuste saamine on olnud seotud väikese pensioniga ja väikese sissetulekuga ning ka kestva töövõimetusega. Puudest tulenevalt on vene rahvusest elanikkond saanud rohkem toetuseid kui eestlased.

Abi saamine ei ole inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus (*Igal inimesel on uhkusetunne, ta peaks ise endaga hakkama saama ja siis no viimane piir, siis läheb paluma. Loomulikult on ka erinevaid inimesi, kes ei püüagi midagi muuta ja lähevad kohe abi saama, aga neid ma arvan on vähe. Iga inimene püüab eneseväärkuse pärast hakkama saada.*)

Valimis osalenute sugulased abistavad peamiselt toiduainete ja esemetega. Samas toetamine sularahaga sõltub rahvusest. Vene rahvusest elanikkond abistab puuetega sugulasi võrdselt nii toiduainete- kui sularahaga. Eestlastel on enim levinumaks toetusviisiks toiduained ja esemed, mille põhjustena võib oletada, et valimis osalenud eestlasi toetavad enam maapiirkonnas elavad sugulased, kellel on võimalus toetada toiduainetega. Uuringust selgunud fakti, et eestlased ei taha oma sugulasi toetada sularahaga võiks seostada juba kirjandusest tuntud asjaoluga, et "eestlane on kitsi raha välja andma". Head suhted lähedastega on oluliseks ressursiks, mis tõstab 31% valimis osalenute toimetulekuvõimet rahuldavale tasemele. Aitajateks on peamiselt lapsed, abikaasa või vanemad.

Naabriabi kasutatakse nii eesti kui vene rahvusest puudega inimeste poolt harva (regulaarselt kasutab naabriabi ainult 8% küsitletutest), kuigi eestlastel on suurem potentsiaal suurendada naabrite rolli toimetuleku tõstmisel. Kui valimis osalenud vene rahvusest elanikkond ei ole naabriabi kasutanud 25%, siis eestlastel on vastav näitaja 3%. Järelikult tõhus meediakampaania, mis rõhutaks naabritevahelist suhtlemist ja koostööd, tõstaks oluliselt naabriabi kasutamist just eestlaste hulgas, mis omakorda parandab puuetega inimeste elukvaliteeti. Mõningaid katsetusi on tehtud, nt. naabrivalve

Sotsiaalteenustest kasutatavad puuetega inimesed kõige enam koduhooldusteenust ja taastusraviteenust. Võrdselt hinnatud on abivahendi soetamise teenust ja isikliku abistaja teenust. Isikliku abistaja teenust eelistavad kõige enam vene rahvusest puuetega inimesed ja koduhooldusteenust eestlased.

Tulevikult ootavad **valimis osalenud puuetega inimesed, rohkem toetusrahasid ja tasuta teenuseid ning tasuvamat töökohta.** Puuetega inimesed rõhutavad, et toimetuleku peamiseks garantiiks on kõrgemad pensionid. Puuetega inimeste arvamustes domineerib lootmine valitsuse dotatsioonidele. Hetkel on puuetega inimestele makstavad elatusrahad liialt väikesed, kuid samas ei tohi nad endalt oma toimetuleku eest vastutust ära võtta. Et see toimiks on vaja suurendada just nõustamisteenuse osakaalu.

Peamise sotsiaaltoetusena eelistavad valimis osalenud puuetega inimesed rahalist sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks.

Puuetega inimesed hindavad sotsiaalteenustega kindlustatust erinevalt (*Rahuldav. Siiani olen ära elanud. Nälg pole tundnud. Halb. Seepärast, et riik ei osuta mulle sotsiaalabi, tuleb loota ainult enda ja vanemate abile. Halb. Ma ei oskagi mõelda, et ma olen mingi teenusega kindlustatud. Paremini saab alati. Halb. No ma ei saa ju mingeid sotsiaalteenuseid.*)

Puudega inimestele valmistab probleeme teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass (mul on välismaalase pass, aga vanus on 86 ja väga raske on passi vahetada, sest ma ise ei saa oma dokumente vormistada (15 aastat I grupi invaliid üldhaigestumise diagnoosiga koos nägemiselanguse, kuulmiskanguse ja kerge vaimupuudega) ning perekond peab minu asju ajama teadmata, mis tüüpi passi ma lõpuks saan).

Informeeritus sotsiaalteenuste pakkumise võimalustest võiks olla puuetega inimeste arvates parem.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena tuuakse puuetega inimeste poolt välja peamiselt kaks:

- info puudumine st. puudega inimesed ei ole teadlikud milliseid sotsiaalteenuseid on neil võimalik saada
- samuti peetakse oluliseks ise toime tulla.

Siinjuures on vene rahvusest puudega inimeste informeeritus tunduvalt halvem kui eestlaste hulgas, sest eestikeelseid infobuklette on klientidele levitatud, kuid vene rahvusest puuetega inimesed on infosulus, sest venekeelseid infobuklette lihtsalt ei ole ning ka vastavasisulisi venekeelseid saateid nii raadios kui televisioonis nagu "Inimeselt inimesele", "Prillitoos", "Spekter" või "Päevatee" napib.

Sotsiaalteenustest kasutavad puuetega inimesed kõige enam koduhooldusteenust.

Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine sõltub suuresti informatsioonist konkreetse sotsiaalteenuse kohta ja osutamise kestvusest. Nt valimis osalenud vene rahvusest puudega inimesed eelistavad isikliku abistaja teenust samas eestlased koduhooldusteenust. Pärnus ja Häädemeestel on koduhooldusteenusel kindel asend sotsiaalteenuste võrgustikus, isikliku abistaja teenust on pakutud kaks aastat ja teenuse osutamine toimub ebaregulaarselt. Narvas ja Tudulinna on olukord vastupidine, puuetega inimesed kasutavad eelkõige isikliku abistaja teenust ning koduhooldusteenus on väljaarendamisel. Sama kehtib ka rehabilitatsiooni- ja transporditeenuse kohta. Rehabilitatsiooniteenust kasutab 22% vene rahvusest puuetega inimesi ning 3% eestlasi, transporditeenust on vastavad arvud 0% ja 15%.

Hinnatud on ka nõustamisteenus, kuigi puudega inimesed suhtuvad nõustamisteenusesse erinevalt (Ega nõustamisteenusega ei oskakski midagi teha. Ma ilmselt vajaks aeg-ajalt, et sotsiaaltöötajaga rääkida, aga mitte telefoni teel. Ta võiks tulla mulle koju, et ma saaksin silmast silma rääkida. Nõu vajavad võib-olla ainult need, keda psühhiaater on tunnistanud juba võimetuks oma mõtteid ise mõtlema, aga ülejäänud inimesed, kui nad on enne hakkama saanud, siis nad saavad veel praegugi hakkama ja kui ma lähen poodi, leivapätsi eest ei võta keegi nõu kuulda, tuleb selgelt raha anda.

Nõustamist kui kõige odavamat ja kliendi iseseisvust mittepärssivat teenust kasutab valimis osalenutest ainult 8%. See näitaja on mõjutatud kahest tegurist:

1) valimis osalenud peavad oluliseks ise toime tulla, kuid sealjuures on oluliseks klientide iseteadlikkus, mis takistab nende pöördumist sotsiaaltöötaja poole;

2) vähene informeeritus- antud tegur mõjutab eelkõige vene rahvusest puuetega inimesi.

Paljud puuetega inimesed rõhutasid vajadust saada nõustamisteenust paigutades seda ärakuulamise või nõuandmise vajaduse alla.

Puuetega inimesed ei suuda tööturul konkureerida, sageli vajatakse abi oma toodete müügi korraldamiseks (*Hiljuti meil olid kunstliku puutöötlemise kursused. Meid oli 10 inimest, õppisime üht kui teist, püüdsime ise midagi teha, aga poed on kaup ja täis, nii et nõudlust ei ole. Nii et ma ei tee midagi, pole mõtet*).

Uurimuses puuetega inimesed rõhutasid kahe teenuse vajalikkust, mida hetkel ei suudeta pakkuda:

- sotsiaalnõustamine kodus, sest väga paljud puuetega inimesed, kes elavad maapiirkonnas, ei ole võimelised tulema sotsiaalhoolekandekontoritesse kuigi vajavad nõustamist;
- turundusjuhtide väljaõpetamine ja nende töö käivitamine, sest suur arv puuetega inimesi ei suuda üksikuna turul konkureerida. Paljud puuetega inimesed on osalenud erinevatel kursustel ning omandanud kutse, kuid puudub turg, kuhu oma tooteid pakkuda või kuhu oma tööd ja teenust pakkuda. Turundusjuhtide ülesandeks oleks turu leidmine puudega inimeste toodetele ja ka neile koolituse korraldamine ning töö leidmine.

Puudega inimesed on üldiselt sotsiaalteenuste kvaliteediga rahul. Arvatakse, et kvaliteedi üle ei saa nuriseda ja paremad võiksid teenused olla aga kui inimene tahab, leiab ja oskab suhelda ametnikuga, siis saab asjad ikka korda ajada. Sellisest suhtumisest võib välja lugeda, et sotsiaaltöötaja ei pruugi alati olla professionaalne klienditeenindaja.

Sotsiaaltöötajatesse suhtutakse erinevalt olenevalt nende kogemustest.

Ootused sotsiaaltöötajale on suuremad kui praktilise tööga tagatakse. Sotsiaaltöötajalt oodatakse mõistvat suhtumist ning inimesekeskust, rohkem suhtlemise võimalusi sotsiaaltöötajaga mitteametlikus õhkkonnas. Oodatakse kliendisõbralikku suhtumist ja kompetentsust (*Mul oleks vaja, et keegi tuleks mulle koju ja tunneks huvi. Ma ei hakka telefoni ütlema, et tegelikult mul ei ole hea, kui näen, siis ütleks. Mõistvat suhtumist, et mind ei koheldaks kui mingit kerjust*).

5.4. Paljulapselised pered.

Uuringust selgub, et oma toimetulekut hindab heaks või väga heaks kokku vaid 4% küsitatud paljulapselistest peredest. Enamus küsitletuist (49%) hindab oma toimetulekut rahuldavaks, mitterahuldavaks hindab oma pere toimetulekut 18% ja halvaks 29% küsitletuist.

Eeltoodud arvamuste põhjenduseks on enamasti toodud kas väike sissetulek, elamine ainult lastetoetustest või rahapuudus (Toidukorv sisaldab peamiselt toiduained ja riiete ostmist peetakse üldiselt kalliks).

Peamisteks toimetulekut tagavateks teguriteks peavad vastajad häid suhteid peres (16%), häid suhteid sugulastega (15%) ja head tervist (11%). Kõige vähem on toimetulekutegurina mainitud piisavat sissetulekut (1%), head haridust (2%) ja muid põhjusi (2%).

Vene rahvusest paljulapselised pered peavad olulisemaks toimetulekuteguriks head töökohta, häid suhteid peres, makstavaid sotsiaaltoetusi ja häid suhteid kogukonnaga. Eesti rahvusest respondendid peavad olulisemaks toimetulekuteguriks häid suhteid peres ja häid suhteid sugulastega. Maapiirkondade elanikele on suhteliselt olulisemad toimetulekutegurid veel hea tervis, hea eluase ning makstavad toetused.

Paljudele on oluliseks sissetulekuallikaks kas lasterahad, pension, toimetulekutoetus, palk või aiamaalt saadavad köögiviljasaadused.

Enese ja oma perekonna toimetuleku tõstmiseks on paljulapseliste perede vanemad enamasti ise põllumajandussaadusi kasvatanud (27%) ja käsitööd teinud (21%), samuti korjatakse metsasaadusi (17%), tehakse juhutöid (16%) ja õmmeldakse enda tarbeks (16%). Õmbelmist ja käsitöö tegemist müügiks teeb vaid 2% vastanutest. Põhjuseks, miks need tegevused ei ole siiani toimetulekut tõsta aidanud, on toodud:

- Tehtud käsitööd on vähem kui tekkinud vajadusi ja sukad- sokid ei täida kõhtu, kui neid müüa ei õnnestu.
- Põllumajandussaaduste müümisel on kulud suuremad kui tulud.
- juhutööde tegemine nõuab vanaema olemasolu, sest lapsed on väikesed.
- Inflatsioon sööb raha ära.
- Aega ei ole ja hinnad tõusevad pidevalt.
- Liiga suured kulutused oma majale ja majapidamisele.
- Liiga suured maksud.
- Laste kasvades kasvavad vajadused, mida ei ole võimalik rahuldada.
- Tüdimus

Peamisteks toimetulematuse põhjusteks peetakse paljulapseliste perede poolt ebapiisavat sissetulekut (29%), töökoha puudumist (17%) ja toetuste puudumist või vähesust (13%). Eesti rahvusest paljulapselised pered näevad oma peamise toimetulematuse põhjustena ebapiisavat sissetulekut aga vene rahvusest paljulapseliste perede arvates on toimetulematuse teguriteks võrdselt sotsiaalteenuste puudumine ja vähesus, vaba aja veetmise võimaluste puudumine, vähene ja vale haridus, töökoha puudumine ning ebapiisav sissetulek. Intervjuueritavad mainisid toimetulematuse põhjustena elamist ainult lasterahadest, raha ebapiisavust, pereprobleeme, tööpuudust ja puudega pereliikmete olemasolu.

Toimetulematuse probleemide tekke aeg on paljulapselistel peredel erinev varieerudes olukorra halvenemisest seoses plaanimajanduselt turumajandusele üleminekuga Eesti ühiskonnas, mis on paljudele kaasatoonud töötuks jäämise kuni Eestisse kolimiseni ning lahutusprotsessist tingitud toimetulematuse välja.

Edaspidise toimetuleku halvenemise riskideks peetakse tervise halvenemist, sest ravi eest tuleb maksta, eluasemeprobleemide tekkimist ja abikaasa või elukaaslase töö kaotust või surma ning oma noorema põlvkonna suutmatust iseseisvuda. Optimistlikud tulevikunägemused paljulapseliste perede seas peaaegu puuduvad. Vaid üks intervjuueritavatest uskus, et ei jää tulevikus jänni, ülejäänud püüavad vastu pidada niikaua, kui võimalik. Valdavaks tendentsiks on hirm ja kindlusetunde puudumine, teadmatus tuleviku ees. Arvati ka, et ei tea kas halvemaks enam annabki minna.

Paljulapseliste perede arvates on perekonna edaspidise jätkusuutliku arengu eeldusteks toetuste ja pensionide tõstmine, noortele võimaluste loomine iseseisvumiseks, tasuta koolilõunate ja lasteaiatoetuste saamine, töökoha leidmine ning loomapidamisvõimaluste olemasolu või leidmine.

Jätkuvalt loodetakse heale tervisele, optimistlikule meelele ja toetavale sõnale, mis julgustaks. Samuti loodetakse, et tulevikus läheb olukord paremaks.

Edaspidiselt elult oodatakse enam tasuvamat töökohta (32%) vastanutest, rohkem toetusrahasid (26%) ja suuremat õnne ja vedamist (16%). Vene rahvusest pered ootavad rohkem toetusrahasid ja abitöö tegemise võimalusi, eestlastest vastanud pered ootavad tasuvamat töökohta ja rohkem toetusrahasid, maapiirkondade paljulapselised pered usuvad õnne ja vedamisse, soovivad saada toetusrahasid ning leida endale tasuvam töö.

36% paljulapselistest peredest peab kõige raskemaks enda olukorda, halvaks peetakse ka töötute toimetulekut praeguses ühiskonnas (20%), üksikvanurite toimetulekut (15%) ja puuetega inimeste toimetulekut (15%). Maapiirkondades on respondentide arvates raskem toime tulla peale paljulapseliste perede just puudega

inimestel ja üksikvanematel, Narvas peetakse suurimaks riskiks töötust. Eriti hinnatakse raskeks noorte olukorda tööturul ja noorte perede toimetuleku probleeme.

Enim on paljulapseliste perede vanematele abiks vanaema (22%), siis ema (20%) ja isa (15%) ning teised sugulased (20%). Enamusel intervjueeritavatest on abistajaks ema või õde. Abi antakse peamiselt toiduainetena (29%), esemetena (26%), sularahas (20%) ja laste hoidmisel (20%). Vahel abistatakse laenude andmisega ja tehakse kingitusi.

Naabriabi kasutavad regulaarselt ainult Pärnu uuritud paljulapselised pered. Naabriabi ei ole märkinud ankeetides 52% vastanutest ning mitte saamist on märkinud 21% vastanutest. Vahel harva kasutab naabrite abi 23% vastanutest.

Sotsiaaltoetust on saanud paljulapselised pered abivahendi ostmiseks, ravimite ostmiseks ja muudeks kuludeks. Enamus peredele on sotsiaalteenuste ja –toetuste saamise põhjuseks olnud väike sissetulek ja töötus. Põhjuseks on mainitud ka elatusrahade mittedaamist, kestvat töövõimetust, abikaasa / elukaaslase (pikaajalist) töötust ja muid põhjusi.

Toetust eelistavad küsitletud paljulapselised pered saada sularahas, vaid neli peret soovisid saada toetust osaliselt teenustena või toiduainetena.

Rahulolu sotsiaalteenuste pakkujatega on enamalt-jaolt madal.

Rohkem soovitakse vastutulelikkust ja ära kuulamist. Soovitakse samuti sotsiaalteenuste pakkumise laienemist paljulapselistele peredele ja suuremat informeeritust teenustest ning arvatakse, et küllap oleks neil ka rohkem kasutajaid, sest praegu on just halb informeeritus üheks põhjuseks miks sotsiaalteenused ja –toetused paljudele seni veel kättesaamatud on. Sotsiaalteenuste pakkujatel tuleks respondentide arvates panna suuremat rõhku klienditeenindusele.

Suhtumine sotsiaaltöötajatesse ja teenuste pakkujatesse on erinev. Enamus pole nendega rahul, kuid on ka oma piirkonna sotsiaaltöötajaga väga rahul olevaid kliente. Sotsiaaltöötajatelt soovitakse mõistlikku suhtumist ning rohkem kodukülastusi.

5.5. Töötuga pered.

Töötute inimeste toimetulek on muutunud äärmiselt raskeks tänases Eesti ühiskonnas. Valimisse kuuluvate töötute hulgas **hinnatakse oma toimetulekut** valdavalt halvaks. Üle poole küsitluses osalenutest annavad oma toimetulekule negatiivse hinnangu. Peale töötute abiraha saamise perioodi lõppemist elavad valimisse kuuluvad töötud peamiselt sotsiaaltoetustest ja lastetoetustest. Valimisse kuuluvad töötud hindavad ka töötute kui sihtgrupi toimetulekut võrreldes teiste sihtgruppidega kõige raskemaks. Huvitava tulemusena selgub, et ka valimisse kuuluvad vene rahvusest töötud peavad kõige raskemaks töötute olukorda, mitte aga mitte-estlaste kui sihtgrupi olukorda, mis oleks olnud ootuspärane. Uurimusest ilmnes, et kuigi töötud on hõlmatud riikliku tööhõivestrateegiaga ja sotsiaalhoolekandega, on nende toimetulek pärsitud.

Toimetulekut tagava tegurina rõhutavad valimisse kuuluvad töötud naised häid perekondlikke suhteid. Väga olulisteks peetakse makstavaid toetusi, seda nii küsitluse valimisse kuuluvate töötute meeste kui naiste hulgas. Suhete väärtustamine ning suhete kvaliteedi hindamine on ootuspärane, kuna töötuks jäädes ahaneb inimese suhtlusringkond endiste töökaaslaste näol ning materiaalsete võimaluste vähenedes ka võimalus ühiskondlikust elust osa võtta ning oht inimesele sattuda isolatsiooni on suurem. Seetõttu on suhetel suur roll sotsiaalse toimetuleku tagamisel. Sotsiaalteenuste osatähtsus toimetulekut tagava tegurina ei ole valimi arvates märkimisväärne. Haridust toimetulekut tagava tegurina hindavad valimisse kuuluvad töötud eesti rahvusest mehed. Piisav sissetulek ja hea töökoht on hinnatud oluliseks valimisse kuuluvate töötute meeste hulgas, üllatavalt vähe hindavad neid tegureid töötud naised. Valimisse kuuluvad töötud naised omistavad suuremat tähelepanu headele suhetele lähedastega. Töötute toimetulek sõltub suuresti tema abikaasa või elukaaslase töö olemasolust ning palga suuruselt, sageli on toimetulekut tagavaks teguriks toimetuleku toetus.

Toimetulematuse põhjustena on valimisse kuuluvad töötud toonud esile töökoha puudumist ja ebapiisavat sissetulekut ning halba tervist, sealhulgas ka makstavate sotsiaaltoetuste vähesust või puudumist. Tegemist on otseselt inimese elukvaliteeti mõjutavate teguritega. Väga oluliseks peetakse toetuste puudumist või vähesust valimisse kuuluvate töötute hulgas. Materiaalsete probleemide pikaajalisel kestmisel lisanduvad sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Sissetuleku puudumisel muutuvad inimesed ärevaks ja negatiivseks. Perspektiivisega kaasneb elutüdimus ja depressiivsus. Analüüsides valimisse kuuluvate töötute poolt avaldatud arvamusi, ilmnesid puudujäägid nii nende teadmistes kui ka oskustes. Huvitava tulemusena ilmneb, et valimisse kuuluvad töötud ei pea haridust või selle puudumist oma toimetulematuse põhjuseks, samuti ei hinnata haridust peamise toimetulekut tagava tegurina. Valimisse kuuluvate töötutega läbiviidud intervjuudes rõhutati ainult ühe naise poolt hariduse tähtsust ja kaalukust oma toimetuleku parandamisel ning

tulevikulootuste seotust omandatava haridusega. Töötute poolt on välja toodud soolist ja vanuselist diskrimineerimist tööturul, mis otseselt avaldab mõju nende toimetulekule. Raskes seisus on valimisse kuuluvad väikeste lastega töötud naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt, kuna laste olemasoluga kaasneb risk, et töötaja vajab rohkem vabu päevi ja haiguspuhkust. Riskigruppi kuuluvad ka vanemad naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt. Tööturul eelistatakse nooremaid, sellise väite on välja toonud mitmed valimisse kuuluvad töötud naised.

Huvitav on asjaolu, et suhete probleeme peres ja lähedastega ei hinda valimisse kuuluvad töötud inimesed määravaks toimetulematuse põhjuseks. Üllatavalt vähe, ainult 5% valimisse kuuluvatest töötutest eestlastest ja 4% valimisse kuuluvatest töötutest venelastest näevad oma toimetulematuse põhjusena hariduse puudujääke. Ka keeleoskamatusesse kui toimetulekut takistavasse tegurisse suhtus ainult üks valimisse kuulunud intervjuueeritud töötut. Rohkem viidatakse valimisse kuuluvate töötute naiste poolt soolisele ja vanuselisele diskrimineerimisele tööturul. Sotsiaalteenuste puudumine või nende vähesus ei oma valimisse kuuluvate töötute arvates määravat tähtsust toimetulematusele.

Töötutega perede toimetulematuse tingisid mitmed struktuursed reformid üleminekuühiskonnas.

Toimetulematust põhjustab ka keeleoskamatus ja takistused keele omandamisel.

Uuringus osalenud mitmete vene rahvusest inimeste arvates muutusid nad Eesti riigis toimetulematuks pärast väljarännet Eestist Venemaale 90-ndate aastate alguses ja keskpaigas, kuhu nad ei suutnud erinevatel põhjustel taasintegreeruda peale mitmekümneid Eestis elatud aastaid. Mitmed nendest tulid taas Eestisse tundes, et nende koht on siin, ning lootes leida eest neile endiselt soodsa keskkonna. Vahepealsed kiired muutused Eesti ühiskonnas (tööpuuduse kasv, kodakondsusprobleemid, jne.) ning oma endiste sidemete katkemine (töökoha tagasivõtmine, eluaseme uuesti soetamine, Eestisse jäänud sugulaste vaesumine, jne.) vahepeal väljarännanud kodanikel põhjustab täna paljude inimeste toimetulematust.

Rahalisele toimetulematusele lisandub ka psüühiline toimetulematust, kus täiskasvanud on valmis panema lapsi vastutama perekonna toimetuleku eest.

Töötutega perekondade toimetulekut raskendab sageli lisariskidena paljulapselisus, haigused, teise pereliikme pensionäriks või töötuks olemine, jne.

Sageli lisanduvad perekonna ühe liikme töötusele ka muud pere probleemid nagu mitme põlvkonna ühes leibkonnas elamine põhjusel, et noor pere on lagunenu või ka noore pere liikmete töötus, jne. Oluliseks toimetulematuse põhjuseks peetakse ka

vanust ja töötute sugu kui toimetulekut pärssivaid tegureid. Samuti mõjutab töötute toimetulekut tema tööta oleku aeg, kes on alles jäänud töötuks, selle inimese olukord on tunduvalt parem, kui pikk aega töötute olnud inimesel.

Kõige enam hinnatud abi oma toimetuleku parandamiseks valimisse kuulunud töötute inimeste arvates on rahaline toetus. Valimisse kuuluvate töötute hulgas eelistatakse üldse igasugust rahalist toetust ja ka toetust ravimite ostmiseks. Kui puudub sissetulek töötasu näol on rahalistel toetustel kaalukas tähendus, kuna rahaline toetus aitab hoida majanduslikku stabiilsust ja säilitab suurema valikuvabaduse ning võimaldab inimesel hoida oma elukvaliteeti.

Töötud arvavad, et kui nad leiaksid kiiresti tööd, nad enam muud abi ei vajagi.

Kõige raskemaks hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas oma sihtgrupi toimetulekut. Ühisel arvamusel on valimisse kuuluvad töötud ka paljulapseliste, üksikvanematega ja puudega inimesega perekondade toimetulekuraskuse suhtes. Nende toimetulekut hinnatakse järgmise raskusastmega. Üllatava tulemusena selgub, et valimisse kuulunud vene rahvusest töötud hindavad mitte-eestlaste kui sihtgrupi ja ka kodakondsuseta isikute kui sihtgrupi toimetuleku raskuse astet suhteliselt leebelt. Ainult 7% valimisse kuulunud vene rahvusest töötuid peab mitte-eestlaste sihtgrupi toimetulekut raskeimaks ning 6% valimisse kuulunud vene rahvusest töötuid peab kodakondsuseta isikute toimetulekut raskeimaks.

Tulevikult oodatakse valimisse kuuluvate töötute inimeste poolt esmajoones tasuvat töökohta ja rohkem toetusrahast. Märkimisväärselt suur protsent küsitluses osalenud töötutest ootab tulevikus vedamist või õnne, et toimetulek paraneks. Selline tendents viitab passiivsusele ja motivatsiooni kaotusele, soov ise oma olukorraga toime tulla on kadunud. Motivatsioon on aga üks toimetuleku eeltingimustest ning selle puudulikkus tekitab toimetulekuprobleeme. Juhutöödele loodavad rohkem valimisse kuulunud töötud mehed kui naised. Tasuta teenuseid ootavad valimisse kuulunud vene rahvusest töötud naised.

Pensionieelikute suurim lootus on oma toimetulekut parandada pensioniikka jõudmisega, mil nad on kindlustatud kasvõi mingigi sissetulekuga.

Lootused on seotud ka defitsiitsemate elukutsetega inimeste edaspidisele toimetulekule, kui õnnestub edukalt elukohta vahetada. Sageli on lootused seotud haridusega, lootusega omandada edukas elukutse.

Oma põhivajaduste rahuldamiseks kasutavad töötud kõiki enda käsutuses olevaid ressursse. Peamine toimetuleku parandamiseks tehtud tegevus valimisse kuuluvate töötute hulgas on juhutöö. Arvud viitavad sellele, et valimisse kuuluvatele töötutele meestele on pakkumisi juhutööde osas tunduvalt rohkem. Valimisse kuuluvate töötute hulgas tehakse käsitööd oma tarbeks, turustamisele läheb väga väike protsent, toimetulekut tagava meetmena on see väikese osatähtsusega. Toimetuleku parandamiseks kasutavad töötud sageli sisetulekuid kodusest abimajapidamisest, samuti kogutakse metsasaadusi ning tehakse käsitööd müügiks. Siinjuures on selgelt nähtav, et valimisse kuuluvad vene rahvusest töötud eelistavad metsasaaduste korjamist elatusvahendina rohkem kui eestlastest töötud. Intervjuudes arvavad töötud, et antud tegevused võimaldavad tagada ainult põhivajadusi ning neidki puudulikult.

Kuid ka siin ilmnevad teatud probleemid. Põllumajandussaadusi kasvatatakse peamiselt vaid pere tarbeks, sest müümisel on kulud suuremad kui tulud, eriti kütus.

Ühena meetmetest kasutavad perekonnad uue elukoha otsimist piirkondades, kus on nii töökohti, kui ka väljakujunenud infrastruktuur, kuid probleeme on laenude saamisega pangast väikeste palkade tõttu.

Toimetuleku tõstmiseks kasutatakse mitmetel juhtudel juhutöid.

Abi saamine ei ole töötute sihtgruppi kuuluvatele inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus. Perekondade toimetulekul, kus on töötud ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga.

Valimisse kuuluvatele töötutele sugulaste poolt pakutav abi tuleb peamiselt rahana, toiduainetena ja esemetena. Valimisse kuuluvad eesti rahvusest töötud saavad abi rohkem toiduainetena, vene rahvusest töötud antud valimis, rahana. Üllatavalt vähe on valimisse kuuluvate töötute poolt ära märgitud abi saamist sugulastelt teenuste näol. Samas töötud vanemad ei kipu abi vastu võtma oma lastelt.

Naabruskond pakub abi harva, regulaarset abi saamist on märkinud ainult 3% küsitluse valimisse kuuluvatest vene rahvusest töötutest. Need arvud näitavad selgelt, et naabriabi pakkumine ja kasutamine ei ole omane valimisse kuuluvatele töötutele eestlastele, üllatav on sama tendentsi ilmumine ka vene rahvusest töötute hulgas antud valimi piires.

Mõnedel juhtudel pakuvad abivajajatele teenuseid teised abivajajad, ehk käivitunud on eneseabituslikku tüüpi tegevus. Paljulapseliste perede abistajateks on sageli usuorganisatsioonid nii Eestist kui välismaalt.

Sotsiaalteenustest hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas koolitusteenust ja nõustamisteenust, valimisse kuuluvad töötud eestlased eelistavad ka eluasemeteenust. Suur protsent valimisse kuuluvast vene rahvusest töötutest vajaks õpetamisteenust. Märkimisväärselt suur protsent valimi töötutest vajab muid sotsiaalteenuseid, seejuures on välja toodud väga erinevaid vajadusi, mida hetkel pakutavad sotsiaalteenused ei rahulda. Selline tulemus on ootuspärane. Valimisse kuuluvate töötute hulgas on inimesi, kes väidavad, et ei vaja sotsiaalteenuseid vaid tööd, mis rahuldaks kõik nende vajadused.

On antud vastuseid, kus vajatakse terve külaga abi transpordikorralduse kättesaadavamaks muutmisel. Rohkem oleks vaja abi paljulapseliste peredele. Sotsiaaltöötaja võiks käia kodus, et teaks täpselt olukorda. Võiks olla rohkem tööbörse ja tööpakumisi.

Arvatakse samuti, et inimesed ei olegi huvitatud sotsiaalteenustest, sest on harjunud ise toime tulema.

Sotsiaalteenustest kasutatakse valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute seas enim nõustamisteenust ja seejärel muid sotsiaalteenuseid. Valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute seas kasutatakse enim supiköögi ja saunateenust ning seejärel koolitus-, nõustamis- ja transporditeenust. Valimisse kuuluvate töötute hulgas kasutatakse sotsiaalteenuseid vähe, ei omata informatsiooni, mida kujutavad endast sotsiaalteenused ja seejuures on suhtumine sotsiaalteenustesse üleolev, neid ei tunnista toimetulekut toetavate teguritena.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena kerkivad töötute valimi hulgas esile peamiselt kaks tegurit: info puudumine ehk tendents, et sotsiaalteenuseid ei teata, osata ega juleta küsida ja olulisus iseseisvalt toime tulla. Valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute hulgas on probleemiks eelkõige info puudumine, valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute hulgas väärtustatakse vajadust ise toime tulla. Protsendid viitavad sellele, et valimisse kuuluvatele eesti rahvusest töötutele on info kättesaadavus poole parem kui valimisse kuuluvatele vene rahvusest töötutele.

Hinnates tööturuteenuste kasutamist valimisse kuuluvate töötute hulgas, selgub, et valdav osa töötutest ei oma infot tööturuteenuste kohta ning ei ole neid kasutanud. Enim kasutatavaks tööturuteenuseks valimisse kuuluvate töötute hulgas on töövahendus ehk info töökohtadest. Koolitus ja nõustamisteenust kasutavad valimisse kuuluvad töötud naised. Valimisse kuuluva kahe töötute naise poolt on probleemidena välja toodud pakutavate tööturukoolituste ebaefektiivsus ja kättesaadavuse komplitseeritust. Tööturuteenused ei vasta valimisse kuuluvate töötute ootustele. Tööhõiveameti poolt pakutav tööturukoolitus ei vasta tööjõuturul esitatavatele nõudmistele.

Kasutatakse mitmeid võimalusi saada tööturuteenuseid, kuid sageli ei kindlusta uus omandatud amet ikkagi töö leidmist. Respondentide arvates pärsib teatud lisariskide esinemine tööturuteenuste kasutamist.

Paljulapselisus on sageli põhjuseks, miks vanemaid ei võetagi tööle ning seetõttu pole ka tööturuteenustest kasu.

Sotsiaaltoetuste saamine on valimisse kuuluvate töötute puhul olnud seotud töötuna arvel olemisega ja väikese sissetulekuga. Valimisse kuuluvate eestlastest töötute puhul on välja toodud ka seotus pikaajalise töötusega ning seotus abikaasa/elukaaslase pikaajalise ilma tööta olemisega, valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute puhul on sotsiaaltoetuse saamine olnud seotud abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega. Huvitava tulemusena ilmneb, et valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute hulgas on pikaajalisi töötuid tunduvalt rohkem kui valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute hulgas.

Sotsiaaltoetusi eelistavad valimisse kuuluvad töötud saada sularahas, et paremini otsustada oma vajadustest lähtuvalt, sest töötutel on tööd otsides aktsepteeritavad vajadused alati suuremad, kui võimalused.

Valimisse kuuluvad töötud ei ole sageli rahul lteenuste kvaliteediga. Kõige enam kurdavad töötud klienditeenenduse kvaliteedi üle.

Valimisse kuuluvate töötute seas antakse sotsiaaltöötajale võrdselt vastakaid hinnanguid. Sotsiaaltöötajatele heidetakse ühelt poolt ette ametlikkust, mis heidutab abipalujat ning teistel hinnangutel tunnustatakse sotsiaaltöötajat inimlikkuse eest, mis julgustab abipalujat. Sotsiaalne toetus on väga oluline töötutele oma olukorraga toimetulekul. Nagu juba eelnevalt teoorias käsitletud, tähendab sotsiaalhoolekanne tihti ka mitteformaalset tuge, mida pakuvad sotsiaalteenuste agentuurid ja nende palgal olev ametkond. Just sellist sõbralikku suhtumist, kaastunnet ja mõistmist, sageli lihtsalt murede ärakuulamist oodatakse sotsiaaltöötajalt.

5.6. Üksikvanemaga pered.

Üksikvanemate toimetulek on muutunud tänases Eestis ühiskonnas üsna raskeks. Valdav osa üksikvanematest peavad oma toimetulekut halvaks. Tunduvalt vähem hinnatakse oma toimetulekut mitterahuldavaks ja seejärel rahuldavaks - neid arvamusi on peaaegu võrdselt. Oma toimetuleku hindamisel halvaks on ülekaalus eestlased, mitterahuldavaks hindamisel aga venelased. Rahuldavaks hindab oma olukorda peaaegu võrdne protsent eesti ja vene rahvusest inimesi. Heaks peavad oma olukorda vaid 2% vastanutest ning need on kõik venelased, väga heaks peab seda 1% ja nendeks on eestlased. Seega võib öelda, et valdavalt on eestlaste ja venelaste suhtumine oma olukorda võrdselt kriitiline.

Peamised probleemid, mis toimetuleku hindamisel selgusid, on:

1. Transport, mille kasutamisel võiks olla soodustusi ning mille olemasolu on lisatingimuseksmaal elavate üksikvanemate toimetulekule.
2. Lastetoetused, mida peetakse laste ülalpidamiseks liiga väikeseks. Märgitakse, et peredele, kus on üle 18-aastane õppiv noor, tuleks samuti pakkuda toetust.
3. Stress, mis on tingitud üksinda laste kasvatamisest. Probleemiks ja kuluartikliks võib olla sealjuures pikk lahutusprotsess, mis samuti stressi tekitab.

Põhilised kuluartiklid on toit, eluase, esmatarbekaubad, laste koolitamine ja ravimid.

Üksikvanemate toimetulek sõltub erinevatest teguritest, nagu kindla elukoha olemasolu, dokumentide olemasolu, haiguskindlustuse olemasolu, tervislik seisund ning aastaajad seoses kütte tarbimisega.

Eesti kodakondsuse olemasolu, töökoha olemasolu, individuaalne oskus toime tulla. Sageli tuleb teha alternatiivseid valikuid, kuna kõiki vajadusi pole võimalik rahuldada;

Seega võib öelda, et üksikvanemate kriitiline hinnang oma toimetulekule on õigustatud, seda mõjutavaid tegureid, eriti ohte, on palju, kuid materiaalseid ressursse selle tagamiseks on väga vähe.

Olulisimateks toimetulekut tagavateks teguriteks peavad inimesed häid suhteid perekonnas ja makstavaid toetusi. Tähtsad on ka suhted sugulastega. Seega võib järeldada, et materiaalse vajakajäämiste korral kerkivadki esiplaanile just perekonna moraalne toetus ja sugulastepoolne abi. Samas on äraelamiseks vajalik riigipoolne toetus.

Olulisteks peetakse ka tervist ja aktiivset eluhoiakut. Toimetulekut soodustavateks teguriteks on hea eluase ja hea töökoht, samuti sotsiaalteenused, vähesemal määral ka suhted naabruskonnaga ja hea elukeskkond. Hea haridus ja piisav sissetulek on väga harva esinevad tegurid antud riskigrupi juures. Suhteid kogukonnaga peetakse kõige vähem märkimisväärsemaks teguriks.

Mitmed üksikvanemad ei viidanud ühelegi toimetulekut tagavale tegurile, hulgaliselt toodi välja vaid toimetulematuse põhjusi. Osa küsitletutest aga nimetasid siiski erinevaid asjaolusid, mis aitavad neil toime tulla. Niisugusteks asjaoludeks on:

- Tervis, mis on töövõime aluseks, sest kui seda ei ole, ei ole ka lastel normaalset elu.

- Head suhted, mis viitavad vajadusel abisaamise võimalusele (head suhted nii peres, sugulastega, naabruskonnaga kui ka kogukonnaga)
- Hea eluase ning elukeskkond, mis annab inimesele turvatunde
- Toetavad riiklikud ning omavalitsuse poolt makstavad toetused, mida inimesed soovivad saada enamasti rohkemal ja paremal määral
- Hea haridus ja hea töökoht, mis loovad eelduse toimetulekuks
- Huvitavad hobid ja aktiivne eluhoiak, mis viitavad inimese soovile ise toime tulla, oma probleeme lahendada ja mitte probleemide tõttu isoleeruda
- Piisav sissetulek.
- Sotsiaaltoetused ning sotsiaalteenused, mida inimesed soovivad saada enamasti rohkemal ja paremal määral
- Säätlik mõtlemine, mis aitab nappide ressursside korral materiaalselt paremini toime tulla

Toimetulematuse suurimaks põhjuseks on nii eesti kui vene rahvuse esindajate arvates ebapiisav sissetulek. Eestlaste arvamus on siinjuures ülekaalus. Teisel kohal on töökohta puudumine ning see probleem on just venelaste seas suurem. Kolmandaks põhjuseks on toetuste puudumine või vähesus, mis on võrdne nii eestlaste kui venelaste arvates. Vähemesinevate põhjustena oli märgitud halba tervist ja elamistingimusi, vale või vähest haridust, halbu keskkonnatingimusi, teenuste puudumist või vähesust ja vaba aja veetmise võimaluste puudumist. Kõige harvemini esinevad toimetulematuse põhjused on hobide puudumine, halvad suhted perekonnas ja sugulastega. See on ka mõistetav, kuna just head suhted perekonnas ja sugulastega on peamised toimetulekut soodustavad tegurid.

Üksikvanemaga perekondade toimetulekut raskendavad enamesinevate lisariskidena töötus ja paljulapselisus, mis lisaks üksikvanemaks olemisele on peamised toimetulematuse põhjused. Tööta olemise põhjustena toodi välja kõrget vanust ja ebapiisavat haridust. See aga viitab võimetusele ka tulevikus edukamalt toime tulla, kuna ressursid toimetulekuks puuduvad. Seega on paljud üksikvanemad justkui nõiarings, millest pääsemine on üsna lootusetu.

Toimetulematuse suurimaks põhjuseks on nii eesti kui vene rahvuse esindajate arvates ebapiisav sissetulek – nii eespool nimetatud riskide, pensionäri staatuse kui ka vähetasustatava töökohta tõttu. Seega on üksikvanemate perekondade toimetulek häiritud peamiselt materiaalsete probleemide tõttu, seda eriti eestlastest vastanute arvates. Konkreetse materiaalse põhjusena toodi välja nii eestlaste kui venelaste poolt toetuste puudumist ja vähesust. Eriti ebapiisavaks peetakse lastetoetust ning taunimisväärseks maksudest kõrvalehiilimist, mis lõpptulemusena samuti raskendab riskigruppide toimetulekut.

Olulist rolli inimeste toimetuleku juures mängib tervis, mille halvenemine võib kaasa tuua indiviidi sattumise toimetulematuse nõiaringi.

Vähemesinevate põhjustena oli märgitud halbu elamistingimusi, vale või vähest haridust, halbu keskkonnatingimusi, teenuste puudumist või vähesust ja vaba aja veetmise võimaluste puudumist. Kuigi toimetulekut raskendavad oluliselt suhte probleemid perekonnas ning suguvõsas, on need samuti ühed harvemini esinevatest toimetulematuse põhjustest. Samas just häid suhteid perekonnas ja sugulastega nimetati peamiste toimetulekut soodustavate teguritena.

Lisaks eelnevatele põhjustele raskendavad toimetulekut hooldatava täiskasvanu elamine perekonnas ja vaba aja veetmise võimaluste puudumine.

Paljudel juhtudel esinevad nimetatud põhjused kombineeritult ning reeglina kutsuvad ühed toimetulematuse tegurid esile järgmisi, raskendades inimeste olukorda ahelreaktsioonina.

Kõige suurem on **abivajadus sotsiaaltoetuse** järele, mis viitab veelkord, et üksikvanemate perekondade toimetulek on häiritud peamiselt materiaalsete probleemide tõttu. Abi sotsiaaltoetustena soovivad peaaegu võrdselt saada nii eestlased kui venelased, viimased küll veidi rohkem. Teisel kohal oli vajadus muu rahalise toetuse järele. Seega vajavad üksikvanemad oma toimetuleku tõstmiseks eelkõige rahalist abi.

Järgnevalt oli ära märgitud vajadus sihtotstarbeliste toetuste järele. Valdavalt on need tervisega seotud vajadused – ravimid ja taastusravi. Toetust sooviti saada ka telefoniteenuse, transpordi ja abivahendi soetamisega seoses ning kooli toiduraha kulude katteks. Kõige enam nõutud teenusteks on koolitus- ja nõustamisteenus. Väga suur on vajadus informatsiooni järele, mille puudumine on põhjuseks sellele, et inimesed pole veel saanud vajaminevat toetust või teenust. Kuna enamik inimesi peavad oluliseks ise toime tulla ja väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse kõige viimaseks lahenduseks, siis nähakse valdavalt väljapääsu ka tasuvama töökohta leidmises. Oma olukorra parandamiseks sooviti teha ka juhutöid.

Üksikvanemate arvates on toimetulek kõige raskem töötutel ja üksikvanematel. See arvamus baseerub isiklikule kogemusele, kuna sageli on üksikvanemate lisariskiks ka töötus. Raskeks peavad üksikvanemad ka

paljulapseliste ja puuetega inimeste perekondade toimetulekut. Ülejäänud sotsiaalsete sihtgruppide riskitegureid ei hinnata nii suurteks.

Üksikvanemate hinnangud enda toimetulekule tulevikus olid suhteliselt pessimistlikud. Osa inimesi ei oska arvata, mis neist viie aasta pärast saab. Loodetakse vaid, et ehk tuleb kusagilt mingisugust abi.

Küsimusele ootuste kohta elult, vastas enamik, et soovib leida tasuvamat töökohta. Seda märkisid venelastega võrreldes veidi rohkem eestlased. Selle leidmiseks ollakse nõus igasuguse väljaõppega. Ka suunatakse pilk tulevikku lootuses saada rohkem rahalist sotsiaaltoetust või teenuseid ja leida rohkem juhutöid, mis aga ilmselt viitab lootusetusele leida pidevat töökohta. Abitöödest on vähesel määral huvitatud vaid vene rahvusest üksikvanemad.

Ka loodetakse heale õnnele – selle puhul on suhtelises ülekaalus venelased – ja suuremale rahalisele toetusele. Kokkuvõttes nähakse väljapääsu siiski peamiselt töös.

Kõige enam kasutatavaks meetmeks on juhutööde tegemine – seda valdavalt meeste puhul. Ka tehakse enda pere tarbeks päris palju käsitööd ning õmmeldakse. Metsasaaduste korjamine, mida teevad protsentuaalselt suuremas osas mehed, ja põllumajandussaaduste kasvatamine, mida teevad rohkem naised, on samuti toimetulekuvõime parandamise viisideks. Omatoodangu valmistamist müügiks esineb harva, kuna üldjuhul ei suudeta toodangule leida turgu.

Töö tegemisel püütakse rakendada ka lapsi. Oluliseks peetakse ka positiivset, enesele lootvat ning endasse uskuvat suhtumist.

Kuid vaatamata sellele, et püütakse oma toimetulekut parandada, valdab inimesi siiski teatav lootusetus, mis on tingitud pidevatest tagasilöökidest. Viimaseid saaks teatud määral vähendada riigipoolsete meetmete kasutusele võtmisega, rakendades rohkem aktiivseid tööturupoliitika meetmeid ning võimaldades taotleda lastega seotud soodustusi, mida pole aga seni Eestis praktiseeritud. Tundub, et üksikvanemad on võrreldes mõne teise riskigrupiga toetavate sotsiaalpoliitiliste meetmete osas vähem kaitstud, ainsu otseselt neile suunatud abina on rakendunud üksikvanema lapse toetus. Naisi on käsitletud Euroopa sotsiaalhartas kontekstis, mida ratifitseerides ei pidanud Riigikogu võimalikuks tunnustada naiste ja meeste võrdse töötasu paragrahvi, tuues põhjenduseks selle, et Eestis ei ole need põhimõtted veel elluviidavad (Lauristin 2000, lk.6). Tegelikult aga ei osata mõtestata veel täielikult lahti seda probleemide ringi just üksikvanemate seisukohast lähtuvalt, kellele peresid meestest väiksema palga maksmine jätab ebavõrdsesse seisu.

Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine toimub enamasti vastavalt abivajadusele. Peamine abi, mida pakutakse, on rahaline. Sellele järgnevad vastavalt abi toiduainetena (ülekaalus eestlased), esemetena (ülekaalus venelased) ja laste hoidmisel, mis on peale sularaha põhilised abi liigid.

Üksikvanemaga perekondade toimetulekul ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga. Aga on ka vastupidiseid juhtumeid, kus täiskasvanud lapsed toetavad puudust kannatavat ema (tunduvalt harvemini isa). Peamiselt saadakse abi rahas ja toiduainetena, aga ka esemetena ja laste hoidmisel. Sageli aga ei soovita abi küsida ega vastu võtta, tahetakse ise toime tulla.

Esineb ka juhtumeid, kus abivajadus on, kuid -pakkujaid ei ole.

Regulaarne naabriabi on üliharva esinev nähtus. 14% vastanuist märkisid, et naabriabi puudub ning 18%, et seda esineb vahel harva. Suuremas osas kasutavad naabriabi vene rahvusest üksikvanemad.

Üheks põhjuseks on siin kindlasti see iseloomulik joon, et ei taheta abi küsida, peetakse oluliseks iseseisvalt toime tulla. Peamiselt on mittesugulastest abistajateks sõbrad-sõbrannad ja teised lähedasemad tuttavad, regulaarne abi asjade näol. Vahel aitavad elukaaslased.

Enam nõutud teenusteks on nõustamisteenus ja koolitusteenus, millest kõige rohkem soovitakse arvutikursusi, aga nimetati ka raamatupidamise, käsitöö (siidi- ja klaasimaali), kondiitri ning masinal kudumise kursusi.

Koolitusele järgnevad pingereas nõustamis-, õpetamis- ja taastusraviteenus. Koolitamise, õpetamise ja nõustamisega seotud teenustest on eelkõige huvitatud vene rahvusest üksikvanemad, kuid need on esikohal ka eestlaste seas. Eestlaste hulgas aga on rohkem taastusravi-, transpordi- ja eluasemeteenustest huvitatuid.

Terviseiga seotud probleemid ja vajadused on sageli tingitud töötü staatusest tuleneva haiguskindlustuse puudumisega. Transpordiproblöömid on aga maapiirkonnas elamise lisariskiks. Hooldamise ja isikliku abistamisega seotud teenuseid üksikvanemad enamasti ei vaja või vajavad väga üksikutele juhtudel.

Sotsiaalteenustest kasutavad üksikvanemad kõige enam nõustamisteenust, mida suhteliselt aktiivsemalt tarbivad vene rahvusest inimesed. Sellele järgnevad transpordi- ja eluasemeteenus, mida kasutavad üksnes eestlastest vastanud. Kasutatavate teenustena figureerivad ka õpetamis-, koolitus-, rehabilitatsiooni-, sauna- ja supiköögitreenus. Nagu ei ole kuigi suurt üksikvanemate poolset nõudlust hoolduse ja isikliku abistamisega seotud teenuste järele, ei ole ka nende aktiivset tarbimist.

Üldiselt on üksikvanemate poolne teenuste kasutamine tagasihoidlik. Küsimusele, kas olete saanud toetavaid sotsiaalteenuseid, vastas suurem osa küsitletutest eitavalt.

Põhiliseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks peavad inimesed informatsiooni puudumist, millest tuleneb ilmselt ka see, et ei osata ega juleta teenuseid küsida. Infopuudust peavad põhjuseks rohkem vene rahvusest üksikvanemaid.

Informatsiooni vähesuse põhjuseks on sageli inimeste hirm ametiasutuste ees ning vähene mobiilsus. Teiseks põhjuseks aga on vähene riigipoolne panus sellesse, et informatsioon inimesteni jõuaks.

Samuti on päris palju neid, kes peavad oluliseks iseseisvalt toime tulla, sest väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse alandavaks ning seega kõige viimaseks lahenduseks, ega taha seetõttu abi küsima minna. Nende seas on rohkem eestlasi.

Küsimusele, kas olete teadlik, milliseid teenuseid pakub tööhõiveamet, vastati, et teatakse, kuid suhtumine tööhõiveametisse ei olnud siiski kuigi positiivne. Ilmselt on inimeste hirm ametiasutuste ees põhjustatud suures osas ametnike negatiivsest suhtumisest klientidesse. Seepärast suhtuvad ka inimesed ametiasutustesse eelarvamusega. Valdavalt nähakse väljapääsu oma olukorrale tasuvama töökoha leidmises ning ei arvata, et tööhõiveametist selle juures palju kasu võiks olla.

Põhiline, mida tööhõiveametist saadakse ja saada soovitakse, on täiend- või ümberõppe kursused - peamiselt arvutikursused, aga ka inglise keele ja erinevad erialased kursused.

Sotsiaaltoetuste saamine on seotud eelkõige väikese sissetuleku ja töötuna arvel olemisega. Väikest sissetulekut peavad määravaks teguriks valdavalt eestlased. Töötute protsent on suurem vene rahvusest üksikvanemate hulgas. Ka pikaajaline ilma tööta olemine ja väike pension on aluseks toimetulekutoetuse saamisele üksikvanemate puhul.

Peamisteks toetusteks, mida üksikvanemad saavad, on lastetoetus ja toimetulekutoetus. Neid toetusi peetakse aga toimetulekuks liiga väikesteks. Kõige suurem ongi seetõttu abivajadus just rahalise sotsiaaltoetuse järele. Võrreldes teenustega tuntakse rahalisest sotsiaaltoetusest puudust tunduvalt rohkem.

Enamik inimesi märkisid, et kõige õigem oleks sotsiaaltoetust saada 100% sularahas.

Valdavalt kasutatakse saadavat toetust esmavajaduste rahuldamiseks s.t. toidu, eluaseme, kütte ja elektri eest tasumiseks. Toetust sooviti ka kooli toiduraha ja huvialaringide eest maksmiseks, abivahendi soetamiseks ja telefoniteenuse eest tasumiseks, samuti on probleeme jalatsite ja riiete ostmisega.

Peale esmavajaduste makstakse ka transpordi, ravimite, tarbeesemete ja telefoniteenuse eest. Vaid vähesed inimesed saavad kulutusi teha koolitusele ja meelelahutusele, sest rohkemaks lihtsalt ei jätku, kuna toetused on võrreldes elatustasemega väikesed ning vahel on need ka ainukesteks sissetulekuallikateks.

Esines ka spetsiifilisemat laadi probleeme - näiteks läks suur osa ühe paljulapselise üksikvanemaga perekonna sissetulekust viimase 1,5 aasta jooksul kohtuprotsessile kahjutasu sissenõudmiseks ning ravimitele seoses juhtunud õnnetusega.

Üldiselt ei hinnata sotsiaalteenuste osutamise taset kuigi kõrgeks. Selle peamiseks põhjuseks on ametnike negatiivne või läbematu suhtumine abitaotlejatesse, seega sotsiaalasutuste madal tase klienditeeninduslikust seisukohast lähtudes.

Kvaliteet kesine - ma tean seda süsteemi, ma tean kuidas see peaks olema ja kellele suunatud, asja tuleks rohkem läbi arutada, muidugi raha taha jääb palju asju. Ülearune on ametlikkus. Inimesele ei läheneta inimlikult).

Ka häirib inimesi asjaajamise kord ja raha ebaõiglane jaotamine. Sageli ei olda rahul kogu sotsiaalsüsteemi ja sotsiaalvõrgustikuga, seda peetakse liiga bürokraatlikuks.

Sotsiaaltöötajatesse suhtuvad inimesed enamasti mõistvalt ja positiivselt, rõhutades inimlikkuse ja tolerantsuse vajalikkust kliendiga suhtlemisel.

Sageli tõstsid inimesed esile neid sotsiaaltöötajaid, kes oskavad hästi abitaotlejatega suhelda ja suhtuvad neisse kui võrdsesse. Kõige taunivamalt suhtuti ebasõbralikku sotsiaaltöötajasse.

Ka saadi aru, et iga kord ei ole sotsiaaltöötaja võimuses probleemi lahendamine. Kui kedagi süüdistati, siis tavaliselt mitte sotsiaaltöötajat, vaid linna võimukandjaid või valitsust.

Seega on inimese jaoks oluline, et neisse suhtutaks lugupidamisega, vaatamata nende probleemidele. Oluline on sealjuures klienditeeninduse printsiipidestlähtrumine, mida aga paljudes kohtades sotsiaaltöötajate poolt ei väärtustata.

IV. Perekondade toimetulekuvõime kultuurilised erinevused.

1. Toimetulekuvõime hindamine.

Vanuriga pered.

Sissetulekute vajadusest vastakad arvamused skaalas 1000 -2500 EEK. Toimetulek aastaegadest sõltuv. Turvalisus pensionite väljamaksmisega tagatud. Oma toimetulekut hindavad halvaks vanurid, kes elavad üksi, eriti üksi elavad haiged vanurid.

Eesti rahvusest vanurid, eriti naised ilmutavad suuremat rahulolematust oma eluga. Pooled vastanud vene rahvusest meessoost vanurid on oma eluga rahul.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Üliõpilased, kes saavad toimetulekutoetusi, elavad suhteliselt õnnelikumat elu, kui teised selle sihtgrupi inimesed.

Toimetulek sõltub suuresti makstavatest toetustest ja vanemate abist. Eakamate inimeste toimetulek selles sihtgrupis sõltub sageli nende laste toimetulekust.

40% kohanemiskustega inimeste sihtgruppi kuuluvatest eesti respondentidest peavad oma toimetulekut rahuldavaks. Halvaks hindavad oma toimetulekut vene rahvusest kohanemiskustega inimesed.

Puudega inimeste pered.

Valdav osa puuetega inimestest hindab oma toimetulekut halvaks. Sissetulekute vajadusest vastakad arvamused skaalas 2000 -2500 EEK. Toimetulek aastaegadest sõltuv. Turvalisus pensionite väljamaksmisega tagatud.

Eesti puudega inimeste sihtgruppi kuuluvad mehed peavad oma toimetulekut rahuldavaks. Vene puudega inimeste sihtgruppi kuuluvad naised peavad oma toimetulekut rahuldavaks.

Paljulapselised pered.

49% paljulapselistest peredest peavad oma toimetulekut rahuldavaks ja 47% halvaks või mitterahuldavaks seoses väikese sissetulekuga või elamisega vaid lastetoetustest.

Töötuga pered.

Töötud hindavad oma toimetulekut valdavalt halvaks. Elatakse peamiselt sotsiaal-toetustest ja lastetoetustest.

Väga heaks hindavad oma toimetulekut 3% eesti töötutest naistest. Vene töötud mehed hindavad oma toimetulekut raskemaks kui eesti mehed.

Üksikvanemaga pered.

Valdav osa üksikvanematest peab oma toimetulekut halvaks. Peamised kuluartiklid on toit, eluase, esmatarbekaupad, laste koolitamine ja ravimid.

Halvaks hindavad oma toimetulekut rohkem eestlased. Mitterahuldavaks hindavad oma toimetulekut rohkem venelased.

2. Toimetulekut tagavad tegurid.

Vanuriga pered.

Toimetulekut tagavateks teguriteks vanuritel on peamiselt head suhted naabruskonnaga ja sugulastega ning pakutavad sotsiaalteenused.

Eesti vanurid hindavad makstavaid sotsiaaltoetusi enam kui vene rahvusest vanurid. Head suhted naabruskonnaga on olulisemad vene rahvusest vanuritele ning hea eluase vene naisvanuritele.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Kohanemiskustega inimeste sihtgrupis vastanud hindavad toimetuleku tegurina peamiselt head haridust ja head tervist. Piisav sissetulek, makstavad sotsiaaltoetused ning pakutavad sotsiaalteenused on olulisemad nii eesti kui vene rahvusest meestele.

Head haridus on eriti oluline eesti naistele, samuti hea elukeskkond. Eesti mehed tegelevad oma hobidega vähem kui vene mehed, kuid oskavad hinnata häid suhteid kogukonnaga. Vene rahvusest vastanud hindavad eestlastest rohkem tegelemist hobidega, häid suhteid peres ja kogukonnaga, kuid ei pea nii oluliseks head elukeskkonda.

Puudega inimeste pered.

Puudega inimestele on toimetulekuks olulised makstavad sotsiaaltoetused ning pakutavad sotsiaalteenused, samuti head suhted lähedastega. Töökohta toimetulekutegurina väärtustavad rohkem mehed.

Eestlastele on eriti olulised head suhted sugulastega. Vene rahvusest puudega inimesed hindavad eestlastest rohkem pakutavaid sotsiaalteenuseid ja piisavat sissetulekut.

Paljulapselised pered.

Peamisteks toimetulekut tagavateks teguriteks peetakse häid suhteid peres ja sugulastega ning head tervist, vähem oluliseks peetakse piisavat sissetulekut ja head haridust. Maapiirkondade elanikele on olulised hea tervis, hea eluase ning makstavad toetused.

Eesti rahvusest respondendid peavad oluliseks häid suhteid peres ja häid suhteid sugulastega. Vene rahvusest paljulapselised pered peavad olulisemaks toimetulekuteguriks head töökohta, häid suhteid peres ja kogukonnas ning makstavaid sotsiaaltoetusi.

Töötuga pered.

Töötud hindavad oluliste toimetulekuteguritena häid suhteid perekonnas, makstavaid sotsiaaltoetusi ning häid suhteid sugulastega. Töötud mehed hindavad rohkem piisavat sissetulekut ja head töökohta, naistele on olulisemad head suhted lähedastega. Sotsiaalteenuste osatähtsust toimetulekul hinnatakse väheseks.

Haridust ja head töökohta toimetulekutegurina hindavad valimisse kuulunud eesti mehed. Piisav sissetulek ja hea töökoht on tähtis töötutele vene meestele. Vene rahvusest töötud hindavad toimetulekutegurina eestlastest rohkem makstavaid toetusi ja head tervist.

Üksikvanemaga pered.

Olulisemateks toimetulekuteguriteks üksikvanemate arvates on head suhted peres ja makstavad toetused, samuti head suhted sugulastega.

Eestlastest üksikvanemad hindavad enam head eluaset ja head töökohta. Venelastest üksikvanemad peavad olulisemaks makstavaid toetusi ja pakutavaid sotsiaalteenuseid.

3. Toimetulematuse põhjused.

Vanuriga pered.

Toimetulematuse põhjustena nimetasid vanurid sageli oma laste toimetulematust, sealhulgas laste töötust, mistõttu terve perekond elab vanuri pensionist ning raha ei jagu. Vanurid peavad koolitama ka oma lapselapsi. Vanurid elavad hirmus oma perekonna ja järglaste toimetuleku pärast peale nende surma. Toimetulematuse põhjusteks on ka teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass. Vanureid teevad toimetulematuks haigused, eriti kroonilised haigused, pidev kartus oma turvalisusega toimetuleku pärast, üksindus, võimetus korras hoida oma eluaset, hirm tuleviku ees ning ka halvad harjumused. Probleeme tekitab haigete, töötute või teiste ülalpeetavate olemasolu perekonnas.

Eesti vanurid peavad oma toimetulematuse põhjusteks halba tervist ja halbu elamistingimusi ning ebapiisavat sissetulekut. Peaaegu pooled vene rahvusest vanurid märgivad olulisemaks toimetulematuse põhjuseks ebapiisavat sissetulekut.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Toimetulematuse põhjuseks selle sihtgrupi hinnanguil on ebapiisav sissetulek, töökoha puudumine, toetuste puudumine või vähesus ja tülid sugulastega.

Suhteprobleemid naabritega on oluline toimetulematuse põhjus selles sihtgrupis vastanud eesti naiste arvates. Töökoha ja hobide puudumist ning sotsiaaltoetuste ja sotsiaalteenuste vähesust peetakse toimetulematuse põhjuseks eriti vene rahvusest respondentide poolt.

Puudega inimeste pered.

Toimetulematuse põhjustena tuuakse välja selle sihtgrupi vastanute poolt ebapiisavat sissetulekut, halba tervist ja halbu elamistingimusi või valet elukohta. Toetuste ja teenuste puudumist ja vähesust ning töökoha puudumist hinnatakse samuti olulise toimetulematuse põhjusena.

Eestlastest respondendid selles sihtgrupis soovivad venelastest rohkem saada sotsiaaltoetusi. Vene rahvusest puudega inimesed tunnevad rohkem puudust ebapiisavast sissetulekust, jättes otseselt märkimata, kust nad peaksid seda saama.

Paljulapselised pered.

Peamisteks toimetulematuse põhjusteks loevad paljulapselised pered ebapiisavat sissetulekut, töökoha puudumist ja toetuste puudumist või vähesust. Probleeme tekitavad elamine ainult lastetoetustest, tööpuudus ning muud pereprobleemid.

Eesti rahvusest paljulapselised pered näevad oma peamise toimetulematuse põhjusena ebapiisavat sissetulekut. Vene rahvusest paljulapselised pered näevad

oma peamise toimetulematuse põhjusena võrdselt sotsiaalteenuste puudumist ja vähesust, vaba aja veetmise võimaluste puudumist, vähest või vale haridust, töökoha puudumist ning ebapiisavat sissetulekut.

Töötuga pered.

Töötuga toimetulek sõltub suuresti tema abikaasa või elukaaslase töö olemasolust ning palga suuruselt, sageli on toimetulekut tagavaks teguriks toimetuleku toetus.

Toimetulematuse põhjustena on valimisse kuuluvad töötud toonud esile töökoha puudumist ja ebapiisavat sissetulekut ning halba tervist, sealhulgas ka makstavate sotsiaaltoetuste vähesust või puudumist. Huvitava tulemusena ilmneb, et valimisse kuuluvad töötud ei pea haridust või selle puudumist oma toimetulematuse põhjuseks, samuti ei hinnata haridust peamise toimetulekut tagava tegurina. Oluliseks toimetulematuse põhjuseks peetakse ka vanust ja töötuga sugu kui toimetulekut pärssivaid tegureid. Töötute poolt on välja toodud soolist ja vanuselist diskrimineerimist tööturul, mis otseselt avaldab mõju nende toimetulekule. Raskest seisust on valimisse kuuluvad väikeste lastega töötud naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt, kuna laste olemasoluga kaasneb risk, et töötaja vajab rohkem vabu päevi ja haiguspuhkust. Riskigrupi kuuluvad ka vanemad naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt, sest tööturul eelistatakse nooremaid. Huvitav on

asjaolu, et suhete probleeme peres ja lähedastega ei hinda valimisse kuuluvad töötud inimesed määravaks toimetulematuse põhjuseks. Sotsiaalteenuste puudumine või nende vähesus ei oma valimisse kuuluvate töötute arvates määravat tähtsust toimetulematusele.

Töötutega perede toimetulematuse tingisid mitmed struktuursed reformid üleminekuühiskonnas.

Rahalisele toimetulematusele lisandub ka psüühiline toimetulematust, kus täiskasvanud on valmis panema lapsi vastutama perekonna toimetuleku eest.

Töötutega perekondade toimetulekut raskendab sageli lisariskidena paljulapselisus, haigused, teise pereliikme pensionäriks või töötuks olemine, jne.

Sageli lisanduvad perekonna ühe liikme töötusele ka muud pere probleemid nagu mitme põlvkonna ühes leibkonnas elamine põhjusel, et noor pere on lagunenu või ka noore pere liikmete töötus, jne.

Samuti mõjutab töötut toimetulekut tema tööta oleku aeg, kes on alles jäänud töötuks, selle inimese olukord on tunduvalt parem, kui pikka aega töötut olnud inimesel.

Sellesse sihtgruppi kuuluvate eestlaste poolt hinnatud toimetulematuse põhjused ei erine venelaste omadest v.a. probleemide osaliselt erinev tekkelugu ning keeleprobleemid. Uuringus osalenud mitmete vene rahvusest inimeste arvates muutusid nad Eesti riigis toimetulematuks pärast väljarännet Eestist Venemaale 90-ndate aastate alguses ja keskepaigas, kuhu nad ei suutnud erinevatel põhjustel taasintegreeruda peale mitmekümneid Eestis elatud aastaid. Mitmed nendest tulid taas Eestisse tundes, et nende koht on siin, ning lootes leida eest neile endiselt soodsa keskkonna. Vahepealsed kiired muutused Eesti ühiskonnas (tööpuuduse kasv, kodakondsusprobleemid, jne.) ning oma endiste sidemete katkemine (töökoha tagasivõitmine, eluaseme uuesti soetamine, Eestisse jäänud sugulaste vaesumine, jne.) vahepeal väljarännanud kodanikel põhjustab täna paljude inimeste toimetulematust. Toimetulematust põhjustab ka keeleoskamatus ja takistused keele omandamisel.

Üksikvanemaga pered.

Toimetulematuse põhjuseks peetakse ebapiisavat sissetulekut, töökoha puudumist ja toetuste puudumist või vähesust. Lisariskidena on märgitud töötust koos liigse vanusega ja ebapiisava haridusega ning paljulapselisust.

Eestlastest vastanud kurdavad peale väikese sissetuleku peaaegu võrdselt töökoha puudumise ning toetuste puudumise ja vähesuse üle. Vene rahvusest respondendid peavad peamiseks toimetulematuse põhjuseks lisaks ebapiisavale sissetulekule töökoha puudumist.

4. Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks.

Vanuriga pered.

Abivajadus vanuritel sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama ja toidab lapsed ja lapselapsedki kuid teine ei suuda pea sama sissetulekuga üksigi hakkama saada. Abi vajatakse peamiselt hooldekoduteenuse eest tasumisel, soovitakse saada ühekordseid toetusi ning ühistranspordi soodustusi, mis kehtiksid pensionitunnistuse alusel. Puudega vanurid vajavad lisaks tugiisikut, hooldusõde või hooldusperekonda.

Eesti rahvusest vanurid vajavad abi vene vanuritest rohkem telefoni ja transporditeenuste eest tasumiseks. Vene rahvusest vanurid vajavad eesti vanuritest tunduvalt rohkem rahalisi sotsiaaltoetusi ja toetusi ravimite ostmiseks, milles on aktiivsemad vene naisvanurid.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Oma toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse abi 43% juhtudest rahalise toetusena ning seda toetust vajatakse ravimite ostmiseks, telefoni ja transporditeenuste eest tasumiseks. Toetust taastusraviks soovivad rohkem naised. Enamik inimesi ei tahaks abi küsida, kui oleks võimalus ise toime tulla.

Eestlastest sellesse sihtgruppi kuuluvad inimesed vajavad vene respondentidest rohkem abi rahaliste sotsiaaltoetustena, seda eriti ravimite ostmiseks. Venelastest kohanemiskustega grupis vastanud vajavad abi rohkem taastusraviks, telefoni eest maksmiseks ning muuks.

Puudega inimeste pered.

Abivajadus puudega inimestel sõltub suuresti persoonist, üks saab ise hakkama kuid teine ei tule toime. Põhjuseks erinevad puude astmed ning loomulik oskus või oskamatus toime tul-la. Peamise abina eelistatakse sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks ning telefoni-teenuste eest tasumiseks. Olulise abina nähakse taastusravi kättesaadavust. Abi soovitakse saada veel hooldekoduteenuse eest tasumisel ja küttepude muretsemisel. Senine puudega inimeste sotsiaaltoetuste saamine on olnud seotud väikese sissetulekuga ning kestva töövõimetusega. Selles sihtgrupis vastanute arvates abi saamine ei ole inimesele loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus.

Eesti rahvusest puudega respondendid soovivad venelastest enam abi taastusraviks, telefoni ja transpordi eest tasumiseks. Vene rahvusest puudega respondendid soovivad eestlastest enam abi rahalise sotsiaaltoetusena, vene mehed soovivad saada teistest enam abi või toetust abivahendi soetamiseks.

Paljulapselised pered.

Paljulapselised pered vajavad abi toiduainetena (29%), esemetena (26%), sularahas (20%) ja laste hoidmisel (20%).

Eestlastest paljulapselised pered vajavad ja kasutavad abi rohkem laste hoidmisel. Vene rahvusest paljulapselised vajavad ja kasutavad abi rohkem esemetena.

Töötuga pered.

Töötud arvavad, et kui nad leiaksid töö, siis nad muud abi ei vajakski. Valimisse kuuluva-te töötute hulgas eelistatakse abina rahalist toetust.

Rahvusest tulenevaid iseärasusi uurimistulemusi analüüsid ei ilmnenu.

Üksikvanemaga pered.

Enamik inimesi sooviks ise hakkama saada, väljastpoolt tulevat abi peetakse viimaseks lahenduseks. Suurem on abivajadus sotsiaaltoetuste järele. Soovitakse ka sihtotstarbelisi toetusi ravimite ostuks ja taastusraviks, telefoni, abivahendi või transpordi eest maksmiseks ning kooli toiduraha kulude katteks. Abi soovitakse ka koolitus- ja nõustamisteenusena.

Eestlastest üksikvanemad soovivad vene respondentidest enam toetust taastusraviks ja transporditeenuste eest tasumiseks. Vene rahvusest üksikvanemad soovivad toetust eestlastest respondentidest rohkem.

5. Toimetulekuvõime prognoos sotsiaalsete sihtgruppide lõikes.

Vanuriga pered.

Vanurite arvates on praeguses Eestis kõige raskem toime tulla vanuritel, töötutel, paljulapselistel peredel ning puudega inimestel, tuntakse muret noorte perede toimetuleku pärast. Tulevikus ootavad vanurid rohkem toetusrahasid ja tasuta teenuseid. Hea õnne peale ei loodeta.

Eestlastest vanurid peavad raskeimaks vanurite, seejärel paljulapseliste perede, puudega inimeste ning alles seejärel töötute toimetulekut. Vene rahvusest vanurid hindavad raskeimaks töötute, seejärel vanurite, paljulapseliste ja kodakondsuseta isikute toimetulekut.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Respondendid hindavad raskeimaks töötutega, seejärel puuetega inimeste ja paljulapseliste perede toimetulekut. Mitte-eestlaste toimetulekut hinnatakse raskeimaks vaid 5%-l juhtudest. Tulevikus loodetakse olukorra paranemisele, kuid loodetakse rohkem tähelepanu vanuritele ja lastele. Prognoosides kohtab ka lootusetust seoses dokumentide vormistamisega, kardetakse tervisest tulenevaid riske ning vajadust elukohta

muuta. Abina soovitakse saada rohkem toetusrahasid ja abi tasuvama töökoha leidmisel. 19% vastanustest loodab heale õnnele tuleviku toimetuleku kindlustamisel.

Eestlastest vastanud hindavad erinevate sihtgruppide toimetulekut võrdselt raskeks, vähem on märgatud kodakondsuseta inimeste toimetuleku probleeme. Vene rahvusest üle poole selle sihtgrupi esindajaid peavad töötute perede toimetulekut raskeimaks. Peaaegu võrdselt raskeks peetakse puudega inimeste, paljulapseliste perede ja kodakondsuseta isikute toimetulekut.

Puudega inimeste pered.

Puudega inimesed peavad raskeimaks enda ning seejärel töötute perede toimetulekut. tulevikult oodatakse rohkem toetusrahasid ja tasuta teenuseid.

Valimis osalenud eesti rahvusest puudega inimesed peavad raskeimaks enda ning seejärel vanurite toimetulekut. Vene rahvusest puudega inimesed peavad raskeimaks töötute toimetulekut, seejärel hinnatakse võrdselt raskeks vanurite, paljulapseliste perede ning enda toimetulekut.

Paljulapselised pered.

36% paljulapselistest peredest peab raskeimaks enda olukorda, halvaks peetakse ka töötute, üksikvanurite ja puudega inimeste toimetulekut. Raskeim on toime tulla maapiirkondades, eriti üksik-vanuritel ja puudega inimestel. Erilist tähelepanu vajavad respondentide arvates noored tööturul ja noored pered.

Eestlastest paljulapselised pered peavad raskeimaks enda, puudega inimeste, töötute ja üksikvanemate olukorda. Vene rahvusest paljulapselised pered peavad raskeks peale enda veel töötute olukorda.

Töötuga pered.

Raskeimaks hinnatakse töötute toimetulekut, samuti paljulapseliste, üksikvanemate ja puudega inimeste toimetulekut. Tulevikult oodatakse tasuvamat töökohta ja rohkem toetusrahasid, samuti vedamist. Pensionieelikud ootavad pikisilmi pensioniikka jõudmist, mil nad oleksid kindlustatud kasvõi mingigi sissetulekuga. Lootused on seotud ka lootusega omandada edukas elukutse, millele leida vastav töö ja tasu, saada hea haridus või vajadusel vahetada elukohta piirkonda, kus leidub tööd.

Eesti rahvusest respondendid peavad raskeimaks töötute, seejärel võrdselt paljulapseliste ja üksikvanemate toimetulekut. Eestlased loodavad tulevikus venelastest vähem tasuta teenuste ja juhutööde saamist ning lihtsalt vedamist. Vene rahvusest respondendid hindavad mitte-eestlaste ja kodakondsuseta inimeste toimetuleku astet suhteliselt leebelt. Tasuta teenuseid ootavad valimisse kuulunud vene rahvusest töötud naised.

Üksikvanemaga pered.

Üksikvanemate arvates on toimetulek raskeim töötutel ja üksikvanematel. Raskeks peetakse ka paljulapseliste perede ja puudega inimeste toimetulekut. Tuleviku suhtes ollakse pessimistlikud. Soovitakse leida tasuvamat tööd ning ollakse valmis välja-õppeks. Soovitakse ka rahalisi toetusi või teenuseid ning teha juhutöid.

Eesti rahvusest üksikvanemate arvates on raske toime tulla peale endi veel paljulapselistel peredel ja töötutel. Tulevikus loodetakse venelastest rohkem leida tasuvamat tööd ja saada toetusrahasid. Abitöödest on vähesel määral huvitatud vaid vene rahvusest üksikvanemad.

6. Toimetuleku parandamiseks kasutatavad meetmed.

Vanuriga pered.

Toimetulekuvõime parandamiseks kasutavad vanurid oma elu jooksul omandatud oskusi ökonoomselt majandada, samuti on vanurite eelis toimetulekul nende elu jooksul kogunenud tarbeesemed ja rõivad. Parema toimetuleku tagamiseks kasutatakse humanitaarabi soetamise võimalusi, samuti mitmesuguseid soodsmüüke. Vanurite toimetulekut toetab oma aiamaal töötamine ning käsitöö tegemine, kuid käsitöö toidab vaid tarbijate olemasolu korral. Lapsi kasvatavad vanurid püüavad lapsi suvisel perioodil tööle saada. Positiivne ellusuhtumine on sagedane vanurite toimetuleku tagaja.

Eesti rahvusest vanurid tõstavad oma toimetulekut peamiselt põllumajandussaaduste kasvatamisega ja käsitööga oma tarbeks. Vene rahvusest vanurid koguvad erinevalt eestlastest metsasaadusi, ja teevad juhutööd, kuid samuti kui eestlased teevad nad käsitööd oma tarbeks.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Perede toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada rohkem toetusrahasid ja leida tasuvamat tööd. Üks viiendik vastanuist loodab tulevikus õnnele. Juhutööd ja abitööd otsivad nii eesti kui vene rahvusest mehed. Kasutatakse ka väiksemat sorti ärandamisi ja töö otsimist välismaalt. Noorematel inimestel on toimetuleku tõstmise meetmetena kasutusel õppimine, keskealistel ja vanematel aiaaial töötamine ja lisatöö tegemine. Toimetulekul on oluline pereliikmete moraalne toetus.

Eestlased kasutavad oma toimetuleku tõstmiseks tasuvama töö otsimist ja alles seejärel loodavad toetusrahadele. Vene rahvusest küsitletud kasutavad oma toimetuleku tõstmiseks rohkem toetusrahasid, seejärel loodavad õnnele ning alles siis otsivad tasuvamat tööd. Erinevalt eestlastest loodavad vene sellesse gruppi kuulunud vastajad saada tasuta teenuseid või teha abitööd.

Puudega inimeste pered.

Oma toimetuleku parandamiseks tehtavad tegevused puudega inimestel on põllumajandussaaduste kasvatamine, juhutööde tegemine ja käsitöö tegemine oma tarbeks, samuti loodetakse leida tööd.

Eestlastest respondendid kasvatavad eelkõige põllumajandussaadusi ja teevad käsitööd oma tarbeks ja müügiks. Toimetuleku tõstmiseks on ligi pooled vene

rahvusest vastanud teinud juhutööd, eriti vene mehed. Põllumajandussaadusi kasvatavad vene respondendid eestlastest vastanutest vähem, kuid nad on agaramad metsasaaduste kogujad.

Paljulapselised pered.

Toimetulekut toetavateks teguriteks paljulapselistel peredel on peamiselt põllumajandussaaduste kasvatamine, käsitöö tegemine oma tarbeks, metsasaaduste kogumine ning juhutööde tegemine. Müügiks tehtavat käsitööd või õmblustööd mainitakse vaid üksikjuhtudel.

Rahvuslikke iseärasusi paljulapseliste perede toimetuleku tagamisel selle uuringu järgi ei ilmnenu.

Töötuga pered.

Oma põhivajaduste rahuldamiseks kasutavad töötud kõiki enda käsutuses olevaid ressursse. Peamine toimetuleku parandamiseks tehtud tegevus valimisse kuuluvate töötute hulgas on juhutöö. Arvud viitavad sellele, et valimisse kuuluvatele töötutele meestele on pakkumisi juhutööde osas tunduvalt rohkem. Valimisse kuuluvate töötute hulgas tehakse käsitööd oma tarbeks, turustamisele läheb väga väike protsent, toimetulekut tagava meetmena on see väikese osatähtsusega. Toimetuleku parandamiseks kasutavad töötud sageli sissetulekuid kodusest abimajapidamisest, samuti kogutakse metsasaadusi ning tehakse käsitööd müügiks. Töötute arvates antud tegevused võimaldavad tagada ainult põhivajadusi ning neidki puudulikult. Põllumajandussaadusi kasvatatakse peamiselt vaid pere tarbeks, sest müümisel on kulud suuremad kui tulud, eriti kütus. Ühena meetmetest kasutavad perekonnad uue elukoha otsimist piirkondades, kus on nii töökohti, kui ka väljakujunenud infrastruktuur, kuid probleeme on laenude saamisega pangast väikeste palkade tõttu.

Eestlastest valimisse kuulunud respondendid teevad venelastest enam käsitööd oma tarbeks, kuid pole nii agarad korjama metsasaadusi. Valimisse kuuluvad vene rahvusest töötud eelistavad metsasaaduste korjamist elatusvahendina rohkem kui eestlastest töötud.

Üksikvanemaga pered.

Kõige enam kasutatavaks meetmeks üksikvanematel on juhutööde tegemine, seda valdavalt meeste puhul. Ka tehakse enda pere tarbeks päris palju käsitööd ning õmmeldakse. Metsasaaduste korjamine, mida teevad protsentuaalselt suuremas osas mehed, ja põllumajandussaaduste kasvatamine, mida teevad rohkem naised, on samuti toimetuleku-võime parandamise viisideks. Omatoodangu valmistamist müügiks esineb harva, kuna üldjuhul ei suudeta toodangule leida turgu. Töö tegemisel püütakse rakendada ka lapsi. Oluliseks peetakse

positiivset, enesele lootvat ning endasse uskuvat suhtumist, kuid vaatamata sellele, et püütakse oma toimetulekut parandada, valdab inimesi siiski teatav lootusetus, mis on tingitud pidevatest tagasilöökidest.

Eestlastest sellesse gruppi kuuluvad respondendid kasvatavad rohkem põllumajandussaadusi ja õmblevad oma tarbeks. Venelastest sellesse gruppi kuuluvad respondendid teevad rohkem juhutööd ja koguvad metsadaadusi.

7. Sugulastepoolne abi ja toetus.

Vanuriga pered.

Vanureid aidatakse sugulaste poolt peamiselt toiduainetega ja sularahaga. Osad vanurid abile ei looda ning 74% uuritud vanuritest ei saa mingit abi oma sugulastelt.

Eestlased aitavad oma sugulasi vanureid rohkem toiduainetega ja vähem rahaliselt ning teenustena. Vene rahvusest vanureid aidatakse oma sugulaste poolt pigem rahaliselt või osaliselt ka teenustena.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Oma sugulastelt saadakse abi toiduainetena 36% juhtudest ja esemetena 23% juhtudest, sularahaga toetatakse 18% ulatuses ning hooldusteenus-tena samuti 18% ulatuses.

Toiduabiga toetavad oma sugulasi rohkem eestlased. Toetust laste hoidmisel sugulaste poolt kasutatakse eesti peredes. Sularahalise ja esemelise abiga toetavad oma sugulasi rohkem venelased.

Puudega inimeste pered.

Head suhted lähedastega on oluliseks ressursiks, mis tõstab 31% valimis osalenute toimetulekuvõimet rahuldavale tasemele. Aitajateks on peamiselt lapsed, abikaasa või vanemad. Valimis osalenute sugulased abistavad peamiselt toiduainete ja esemetega. Samas toetamine sularahaga sõltub rahvusest.

Eestlastel on enim levinumaks toetusviisiks toiduained ja esemed, mille põhjustena võib oletada, et valimis osalenud eestlasi toetavad enam maapiirkonnas elavad sugulased, kellel on võimalus toetada toiduainetega. Vene rahvusest elanikkond abistab puuetega sugulasi võrdselt nii toiduainete- kui sularahaga.

Paljulapselised pered.

Enim on paljulapseliste perede vanematele abiks vanaema (22%), siis ema (20%) ja isa (15%) ning teised sugulased (20%). Abi antakse peamiselt toiduainetena (29%), esemetena (26%), sularahas (20%) ja laste hoidmisel (20%). Vahel abistatakse laenude andmisega ja tehakse kingitusi.

Rahvuslikke iseärasusi paljulapseliste perede toetamisel sugulaste poolt selle uuringu järgi ei ilmnenud.

Töötuga pered.

Perekondade toimetulekul, kus on töötud ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga.

Valimisse kuuluvatele töötutele sugulaste poolt pakutav abi tuleb peamiselt rahana, toiduainetena ja esemetena. Üllatavalt vähe on valimisse kuuluvate töötute poolt ära märgitud abi saamist sugulastelt teenuste näol. Samas töötud vanemad ei kipu abi vastu võtma oma lastelt.

Valimisse kuuluvad eesti rahvusest töötud saavad abi rohkem toiduainetena. Vene rahvusest valimisse kuuluvad töötud saavad abi rohkem rahana.

Üksikvanemaga pered.

Sugulastepoolse abi ja toetuse pakkumine toimub enamasti vastavalt abivajadusele. Peamine abi, mida pakutakse, on rahaline (29%), seejärel toiduainetena (28%), esemetena (22%) ja laste hoidmisel (17%) mis on peale sularaha põhilised abi liigid.

Üksikvanemaga perekondade toimetulekul ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga. Aga on ka vastupidiseid juhtumeid, kus täiskasvanud lapsed toetavad puudust kannatavat ema (tunduvalt harvemini isa). Peamiselt saadakse abi rahas ja toiduainetena, aga ka esemetena ja laste hoidmisel. Sageli aga ei soovita abi küsida ega vastu võtta, tahetakse ise toime tulla. Esineb ka juhtumeid, kus abivajadus on, kuid -pakkujaid ei ole.

Abi andmisel toiduainetena on ülekaalus eestlastest üksikvanemate sugulased. Abi andmisel esemetena on ülekaalus venelastest üksikvanemate sugulased.

8. Naabriabi kasutamine.

Vanuriga pered.

Naabruskonnalt saab regulaarset abi vaid 14 % vanuritest, 43 % vanuritest ei saa ja 14 % vanuritest ei soovi abi oma naabruskonnalt.

Eestlased tunnevad huvi oma naabrite vastu vahel harva. Rohkem aidatakse naabrite poolt vene kogukonnas elavaid vanureid.

Kohanemisraskustega inimeste pered.

Regulaarset abi naabruskonnalt saavad vaid 4 % kohanemisraskustega inimestest. 79% vastanutest ei saa ja 14% ei vajagi abi oma naabruskonnalt.

Rahvuslikke iseärasusi paljulapseliste perede toetamisel naabrite poolt selle uuringu järgi ei ilmnenu.

Puudega inimeste pered.

Naabriabi kasutatakse nii eesti kui vene rahvusest puudega inimeste poolt harva (regulaarselt kasutab naabriabi ainult 8% küsitletutest).

Eestlastest vastanutest kasutab naabriabi regulaarselt või vahel harva 38%. Suuremas osas kasutavad naabriabi vene rahvusest vastanud (46%).

Paljulapselised pered.

Naabriabi kasutavad regulaarselt ainult Pärnu uuritud paljulapselised pered. Naabriabi ei ole märkinud ankeetides 52% vastanutest ning mittesaamist on märkinud 21% vastanutest. Vahel harva kasutab naabrite abi 23% vastanutest.

Rahvuslikke iseärasusi paljulapseliste perede toetamisel naabrite poolt selle uuringu järgi ei ilmnenu.

Töötuga pered.

Naabruskond pakub abi harva.

Mõnedel juhtudel pakuvad abivajajatele teenuseid teised abivajajad, ehk käivitatud on eneseabistuslikku tüüpi tegevus. Paljulapseliste perede abistajateks on sageli usuorganisatsioonid nii Eestist kui välismaalt.

Naabriabi pakkumine ja kasutamine ei ole omane valimisse kuuluvatele töötutele eestlastele. Naabriabi pakkumine ja kasutamine ei ole omane ka valimisse kuuluvatele töötutele venelastele (regulaarset abi saamist on märkinud ainult 3% küsitluse valimisse kuuluvatest vene rahvusest töötutest).

Üksikvanemaga pered.

Regulaarne naabriabi on üliharva esinev nähtus. 14% vastanuist märkisid, et naabriabi puudub ning 18%, et seda esineb vahel harva.

Üheks põhjuseks on siin kindlasti see iseloomulik joon, et ei taheta abi küsida, peetakse oluliseks iseseisvalt toime tulla. Peamiselt on mittesugulastest abistajateks sõbrad-sõbrannad ja teised lähedasemad tuttavad, regulaarne abi asjade näol. Vahel aitavad elukaaslased.

Suuremas osas kasutavad naabriabi vene rahvusest üksikvanemad.

9. Sotsiaalteenuste vajadus.

Vanuriga pered.

Sotsiaalteenustest vajavad vanurid enam koduhooldust, taastusraviteenust ja isikliku abistaja teenust. Vanurid vajavad sageli pansionaadi tüüpi elamisvõimalust.

Väga oluline teenus vanuritele on vanadest lugupidamise märgiks nende sünnipäevade tähistamine. Vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast.

Eestlastest vanurid selle uuringu andmeil vajavad enam koduhooldusteenuseid, taastusraviteenuseid, supiköögi jasaunmateenuseid ning isikliku abistaja teenuseid. Vene rahvusest vanurid selle uuringu andmeil vajavad enam isikliku abistaja teenuseid, seejärel soovitakse võrdselt koduhooldusteenuseid ning taastusravi- või rehabilitatsiooniteenuseid.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Sotsiaalteenustest soovitakse saada rohkem nõustamis-teenust, koolitusteenust ja transporditeenuseid.

Koolitusteenust, abivahendi soetamise teenust, tugiisikuteenust ja transporditeenust aga vajavad rohkem eesti rahvusest vanurid. Nõustamist, supiköögi teenust ja rehabilitatsiooniteenust soovivad rohkem vene rahvusest vastanud.

Puudega inimeste pered.

Uurimuses puuetega inimesed rõhutasid kahe teenuse vajalikkust, mida hetkel ei suudeta pakkuda: sotsiaalnõustamine kodus, sest väga paljud puuetega inimesed, kes elavad maapiirkonnas, ei ole võimelised tulema sotsiaalhoolekandekontoritesse kuigi vajavad nõustamist ning turundusjuhtide väljaõpetamine ja nende töö käivitamine, sest suur arv puuetega inimesi ei suuda üksikuna turul konkureerida. Paljud puuetega inimesed on osalenud erinevatel kursustel ning omandanud kutse, kuid puudub turg, kuhu oma tooteid pakkuda või kuhu oma tööd ja teenust pakkuda. Turundusjuhtide ülesandeks oleks turu leidmine puudega inimeste toodetele ja ka neile koolituse korraldamine ning töö leidmine.

Eestlastest vastanud puudega inimesed vajavad rohkem koduhooldusteenuseid, taastusraviteenuseid, transporditeenuseid ja abivahendi soetamise teenuseid. Vene rahvusest selles sihtgrupis vastanud vajavad enam koduhooldusteenuseid, taastusraviteenuseid, abivahendi soetamise teenuseid ja isikliku abistaja teenuseid.

Paljulapselised pered.

Uurimuse põhjal võib väita, et paljulapselised pered vajavad kõige rohkem koolitusteenust ja õpetamisteenust. Vähem vajatakse isikliku abistaja, koduhoolduse ja hooldekodus hooldamise teenust.

Eestlastest paljulapselised pered vajavad lisaks koolitusteenusele ja õpetamisteenusele erinevalt vene peredest lisaks veel supiköögi- ja saunateenuseid, eluasemetee-

seid, taastusraviteenuseid ning abivahendi soetamise teenuseid. Vene rahvusest paljulapselised pered vajavad kõige rohkem koolitusteenust ja õpetamisteenust.

Töötuga pered.

Sotsiaalteenustest hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas koolitusteenust ja nõustamisteenust, Märkimisväärselt suur protsent valimi töötutest vajab muid sotsiaalteenuseid nagu päevakeskuse teenused, tööborsi teenused, tööpakkumisi, jm. Valimisse kuuluvate töötute hulgas on inimesi, kes väidavad, et ei vaja sotsiaalteenuseid vaid tööd, mis rahuldaks kõik nende vajadused.

On antud vastuseid, kus vajatakse terve küлага abi transpordi korralduse kättesaadavamaks muutmisel. Rohkem oleks vaja abi paljulapselistele peredele. Sotsiaaltöötaja võiks käia kodus, et teaks täpselt olukorda.

Arvatakse samuti, et inimesed ei olegi huvitatud sotsiaalteenustest, sest on harjunud ise toime tulema.

Valimisse kuuluvad töötud eestlased vajavad peamiselt koolitusteenust, nõustamisteenust ja eluasemeteenust. Suur protsent valimisse kuuluvast vene rahvusest töötutest vajaks eelkõige koolitusteenust, nõustamisteenust ja õpetamisteenust.

Üksikvanemaga pered.

Enam nõutud teenusteks on nõustamisteenus ja koolitusteenus, millest kõige rohkem soovitakse arvutikursusi, aga nimetati ka raamatupidamise, käsitöö (siidi- ja klaasimaali), kondiitri ning masinal kudumise kursusi.

Koolitusele järgnevad pingereas nõustamis-, õpetamis- ja taastusravi teenus.

Terviseiga seotud probleemid ja vajadused on sageli tingitud töötü staatusest tuleneva haiguskindlustuse puudumisega. Transpordiprobleemid on aga maapiirkonnas elamise lisariskiks. Hooldamise ja isikliku abistamisega seotud teenuseid üksikvanemad enamasti ei vaja või vajavad väga üksikudel juhtudel.

Koolitamise, õpetamise ja nõustamisega seotud teenustest on huvitatud ka eesti rahvusest üksikvanemad. Eestlaste hulgas aga on rohkem taastusravi-, transpordi- ja eluasemeteenustest huvitatuid. Koolitamise, õpetamise ja nõustamisega seotud teenustest on eelkõige huvitatud vene rahvusest üksikvanemad.

10. Sotsiaalteenuste kasutamine.

Vanuriga pered.

Sotsiaalteenustega kindlustatust hindavad vanurid normaalseks. Tasuta sotsiaalteenuseid vanurid tavaliselt ei vaja, vaid soovivad, et teenused läheksid odavamaks. Vanurid on kontingent, kes sagedasti vajavad sotsiaalkorterit ning on sealse eluga suhteliselt rahul. Maal elavad vanurid tunnevad end rohkem tõrjututena riigi poolt. Paljud vanurid kasutavad supiköögi teenust.

Sageli soovitakse sanatooriumituusikud vanuritele ning soodusretseptiga ravimite kasutamise võimalust.

Sotsiaalteenuseid ei saa 35 % ankeedile vastanud vanuritest., Vähe tarbitakse nõustamisteenust ja perekonnas hooldamise teenust. Vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast, samuti pole rahapuudusel kättesaadavad sanatooriumi ja rehabilitatsiooni teenused.

Muudatused telekommunikatsiooni vahendite kasutatavuses võtavad vanuritel ära võimaluse kuulata raadiot ja helistada ning seega häirub vanurite omavaheline suhtlemine veelgi rohkem.

Eesti vanurite poolt kasutatakse enam koduhooldusteenuseid, supiköögi teenuseid ja saunateenuseid. Vene rahvusest vanurid tarbivad rohkem isikliku abistaja teenust, rehabilitatsiooniteenuseid ja tugiisikuteenuseid.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Kohanemiskustega inimeste poolt sotsiaalteenuseid eriti ei kasutata ning pole ka informatsiooni teenuste olemasolu kohta. Sotsiaalteenuseid ei saa 61 % kohanemiskustega inimeste valimisse kuuluvatest inimestest, 48% eestlastest vastanutest ja 72% vene rahvusest vastanutest.

Isikliku abistaja teenust, eluasemeteenust, koduhooldusteenust, transporditeenust ja supiköögi teenust kasutavad rohkem eesti rahvuses vastanud. Nõustamisteenust kasutab 14% vastanutest, eriti vene rahvusest vastanud.

Puudega inimeste pered.

Sotsiaalteenustest kasutavad puudega inimesed kõige enam koduhooldusteenust, isikliku abistaja teenust, rehabilitatsiooniteenust ja transporditeenuseid.

Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine sõltub suuresti informatsioonist konkreetse sotsiaalteenuse kohta ja osutamise kestvusest.

Hinnatud on ka nõustamisteenus, kuigi puudega inimesed suhtuvad nõustamisteenusesse erinevalt

Nõustamist kui kõige odavamast ja kliendi iseseisvust mittepärssivamat teenust kasutab valimis osalenustest ainult 8%. See näitaja on mõjutatud kahest tegurist:

1) valimis osalenud peavad oluliseks ise toime tulla, kuid sealjuures on oluliseks klientide iseteadlikkus, mis takistab nende pöördumist sotsiaaltöötaja poole;

vähene informeeritus- antud tegur mõjutab eelkõige vene rahvusest puuetega inimesi.

Paljud puuetega inimesed rõhutasid vajadust saada nõustamisteenust, paigutades seda ärakuulamise või nõuandmise vajaduse alla.

Eestlased eelistavad koduhooldusteenust, transporditeenust ning taastusraviteenust. Valimis osalenud vene rahvusest puudega inimesed eelistavad isikliku abistaja teenust, rehabilitatsiooniteenust ning koduhooldusteenust.

Paljulapselised pered.

Ankeetküsitluse põhjal on sotsiaalteenuseid kasutanud ainult Pärnu paljulapselised pered.

Kõige rohkem on kasutatud transporditeenust, eluasemeteenust ja abivahendi soetamise teenust.

Töötuga pered.

Valimisse kuuluvate töötute hulgas kasutatakse sotsiaalteenuseid vähe, ei omata informatsiooni, mida kujutavad endast sotsiaalteenused ja seejuures on suhtumine sotsiaalteenustesse üleolev, neid ei tunnista toimetulekut toetavate teguritena.

Valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute seas kasutatakse enim supiköögi ja saunateenust ning seejärel koolitus-, nõustamis- ja transporditeenust. Sotsiaalteenustest kasutatakse valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute seas enim nõustamisteenust ja seejärel muid sotsiaalteenuseid.

Üksikvanemaga pered.

Sotsiaalteenustest kasutavad üksikvanemad kõige enam nõustamisteenust, seejärel transpordi- ja eluasemeteenust. Kasutatavate teenustena figureerivad ka õpetamis-, koolitus-, rehabilitatsiooni-, sauna- ja supiköögi teenus. Nagu ei ole kuigi suurt üksikvanemate poolset nõudlust hoolduse ja isikliku abistamisega seotud teenuste järele, ei ole ka nende aktiivset tarbimist.

Üldiselt on üksikvanemate poolne teenuste kasutamine tagasihoidlik. Küsimusele, kas olete saanud toetavaid sotsiaalteenuseid, vastas suurem osa küsitletutest eitavalt.

Nõustamisteenust kasutatakse ka eestlaste poolt Eluasemeteenust ja transporditeenust kasutavad üksnes eestlastest vastanud. Nõustamisteenust, õpetamisteenust ja rehabilitatsiooniteenust tarvivad suhteliselt aktiivsemalt vene rahvusest inimesed.

11. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused.

Vanuriga pered.

Sotsiaalteenuste mittetarbimine on tingitud 12 % vanurite arvates sellest, et nad ei taha küsida abi või peavad oluliseks ise toime tulla, 17 % vanuritest ei oma infot teenuste kohta või ei oska ja ei julge küsida teenuseid. Vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast, samuti pole rahapuudusel kättesaadavad sanatooriumi ja rehabilitatsiooniteenused. Muudatused telekommunikatsiooni vahendite kasutatavuses võtavad vanurilt ära võimaluse kuulata raadiot ja helistada ning seega häirub vanurite omavaheline suhtlemine veelgi rohkem.

Rahvuslikke iseärasusi siinkohal ei esinenud.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Vastanud respondentide arvates ei saa nad sotsiaalteenuseid põhiliselt kahel põhjusel, milledest esimesel juhul peetakse oluliseks ise toime tulla, ei taheta või ei juleta abi küsida (11%-l vastustest) ning teisel juhul ei osata teenuseid küsida, sest puudub informatsioon olemasolevatest teenustest (28%-l vastustest).

Eestlastest kohanemiskustega inimesed peavad rohkem oluliseks ise toime tulla. Venelastest kohanemiskustega inimesed on eestlastest vähem informeeritud.

Puudega inimeste pered.

Puuetega inimesed hindavad sotsiaalteenustega kindlustatust erinevalt, mõnede vastanute arvates on olukord rahuldav, mõnede arvates halb.

Puudega inimestele valmistab probleeme teenuste kättesaadavus juhtumitel, kui neil on välismaalase pass. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse peamised põhjused puuetega inimeste arvates on info puudumine ja soov ise toime tulla.

Eestlased puudega inimesed peavad peamiselt oluliseks ise toime tulla või ei julge ega aha abi küsida. Vene rahvusest puudega inimeste informeeritus on tunduvalt halvem kui eestlaste hulgas, sest eestikeelseid infobuklette on klientidele küll leitatud, kuid vene rahvusest puuetega inimesed valdamata keelt on endiselt infosulud. Venekeelseid infobuklette lihtsalt ei ole ning ka vastavasisulisi venekeelseid saateid nii raadios kui televisioonis napib.

Paljulapselised pered.

Ankeetküsitluse põhjal on peamiseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks soov ise toime tulla (28%) ja info puudus (15%). Põhjust ei ole märkinud 39% vastanutest. Intervjuudest selgus, et peamiseks põhjuseks, miks sotsiaalteenuseid ei kasutata, on halb informeeritus.

Rahvuslikke iseärasusi uuringust ei selgunud.

Töötuga pered.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena kerkivad töötute valimi hulgas esile peamiselt kaks tegurit: info puudumine ehk tendents, et sotsiaalteenuseid ei teata, osata ega juleta küsida ja olulisus iseseisvalt toime tulla.

Valimisse kuuluvate eesti rahvusest töötute hulgas väärtustatakse vajadust ise toime tulla. Valimisse kuuluvatele eesti rahvusest töötutele on info kättesaadavus poole parem kui valimisse kuuluvatele vene rahvusest töötutele. Valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute hulgas on probleemiks eelkõige info puudumine.

Üksikvanemaga pered.

Põhiliseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks peavad inimesed informatsiooni puudumist, millest tuleneb ilmselt ka see, et ei osata ega juleta teenuseid küsida.

Informatsiooni vähesuse põhjuseks on sageli inimeste hirm ametiasutuste ees ning vähene mobiilsus. Teiseks põhjuseks aga on vähene riigipoolne panus sellesse, et informatsioon inimesteni jõuaks.

Päris palju on vastanuid, kes peavad oluliseks iseseisvalt toime tulla, sest väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse alandavaks ning seega kõige viimaseks lahenduseks, ega taheta seetõttu abi küsima minna. Nende seas on rohkem eestlasi. Info puudust peavad põhjuseks rohkem vene rahvusest üksikvanemaid.

12. Tööturuteenuste kasutamine.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Tööturuteenuste kasutamine ei ole olnud populaarne kohanemiskustega inimeste sihtgrupi seas.

Puudega inimeste pered.

Puuetega inimesed ei suuda tööturul konkureerida, sageli vajatakse abi oma toodete müügi korraldamiseks.

Rahvuslikke iseärasusi uuringust ei ilmnenu.

Töötuga pered.

Hinnates tööturuteenuste kasutamist valimisse kuuluvate töötute hulgas, selgub, et valdav osa töötutest ei oma infot tööturuteenuste kohta ning ei ole neid kasutanud. Enim kasutatavaks tööturuteenuseks valimisse kuuluvate töötute hulgas on töövahendus ehk info töökohtadest. Koolitus ja nõustamisteenust kasutavad valimisse kuuluvad töötud naised. Valimisse kuuluva kahe töötü naise poolt on probleemidena välja toodud pakutavate tööturukoolituste ebaefektiivsus ja kättesaadavuse komplitseeritust. Tööturuteenused ei vasta valimisse kuuluvate töötute ootustele. Tööhõiveameti poolt pakutav tööturukoolitus ei vasta tööjõuturul esitatavatele nõudmistele.

Kasutatakse mitmeid võimalusi saada tööturuteenuseid, kuid sageli ei kindlusta uus omandatud amet ikkagi töö leidmist.

Respondentide arvates pärsib teatud lisariskide esinemine tööturuteenuste kasutamist. Paljulapselisus on sageli põhjuseks, miks vanemaid ei võetagi tööle ning seetõttu pole ka tööturuteenustest kasu.

Üksikvanemaga pered.

Küsimusele, kas olete teadlik, milliseid teenuseid pakub tööhõiveamet, vastati, et teatakse, kuid suhtumine tööhõiveametisse ei olnud siiski kuigi positiivne. Ilmselt on inimeste hirm ametiasutuste ees põhjustatud suures osas ametnike negatiivsest suhtumisest klientidesse. Seepärast suhtuvad ka inimesed ametiasutustesse eelarvamusega. Valdavalt nähakse väljapääsu oma olukorrale tasuvama töökoha leidmises ning ei arvata, et tööhõiveametist selle juures palju kasu võiks olla.

Põhiline, mida tööhõiveametist saadakse ja saada soovitakse, on täiend- või ümberõppe kursused - peamiselt arvutikursused, aga ka inglise keele ja erinevad erialased kursused.

13. Sotsiaaltoetuste vajadus ja kasutamine.

Vanuriga pered.

Sotsiaaltoetusi ei saa 83% vanuritest, vahetevahel saab 9% vanuritest ja regulaarselt 4% vanuritest. Aktiivsemad toetuse taotlejad on naised.

Vanurid, kes oskavad vajadusel abi küsida sotsiaalametilt, saavad sageli ka positiivse vastuse. Toetuste saamise põhjenduseks vanurite poolt on välja toodud peamiselt väike pension ja väike sissetulek. Vanurid eelistavad saada toetusi pigem sularahas ning vaid 5% vanuritest eelistab saada lisatoetusena teenuseid. Osaliselt toetatakse vanureid laste poolt, kuid paljude arvates on noortel väga raske toime tulla ning seetõttu vanurid laste abile ei looda. Sotsiaaltoetust vajatakse sageli ravimite ostmiseks.

Eesti rahvusest vanurid on saanud toetusi seoses küttepuid muretsemisega, mis on ilmselt tingitud asjaolust, et eesti vanurid elavad sagedamini eramajades ja taludes kui vene rahvusest vanurid. Väikese pensioni üle kurdavad eriti eesti vanurid. Ühekordsete toetustena on vene rahvusest vanurid saanud toetusi seoses ravimite ostmisega.

Kohanemisraskustega inimeste pered.

Toimetulekutoetus on endiselt vajalik ja nõutud toetuste liik. Toimetuleku toetust pole saanud 37% selles sihtgrupis vastanutest. Toimetuleku toetust on saanud regulaarselt 11% kohanemisraskustega inimeste gruppi kuuluvatest respondentidest, 11% vastanutest on saanud seda toetust vahetevahel, 5% rohkem kui 3 kuud, 2% rohkem kui 6 kuud, 2% rohkem kui 9 kuud, 2% rohkem kui aasta, 9% rohkem kui 2 aastat ja 5% rohkem kui 3 aastat. Toetuste saamine on olnud peamiselt seotud 49% ulatuses töötü staatusega või pikaajalise töötusega ja 49% ulatuses väikese sissetulekuga või väikese pensioniga. 51% selle sihtgrupi vastanutest soovib saada toetust sularahas ning 10% vastanutest arvab, et toetust võiks saada ka teenustena. Toetust soovitakse seoses ravimite ostmisega ning seoses transpordikulude hüvitamisega puuetega inimestele või krooniliselt haigetele inimestele.

Erinev on vene rahvusest vastanute toetuste saamise pikaajalisus, 9% venelastest on saanud toetusi rohkem kui 3 aastat, 13% rohkem kui 2 aastat ja 3% rohkem kui aasta.

Puudega inimeste pered.

Peamise sotsiaaltoetusena eelistavad valimis osalenud puuetega inimesed rahalist sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks.

Oluliseks abiks toimetulekuvõime parandamiseks nähakse taastusravis. Hinnatud on kõik muud rahalised toetused, nt. toetus telefoniteenuse eest tasumiseks. Perekonnad vajavad abi hooldekoduteenuse eest tasumisel.

Puuetega inimesed tunnevad puudust erinevatest sotsiaaltoetustest. Abi soovitakse küttepuude muretsemiseks, sest kütte on kallid ja ravimite ostmiseks. Senine puuetega inimeste sotsiaaltoetuste saamine on olnud seotud väikese pensioniga ja väikese sissetulekuga ning ka kestva töövõimetusega.

Märkimisväärseks võib pidada vene rahvusest puuetega meeste eelistust saada toetust abivahendi soetamiseks. Puudest tulenevalt on vene rahvusest elanikkond saanud rohkem toetusi kui eestlased.

Paljulapselised pered.

Sotsiaaltoetust on saanud paljulapselised pered abivahendi ostmiseks, ravimite ostmiseks ja muudeks kuludeks. Enamus peredele on sotsiaalteenuste ja – toetuste saamise põhjuseks olnud väike sissetulek ja töötus. Põhjuseks on mainitud ka elatusrahade mittesaamist, kestvat töövõimetust, abikaasa / elukaaslase (pikaajalist) töötust ja muid põhjusi.

Toetust eelistavad küsitletud paljulapselised pered saada sularahas, vaid neli peret soovisid saada toetust osaliselt teenustena või toiduainetena.

Töötuga pered.

Sotsiaaltoetuste saamine on valimisse kuuluvate töötute puhul olnud seotud töötuna arvel olemisega ja väikese sissetulekuga.

Sotsiaaltoetusi eelistavad valimisse kuuluvad töötud saada sularahas, et paremini otsustada oma vajadustest lähtuvalt, sest töötutel on tööd otsides aktsepteeritavad vajadused alati suuremad, kui võimalused.

Valimisse kuuluvate eestlastest töötute puhul on välja toodud ka seotus pikaajalise töötusega ning seotus abikaasa/elukaaslase pikaajalise ilma tööta olemisega. Valimisse kuuluvate vene rahvusest töötute puhul on sotsiaaltoetuse saamine olnud seotud abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega.

Üksikvanemaga pered.

Sotsiaaltoetuste saamine on seotud eelkõige väikese sissetuleku ja töötuna arvel olemisega. Ka pikaajaline ilma tööta olemine ja väike pension on aluseks toimetulekutoetuse saamisele üksikvanemate puhul.

Peamisteks toetusteks, mida üksikvanemad saavad, on lastetoetus ja toimetulekutoetus. Neid toetusi peetakse aga toimetulekuks liiga väikesteks. Kõige suurem ongi seetõttu abivajadus just rahalise sotsiaaltoetuse järele. Võrreldes teenustega tuntakse rahalisest sotsiaaltoetusest puudust tunduvalt rohkem.

Enamik inimesi märkisid, et kõige õigem oleks sotsiaaltoetust saada 100% sularahas.

Valdavalt kasutatakse saadavat toetust esmavajaduste rahuldamiseks s.t. toidu, eluaseme, kütte ja elektri eest tasumiseks. Toetust sooviti ka kooli toiduraha ja huvialaringide eest maksmiseks, abivahendi soetamiseks ja telefoniteenuse eest tasumiseks, samuti on probleeme jalatsite ja riiete ostmisega.

Peale esmavajaduste makstakse ka transpordi, ravimite, tarbeesemete ja telefoniteenuse eest. Vaid vähesed inimesed saavad kulutusi teha koolitusele ja meelelahutusele, sest rohkemaks lihtsalt ei jätku, kuna toetused on võrreldes elatusasemega väikesed ning vahel on need ka ainukesteks sissetulekuallikateks.

Esines ka spetsiifilisemat laadi probleeme - näiteks läks suur osa ühe paljulapselise üksikvanemaga perekonna sissetulekust viimase 1,5 aasta jooksul kohtuprotsessile kahjutasu sissenõudmiseks ning ravimitele seoses juhtunud õnnetusega.

Väikest sissetulekut peavad määravaks teguriks valdavalt eestlased. Töötute protsent on suurem vene rahvusest üksikvanemate hulgas.

14. Rahulolu sotsiaalteenuste kvaliteediga.

Vanuriga pered.

Vanurid on sotsiaalteenuste kvaliteediga üldiselt rahul, sageli hinnates kvaliteeti heaks, isegi väga heaks. Sageli tuntakse kaasa teenuse pakkujatele ning seeläbi hinnatakse teenuste kvaliteeti. Üksikutele vanuritele meeldib olla haiglas, sest seal on ümberringi inimesed ning turvatunne on tagatud.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Narva linna kliendid on rahul rehabilitatsioonikeskuse teenustega, kuid vahel ollakse rahulolematud sotsiaaltöötaja teeninduse kvaliteediga.

Puudega inimeste pered.

Puudega inimesed on üldiselt sotsiaalteenuste kvaliteediga rahul. Arvatakse, et kvaliteedi üle ei saa nuriseda ja paremad võiksid teenused olla aga kui inimene tahab, leiab ja oskab suhelda ametnikega, siis saab asjad ikka korda ajada. Sellisest suhtumisest võib välja lugeda, et sotsiaaltöötaja ei pruugi alati olla professionaalne klienditeenindaja.

Paljulapselised pered.

Rahulolu sotsiaalteenuste pakkujatega on enamalt-jaolt madal.

Rohkem soovitakse vastutulelikkust ja ära kuulamist. Soovitakse samuti sotsiaalteenuste pakkumise laienemist paljulapselistele peredele ja suuremat informeeritust teenustest ning arvatakse, et küllap oleks neil ka rohkem kasutajaid, sest praegu on just halb informeeritus üheks põhjuseks miks sotsiaalteenused ja – toetused paljudele seni veel kättesaamatud on. Sotsiaalteenuste pakkujatel tuleks respondentide arvates panna suuremat rõhku klienditeenindusele.

Töötuga pered.

Valimisse kuuluvad töötud ei ole sageli rahul teenuste kvaliteediga. Kõige enam kurdavad töötud klienditeeninduse kvaliteedi üle.

Üksikvanemaga pered.

Üldiselt ei hinnata sotsiaalteenuste osutamise taset kuigi kõrgeks. Selle peamiseks põhjuseks on ametnike negatiivne või läbematu suhtumine abitaotlejatesse, seega sotsiaalasutuste madal tase klienditeeninduslikust seisukohast lähtudes.

Kvaliteet kesine – ma tean seda süsteemi, ma tean kuidas see peaks olema ja kellele suunatud, asja tuleks rohkem läbi arutada, muidugi raha taha jääb palju asju. Ülearune on ametlikkus. Inimesele ei läheneta inimlikult).

Ka häirib inimesi asjaajamise kord ja raha ebaõiglane jaotamine. Sageli ei olda rahul kogu sotsiaalsüsteemi ja sotsiaalvõrgustikuga, seda peetakse liiga bürokraatlikuks.

15. Sotsiaaltöötaja sotsiaalteenuste tagajana.

Vanuriga pered.

Sotsiaaltöötajatega ollakse üldjuhul rahul, kuid sageli oodatakse sotsiaaltöötajalt paremat informeeritust inimeste toimetulekuvõimest. Vahel tuleb ette ka sotsiaaltöötaja ebaviisakust. Tulevikuks ootavad vanurid noorte toimetulekuvõime paranemist.

Kohanemiskustega inimeste pered.

Enamjaolt ollakse rahul sotsiaaltöötajate tööga, kuid inimesed pole kindlad sotsiaalabi ameti võimalustes neid aidata. Tuleb ette ka inimeste kibestumust elust ja toimetulemastusest ning usaldamatust sotsiaaltöötajate suhtes.

Puudega inimeste pered.

Sotsiaaltöötajatesse suhtutakse erinevalt olenevalt nende kogemustest.

Ootused sotsiaaltöötajale on suuremad kui praktilise tööga tagatakse. Sotsiaaltöötajalt oodatakse mõistvat suhtumist ning inimesekeskust, rohkem suhtlemise võimalusi sotsiaaltöötajaga mitteametlikus õhkkonnas. Oodatakse kliendisõbralikku suhtumist ja kompetentsust (*Mul oleks vaja, et keegi tuleks mulle koju ja tunneks huvi. Ma ei hakka telefoni ütlema, et tegelikult mul ei ole hea, kui näen, siis ütleks. Mõistvat suhtumist, et mind ei koheldaks kui mingit kerjust*).

Paljulapselised pered.

Suhtumine sotsiaaltöötajatesse ja teenuste pakkujatesse on erinev. Enamus pole nendega rahul, kuid on ka oma piirkonna sotsiaaltöötajaga väga rahul olevaid kliente. Sotsiaaltöötajatelt soovitakse mõistlikku suhtumist ning rohkem kodukülastusi.

Töötuga pered.

Valimisse kuuluvate töötute seas antakse sotsiaaltöötajale võrdselt vastakaid hinnanguid. Sotsiaaltöötajatele heidetakse ühelt poolt ette ametlikkust, mis heidutab abipalujat ning teistel hinnangutel tunnustatakse sotsiaaltöötajat inimlikkuse eest, mis julgustab abipalujat. Sotsiaalne toetus on väga oluline töötutele oma olukorraga toimetulekul. Nagu juba eelnevalt teoorias käsitletud, tähendab sotsiaalhoolekanne tihti ka mitteformaalset tuge, mida pakuvad sotsiaalteenuste agentuurid ja nende palgal olev ametkond. Just sellist sõbralikku suhtumist, kaastunnet ja mõistmist, sageli lihtsalt murede ärakuulamist oodatakse sotsiaaltöötajalt.

Üksikvanemaga pered.

Sotsiaaltöötajatesse suhtuvad inimesed enamasti mõistvalt ja positiivselt, rõhutades inimlikkuse ja tolerantsuse vajalikkust kliendiga suhtlemisel.

Sageli tõstsid inimesed esile neid sotsiaaltöötajaid, kes oskavad hästi abitaotlejatega suhelda ja suhtuvad neisse kui võrdsesse. Kõige taunivamalt suhtuti ebasõbralikku sotsiaaltöötajasse.

Ka saadi aru, et iga kord ei ole sotsiaaltöötaja võimuses probleemi lahendamine. Kui kedagi süüdistati, siis tavaliselt mitte sotsiaaltöötajat, vaid linna võimukandjaid või valitsust.

Seega on inimese jaoks oluline, et neisse suhtutaks lugupidamisega, vaatamata nende probleemidele. Oluline on sealjuures klienditeeninduse printsiipidestlähendumine, mida aga paljudes kohtades sotsiaaltöötajate poolt ei väärtustata.

16. Kokkuvõtteks perekondade toimetulekuvõime, sotsiaalteenuste vajaduste ja kasutamise kultuuriliste erinevuste kohta.

Rääkides kultuurilistest erinevustest eesti ja vene perede toimetulekul, sotsiaalteenuste vajadustes ning kasutamises Eestis antud uuringu järgi võib väita, et erinevused on pigem tingitud eesti ja vene perede mõnelt erinevatest probleemidest meie ühiskonnas, mis omakorda on mõjutanud perede toimetulekut ning tänaseks kaasa toonud vajaduse erinevate sotsiaalteenuste järele.

Juurte puudumine seoses venekeelse elanikkonna elamisega mitte oma kodumaal ning sellest tulenevalt sugulaste vähesus, mida positiivses tähenduses saab pidada perede toimetulekut toetavaks faktoriks, kuid kelle puudumine toob kaasa lähedaste mistahes tüüpi toetusest ilmajäämise ning seega ka suurema riski probleemide tekkimisel mitte toime tulla. Raskendavaks asjaoluks võib siin pidada sugulastega suhtlemisvõimaluste komplitseeritust keeruka viisüsteemi ja ka rahaliste vahendite nappuse tõttu.

Juurte puudumine nende vahepealse purunemise tõttu seoses vene rahvusest elanikkonna väljarändega Venemaal 90-te aastate algul ning keskpaigas, mis ebaõnnestumise korral sundis inimesi tagasi pöörduma ning mis tänaseks päevaks on inimestele kaasa toonud veelgi rohkem probleeme, kui neil oli enne Eestist lahkumist. Niisugust tüüpi probleemideks uuringu andmeil on:

- perede lagunemine seoses väljarändega, mis tavaliselt on olnud tingitud ühe pereliikme võimetusest leida Venemaal tööd ning tagasipöördumine Eestisse arvates naiivselt, et suudab siin oma toimetulekut kindlustada;
- elukoha kaotus ning võimetus uut elukohta leida peale Eestisse tagasipöördumist;
- töökoha kaotus ning samuti võimetus hiljem leida endale uus töökoht,
- laste järelevalvetus ning probleemid lastega, sest lapsed on sageli jäetud Eestisse oma toimetulematute vanavanemate või teiste sugulaste hoole alla arvates, et siin tullakse paremini toime;
- laste sõelumine Eesti ja Venemaa vahet, mis ei taga neile piisavaid sotsiaalseid garantiisid ning lõpptulemusena toob kaasa õppeprogrammide erinevuse tõttu edasijõudmatuse koolis kuni laste tänavalejõudmiseni välja.

On tekkinud tendents, mis selgus uurimusest, kus vanemate toimetulematuse tulemusena, mil elatakse peamiselt lasterahadest ning toetustest, on kasvanud laste vastutuse osa kogu pere toimetuleku eest. Ohtlik on see, et lõpptulemusena võib viia selline tendents pered veel toimetulematusse seisu ning pärsib noorema põlvkonna arengut.

Probleemide ring, mis tänaseks pärsib venekeelse elanikkonna toimetulekut, on Eestis kehtestatud eestikeelne asjaajamiskord, mis tänaseks on kaasa toonud teatava infosulu venekeelse elanikkonna jaoks. Eesti riigikeele õpe on kättesaadav nooremale ja keskealisele põlvkonnale, kuid inimeste arvates pole jõukohane vanemale põlvkonnale ning niigi riigi kulul elavalt toimetulematult inimeselt eesti keele õppimist oodata on veidi lootusetu. See omakorda toob kaasa toimetulematute seltskonna, kelle toimetulematuse ning vajadus toetusi jagada suureneb päevpäevalt.

Vajaliku info puudumine või hilinemisega kohalejõudmine Eestis kehtivast seadusandlusest, mis on eelduseks inimeste toimetulekule. Inimeste arvates meedias peaaegu puuduvad erinevatele sihtgruppidele nagu vanurid, puudega inimesed jne mõeldud venekeelsed saated, samuti pole inimestele kättesaadavad venekeelsed infobuletid. Informeerimatus toob omakorda kaasa toetustest ja teenustest ilmajäämise või hilinevad abi.

Kodakondsuse probleemid, eriti kodakondsuse puudumine vanemal põlvkonnal, kes uuringu järgi on huvitatud eesti kodakondsusest, kuid ei tule paberite vormistamisega toime mitmel põhjusel:

- teadmiste puudumise tõttu, kuidas kodakondsust taotleda;
- vanuse või puude tõttu, mis takistab liikumist ja ei lase asju ajada;
- üleminekuaja segadustes on kaduma läinud kõik dokumendid või on dokumendid jäänud vahepeal Venemaal käies sinna, jne.

Dokumentide puudumine on aga põhjuseks, miks kodakondsust taotleda ei saa ning kodakondsuse puudumine toob omakorda kaasa probleeme töö ja elukoha leidmisel ning seetõttu on inimesed vajalike sotsiaalsete garantiideta. On tekkinud surnud ring, mille tulemusena on inimene määratudki olema pidev sotsiaaltöö klient. Uuringu andmetel ongi mitmed sotsiaalasutused Ida-Virumaal inimestele vahendajana abiks dokumentide vormistamisel.

Huvitava vene rahvusest inimeste iseärasusena võrreldes eestlastega ilmnes vene inimeste kogukondlik kokkuhoidmine, mis selgus naabriabi kasutamises ja andmises palju suuremal määral kui eestlaste puhul. Niisugune tendents on vene kogukonnas heaks alternatiiviks asendamaks väiksemat sugulastepoolset abi ja toetust.

Uurimusest selgus ka, et vene rahvusest elanikkond teeb meelsamini juhutöid kui eestlased, mis annab võimalusi sotsiaalspetsialistidele mistahes ametkonnast välja töötada strateegiaid inimeste toimetuleku parandamiseks läbi erinevate ajutise-, juhu- või hädaabitöö võimaluste loomise.

Lõpetuseks tooksin välja vajaduse, mis kehtib kõikide sihtgruppide esindajate kohta juhtudel, kui nad on mitteestlased. Ilmselt on otstarbekas on välja töötada strateegia vene kogukonna toimetuleku tõstmiseks, kus lisaks erinevatest sihtgruppidest tulenevatele ettepanekutele elanikkonna toimetuleku tagamiseks arvestatakse veel teisi, kultuurilistest iseärasustest tulenevaid alljärgnevaid ettepanekuid:

1. Sotsiaalspetsialistide, Kodakondsus-ja Migratsiooniameti ametnike ja teiste ametnike igakülgne abi inimeste dokumentidega varustamise korraldamisel. Sotsiaalspetsialistid võiksid saada vastava väljaõppe.
2. Muukeelse elanikkonna parema informeerituse tagamine Eestis kehtivast seadusandlusest, makstavatest sotsiaaltoetustest, pakutavatest sotsiaal-ja tööturuteenustest ning muust vajalikust läbi neile mõistetavate infobuletide ja läbi erinevate meediakanalite.

3. Hädaabitööde jätkuv ja tulemuslikum korraldamine töötutele elanikkonna tööpuuduse leevendamiseks ja toimetuleku parandamiseks.
4. Naabrite toetamise vajalikkuse teadvustamine läbi erinevate kanalite (koolitus, meedia, erinevad projektid).
5. Abiprogrammide käivitamine Ida-Virumaa toimetulematutele peredele, kus kasvavad lapsed (tasuta koolilõunad, kättesaadav parandusõpe ja nõustamine koolis, tasuta vaba aja veetmise võimaluste loomine, jne.).

V Kriteeriumid perekondade vajaduste ja toimetulekuvõime hindamiseks.

Nii nagu juba käesoleva uurimuse sissejuhatuses on kirjutatud, on hoolekandepoliitikal oluline roll inimeste toimetuleku kindlustamisel ning peamiste meetmetena inimeste toimetuleku tagamiseks kasutatakse sotsiaaltoetusi ja sotsiaalteenuseid, mille eesmärgiks on erinevate riskipiiril elavate sihtgruppide ressursitaseme suurendamine teatud perioodiks.

On selge, et mitmete sotsiaalsete erivajadustega inimgruppide toimetulekuprobleemid on paratamatud ning seetõttu on oluline toimetulekuprobleemide ennetamiseks luua sellised tingimused, milles erivajadused ei osutu takistuseks, s. t. mitmete sotsiaalsete sihtgruppide kindlustamist sotsiaalteenustega. Enamik Eestis makstavaid hüvitisi on universaalse iseloomuga ega ole otseselt sõltuvad inimese sissetulekust ega materiaalistest ressurssidest. Ainus sissetulekust sõltuv toetus on toimetulekutoetus, mille eesmärgiks on madala sissetulekuga inimeste minimaalse toimetuleku kindlustamine (Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded, 1999 : 24).

Praktika on näidanud, et siiani kasutusel olnud toimetulekupiiri arvutamine, mis baseerub vaid sissetulekute ning väljaminekute tasakaalu hindamisel, pole osutunud elanikkonna sotsiaalsete vajaduste kindlustamisel piisavalt tõhusaks. Seetõttu oli käesoleva uuringu eesmärgiks välja töötada lisakriteeriumid perekondade toimetulekuvõime hindamiseks, mida oleks võimalik kasutada lisaks perekondade tulude-kulude hindamisele.

Kriteeriumide väljatöötamiseks mõtestas selle töö autor enese jaoks lahti probleemide ringi, mis on seotud inimese ja tema pere toimetulekuga, koostas kriteeriumide kontrollimiseks ankeetküsimustiku ning viis läbi uurimuse, kus ankeeteriti 409 perekonda ning viidi läbi intervjuud 100 inimesega, kes olid eelnevalt täitnud ankeedi ning olid nõus vastama lisaküsimustele oma perekonna toimetuleku kohta. Perede toimetuleku hindamise kriteeriumide väljatöötamisel lähtus autor vajadusest motiveerida inimest ennast oma toimetuleku ja toimetulematuse teemat enese jaoks lahti mõtestama, sest senine sissetulekute ja väljaminekute hindamise meetodika on suhteliselt passiivse, kus raha saamiseks õnnestub mõnikord isegi petta, kuid ennast parema toimetuleku nimel pingutama see süsteem paljude sotsiaalspetsialistide hinnanguil ei motiveeri. Läbiviidud uurimus keskendus väljatöötatud kriteeriumide alusel inimeste toimetulekuvõime, sotsiaalteenuste vajaduste ja kasutamise hindamisele nende eneste poolt. Intervjuud viidi läbi sotsiaaltöö tudengite poolt koostöös omavalitsuste sotsiaalspetsialistidega, kuid edaspidi annab seda meetodikat kasutada nii, et intervjuud viiakse läbi sotsiaaltöötajate poolt kas omavalitsustes või mistahes sotsiaalasutustes, kus tehakse otsustusi inimeste ja nende perede toimetuleku kohta. Antud kriteeriumide alusel annab koostada abivajaja kaardi, mida juba osades omavalitsustes praegugi kasutatakse, kuhu kord või paar aastas vajadusel täiendavat informatsiooni lisatakse. Töö autori nõuande siinkohal on, et inimese ja tema perekonna toimetuleku hindamisega tegeleks inimene ise, sotsiaaltöötaja ülesanne on seda tegevust vajadusel suunata. Antud hindamist pole tarvis läbi viia igakuiselt nagu toimetulekutoetuste arvestamist, kuid kord poolaastas või kord aastas oleks otstarbekas inimest motiveerida uuesti üle hindama oma puudujääke ja ressursse. Suurim oht selle meetodika juures on hindamise muutumine formaalseks toiminguks, mitte sisuliseks toimetuleku hindamiseks. On eeldada, et üks ohte selle meetodika kasutamisel võib olla mõnede sotsiaaltöötajate vastuseis juba niigi koormatud tööaja tõttu, kuid usun, et see vastuseis saab ületatud peale kasvõi mõne kliendi õnnestunud aktiivsusele suunamist. Loomulikult lisanduvad nende kriteeriumide alusel saadud materjalile veel inimese personaalsed andmed tema perekonna, rahvuse, soo, hariduse, töövõime ja oskuste, puude astme, diagnooside ja muu kohta.

Kriteeriumid perekondade vajaduste ja toimetulekuvõime hindamiseks on järgmised:

- Toimetulekuvõime hindamine
- Toimetulekut tagavate tegurite hindamine
- Toimetulematuse põhjused
- Abivajadus toimetulekuvõime parandamiseks
- Toimetulekuvõime prognoos tulevikuks
- Toimetulekuvõime parandamiseks perekonna poolt kasutatavad meetmed
- Sugulastepoolse abi ja toetuse saamine
- Abi ja toetuse saamine naabruskonnalt
- Sotsiaalteenuste vajadus

- Sotsiaalteenuste kasutamine
- Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjused
- Tööturuteenuste vajadus
- Tööturuteenuste kasutamine
- Sotsiaaltoetuste vajadus
- Sotsiaaltoetuste kasutamine
- Rahulolu sotsiaalteenuste kvaliteediga
- Hinnangud ja pretensioonid sotsiaaltöötajale

Antud metoodika suunab klienti põhjalikult hindama erinevaid toimetulekuressursse ning loodetavasti neid ka kasutama. Uuringu jooksul ilmnes, et mitte kõik kliendid ei saanud esialgu aru, miks nad peavad nendele küsimustele vastama, kartes, et nende kohta tahetakse midagi salajast välja selgitada, mis jätab nad ilma toimetulekutoetusest, kuid tavaliselt peale intervjuud või ankeedi tagastamist, kus inimesi aidati neid täita üliõpilaste poolt, oli tagasiside positiivne. Mitmed arvasid, et see intervjuu pani neid mõtlema oma toimetuleku üle, paljud olid lihtsalt tänulikud, et neid ära kuulati, muidugi oli ka pessimiste, kes arvas, et niikuinii midagi ei muutu, oli neid, kes kartsid, et tuleb välja nende pettusega saadud toimetulekutoetus.

Selle metoodika kasutamiseks ei anna töö autor soovitusi kindla formaadi osas, missugune peaks see abivajaja toimetulekuvõime hindamise kaart olema, see jäägu iga omavalitsuse või sotsiaaltöötaja maitse ja disainimisoskuse küsimuseks. Samuti võib ju vajadusel nendele kriteeriumidele lisada vajalikke, mis on kas persoonist või piirkondlikest iseärasustest lähtuvad, kuid põhilised andmed ja ettekujutuse inimese ja tema perekonna toimimisvõimest peaks nende kriteeriumide järgi suutma välja selgitada ning sellest tulenevalt välja töötada igale inimesele isiklik strateegia toimetulematust seisust väljumiseks või selle leevendamiseks.

Metoodika vajalikkuse põhjendus.

Selleks, et ühiskonna kui terviku väärtusi teada ja kaaluda, ei piisa sellest, kui teada vaid mõningate rühmade väärtushinnanguid ja mitte teiste omi. Tuleb omada üldist arusaama ühiskonna väärtushinnangutest. *Sihtrühmade* väljaselgitamine tähendab selle elanikkonnasegmendi määratlemist, kellele poliitika on suunatud – vaestele, haigetele, invaliididele, ülalpeetavatele lastele või muudele abivajajatele.

Käesolevat metoodikat saab käsitleda, kui H.A.Simoni poolt väljatöötatud piiratud ratsionaalsuse teooriale baseeruvat sotsiaalpoliitilist meedet, kus lisaks ratsionaalsele sotsiaalpoliitilisele käsitlusele, et ühiskond peab saama välja selgitada ja määratleda sotsiaalseid probleeme ja nõustuma, et neid probleeme on vaja lahendada kaaludes selleks kõiki ühiskonna väärtusi kasutatakse seda metoodikat vaid töös piiratud sihtgruppidega, kelle toimimist ühiskonnas on vajalik toetada ja järele aidata, st töös toimetulekuraskustes vanurite, puuetega inimeste, kohanemiskustega inimeste, töötute, paljulapseliste ning üksikvanematega peredega.

Töö autor ei sea endale siinkohal ebareaalseid eesmärke, arvates, et olulisem kui tulude ja kulude mõõtmine rõhuasetusega *keskmisele* perele, töötajale või töö õppijale sotsiaalabi andmise otseste kulude (tavaliselt, kuid mitte alati, rahas) väljaselgitamiseks ühiskonna üldise heaolu seisukohalt tuleks võrreldes toimetulekuraskustes inimeste probleemide väljaselgitamiseks lükata tahaplaanile, kuid ilmselgelt tuleks otsida "rahuldavat" varianti – poliitilist alternatiivi, mis oleks piisav soovitud kasu saamiseks mõõdukate kuludega. Selle metoodika väljapakumise pole püüd luua parimat võimalikku maailma, vaid pigem katse omadega välja tulla, probleeme vältida, kompromissile jõuda.

Sotsiaalhoolekandepoliitika tekib lahkkelidest ühiskonna ees seisvate probleemide iseloomu ja selle üle, kas nende suhtes tuleks midagi ette võtta ja kui, siis mida. Antud metoodikaga sekkumist võiks käsitleda, kui vajalikku sotsiaalpoliitilist meedet välja selgitamiseks kes saab mida, millal ja kuidas ning missugused on olemasolevad ja optimaalsemad ressursid toimetulematuse korral sellest seisundist väljumiseks. Osaliselt aitab selline sotsiaalpoliitiline sekkumine paremini lahti mõtestada lahkeli väärtuste jaotamise üle ühiskonnas. Siinkohal jällegi ei sea autor endale ebareaalseid eesmärke liikuda inimeste absoluutse võrdsuse tagamise poole ühiskonnas, kuid see on pigem püüd kutsuda poliitika seadjaid üles märkama riske, mis võivad seista meie ees kui lõhed toimetuleku ja toimetulematuse vahel muutuvad liiga ulatuslikuks ning ühel hetkel ühiskonnale ohtlikuks.

On üldtuntud tõsiasi, et sotsiaalsete lahkkelide põhjused peituvad erinevustes inimeste vahel, eriti nende rikkuse allikate ja suuruse vahel, kuid valitsuse ülesanne on lahkkelisid lahendada ning kehtestada üldised reeglid nende lahkkelide lahendamiseks tagades ka nende täitmise ning korraldades selleks avalikus poliitikas kompromisside saavutamise ja huvide tasakaalustamise surudes vajadusel peale lahendusi, mille vaidluse osapooled peavad vastu võtma.

Pole olemas üldtunnustatud *sotsiaalseid* väärtusi, on ainult konkreetsete rühmade ja isikute väärtushinnangud, millest paljud on omavahel vastuolus. Samuti pole võimalik alati probleeme selgelt määratleda, sest inimesed ei ole probleemide olemuse suhtes ühel nõul. Mis on ühele rühmale probleem, võib olla teisele rühmale

kasulik. Paljusid vastuollu sattunud kulusid ja väärtusi ei saa võrrelda ega kaaluda; näiteks kuidas võrrelda indiviidi väärikuse väärtust maksude üldise tõstmise kuluga või kuidas tagada, et vaesed ja haiged suudaksid endale valitsuses teiste sihtrühmadega võrdset esindatust saavutada, jne.

Tulusid ja kulusid ei tohiks muidugi mõõta ainult kitsalt kroonides ja sentides, jättes arvestamata ühiskonna põhiväärtused. Ratsionalismi idee kohaselt tuleb arvutada kokku *kõik* avaliku poliitikaga ohverdatud või saavutatud sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud väärtused, mitte ainult need, mis on mõõdetavad rahas.

Senine toimetulekutoetuste maksmise süsteem on üles ehitatud eesmärgiga suurendada toimetulekuraskustes inimeste rahalist sissetulekut ning kindlustada neile sealjuures teatud piirnormides eluasemekulude katmine, väljapakutud meetodika baseerub peamiselt inimese ja teda abistava sotsiaaltöötaja koostööle, mille käigus otsitakse ressursse parema toimetuleku nimel ja püütakse välja selgitada takistused, miks pole siiani õnnestunud toime tulla olgu see siis vähene info, puuduv haridus, puuduv töö, vajalikmõttemiis või muu.

On ju ilmselge, et ühtegi inimese teovõimet pärssivat haigust ei saa ravida diagnoosita. Samadel alustel võib käsitleda ka sotsiaalset toimetulematust, sest pole otstarbekas pakkuda tööoskusi, likvideerida lünki hariduses või tõsta teadlikkust oma seaduslikest õigustest enne, kui on teada probleem, mis toimetulematust põhjustab.

Muidugi pole olemas absoluutselt kindlust, et antud meetodika annaks maksimaalseid tulemusi ning kindlasti oleks otstarbekas seda eelnevalt vabatahtlikkuse alusel kasutada omavalitsustes, kus ollakse seda poliitiliselt valmis aktsepteerima. Prognoosimine ei saa olla kunagi täiuslik ning kuna uute meetodikate tagajärgi ei saa täpselt prognoosida, on otstarbekas jääda olemasoleva toimetulekut toetava süsteemi juurde, kuid vajadusel saab seda kasutada toetava süsteemina eelkõige probleemsetes piirkondades, kus tegelikult on juba projektitööna rakendatud teatud tegevusi nagu aktiveerimiskeskused töötutele, toetatud töökohad puudega inimestele, jne. Uuringud on näidanud, et aktiveerimiskeskused on hakanud dubleerima tööturuameti tegevust ning tekitanud seetõttu segadust nii inimeste kui ametnike hulgas. Üks põhjusi võib olla kasutamiskõlbliku meetodika puudumine tööks kohanemiskeskustega inimestega ja töötutega, mida antud meetodika väljapakumine püüab leevendada.

On teada, et poliitiliste otsuste tegijad hakkavad uusi ja läbiproovimata meetodeid kasutama alles "kriisiolukorras" ning see, kas antud meetodika osutub tõhusaks või mitte võib selguda alles peale selle kasutamist, ehk teisisõnu peale olukorra tekkimist mida me nimetame kriisiks kas ühiskonnas või piirkonnas, mil otsitakse erinevaid meetmeid kriisiolukorrast väljumiseks.

Loomulikult kaasneb antud meetodika kasutamisega kohustus kulutada lisaressursse inimeste toimetulematust seisundist väljaaitamiseks või selle seisundi leevendamiseks. Oleks absurdne arvata, et meid aitab edasi vaid inimese toimetulematuse põhjuste väljaselgitamine ning inimese teadlikumaks saamine oma seisundist. Et edasi minna, on vajalik teha lisakulutusi ning sealjuures otsustusi, kas need lisakulutused peaksid olema tehtud loonulise või rahalise abina. Ainsaks otsustavaks küsimuseks saab siinkohal, kas on tegemist raiskamise või kokkuhoiuga. Mõlemaid valikuid tuleb uurida just sellepärast, et mõlemad on kulukad. Oleks illusoorne teeselda, et võiks järgida ka mõlemat suunda, sest ükski eelarve ei saaks laieneda kahes eri suunas või kui siis vaid ajutiselt ja kindla sihitusega, mille tulemuslikkust omakorda peaks olema võimalik mõõta. Eeltoodut aluseks võttes pole antud meetodika käsitlemiseks autor välja töötanud hindeskaalat, millega oleks võimalik inimeste toimetulekut antud kriteeriumide järgi hinnata, sest hindepallide või toimetuleku piirmäärade ühtlustamine vabariigi lõikes oleks kui kohustus kõigile abivajajatele nende alusel toimetulekut tagada. Omavalitsuste ressursid on aga ebaühtlased ning seetõttu saavad näitajad baseeruda vaid pideva positiivses suunas liikuva arengu näitamisele või vastupidiselt kriisitendentsidele selles piirkonnas. Samas kui tahetakse, on hindeskaala rakendamine võrdlemaks inimeste toimetulekuvõimet omavalitsuste või maakondade kaupa, lihtsasti juurdelisatav ning iga sotsiaalametnik tuleb sellega vajadusel toime. Antud meetodika rakendamine laiendab vastutust kolmes suunas - riigi, omavalitsuse ja indiviidi enese suunas, mis omakorda peaks tooma kaasa ressursside ühtlasema jaotumise ning seega optimaalsemad lahendused piirkondade stabiilseks toimimiseks.

Lõpetuseks võib öelda, et antud meetodika kasutamine saab alguse mõttemiisist, kas tõlgendatakse seda sotsiaalhoolekandepoliitika meetmena millega nähakse ette mitte vastastikust, vaid ühepoolset vahetust (ühiskonnalt indiviidile). Sotsiaalhoolekandesüsteemis on vahetus suhteliselt kaudne, sest see toimub toetusesaaja ja ühiskonna vahel hoolekandeesutuste kaudu ja on sageli selles mõttes tahtmatu, et toetusesaajatel, kes on tavaliselt hädaolukorras, ei ole sotsiaalhoolekande omavahel konkureerivate müüjate vahel eriti valida. Vahetuse münt on udukogutaoline. Toetusi makstakse sageli lootuses, et toetusesaaja tasub ühiskonnale "sotsiaalselt vastuvõetava" käitumisega – otsib endale töökoha, on hea ema ja järgib üldiselt moraalinorme. Pealegi on vahetuse tingimused ebaselged. Kas toetusesaaja peab võtma vastu igasuguse pakutava töö? Kas ta on kohustatud järgima eriti *kõrgeid* moraalinorme? Kui kaua see kohustus jõus püsib?

Me analüüsime sotsiaalhoolekandepoliitika kavadena toetuste määramiseks, mis on tavaliselt tasuta või tugevasti doteeritud ja mida võib seepärast turukriteeriumidest lähtudes tõlgendada ühepoolse vahetusena, kuid tuleb arvestada, ehkki paljud hoolekandetoetuste saajad ei maksa küll saadud teenuse eest raha, võivad

nad maksta palju enam: tänulikkuse, poliitilise nõustumise ja muu sarnasega. Seega sõltub vastastikkuse puudumine sellest, kuidas münti vaadelda.

VI Järeldused ja ettepanekud.

Inimesed kirjeldavad oma toimetulekut erinevalt. Toimetulekutoetust saavad üliõpilased elavad suhteliselt ilusamat ja õnnelikumat elu, mis on vägagi hea kuid kas ka õiglane lahendus teiste toimetulekusajajate suhtes, kellede ressurss selle arvelt väheneb. Sageli võrdlevad inimesed oma toimetulekut ametnike ja tippametnike toimetulekuga, mida meedia nendeni igapäevaselt kannab. Eakamate inimeste toimetulek sõltub sageli nende laste toimetulekust ja nooremate ning keskealiste inimeste toimetulek sõltub sageli makstavatest toetustest ja vanemate abist.

Toimetulekuvõime erineb aastaegadest sõltuvalt, kuid rahul ollakse sellega, et turvalisus on siiski pensionite väljamaksmisel tagatud.

Rääkides sotsiaalsetest iseärasustest perede toimetulekul, sotsiaalteenuste vajadustes ja kasutamisel Eestis antud uuringu järgi võib väita, et erinevused on olemas ning need erinevused on tingitud väga mitmetest pereliikmete personaalsetest iseärasustest nagu iga, sugu, isiklik tervislik seisund ja erinevatest riskidest tingitud iseärasused - töötus, paljulapselisus, üksikvanemaks olemine, kodakondsuse või dokumentide puudumine, jne. Erinevate sihtgruppide toimetuleku iseärasused on olnud põhjustatud ka mitmetest struktuursetest reformidest Eesti ühiskonnas turumajandusele ülemineku aastatel, millega üks osa elanikkonnast pole suutnud kohaneda ning mis on tinginud nende perede toimetulekuraskusi ja sellest tulenevat vajadust sotsiaaltoetuste ja sotsiaalteenuste järele.

Järgnevalt tooksin välja ettepanekud erinevate sihtgruppidega tööks, mis baseeruvad nende sihtgruppide toimetuleku ja sotsiaalteenuste vajaduste iseärasustel.

1. Vanuriga perekondade toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks vanuritega.

Uuringust ilmnes, et vanurid peavad oma pensionidest üleval mitut põlvkonda ning seetõttu hindavad nad oma toimetulekut halvaks. Vanurid tuleksid oma pensioniga paremini toime, kui neil ei oleks kohustust oma pensioni järglastega jagada. Enda toimetulematuse põhjustena nimetavad vanurid sageli oma laste toimetulematust, sealhulgas laste töötust, mistõttu terve perekond elab vanuri pensionist ning seetõttu raha ei jagu. Vanurid koolitavad ja hooldavad sageli oma lapselapsi. Lapsi kasvatavad vanurid püüavad oma toimetuleku tõstmiseks vanemaid lapsi suvisel perioodil tööle saada. Eksisteerib olukordi, kus laste toimetulematust võib viia oma vanemate vägivaldse kohtlemiseni. Probleemiks on kujunenud ka haigete inimeste olemasolu perekonnas, kes on kas haigusest tingituna või muudel põhjustel töötud ning elavad sageli oma perekonnaga vanuri pensionist. Lisaks ülalpidamiskohustusele tunnevad vanurid hirmu oma perekonna ja järglaste toimetuleku pärast nende surma.

Eeltoodust järeldub, et tahtes aidata parandada vanurite toimetulekut, tuleks eelkõige rakendada toimetuleku tagamiseks vajalikke strateegiaid keskealiste ja noorte perede toimetulekuvõime tõstmiseks.

Paljudel vanuritel on hirm tuleviku ees. Vanuritele on iseloomulik kartus oma turvalisusega toimetuleku pärast, eriti hindavad enda toimetulekuvõimet halvaks vanurid, kes elavad üksi, on haiged või on võimetud korras hoidma oma eluaset. **Vanurid on sihtgrupp, kes vajavad ühiskonna hoold ja tähelepanu. Strateegiad, mis on suunatud vanurite toetamiseks, peaksid olema peale otsese toimetuleku toetamise suunatud ka nende turvalisustunde kindlustamisele, sest hirmu tundval vanainimesel on oht sattuda veelgi raskemasse seisusse, kus abivajadus tema toetamiseks on tunduvalt suurem ja kulukam.**

Vanurid peavad oma toimetulekul väga oluliseks häid suhteid perekonnaga, sugulastega ja naabruskonnaga. Järeldusena võib öelda, et **igasugused sekkumisstrateegiad töös vanuritega peaksid olema eelkõige suunatud nende sidemete tugevdamisele nii perega, sugulastega kui naabruskonnaga, sest hea meeleolu ning tugev väline toetus aitab vanuril tunda turvatunnet ning taluda paremini vananemisega kaasnevaid riske.**

Vanurid ei ole tüüpiline otseseid sotsiaaltoetusi vajav ja taotlev sihtgrupp. Makstavad sotsiaaltoetused on vanurite toimetuleku tagajana alles viiendal kohal. Kuid kui toetusi soovitakse saada, siis peamiselt ravimite ostmiseks, taastusraviteenuste ostmiseks ja telefoni eest tasumiseks, mis on ka loomulik, sest ravimite hulk, mida vanurid kasutavad on suur ning isegi soodustuste korral ei pruugi pensionist jaguda. Taastusravituusikud

on väga kallid ning neid vajatakse vaatamata soodustustele rohkem, kui endale võimaldada suudetakse. Telefoni olemasolu ja kasutamisevõimalus on väga oluline vanuri turvatunde tagaja, kuid viimastel aastatel telefonijaamades tehtud ümberkorraldused on kaasa toonud lisakulutusi vanuritele. Lisaks eelnenule on toimunud viimastel aastatel ka muudatused telekommunikatsiooni vahendite kasutatavuses, mis võtavad vanuritel ära võimaluse kuulata raadiot ning seega häirub vanurite omavaheline suhtlemine veelgi rohkem.

Eeltoodust võib järeldada, et **igasugused inimeste elujärje parandamiseks ettevõetavad muudatused võiksid olla rohkem sotsiaalselt kontrollitud, st. vajalik oleks pidada pikemaid ja põhjalikumaid läbirääkimisi ettevõtjatega, et tagada kasu muudatustest ühtviisi kõigile elanikkonnagruppidele, mitte ainult niigi toime tulijatele.**

Vanuritel on väärtuslikud elu jooksul omandatud kogemused. Oma toimetulekuvõime parandamiseks kasutavad nad elu jooksul omandatud oskusi ökonoomselt majandada, samuti vanurite eelisi toimetulekuks on nende elu jooksul kogunenud tarbeesemed ja rõivad. Parema toimetuleku tagamiseks kasutatakse humanitaarabi soetamise võimalusi, samuti mitmesuguseid soodusmüüke. **Vanureid saaks lülitada erinevatesse toimetuleku tagamise programmidesse noorte või toimetulekuraskustes perede jaoks, kus nad saaksid olla aktiivsed kogemuste edastajad ning seeläbi anda oma panuse ühiskonna tervendamisele. Uuringu andmetel on positiivne ellusuhtumine sagedane vanurite toimetuleku tagaja ning läbi aktiivse tegevuse on võimalik vanuritel hoida värske oma mõte ja hing.**

Vanurid omavad piisavat elukogemust, et mitte loota elus ainult hea õnne peale.

Vanurite toimetulekut toetab sageli oma aiamaal töötamine ning käsitöö tegemine, kuid käsitöö toidab vaid tarbijate olemasolu korral piirkonnas. **Vanurid vajavad abi oma valmistatud toodete turustamisel ning vanurite toimetuleku toetamise strateegiana võiks olla piirkonniti rakendatud tööle turundusspetsialistid, kelle ülesandeks oleks mistahes käsitöösametite turu leidmine, tootarendusalane nõustamine, jne. See tagaks ühtviisi vanuritele aktiivsuse, suuremad sissetulekuvõimalused ning aitaks luua ka uusi töökohti majandusharidusega spetsialistidele.**

Vanurid, kes oskavad vajadusel abi küsida sotsiaalametitelt, saavad sageli ka positiivse vastuse, kuigi abi saamine ei ole vanurite arvates loomulik nähtus, vaid probleemide lahendamise oskamatuses tingitud tegevus. Mitte kõik ei taha või ei julge abi küsida, ligi viiendik uuringus osalenud vanuritest ei oma infot teenuste kohta või ei oska abi küsida, mis lõpptulemusena jätab nad abist ilma ning seetõttu võib viia raskesse toimetulematusse seis. Eeltoodust järeldub, et **vanurite parem informeerimine erinevatest pakutavatest toetustest ja teenustest, teenuste kvaliteedist ning hindadest aitaks vanureil teha julgemaid ning endale optimaalsemaid otsustusi ning seeläbi oleks tagatud nende iseseisvam toimetulek.**

Sotsiaalteenustega kindlustatust hindavad vanurid normaalseks, kuigi uuringust selgus, et sotsiaalteenuseid ei saa 35 % ankeedile vastanud vanuritest. Vanurid vajavad ja kasutavad rohkem supikõrgiteenust, saunateenust, koduhooldusteenust, taastusraviteenust ja rehabilitatsiooniteenust, isikliku abistaja teenust ja tugiisikuteenust ning abi küttepuude muretsemisel ja linna ühistranspordi soodustusi. Seoses oma eluga toimetulekuga vajavad vanurid sageli sotsiaalkorterit, pansionaadi tüüpi elamisvõimalust või hooldekoduteenust, mille eest tasumisel vajab vanur sageli abi. Vähe tarbitakse nõustamisteenust ja perekonnas hooldamise teenust. Puudega vanurid vajavad sageli toimetulekuvõime tõstmiseks tugiisikut, hooldusõde või ka hooldusperekonda. **Vanurid vajavad oma eluga toimetulekuks eelkõige erinevat tüüpi sotsiaalteenuseid, mille tarbimine sõltub suuresti personaalsetest vajadustest ja võimalustest. Vanurid eelistavad saada vajadusel rahalist toetust, et teha iseseisev valik vajaliku teenuste ostmiseks.**

Uuringu andmeil maal elavad vanurid tunnevad end rohkem riigi poolt tõrjututena, sest neile pole vajalikud teenused sageli kättesaadavad. Järeldusena võib öelda, **maapiirkondade omavalitsustes oleks otstarbekas välja töötada ja rakendada strateegiad vanurite paremaks kindlustamiseks sotsiaalteenustega.**

Uuringu andmeil tasuta sotsiaalteenuseid vanurid tavaliselt ei vaja, kuid soovivad osta teenuseid neile taskukohase hinnaga eest. **Sotsiaalametid ja sotsiaalteenuseid pakkuvad organisatsioonid ei tohiks karta vanureid kui täiesti toimetulematut ja maksujõuetut sihtgruppi, kes pole võimelised ostma vajalikke teenuseid. Sotsiaalteenuste turu kujundamisel oleks otstarbekas liikuda suunas, kus oleksid pakutud mitmed erineva kvaliteedi ja hinnaga vajalikud teenused, mille hulgast iga üksiktarbija saaks endale panna kokku personaalse paketi, mis oleks talle taskukohane. Selline suund vajab sotsiaalteenuste pakkujate majandusalast ja juriidilist väljaõpet lisaks teadmiste tööspetsiifilise kontingendiga.**

Eestlased on kultuurilembene rahvas, kuid mitte kõigile sihtgruppidele pole see täna jõukohane ning tekitab inimestes rahulolematust. Vanurid tunnevad puudust kultuuriüritustest osalemisvõimaluste puudumise pärast, mis pole rahapuudusel neile kättesaadavad. Uuringu andmeil peavad vanurid väga oluliseks vanadest lugupidamise märgiks nende sünnipäevade tähistamine ja tervitused raadio kaudu. Eeltoodust lähtuvalt võib öelda, et **iga kultuuriüritus, mille teeme vanuritele kättesaadavaks, on teretulnud ja märgatud ning annab meile kõigile vajalikku positiivset tagasisidet.**

Tulevikuks ei muretse vanurid enda pärast, vaid loodavad noorte toimetulekuvõime paranemist. Kokkuvõtteks võib öelda, et **vanurid on sihtgrupp, kellega toimuvad protsessid on nii ühiskonnale kui vanureile endile mõistetavad ja loomulikud ning kelle elutegevust toetades on võimalik tõsta vanurite elujärge ja parandada nende elukvaliteeti.**

2. Kohanemiskustega inimeste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks kohanemiskustega inimestega.

Kohanemiskustega inimeste sihtgruppi kuulumise kriteeriumideks käesolevas uuringus oli elamine ilma pideva sissetulekuta või eluaseme puudumine või kodakondsuse ja dokumentide puudumine ning sellega seonduvalt pidev sotsiaalabi kliendiks olemine kas toetuste või teenuste saajatena. Ilmselt ei vaja tõestamist asjaolu, et inimeste toimetulek sõltub eelkõige töö olemasolust, mis tagaks vajaliku igakuise sissetuleku, vähemalt rahuldavast tervislikust seisundist, mis lubaks seda igapäevast tööd leida ja teha ning eriti oluline on isikuttõendavate ja teiste vajalike dokumentide olemasolu, mis on vältimatu tingimus nii töö leidmisel kui ka inimese sotsiaalsete tagatistega kindlustamisel. Siit järeldus, **kohanemiskustega inimeste sihtgrupile toetusstrateegiate väljatöötamisel ja ellurakendamisel on esimeseks vältimatuks tingimuseks dokumentide olemasolu, alles seejärel saab inimesele kohaldada teisi vajalikke strateegiaid nagu suunamist tööturukoolitusele, sotsiaalabi kohaldamist, jm.**

Uuringu andmeil on osa inimesi dokumentideta erinevatel põhjustel (dokumentide kaotamine, mittekehtivad dokumendid, dokumentide puudumine seoses alles vanglast vabanemisega, seoses dokumentide mahajoomisega, mahamüümisega, jne.). Sotsiaaltöötajad tegelevad küll abi andmisega selle probleemi lahendamiseks, kuid sageli on vaja selles tegevuses ületada bürokraatlikke takistusi, mis isegi sotsiaaltöötajale keeruline on, mis siis veel tavainimesest rääkida. **Koostöös Kodakondsus-ja Migratsiooniametiga töötada välja lahendus dokumentideta inimeste arvelevõtmiseks ning inimeste dokumentidega varustamiseks, et vältida teatud kliendikategooria igipõlist sotsiaalabi kliendiks olemist, mis kokkuvõtteks on väga ressursimahukas. Ilma dokumentideta pole mingit võimalustki eeldada, et inimene edaspidi tööd leiaks, elamise soetaks ning iseseisvalt toimetulijaks saaks. Inimeste endi prognoosides kohtab dokumentide vormistamise osas lootusetust.**

Selle sihtgrupi inimeste arvates on sageli nende toimetulematuse põhjuseks väike sissetulek, mis on põhjustatud töö kaotusest ning ainult juhutööde tegemisest ja tülidest pere ning sugulastega. Toimetulekuvõime tõstmiseks kasutatakse lahendustena töö otsimist ja väiksemat sorti ärandamisi, samuti töö otsimist välismaalt. Eeltoodust võib järeldada, et **oma toimetulekut soovib inimene ikka parandada, see on vägagi loomulik nähtus, kuid kui esialgsed katsed leida tööd ja elamist äparduvad, siis järgnevad sellele sagedasti tülid pere ja sugulastega, elukohast väljatõstmine või lahkumine ning rakenduvad mitteadekvaatsed toimetulekumehhanismid nagu väiksemat sorti ärandamised, jm.**

Enamik sellesse sihtgruppi kuuluvaid inimesi ei tahaks abi küsida, kui oleks võimalus toime tulla, kuid vahel peetakse abi saamist ka loomulikuks nähtuseks. Perede toimetulekuvõime parandamiseks soovitakse saada rohkem toetusrahasid ja tasuvamat töökohta. Ligi viiendik vastanutest loodab heale õnnele tuleviku toimetuleku kindlustamisel. Noorematel inimestel on toimetulekut tagavaks teguriks õppimine, keskealistel ja vanematel inimestel aitab toimetulekut tagada aiamaal töötamine ja lisatöö tegemine. Perekonna toimetulekul peetakse oluliseks pereliikmete moraalselt toetust. **Vajalik on toetada kohanemiskustega inimeste toimetulekut strateegiatega, mis võimaldaks lõpptulemusena neil iseseisvalt hakkama saada, motivatsiooni ise oma toimetulekut kindlustada neil jätkub, otstarbekas oleks välja töötada lahendusi, mis toetuksid nende aktiivsusele, mitte vaid sotsiaaltoetustest äraelamisele.**

Kohanemiskustega inimeste sihtgruppi kuuluvad inimesed ei ole eriti populaarsed oma sugulaste ja naabrite hulgas. Regulaarset abi naabruskonnalt saavad vaid 4 % kohanemiskustega inimestest. Oma sugulastelt saadakse rohkem abi toiduainetena ja esemetena, vähem sularahaga ja hooldusteenusena. Järeldusena võib öelda, et **kohanemiskustega inimeste sihtgrupp vajab eraldi tähelepanu, vastasel korral süvenevad pideva toimetulematuse ning abivajaduse tõttu konfliktid sugulaste ja naabritega ning nende toimetulek häirub veelgi.**

Sotsiaalteenuseid kohanemiskustega sihtgruppi kuuluvad inimesed väga ei kasutata ning nad ei oma ka informatsiooni teenuste olemasolu kohta. Sotsiaalteenuseid ei saa 61 % kohanemiskustega inimeste valimisse kuuluvatest inimestest, samuti ei ole tööturuteenuste kasutamine olnud populaarne selle sihtgrupi inimeste seas. Sotsiaalteenuseid ei saada peamiselt kahel põhjusel, ei taheta küsida, sest peetakse oluliseks ise hakkama saada ning ei osata küsida, sest puudub informatsioon olemasolevatest teenustest. Tegelikult soovitakse sotsiaalteenustest saada nõustamisteenust, koolitusteenust ja transporditeenuseid. Eeltoodust järeldub, et **dokumentide, kindla töö-ja elukoha puudumine, millele mitteeestlaste puhul lisandub veel**

riigikeele mittevõõrdamine, on ilmselt takistuseks olemasolevate tööturu- ja sotsiaalteenuste saamisel ning tekitab kinnise ringi, kust kunagi polegi väljapääsu.

Kohanemiskustega inimesed on sageli oma elukommete tõttu halvema tervisega, sest elatakse ebastabiilset elu. Nende prognoosides tuleviku suhtes kohtab lootusetust just tervise halvenemisega seonduvalt, samuti kardetakse mitmete riskide esinemise pärast, mis võiks kaasa tuua vajaduse vahetada elukohta või muud sarnast.

Kokkuvõtvalt võib selle sihtgrupi probleemid sõnastada järgmiselt:

- kodakondsuse määramatus ning sageli sellega seonduv dokumentide puudumine ei taga selle sihtgrupi inimestele vajalikul määral sotsiaalteenuseid ja muud toimetulekuabi.
- konfliktid perekonnaga, sugulastega ja kohaliku kogukonnaga võivad viia etteaimamatute käitumishälveteni.
- kindla elukoha puudumine ja sellega seonduvalt ebatervislik elustiil ning isikliku tervise halvenemine võivad kaasa tuua krooniliste haiguste süvenemise, samuti mitmete epideemiatega nagu aids, tuberkuloos, jne. lahvatusliku kasvu selles sihtgrupis ning lõpptulemusena võivad muutuvad ohtlikuks kogu ümbruskonnale.

Toimetuleku toetamise strateegiad kohanemiskustega inimestele on väga pikaajalised, seetõttu ka kulukad ning sageli nõuavad poliitilisi otsuseid, kas neid strateegiaid üldse rakendada või lihtsalt valida minnalaskmise odavam ? tee. **Toimetulekustrateegia rakendamist tuleks alustada juba eelpoolmainitud inimese varustamisest dokumentidega, seejärel võtta ta arvele, kui sotsiaalabi vajav klient piirkonnas ning toetada teda erinevate sotsiaalhoolekande meetmetega, samaaegselt suunates klienti aktiivselt taotlema tööturuteenuseid (hädaabitööd, koolitus, ümberõpe ja nõustamine) koos eesti keele kursustel osalemisega.** See tee on nii kliendile kui teda toetavale sotsiaaltöötajale väga keeruline ning vaevavarikas ning paremal juhul võib kuluda aastaid, et klient jõuaks iseseisva toimetulekuni. Muidugi võivad igal üksikjuhul lisanduda siinkohal veel individuaalsed riskid nagu alkoholi- või narkosõltuvus, kriminogeensus, kroonilised haigused või puudest tingitud toimetulematuse raskused. Kui aga seda pikka ja rasket strateegiat ei rakendata piisaval määral võib pikemas perspektiivis sellega kaasneva teatud piirkondade või regioonide toimetulekuvõime langus. Tegemist on sihtgrupiga, kes on võimeline teatud toimetuleku toetamise strateegiaid rakendades rohkem iseseisvuma, st. tegema tööd, et endaga elementaarsel tasemel toime tulla, kuid idealiseerida, et neist saaksid riigikeele valdajad ning et nad oleksid võimelised taotlema Eesti riigi kodakondsust oleks naivne. Seetõttu on ilmselgelt vajalik poliitiline otsustus, missuguseid strateegiaid taolise sihtgrupi puhul rakendada, et see ei oleks ühiskonnale liiga kulukas, samas ka piirkondade arengut pärssiv.

3. Puudega inimeste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks puudega inimestega.

Abivajadus puuetega inimestel oma toimetulekuvõime parandamiseks sõltub suuresti inimese personaalsest diagnoosist ja puude astmest, üks saab ise hakkama, kuid teine ei tule toime ning vajab toimetulekut kõrvalist abi. Peamise abina eelistatakse rahalist sotsiaaltoetust ravimite ostmiseks, telefoniteenuse eest tasumiseks, abivahendi soetamiseks, hooldekoduteenuse eest tasumiseks ja küttepude muretsemiseks. Senine puuetega inimeste sotsiaaltoetuste saamine on olnud seotud väikese pensioniga ja väikese sissetulekuga ning ka kestva töövõimetusega. Oluline puudega inimese jaoks on võimalus saada toimetulekuvõime parandamiseks taastusravi. Toimetulekut pärssivateks teguriteks peavad puudega inimesed ebapiisavat sissetulekut, halba tervist, halbu elamistingimusi ja vale elukohta, samuti toetuste ja sotsiaalteenuste puudumist ja vähesust ning töökoha puudumist. Järeldusena võib öelda, et **toimetulekut aitavad puudega inimestel tagada küll makstavad toetused, pakutavad sotsiaalteenused ning suhted lähedastega, mis on peamised nende käsutuses olevad ressursid, kuid rahulolu oma elukvaliteediga ei tunta.**

Huvitava tähelepanekuna võib lisada, et head tervist puudega inimesed ei tähtsustata toimetulekut tagava tegurina, kuigi tervis on oluline heaoluressurs. Siit võib järeldada, et **puudega inimestele on puude olemasolu niigi raske koorem ning seetõttu ei pöörata enam tähelepanu hea tervise olemasolule kui vajalikule ressursile, vaid võetakse seda kui ühte osa puudega kaasaskäivast olukorrast, mis tegelikkuses ei pruugi nii olla.**

Puudega inimesi abistavad ka sugulased, peamiselt toiduinete ja esemetega, vahel toetatakse ka sularahaga. Head suhted lähedastega on oluliseks ressursiks, mis tõstab selle sihtgrupi inimeste toimetulekuvõime rahuldavale tasemele. Aitajateks on peamiselt lapsed, abikaasa või vanemad. Eeltoodust lähtuvalt võib öelda, et **puudega inimeste toetamise strateegiad peaksid olema mõeldud kogu perekonnale, et tagada pere parem toimetulek tervikuna.**

Uuringu andmeil kasutatakse naabriabi puudega inimeste toetamiseks harva. Arvata on, et **tõhus meediakampaania, mis rõhutaks naabritevahelist suhtlemist ja koostööd, tõstaks oluliselt naabriabi kasutamist, mis omakorda parandaks puuetega inimeste elukvaliteeti.** Mõningaid katsetusi on juba tehtud, nt. Naabrivalve.

Peamise sotsiaaltoetusena eelistavad valimis osalenud puuetega inimesed rahalist sotsiaaltoetust ja toetust ravimite ostmiseks. Hetkel on puuetega inimestele makstavad elatusrahad nende arvates liialt väikesed, ning seetõttu ootavad tulevikult valimis osalenud puuetega inimesed rohkem toetusrahast ja tasuta teenuseid ning abi tasuvama töökoha leidmisel. Puuetega inimesed rõhutavad, et toimetuleku peamiseks garantiiks on kõrgemad pensionid, samuti loodetakse valitsuse dotatsioonidele. **Abi andes tuleks jälgida, et ei tekiks olukord, kus puudega inimesed liigselt loodavad riigi abile, vastasel korral väheneb ekslikult nende eneste vastutus oma toimetuleku eest. Et seda ei juhtuks on vaja suurendada nõustamisteenuse osakaalu.**

Puuetega inimesed hindavad sotsiaalteenustega kindlustatust erinevalt, osaliselt ollakse rahul, osaliselt mitte. Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena tuuakse puuetega inimeste poolt välja info puudumist st. puuetega inimesed ei ole teadlikud milliseid sotsiaalteenuseid on neil võimalik saada, tahtmist ise toime tulla ja probleeme teenuste kättesaadavusel juhtumitel, kui neil on välismaalase pass. Tundub, et **sotsiaalteenused puuetega inimestele on küll välja arendatud kuid informatsioon ning teenused pole veel kõigile võrdselt kättesaadavad.**

Sotsiaalteenustest kasutavad puuetega inimesed kõige enam koduhooldusteenust ja taastusraviteenust. Võrdselt hinnatud on abivahendi soetamise teenust ja isikliku abistaja teenust, kuid sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine sõltub suuresti informatsioonist konkreetse sotsiaalteenuse kohta ja konkreetse teenuse osutamise kestvusest ja populaarsusest piirkonnas. On teenuseid mis erinevad oma nimetuse poolest, kuid katavad sisuliselt ühtmoodi klientide vajadusi nagu koduhooldusteenus, isikliku abistajateenus, tugiisikuteenus, jne. Missugust teenust arendada või missugust mitte on tavaliselt omavalitsuste ja maakondade spetsialistide otsustuste küsimus. Uuringust ilmnes, et puuetega inimesed eelistavad kindlalt teenuseid, mis toetavad nende iseseisvust, nagu isikliku abistaja teenus, koduhooldusteenus, transporditeenus, jne, mitte hooldekodus hooldamise teenust. **Suund avahooldusele, mis Eesti ühiskonnas puuetega inimeste hooldusel on praegu aluseks võetud, on ilmselgelt leidnud selle uuringu järgi inimeste poolehoidu.**

Hinnatud on nõustamisteenus. Puuetega inimesed sooviksid nõustamisteenust koduteenusena, et saaks silmast silma rääkida. Eeltoodust järeldub, et **puuetega inimestele tuleks pakkuda sotsiaalnõustamise teenust kodus, sest väga paljud puuetega inimesed, kes elavad maapiirkonnas, ei ole võimelised tulema sotsiaalhoolekandeametisse kuigi vajavad nõustamist.**

Tavaliseks toimetulekuvõime parandamiseks üritavad puuetega inimesed leida tööd, teha juhutöid, õmmelda või teha käsitöid oma tarbeks ja ka müügiks, kasvatada põllumajandussaadusi ning koguda metsasaadusi. Kuid probleemiks on asjaolu, et inimesed ei suuda tööturul konkureerida, sageli vajatakse abi oma toodete müügi korraldamiseks ja ka vajaliku töö leidmiseks. **Otstarbekas oleks käivitada vastava väljaõppe saanud turundusjuhtide töö, sest suur arv puuetega inimesi ei suuda üksikuna turul konkureerida. Paljud puuetega inimesed on osalenud erinevatel kursustel ning omandanud kutse, kuid puudub turg, kuhu oma tooteid pakkuda või kuhu oma tööd ja teenust pakkuda. Turundusjuhtide ülesandeks oleks turu leidmine puuetega inimeste toodetele ja ka neile koolituse korraldamine ning töö leidmine.**

Puuetega inimesed hindavad kõige raskemaks enda sihtgrupi toimetulekut, tundes seejuures hirmu tuleviku ees, sest nad ei julge tulevikult midagi loota- kõik tundub nii ebakindel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vaatamata juba loodud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste ja sotsiaalteenustega toetamise süsteemile pole nad oma eluga uuringu andmeil veel kaugeltki rahul. **Ühelt poolt on tegemist sihtgrupiga, kes tunnevad end olevat kõige lootusetumas seisus, kus isegi kõige parema tahtmise korral pole võimalik taastada inimese jaoks seisundit, mida ta sooviks või millest unistaks, kuid teiselt poolt on vajadus toetada nende inimeste iseseisvat toimetulekut, sest ainult nii suudame säilitada neile eneseusaldusliku ja väärrika enesetunde ning võimaluse elada neil oma pereliikmete keskel, kus toimib vastastikune toetus.** Arendamist vajavad veel mitmed teenused nagu nõustamine, eriti maal elavatele puuetega inimestele ning käivitamist vajavad piirkondades toetatud töökohtade projektid, samuti tuleks kaaluda turundusjuhtide töö käivitamist spetsiaalselt puuetega inimeste ning teiste tööturul väiksema konkurentsivõimega inimeste tegevuse toetamiseks. Puuetega inimestele suunatud teenuste puhul on tegemist olukorraga, kus inimesed arvavad end vajavat peamiselt neid teenuseid, mida nad juba kasutavad ning mis on piirkonnas kättesaadavad, kuid erinevate piirkondade praktika näitab, et **pakkudes turule uusi teenuseid, võetakse need kiiresti omaks, sest vajadus erinevate sotsiaalteenustega toetada puuetega inimeste tegevust on suurem kui ühiskonna ressursid seda siiani on võimaldanud.**

Teenused puuetega inimestele on üks soodsamaid võimalusi era-ja vabatahtliku sektori turuletulekuks, sest siin eksisteerib veel suur lahknemine vajaduste ja võimaluste vahel, küsimus on vaid selles, kes maksab teenuse eest või kes on vastutav selle eest, et inimesed oleksid nende toimetulekut toetavate teenustega kindlustatud.

Kuna puudega inimese suurim ressurss on tema perekond, tuleks leida võimalusi ka perekondade toetamiseks nende tegevuses (koolitus, tugiisikute kasutamine puhkuseperioodiks, jne.). Lahenduseks oleks päevakeskuste loomine, kus puudega inimesed saaksid kokku mistahes probleemide lahendamiseks ning oma huvitegevusega tegelemiseks, kusjuures pole siinkohal oluline, kas päevakeskus luuakse avaliku-, era- või vabatahtliku sektori initsiatiivil.

4. Paljulapseliste perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks paljulapseliste peredega.

Paljulapseliste perede hinnangud oma toimetulekule jagunevad peamiselt kaheks, pooled hindavad oma toimetulekut rahuldavaks ja pooled mitterahuldavaks või halvaks. Toimetulematuse probleemide tekke aeg on paljulapselistel peredel erinev varieerudes olukorra halvenemisest seoses plaanimajanduselt turumajandusele üleminekul Eestis ühiskonnas, mis on paljudele kaasatoonud töötuks jäämise kuni Eestisse kolimiseni ning lahutusprotsessist tingitud toimetulematuse niivõrd välja. Toimetulematuse põhjuseks on enamasti väike sissetulek, elatusrahade mittedaamine ja elamine ainult lastetoetustest. Väga suureks riskiks paljulapselisuse puhul on üksikvanemaks olemine või ühe abikaasa pikaajaline töötus.

Oluliseks perede toimetulekul peetakse häid suhteid peres, sugulastega ja kogukonnaga, head tervist, eluaset ja töökohta ning makstavaid sotsiaaltoetusi. Edaspidise toimetuleku halvenemise riskideks peetakse peale tervise halvenemise ja eluasemeprobleemide tekkimise veel abikaasa või elukaaslase töö kaotust või surma, üksikvanemaks jäämist, puudega pereliikmete olemasolu ning oma noorema põlvkonna suutmatust iseseisvuda. **Järeldusena võib öelda, et paljulapseline pere, kus eksisteerivad head omavahelised suhted nii peres, sugulaste vahel kui ka kogukonnaga saab hästi hakkama, kui tal jagub piisavalt sissetulekuid. Vajalike sissetulekute kindlustamiseks vajavad paljulapselised pered lisatoetusi, mis on ka loomulik, sest sissetulekute ja väljaminekute suhe on tasakaalust väljas, sest harilikult on peres üks vahel harva kaks rahateenijat ning tavalisest enam ülalpeetavaid. Hea töökoht, parem kui seda saavad endale võimaldada mõlemad vanemad on vajalik sissetulekute tagajana ning loomulik on, et tervis ja eluase on peredele oluline, sest iga uus risk, mis halvab pere toimetulekut või nõuab lisaväljaminekuid võib viia pere kas ajutiselt või pikemaks ajaks toimetulematusse seis.**

Paljulapselised pered peavad sageli probleemiks liiga suuri kulutusi oma eluasemele, majale või majapidamisele ja liiga suuri makse. Kulutused eluasemele on paljulapselistel peredel tavalisest suhteliselt suuremad, sest ka eluase ise, kuhu suur pere elama mahub, on suurem, kuid küsimus on siin pigem sissetulekute ja väljaminekute suhte häirimises. Uurimusest ilmnes ka juhtumeid, kus paljulapselised pered elasid ilmselgelt liiga väikestes korterites *pead jalad koos*, et minimeerida kulutusi eluasemele, pidades teisejärguliseks laste arenguks vajalikke tingimusi. Sama võib öelda maksude kohta, mitte maks pole suur, vaid ta tundub ebaõiglaselt suur seoses järelejäänud osa mittevastavusega pere vajadustele. **Perede hinnanguil, laste kasvades kasvavad vajadused, mida ei ole võimalik rahuldada ning lõpptulemusena võib tekkida tüdimus ja lootusetus, mis omakorda võib viia omavaheliste suhete häirimiseni ja seega kannatab kogu pere toimetulek ning võib tekkida situatsioon, kus ei kasutata ka olemasolevaid võimalikke alternatiive oma toimetuleku kindlustamiseks.**

Paljulapselised pered tunnetavad eriti selgesti, mis tähendab kui lapsed ei oma võimalusi igakülgselt areneda ning seetõttu on pärsitud lastele ühiskonna nõudlusele vastava kvaliteetse hariduse omandamine ja lõpuks raskused tööjõuturul püsimisega. Iga täiskasvanud pereliikme võime õigeaegselt iseseisvuda on leevendus paljulapseliste perede toimetulekule ja vastupidi.

Seetõttu peavad paljulapselised pered eriti oluliseks noorema põlvkonna iseseisvumist, st töö leidmist, iseseisva sissetuleku omamist, suutlikkust soetada endale eluase ning luua pere, keda ollakse suuteline iseseisvalt üleval pidama. Paljulapseliste perede arvates on oluliseks toimetulematuse teguriks lisaks eelpoolmainitutele veel vaba aja veetmise võimaluste puudumine ning vähene ja vale haridus.

Enese ja oma perekonna toimetuleku tõstmiseks on paljulapseliste perede vanemad enamasti ise kasvatanud põllumajandussaadusi, teinud käsitööd, korjanud metsasaadusi, teinud juhutöid ja õmmelnud oma pere tarbeks. Sageli on paljulapseliste peredele abiks vanaema, ema ja isa ning teised sugulased. Abi antakse peamiselt toiduainetena, esemetena, sularahas ja laste hoidmisel. Vahel abistatakse laenu andmisega ja tehakse kingitusi. Naabriabi kasutavad paljulapselised pered vahel harva.

Eeltoodust järeldub, et paljulapselised pered on aktiivsed rakendama nende kättesaadavaid alternatiive oma toimetuleku tõstmiseks, kaasates sellesse tegevusse tavaliselt kõiki pereliikmeid ja ka sugulasi.

Õmblemist ja käsitöö tegemist müügiks viljelevad vähesed paljulapselised pered, sest nende ajaressurss on napp ning kõik tehtud tooted kuluvad endalegi ära. Sageli on vajadused käsitöö ja õmblustoodete järele veelgi suuremad, kui teha jõutakse.

Põllumajandussaadusi ei toodeta müügiks, sest müümisel on kulud suuremad kui tulud ning peale selle on oma pere tarvidused niigi suured, jõuaks vaid teha. Mõlema pereliikme töötamine ja ka lisatööde ning juhutööde tegemine nõuab vanaema olemasolu perekonnas, eriti kui osad lapsed on väikesed. **Järeldusena võib öelda, et paljulapselised pered suudavad ise paljuga toime tulla ning töötavad päev päevalt tavalisest suurema koormusega, kuid nende poolt toodetu lihtsalt tarbitakse oma pere liikmete poolt ära, samas kui teiste sihtgruppide puhul jääb toodetu üle ning see realiseeritakse erinevate müügikanalite kaudu.**

Paljulapselised pered loodavad jätkuvalt küll heale tervisele, optimistlikule meelele ja toetavale sõnale, mis julgustaks, optimistlikud tulevikunägemused nende seas peaaegu puuduvad, püütakse vastu pidada niikaua, kui võimalik, valdavaks tendentsiks on hirm ja kindlusetunde puudumine, teadmatust tuleviku ees. **Paljulapseliste perede arvates on perekonna edaspidise jätkusuutliku arengu eeldusteks erinevate toetuste nagu tasuta koolilõunad, lasteaiatoetused, jt saamine ja pensionide tõstmine, noortele võimaluste loomine iseseisvumiseks, töökoha leidmine ning loomapidamisvõimaluste olemasolu või leidmine.**

Kokkuvõtvalt paljulapseliste perede toimetuleku kohta võib järeldada, et see sihtgrupp on aktiivne, hästtoimiv ja üksteist toetav ning mitmeid toimetulekualternatiive kasutav ja otsiv sihtgrupp, kuid vajab jätkuvalt ühiskonna tuge just otseste rahaliste toetustena.

Teenustest ja toetustest vajatakse peamiselt laste hariduse, arendamise ja koolitusega seonduvaid tasuta teenuseid või siis toetusi nende teenuste eest tasumiseks, mis oleksid ka suurtele peredele kättesaadavad ning tagaksid noorte edasijõudmise.

Oluline on, et toetataks kõiki paljulapselisi peresid, sest ekslik on arvata, et pere testimise tulemusena selgunud tuhande või paari tuhande võrra suurem sissetulek on automaatselt garantiiks selle pere paremaks toimetulekuks, pigem on tegu pidevate alternatiivsete valikutega kuhu ja kui palju kulutada. Uuringutest selgub, et probleemi pole suure pere elu kunagi.

Paljulapselised pered on sihtgrupp, mille siseselt toimivad mitmed teenused, nagu laste ja vanurite hooldamine, iseenesestmõistetavalt ning keda pole vaja motiveerida parema toimetuleku nimel pingutamiseks, kuid kes omab vaatamata oma pingutustele teistest peredest oluliselt väiksemat sissetulekut seoses riskiga kasvatada rohkem lapsi kui suutlikkus lubab või kui ühiskonnas tavaliseks peetakse.

5. Töötuga perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks töötutega.

Töötute inimeste toimetulek on muutunud äärmiselt raskeks tänases Eesti ühiskonnas. Peale töötü abiraha saamise perioodi lõppemist elavad valimisse kuuluvad töötud peamiselt sotsiaaltoetustest ja lastetoetustest. Uurimusest ilmnes, et kuigi töötud on hõlmatud riikliku tööhõivestrateegiaga ja sotsiaalhoolekandega, on nende toimetulek pärsitud. Töötutega perede toimetulematuse on tinginud mitmed struktuursed reformid üleminekuühiskonnas. Uuringust selgus, et **paljud töötud peavad töötust riigi poolt ellukutsutud reformide otseseks tagajärjeks ning seega ootavad nad lahendusi samuti riigilt. On tekkinud olukord, kus püütakse distantseeruda isiklikust vastutusest ning oodatakse vaid riigi poolt väljapakutud lahendusi.**

Uuringus osalenud mitmete vene rahvusest inimeste arvates muutusid nad Eesti riigis toimetulematuks pärast väljarännet Eestist Venemaale 90-ndate aastate alguses ja keskpaigas, kuhu nad ei suutnud erinevatel põhjustel taasintegreeruda peale mitmekümneid Eestis elatud aastaid. Mitmed nendest tulid taas Eestisse tundes, et nende koht on siin, ning lootes leida eest neile endiselt soodsa keskkonna. Vahepealsed kiired muutused Eesti ühiskonnas (tööpuuduse kasv, kodakondsusprobleemid, jne.) ning oma endiste sidemete katkemine (töökoha tagasivõitmine, eluaseme uuesti soetamine, Eestisse jäänud sugulaste vaesumine, jne.) vahepeal väljarännanud kodanikel põhjustab täna paljude inimeste toimetulematust. Uurimusest selgub, et ka selles situatsioonis oleval **inimesed püüavad vastutust asetada pigem riigi õlule, kes oli muulaste riigist väljarände poliitika soodustaja. Taolist mõtteviisi aitab süvendada inimese sattumine nii toimetulematusse seis, et ei suudeta enam väljapääse näha, sest kaotatud on nii elu-kui töökoht, katkenud on suhted perega ja sugulastega. Eelnenule lisandub kartus oma elus midagi muuta, sest suur ebaõnnestumine on seljataga ja värskest meeles. Peale selle mõjutavad neid inimesi uuesti Eesti ühiskonda adopteerumise raskused.**

Toimetulematuse põhjustena on valimisse kuuluvad töötud toonud esile töökoha puudumist, ebapiisavat sissetulekut ja halba tervist, sealhulgas ka makstavate sotsiaaltoetuste vähesust või puudumist. Materiaalsete probleemide pikaajalisel kestmisel lisanduvad sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid, sest sissetuleku puudumisel muutuvad inimesed ärevaks ja negatiivseks. Perspektiivitusega kaasneb elutüdimus ja

depressiivsus. **Rahalisele toimetulematusele lisandub mõnikord psüühiline toimetulematus, kus lõpptulemusena täiskasvanud on valmis panema lapsi vastutama perekonna toimetuleku eest.**

Töötuga perekonna toimetulek sõltub suuresti tema abikaasa või elukaaslase töö olemasolust ning palga suuruselt, samuti lisariskidest nagu paljulapselisus, haigused, teiste pereliikmete pensionäriks olemine, jne. Sageli lisanduvad perekonna ühe liikme töötusele ka muud pere probleemid nagu mitme põlvkonna ühes leibkonnas elamine põhjusel, et noor pere on lagunenud või ka noore pere liikmete töötus, jne. **Uuringust ilmnes töötute perede toimetuleku kindlustamisel tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga.**

Oluliseks toimetulematuse põhjuseks peetakse vanust ja töötü sugu kui toimetulekut pärssivaid tegureid. Uuringust ilmneb sooline ja vanuseline diskrimineerimine tööturul, mis otseselt avaldab mõju töötute toimetulekule. Raskes seisus on valimisse kuuluvad väikeste lastega töötud naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt, kuna laste olemasoluga kaasneb risk, et töötaja vajab rohkem vabu päevi ja haiguspuhkust, samuti vanemad naised, kellesse tööandjad suhtuvad tõrjuvalt.

Töötü toimetulekut mõjutab tema tööta oleku aeg, kes on alles jäänud töötuks, selle inimese olukord on tunduvalt parem, kui pikka aega töötü olnud inimesel.

Huvitava asjaoluna selgus uurimusest, et töötud ise ei teadvusta probleeme puudujääkides oma teadmistes ja oskustes, samuti ei peeta tööturul toimetulematuse põhjuseks vähest keeleoskust ja riigikeele valdamist. **Uuringust ilmnes selgesti mitmete intervjuueritud töötute mõtteviis, et sotsialismi ajal oli inimene aastaid kindlustatud tööga, mis nõudis väga spetsiifilist eralast ettevalmistamist ning tehes aastaid seda tööd oldi pärjatud kiituste ja aukirjadega. Nüüd on inimene seisus, kus seda tööd ei vaja enam keegi ning see tundub nii uskumatuna, et esimesena asutakse süüdistama riiki mitte ei nähta vajadust ise midagi juurde õppida ja ei mõtestada lahti situatsiooni enda haridusest.**

Toimetulekut tagavateks teguriteks peetakse töötute poolt häid perekondlikke suhteid ja makstavaid toetusi, kusjuures sotsiaalteenuste osatähtsus ei osutu märkimisväärseks. Suhete väärtustamine ning suhete kvaliteedi hindamine on ootuspärane, kuna töötuks jäädes aheneb inimese suhtlusringkond endiste töökaaslaste näol ning materiaalsete võimaluste vähenedes ka võimalus ühiskondlikust elust osa võtta ning oht inimesele sattuda isolatsiooni on suurem. Seetõttu on suhetel suur roll sotsiaalse toimetuleku tagamisel. Huvitav on asjaolu, et suhete probleeme peres ja lähedastega ei hinda valimisse kuuluvad töötud inimesed määravaks toimetulematuse põhjuseks.

Oluliseks oma pere toimetuleku tagamisel peetakse töö leidmist, sest kui leida tööd, pole muud abi vajagi. Muust abist on hinnatuim rahaline toetus, sest kui puudub sissetulek töötasu näol on rahalistel toetustel kaalukas tähendus, sest rahaline toetus aitab hoida majanduslikku stabiilsust ja säilitab suurema valikuvabaduse ning võimaldab inimesel hoida oma elukvaliteeti.

Töötud hindavad raskeimaks oma sihtgrupi toimetulekut. Üllatava tulemusena selgub, et valimisse kuulunud vene rahvusest töötud hindavad mitte-eestlaste kui sihtgrupi ja ka kodakondsuseta isikute kui sihtgrupi toimetuleku raskuse astet suhteliselt leebelt.

Tulevikult oodatakse valimisse kuuluvate töötute inimeste poolt esmajoones tasuvat töökohta ja rohkem toetusrahasid, samuti vedamist ja õnne. Selline tendents viitab passiivsusele ja motivatsiooni kaotusele, soov ise oma olukorraga toime tulla on kadunud. Motivatsioon on aga üks toimetuleku eeltingimustest ning selle puudulikkus tekitab toimetulekuprobleeme.

Juhutöödele loodavad rohkem valimisse kuulunud töötud mehed kui naised. Tasuta teenuseid ootavad valimisse kuulunud vene rahvusest töötud naised. Pensionieelikute suurim lootus on oma toimetulekut parandada pensioniikka jõudmisega, mil nad on kindlustatud kasvõi mingigi sissetulekuga. Eeltoodust järeldub, et töötud loodavad, et midagi nende elus pöördub paremuse poole, kuid sageli on need üsna läbimõttelata ja utoopilised lootused, mis pole seotud kindla strateegiaga, kuidas lootused teoks teha, loodetakse rohkem abile kui iseenda aktiivsusele. elukutsete, omandada hea haridus või vahetada edukalt elukohta.

Oma toimetuleku strateegia kindlustamiseks pööratakse toidu ja muu abi saamiseks erinevate riikide omavalitsuste ja vabatahtlike organisatsioonide poole, kes tavaliselt abivajajate pöördumistele aktiivselt vastavad. Tekib surnud ring, sest olukorras kus abi tuleb teistelt riikidelt pööratakse ennekõike süüdistama oma riiki, kes nagu ei teeks olukorra lahendamiseks midagi ning isiklik vastutus on taas teisejärguline.

Oma põhivajaduste rahuldamiseks kasutavad töötud kõiki enda käsutuses olevaid ressursse. Peamine toimetuleku parandamiseks tehtud tegevus valimisse kuuluvate töötute hulgas on juhutöö, mida teevad valdavalt mehed. See on oluline ressurss erinevate strateegiatega väljatöötamiseks ja rakendamiseks, sest säilinud on motivatsioon teha mingit tööd, abi vajatakse peamiselt juhutööde leidmisel ja organiseerimisel. See tekkinud situatsioon viitab kas tööturuameti töö puudujääkidele hädaabi tööde korraldamisel või siis inimeste häbimärgistavale suhtumisele hädaabitööde tegemisse, juhtudel kui need tööd on olnud organiseeritud, kuid inimesed selles ei osale. **Uuringust tuleb kõikide sihtgruppide puhul selgesti välja, et inimene tahab teha**

tööd ja saada selle eest palka, seega oleksid inimeste poolt aktsepteeritavamad need strateegiad, mis poleks otseselt seotud Tööturuametiga, töötuna arvel olemisega ja hädaabitöödega, vaid oleksid organiseeritud kasvõi brigaaditöö meetodina, olgu see brigaad siis kokku pandud omavalitsuse, vabatahtliku- või erasektori poolt.

Uuringud näitavad, et parema toimetuleku nimel tehakse käsitööd oma tarbeks, saadakse sissetulekuid kodusest abimajapidamisest, kogutakse metsasaadusi ning samuti tehakse käsitööd müügiks, kuid töötute arvates antud tegevused võimaldavad tagada ainult põhivajadusi ning neidki puudulikult. See näitab, et vaatamata tööturuameti poolt pakutavatele teenustele, **aktiiviseerimis- ja ettevõtluskeskuste tegevuseid pole töötud suutnud ikka saada piisavaid teadmisi oma tootmis- ja turustustegevuse korraldamiseks. Kas see viitab koolituse ja nõustamisteenuse puudulikule kvaliteedile või on probleem muus, vajab ilmselt selgitamist järgnevates uuringutes.**

Probleemiks töötute poolt peetakse põllumajandussaaduste tootmist müügiks, sest müümisel on kulud suuremad kui tulud, eriti kütus ning seetõttu kasvatatakse põllumajandussaadusi peamiselt oma pere tarbeks.

Ühena meetmetest kasutavad perekonnad uue elukoha otsimist piirkondades, kus on nii töökohti, kui ka väljakujunenud infrastruktuur, kuid probleeme on laenude saamisega pangast väikeste palkade tõttu. Kas inimeste riigisisest rändamist töökohtade otsingul suunata või mitte, on ilmselt riigi poliitilise tahte küsimus.

Valimisse kuuluvatele töötutele sugulaste poolt pakutav abi tuleb peamiselt rahana, toiduainetena ja esemetena. Üllatavalt vähe on valimisse kuuluvate töötute poolt ära märgitud abi saamist sugulastelt teenuste näol. Samas töötud vanemad ei kipu abi vastu võtma oma lastelt. Naabruskond pakub abi harva.

Mõnedel juhtudel pakuvad abivajajatele teenuseid teised abivajajad, ehk käivitunud on eneseabituslikku tüüpi tegevus. Paljulapseliste perede, kelle vanemad on töötud, abistajateks on sageli usuorganisatsioonid nii Eestist kui välismaalt.

Sotsiaalteenustest hinnatakse valimisse kuuluvate töötute hulgas koolitusteenust, nõustamisteenust, eluasemeteenust ja õpetamisteenust. Valimisse kuuluvate töötute hulgas kasutatakse sotsiaalteenuseid vähe, sest ei omata informatsiooni, mida kujutavad endast sotsiaalteenused ning seejuures on suhtumine sotsiaalteenustesse üleolev, neid ei tunnistata toimetulekut toetavate teguritena. **Selgelt ilmses olukord, kus tööhõiveameti ja sotsiaalabiameti tajutakse kahe iseseisva asutusena, mis küll peavad töötute toimetulekut kindlustama, kuid seda ei tajuta ühtse abina. Puhas töötute sihtgrupp, kes ei oma muid riske, nagu puue, paljulapselisus, jne. peab end realsust arvesse võttes terveks ja tugevaks ning võimeliseks tööd tegema ja seetõttu oodatakse abi peamiselt tööhõiveametite poolt, mitte ei peeta ennast sotsiaalabi kliendiks. Nende jaoks on vastunäidustatud olla sotsiaalabi klient, see oleks nagu järgmine aste allakäigu spiraalil peale töötuse. Oletada võib, et kui informatsioon sotsiaalteenustest oleks pakutud ka tööhõiveametite kaudu, tunnistaksid ja kasutaksid töötud neid teenuseid meelsasti. Eesmärgiks seda nüüd otseselt seada ei saa, et kõik töötud hakkaksid kasutama sotsiaalteenuseid, kuid informatsioon tööhõiveametite kontorites võiks olla, et vajaduse korral abi saada.**

Maapiirkonnas vajatakse terve külaga abi transpordikorralduse kättesaadavamaks muutmisel, sest muidu pole lootustki kusagil end tööga siduda. Rohkem vajatakse tööbörse ja tööpakkumisi, abi töö leidmiseks paljulapselistele peredele, sotsiaaltöötajaga otsesemat kontakti.

Sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjustena kerkivad töötute valimi hulgas esile peamiselt kaks tegurit: info puudumine ehk tendents, et sotsiaalteenuseid ei teata ega osata küsida ning oluliseks peetakse iseseisvalt toime tulla ega juleta abi küsida.

Sotsiaalteenuste saamine on valimisse kuuluvate töötute puhul olnud seotud töötuna arvel olemisega ja väikese sissetulekuga. Sotsiaalteenuste eelistavad valimisse kuuluvad töötud saada sularahas, et paremini otsustada oma vajadustest lähtuvalt, sest töötutel on tööd otsides aktsepteeritavad vajadused alati suuremad, kui võimalused.

Hinnates tööturuteenuste kasutamist valimisse kuuluvate töötute hulgas, selgub, et valdav osa töötutest ei oma infot tööturuteenuste kohta ning ei ole neid kasutanud. Enim kasutatavaks tööturuteenuseks valimisse kuuluvate töötute hulgas on töövahendus ehk info töökohtadest. Koolitus ja nõustamisteenust kasutavad peamiselt valimisse kuuluvad töötud naised, mis näitab naiste aktiivsemat osalust oma toimetuleku parandamisel. **Probleemidena on toodud välja pakutavate tööturukoolituste ebaefektiivsus ja kättesaadavuse komplitseeritus, samuti seda, et tööturuteenused ei vasta valimisse kuuluvate töötute ootustele ning tööhõiveameti poolt pakutav tööturukoolitus ei vasta tööjõuturul esitatavatele nõudmistele.**

Kasutatakse mitmeid võimalusi saada tööturuteenuseid, kuid sageli ei kindlusta uus omandatud amet ikkagi töö leidmist. **Respondentide arvates pärsib teatud lisariskide esinemine tööturuteenuste kasutamist. Paljulapselisus ja üksikvanemaks olemine on sageli põhjuseks, miks vanemaid ei võetagi tööle ning seetõttu pole ka tööturuteenustest kasu.**

Kokkuvõtteks töötute toimetulekust võib öelda, et vaatamata riigi ja omavalitsuste poolt tehtud jõupingutustele töötute olukord halveneb aastast aastasse ning näitab pigem süvenemise kui leevenemise tendentsi.

Töötud süüdistavad ilmselgelt tekkinud olukorras riiki ning ootavad sealtpoolt ka lahendusi. Töötud oma isiklikku vastutust uuringu andmeil väga ei teadvusta ning seetõttu võib meie praegust tööturupoliitikat pidada pigem passiivseks kui aktiivseks vaatamata tehtavatele jõupingutustele.

Uuringust selgub, et mistahes sihtgruppi kuuluv töötu rahuldub ainult tööga, mille eest ta saab enda ja oma pere elatamiseks piisavat sissetulekut.

Hädaabitöö on inimesele häbimärgistav ning seda ei peeta mingiks toimetulekut tagavaks strateegiaks. Kui see hädaabitöö oleks organiseeritud omavalitsuste töötute rehabilitatsioonikeskuste või vabatahtlike- ja eraorganisatsioonide kaudu vastavate lepingute alusel üksiküritajatena või brigaaditöö meetodil, oleks see inimese jaoks *tõeline ja päris* töö ning sellega rahulduks.

Brigaaditööna oleks vajadusel võimalik otsida turgu töö tegemiseks ka väljaspool Eestit, samuti koostööna partneritega teistest riikidest. Loomulikult vajab taoline aktiivse tööhõivepoliitika suund üha rohkem inimesi, kes oleksid võimelised olema eestvedajateks töötamaks vajaliku turu leidmisel ja ka töötamaks nende brigaadide liikmetega, kes pole ehk kõige kvalifitseeritum ja vaoshoitum kontingent.

6. Üksikvanemaga perede toimetuleku iseärasused ning ettepanekud tööks üksikvanematega.

Valdav osa üksikvanematest peavad oma toimetulekut halvaks. Peamised probleemid üksikvanemate toimetulekul on raha nappus, et võimaldada endale ja lastele vajalikku toimetulekut, stress, mis on tingitud üksinda laste kasvatamisest ja transport, mille kasutamisel võiks olla soodustusi ning mille olemasolu on lisatingimuseks maal elavate üksikvanemate toimetulekule. Probleemiks ja omaette kuluartikliks võib olla sealjuures pikk lahusprotsess, mis stressi tekitab ning lisaväljaminekuid nõuab.

Olulisimateks toimetulekut tagavateks teguriteks peavad inimesed häid suhteid perekonnas ja sugulastega ning makstavaid toetusi. Seega võib järeldada, et materiaalsete vajakajäämiste korral kerkivad esiplaanile just perekonna moraalne toetus ja sugulastepoolne abi.

Üksikvanemate toimetulek sõltub nende arvates veel teguritest, nagu tervis, mis on töövõime aluseks, head suhted nii peres, sugulastega, naabruskonnaga kui ka kogukonnaga, mis viitavad vajadusel abisaamise võimalusele, hea eluase ning elukeskkond, mis annab inimesele turvatunde, toetavad riiklikud ning omavalitsuse poolt makstavad toetused, mida inimesed soovivad saada enamasti rohkemal ja paremal määral, dokumentide olemasolu, haiguskindlustuse olemasolu ja Eesti kodakondsuse olemasolu, mis tagavad kindlustunde olla Eesti riigis aktsepteeritud ja sotsiaalselt kindlustatud, hea haridus ja hea töökoht, mis loovad eelduse toimetulekuks, huvitavad hovid ja aktiivne eluhoiak, mis viitavad inimese soovile ise toime tulla, oma probleeme lahendada ja mitte probleemide tõttu isoleeruda, piisav sissetulek, sotsiaaltoetused ning sotsiaalteenused, mida inimesed soovivad saada enamasti rohkemal ja paremal määral, ning säästlik mõtlemine, mis aitab nappide ressursside korral materiaalselt paremini toime tulla. Sageli tuleb teha alternatiivseid valikuid, kuna kõiki vajadusi pole võimalik rahuldada.

Võib öelda, et üksikvanemate kriitiline hinnang oma toimetulekule on õigustatud, seda mõjutavaid tegureid, eriti ohte, on palju, kuid materiaalseid ressursse selle tagamiseks on vähe. Eelpooltoodust selgub, et **üksikvanemad on vägagi teadlikud nende perede toimetulekut mõjutavatest faktoritest ning tavaliselt oskavad hästi orienteeruda võimalike toetuste, teenuste ja muu abi saamise võimaluste osas.**

Uuringust, selgub, et üksikvanemad on sihtgrupp, kes tahavad ja peamiselt ka suudavad hakkama saada süüdistamata sealjuures riiki, mehi jt.

Iseärasuseks on üksikvanemate pidev stressiseisundis elamine, mida põhjustavad kartus oma tervise ja sellest tuleneva edaspidise toimetulekulanguse pärast, kartus töötuks jääda ja kartus oma laste kasvatamisega hakkamasaamise pärast, sest peale nende pole lastel kellelegi loota. **Motivatsioon hästi toime tulla on tavaliselt väga kõrge, positiivsena seejuures tuuakse välja, et need kartused ja raskused on ajutised, sest lapsed kasvavad ning vanematel püsib lootus puhata ja enda peale mõelda pärast laste iseseisvumist.** Probleemide üle kurdetakse tavaliselt juhtudel, kui tekib valusaid tagasilööke kas enda või laste tervisega, õnnetustega, laste kooliprobleemidega seoses, probleemide tõttu lapse isaga suhtlemisel või elatusrahade mittedaamisel.

Toimetulematuse suurimaks põhjuseks peetakse ebapiisavat sissetulekut vähetasustatava töökoha tõttu, töökoha puudumist ning toetuste puudumist või vähesust. Lastetoetusi peetakse laste ülalpidamiseks liiga väikeseks ning arvatakse, et üle 18-aastane õppiv noor peaks olema samuti tagatud toetusega. **Uuringust selgub, et üksikvanemate perekondade toimetulek on häiritud peamiselt materiaalsete probleemide tõttu, sest sageli elatakse ühest sissetulekust ning paljudel juhtudel kui elatusraha küll saadakse on see elatusraha makstud miinimumpalgalt, mis palju ei erine töötu abirahast. Seetõttu on üksikvanemaga**

pere toimetulek sageli halvem kui töötuga perekonnal, kus vaatamata töötusele säilib teise vanema võimalus leida tööd, teha juhutööd või lihtsalt kodus olles toetada peret kodutööde tegemisel.

Üksikvanemaga perekondade toimetulekut raskendavad enamesinevate lisariskidena töötus ja paljulapselisus, mis lisaks üksikvanemaks olemisele on peamised toimetulematuse põhjused. Tööta olemise põhjustena toodi välja kõrget vanust ja ebapiisavat haridust.

See viitab võimetusele ka tulevikus edukamalt toime tulla, kuna ressursid toimetulekuks puuduvad. Paljud üksikvanemad on justkui nõiaringis, millest pääsemine on üsna lootusetu ning nad vajavad tuge, eelkõige nõustamist koolituse osas, et olla edukad tööturul.

Lisaks eelnevatele põhjustele raskendavad toimetulekut hooldatava täiskasvanu elamine perekonnas ja vaba aja veetmise võimaluste puudumine. Paljudel juhtudel esinevad nimetatud põhjused kombineeritult ning reeglina kutsuvad ühed toimetulematuse tegurid esile järgmisi, raskendades inimeste olukorda ahelreaktsioonina. **Uuringust selgub, et üksikvanemad arvavad end olevat võrreldes mõne teise riskigrupiga toetavate sotsiaalpoliitiliste meetmete osas vähem kaitstud, otsese neile suunatud abina on rakendunud üksikvanema lapse toetus ja lastetoetus, abi vajatakse veel elatusrahade kättesaamisel ning muret tekitab naiste madalam tasustamine tööandjate poolt, sest meestest väiksema palga maksmine jätab ebavõrdsesse seisu just üksikvanematega pered.** Üksikvanemad on sihtgrupp, kes vajavad kindlasti poliitike ja sotsiaalspetsialistide tuge meeste ja naiste võrdõiguslikkuse tagamisel. Siiani on Eestis peetud seda teemat mittevajalikuks ja ebapopulaarseks, kuid uuring näitas, et võrdõiguslikkuse osas ilmnes erisusi, mis esmapilgul silma ei paista ning mida tegelikult ei osata Eestis veel täielikult lahti mõtestata.

Abi vajatakse peamiselt sotsiaaltoetustena, kusjuures toetuste saamine on olnud seotud eelkõige väikese sissetuleku ja töötuna arvel olemisega, mis viitab veelkord, et üksikvanemate perekondade toimetulek on häiritud peamiselt materiaalse probleemide tõttu. Vajadus on nii lastetoetuste, toimetulekutoetuse kui ka sihtotstarbeliste toetuste järele ravimite, taastusraviteenuse ja telefoniteenuse ostmiseks, transpordi ja abivahendi soetamisega seoses ning kooli toiduraha kulude katteks. Vähesed uuringus osalenud üksikvanemad saavad kulutusi teha koolitusele ja meelelahutusele, sest raha ei jätku, kuna toetused on võrreldes elatustasemega väikesed ning vahel on need ka ainukesteks sissetulekuallikateks.

Üksikvanemate hinnangud enda toimetulekule tulevikus on suhteliselt pessimistlikud, ei osata arvata, mis neist viie aasta pärast saab, loodetakse abile. Enamik üksikvanemaid soovib leida tasuvamat töökohta, selle leidmiseks ollakse nõus igasuguse väljaõppega. Tulevikulootused on seotud suuremate rahaliste sotsiaaltoetustega või teenustega ja juhutööde leidmisega, mis aga ilmselt viitab lootusetusele leida pidevat töökohta.

Enam kasutatakse oma toimetuleku tõstmiseks juhutööde tegemist, käsitöö tegemist ja õblemist pere tarbeks, metsasaaduste korjamist ja põllumajandussaaduste kasvatamist. Oma toodangu valmistamist müügiks esineb harva, kuna üldjuhul ei suudeta toodangule leida turgu. Töö tegemisel püütakse rakendada lapsi. Oluliseks peetakse positiivset, enesele lootvat ja endasse uskuvat suhtumist.

Üksikvanemaga perekondade toimetulekul ilmneb tendents saada abi vanemalt põlvkonnalt, kes on kindlustatud pensioniga. Aga on ka vastupidiseid juhtumeid, kus täiskasvanud lapsed toetavad puudust kannatavat ema (tunduvalt harvemini isa). Peamiselt saadakse abi rahas ja toiduainetena, aga ka esemetena ja laste hoidmisel. Sageli aga ei soovita abi küsida ega vastu võtta, tahetakse ise toime tulla. Esineb juhtumeid, kus abivajadus on, kuid -pakkujaid ei ole. Regulaarne naabriabi on üliharva esinev nähtus.

Enam nõutud teenusteks on nõustamisteenus ja koolitusteenus, millest kõige rohkem soovitakse arvutikursusi, raamatupidamise, käsitöö (siidi- ja klaasimaali), kondiitri ning masinal kudumise kursusi. Üldiselt on üksikvanematepoolne teenuste kasutamine tagasihoidlik. Põhiliseks sotsiaalteenustega kindlustamatuse põhjuseks peavad inimesed informatsiooni puudumist, millest tuleneb ilmselt ka see, et ei osata ega juleta teenuseid küsida. Informatsiooni vähesuse põhjuseks on sageli inimeste hirm ametiasutuste ees ning vähene mobiilsus. Palju on üksikvanemaid, kes peavad oluliseks iseseisvalt toime tulla, sest väljastpoolt tuleva abi vastuvõtmist peetakse alandavaks ning seega kõige viimaseks lahenduseks. Oma olukorra parandamiseks soovitakse teha juhutöid.

Suhtumine tööhõiveametisse ei olnud kuigi positiivne. Ilmselt on inimeste hirm ametiasutuste ees põhjustatud suures osas ametnike negatiivsest suhtumisest klientidesse. Valdavalt nähakse väljapääsu oma olukorrale tasuvama töökoha leidmises ning ei arvata, et tööhõiveametist selle juures palju kasu võiks olla. Põhiline, mida tööhõiveametist saadakse ja saada soovitakse, on täiend- või ümberõppe kursused, peamiselt arvutikursused, aga ka inglise keele ja erinevad erialased kursused.

Kokkuvõttena üksikvanemate toimetuleku kohta võib öelda, et tegemist on aktiivse sihtgrupiga, kes on maksimaalselt motiveeritud toime tulema, kuid aegajalt vajatakse turundusjuhi tüüpi spetsialisti abi ja nõuandeid töö leidmisel, oma toodetud käsitöö turustamisel või ettevõtluse arendamisel, samuti elatusrahade kättesaamisel.

Sotsiaalteenustest on üksikvanemad huvitatud lastele suunatud vaba aja sisustamisega ja laste arendamisega seotud teenustest, mis kompenseeriks vanema suurema hõivatusena ja ühe vanema puudumisega seotud puudujääke, vahel vajatakse nõustamisteenust seoses lahutusprotsessidega, laste ning vara jagamisega.

Suureks abiks selle sihtgrupi toimetulekul oleks riigi poolt tähelepanu koondamine üksikvanemate võrdsele kohtlemisele tööturul, eriti meestele ja naistele võrdse töötasu maksmine, sest üsna sagedasti on üksikvanemaks just naine.

Toetust pakuks selle sihtgrupi toimetulekule mittetulunduslike organisatsioonide tegevuse laienemine, mille kaudu saavad üksteiselt tuge vanemad ja tegevusvõimalusi lapsed.

Kasutatud kirjandus

Välimäki, K. (1997). European Social Services:Policies and Priorities to the Year 2000- Introduction. European Social Services:Policies and Priorities to the Year 2000.

Kautto, M. (1997). Conclusion and Prospects for European Social Services. European

Tulva, T. (1999). Hoolekandeteenused ja nende vajadus. Konverentsi teadusartiklite kogumik. Euroopa sotsiaalstandarditele vastava sotsiaalteenuste turu arendamine muutuvast ühisakonnas.

Medar, M. (1999). Hoolekandeteenused ja nende vajadus. Konverentsi teadusartiklite kogumik. Euroopa sotsiaalstandarditele vastava sotsiaalteenuste turu arendamine muutuvast ühisakonnas.

Hoolekandeaastutuste süsteemi areng Eestis (1999). Konverentsi kogumik. Phare Consensus projekt..

Vaesususe leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded (1999), Tartu Ülikooli, Sotsiaalministeeriumi ja UNDP koostööprogramm.

Sotsiaalhoolekandeseadus. Riigi Teataja 1995, 21,323.

LISAD

Lisa 1. Ankeet perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste hindamiseks.

1. SUGU.....mees.....naine.....
2. VANUS.....
3. ELUKOHT
maakond.....
linn.....
vald.....
4. KODAKONDSUS.....
5. SUHTLUSKEEL.....
6. OMANDATUD ELUKUTSE.....
.....
7. HARIDUS (märkige X -ga)
põhiharidus.....
keskharidus.....
kutseharidus.....
keskeriharidus.....
kõrgem haridus.....
8. TEISTE VÕÕRKEELTE VALDAMINE
.....
.....
9. ARVUTIGA TÖÖTAMISE OSKUS
.....
.....
10. PEREKONNASEIS (märkige X -ga)
abielus.....
vabaabielus.....
lahutatud.....
lesk.....
vallaline.....
lahus elav.....
11. ABIKAASA /ELUKAASLANE (tõmmake õigele joon alla)
vanus.....
kodakondsus.....
elukoht.....
haridus.....

töökoht.....
omandatud elukutse.....
suhtluskeel.....
teiste võõrkeelte valdamine.....
arvutiga töötamise oskus.....

12. LASTE ARV PERES.....

13. LASTE VANUS.....
.....
.....

14. KOOL, KUS LAPSED ÕPIVAD/ TÖÖKOHT, KUS TÖÖTAVAD
.....
.....
.....
.....

15. VANAVANEMATE OLEMASOLU (märkige X -ga)

vanaema.....

vanaisa.....

vanaemad.....

vanaisad.....

VANAVANEMATEGA ÜHES LEIBKONNAS ELAMINE (märkige X -ga)

vanaemaga.....

vanaisaga.....

17. VANAVANEMATE TÖÖTAMINE (märkige X -ga)

vanaema/vanaemad (tõmmake õigele joon alla)

täistööajaga.....

osalise tööajaga.....

vanaisa/vanaisad (tõmmake õigele joon alla)

täistööajaga.....

osalise tööajaga.....

18. TEISTE SUGULASTE OLEMASOLU

õed.....

vennad.....

tädid.....

onud.....

teised lähedased sugulased.....

19. TEISTE SUGULASTEGA ÜHES LEIBKONNAS ELAMINE (märkige X -ga)

õed.....

vennad.....

tädid.....

onud.....

teised lähedased sugulased.....

20. ÜHES LEIBKONNAS ELAVATE SUGULASTE TÖÖTAMINE (täistööajaga, osalise tööajaga)

õed.....

vennad.....

tädid.....

onud.....teised lähedased

sugulased.....

21. HOOLDATAVATE ARV PERES.....

22. HOOLDATAVAD LAPSED.....

.....

.....

23. HOOLDATAVAD TÄISKASVANUD (arv).....

24. HOOLDATAVAD VANURID

arv.....

sugu.....

vanuri vanus.....

25. HOOLDATAVAD PUUDEGA INIMESED

arv.....

sugu.....

vanus.....

puude aste..... ja liik

26. HOOLDATAVAD KROONILISELT HAIGED INIMESED

arv.....

sugu.....

vanus.....

diagnoos..... alates..... aastast

27. TEIE TERVISLIK SEISUND

puude olemasolu..... ja aste.....

krooniline haigus.....

pidev stress.....

muud tervist kahjustavad seisundid.....

.....

28. TEIE PERELIIKMETE TERVISLIK SEISUND

puude olemasolu..... ja aste.....

kellel.....

krooniline haigus.....

kellel.....

pidev stress.....

kellel.....

muud tervist kahjustavad seisundid.....

.....

29. TEIE PEREKONNA ELUASE

üürikorter..... toaline..... m2

erastatud korter..... toaline..... m2

eramaja..... toaline..... m2

talu..... toaline..... m2

munitsipaalalupind toaline m2

sotsiaalkorter toaline m2

muu eluase..... toaline..... m2

30. PEREKONNA SISSETULEK KOKKU KUUS.....EEK , sellest

töötasud.....,

riiklikud toetused.....,
 toimetulekutoetus
 pensionid
 sissetulekud äritegevusest
 ülalpidamistoetused ja alimendid
 sissetulekud abimajapidamisest
 muud sissetulekud

31. PEREKONNA IGAKUISED KULUTUSED KOKKU..... sellest
 toidule....., eluasemele
, küttele
, elektrile
, meelelahutusele
, koolitusele
, ravimitele
, teenuste ostmiseks (ravi-, rehabilitatsiooni-,
 sotsiaal-, abivahendi-, tugiisiku- ja teised ostetavad tööd ja teenused)

, telefonile
 transpordile , tarbeesemete soetamiseks
, riiete ja jalatsite ostuks
, kulutused laste koolitoidule ja taskurahaks
, kulutused majapidamistöödeks, kulutused
 aiapidamistöödeks
 investeringuteks.....
 muud kulutused

32. KUIDAS HINDATE OMA PEREKONNA TOIMETULEKUVÕIMET? (hinnake 1-st kuni 5-ni, millest
 on 1-halb, 2-kesine, 3-rahuldav, 4-hea, 5-väga hea)

väga hea.....
 hea.....
 rahuldav.....
 mitterahuldav.....
 halb.....

33. MISSUGUSED ON TEIE PEREKONNAS TOIMETULEKUT TAGAVAD TEGURID?

hea töökoht.....
 head suhted peres.....
 head suhted sugulastega.....
 head suhted naabruskonnaga.....
 head suhted kogukonnaga.....
 hea haridus.....
 hea tervis.....
 hea elukeskkond.....
 hea eluase.....
 huvitavad hobid, aktiivne eluhoiak.....
 piisav sissetulek.....
 toetavad riiklikud ja omavalitsuse poolt makstavad toetused

 pakutavad sotsiaalteenused.....

.....
 muud põhjused.....

34. MISSUGUSED ON TEIE PEREKONNA TOIMETULEMATUSE PÕHJUSED ?

ebapiisav sissetulek.....
 töökoha puudumine.....
 halvad keskkonna tingimused.....
 suheteprobleemid perekonnas.....
 suheteprobleemid sugulastega.....
 suheteprobleemid naabritega.....
 suheteprobleemid kogukonnaga.....
 vähene või "vale"haridus.....
 halb tervis, halvad elamistingimused.....
 hobide puudumine.....
 vaba aja veetmise võimaluste puudumine.....
 passiivne eluhoiak.....
 toetavate riiklike ja omavalitsuse poolt makstavate toetuste püüdumine või vähesus.....

 pakutavate sotsiaalteenuste puudumine või vähesus.....

 muud põhjused.....

35.MISSUGUST ABI VAJAKSITE OMA PEREKONNA TOIMETULEKUVÕIME PARANDAMISEKS?

rahaline sotsiaaltoetus.....
 toetus abivahendi soetamiseks.....
 toetus ravimite ostmiseks.....
 toetus taastusraviks.....
 toetus transporditeenuse ostmiseks.....
 toetus telefoniteenuse eest tasumiseks.....
 muu rahaline toetus.....

36. MISSUGUST SOTSIAALTEENUST VAJAKSITE OMA PEREKONNA TOIMETULEKUVÕIME PARANDAMISEKS?

nõustamisteenust.....
 isikliku abistaja teenust.....
 tugiisikuteenust.....
 transporditeenust.....
 hooldus-põetusteenust.....
 koduhooldusteenust.....

perekonnas hooldamise teenust.....
 turvakoduteenust.....
 rehabilitatsiooniteenust.....
 abivahendi sotamise teenust.....
 varjupaigateenust.....
 taastusraviteenust.....
 hooldekodus hooldamise teenust.....
 erihooldekodus hooldamise teenust.....
 supiköögi teenus, saunateenust.....
 päevakeskuse teenust.....
 õpetamisteenust.....
 koolitusteenust.....
 eluasemeteenust.....
 muud sotsiaalteenuseid.....

Sotsiaalteenuse vajadus :

regulaarne vajadustundi päevas,tundi nädalas,
korda nädalas, korda kuus, korda aastas.

37. SAADUD TOETUSED

Olete saanud toimetulekutoetust..... jahei
 regulaarselt.....vahetevahel....., 3 kuud järjest....., 6 kuud
 järjest....., 9 kuud järjest....., 12 kuud järjest....., rohkem kui aasta
 järjest....., rohkem kui 2 aastat järjest....., rohkem kui kolm aastat
 järjest.....

Olete saanud ühekordset rahalist toetust

kütte ostmiseks.....EEKkorda aastas,
 ravimite ostmiseksEEK..... korda aastas, erivajadustest lähtuvalt eluruumide
 ümberehitamiseksEEK..... korda aastas,
 muudeks vajadusteksEEK..... korda aastas.

Toetuse saamine on olnud seotud Teie

väikese sissetulekuga.....
 elatusrahade mittesaamisega.....
 töötuna arvel olemisega.....
 pikaajalise ilma tööta olemisega.....
 ajutise töövõimetusega.....
 kestva töövõimetusega.....
 väikese pensioniga.....
 abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega.....
 pikaajalise ilma tööta olemisega.....
 ajutise töövõimetusega.....
 kestva töövõimetusega.....
 väikese pensioniga.....
 muudel põhjustel.....

Toetust oleks õigem Teie meelest saada

100 % sularahas.....
 osaliselt teenusena.....
 millise teenusena.....

38. SAADUD SOTSIAALTEENUSED

Olete saanud toimetulekut toetavat sotsiaalteenust (missuguseid teenuseid) jah / ei , regulaarselt (vahetevahel, 3 kuud järjest, 6 kuud järjest, 9 kuud järjest, 12 kuud järjest, rohkem kui aasta järjest, rohkem kui 2 aastat järjest, rohkem kui kolm aastat järjest).

nõustamisteenus.....
 isikliku abistaja teenus.....
 tugiisikuteenus.....
 transporditeenus.....
 hooldus-põetusteenus.....
 koduhooldusteenus.....
 perekonnas hooldamise teenus.....
 turvakoduteenus.....
 rehabilitatsiooniteenus.....
 abivahendi sotamise teenus.....
 varjupaigateenus.....
 taastusraviteenus.....
 hooldekodus hooldamise teenus.....
 erihooldekodus hooldamise teenus.....
 supiköögi teenus, saunateenus.....
 päevakeskuse teenus.....
 õpetamisteenus.....
 koolitusteenus.....
 eluasemeteenus.....
 muud sotsiaalteenused.....

Saadava sotsiaalteenuse vajadus :

regulaarne vajadustundi päevas,tundi nädalas,
korda nädalas, korda kuus, korda aastas.

Teenuse saamine on olnud seotud

paljulapselisusega.....
 üksikvanemaks olemisega.....
 vanadusega.....
 kohanemiraskustega.....
 haigusega.....
 puudega
 väikese sissetulekuga.....

elatusrahade mittedaamisega.....
 töötuna arvel olemisega.....
 pikaajalise ilma tööta olemisega.....
 ajutise töövõimetusega.....
 kestva töövõimetusega.....
 väikese pensioniga.....
 abikaasa/elukaaslase töötuna arvel olemisega.....
 pikaajalise ilma tööta olemisega.....
 ajutise töövõimetusega.....
 kestva töövõimetusega.....
 väikese pensioniga.....
 muudel põhjustel.....

39. MILLISTE GRUPPIDE TOIMETULEK ON TEIE MEELEST KÕIGE RASKEM ?

puudega inimeste.....
 töötute.....
 paljulapseliste perede.....
 vanurite.....
 üksikvanemaga perede.....
 kohanemiskustega inimeste.....
 mitte-eestlaste.....
 kodakondsuseta isikute.....
 teiste.....

40. MIDA OLETE ISE TEINUD OMA TOIMETULEKU TÕSTMISEKS?

juhutööd.....
 metsasaadused.....
 põllumajandussaaduste kasvatamine.....
 käsitöö oma pere tarvis.....
 käsitöö müügiks.....
 rõivaste õmblemine oma perele.....
 rõivaste õmblemine müügiks.....
 muud tegevused.....

41. MIKS SEE POLE SHIANI AIDANUD?

.....

42. MIDA OOTATE ELULT NÜÜD ?

rohkem toetusrahasid.....
 rohkem tasuta teenuseid.....
 rohkem juhutööd.....
 tasuvamat tööd.....
 vedamist.....
 muud.....

43. KUI TEIE PERE POLE SHIANI SAANUD TOETAVAD TEENUSEID EGA SOTSIAALTOETUST KUID TEGELIKULT NEID VAJAB, SIIS MIKS?

puudub info.....
 ei oska küsida.....
 ei julge küsida.....
 ei taha küsida.....

peab oluliseks ise toime tulla.....

muud põhjused.....

44. TEIE PERELE SUGULASTE POOLT OSUTATAV ABI

rahaline toetus (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

abi toiduainetena (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

abi esemetena (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

abi laste hoidmisel (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

abi vanurite hooldamisel (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

muu abi / nimeta abi liik (ei vaja, vahel harva, regulaarselt).....

45. KES ON ABISTAJAD?.....

46. NAABRIABI KASUTAMINE (ei vaja, vahel harva, regulaarselt)

47. KAS TE OLETE TÖÖTU..... TÖÖOTSIA.....

48. MIS AJAST OLETE TÖÖTU VÕI TÖÖOTSIA?.....

49. MISSUGUST TÖÖD OLETE OTSINUD?.....

50. MISSUGUST TÖÖD ON TEILE PAKUTUD JA KELLE POOLT?

51. MISSUGUSTEL PÕHJUSTEL TEIE ARVATES POLE TE TÖÖD LEIDNUD?.....

52. MISSUGUST TÖÖD TAHAKSITE TEHA?.....

53. MISSUGUST ABI JA KELLE POOLT OOTATE TÖÖ LEIDMISEL?.....

54. KAS TE OLETE VALMIS TÖÖTAMA OSALISE TÖÖAJAGA?....

55. KAS TE OLETE VALMIS TÖÖTAMA HOOAJATÖÖDEL VÕI KAUGEMAL OMA ELUKOHAST?.....

56. KAS TE OLETE OSALENUD HÄDAABITÖÖDEL JA MISSUGUSEL TÖÖL?.....

57. KAS TE OLETE OSALENUD TÄIEND- VÕI ÜMBERÕPPE KURSUSTEL JA MISSUGUSTEL?.....

58. KELLE POOLT OLID NEED KURSUSED KORRALDATUD?.....

59. MISSUGUSTEL KURSUSTEL SOOVIKSITE VEEL OSALEDA?

60. MISSUGUST ABI SOOVIKSITE KURSUSTELE PÄÄSEMISEKS?

61. NIMETAGE TÖÖKOHAD, KUS OLETE VAREM TÖÖTANUD?

62. MISSUGUSEID TÖÖTURUTEENUSEID OLETE KASUTANUD?

63. MIDA TEEKSITE ISEENDA JA OMA PEREKONNA TOIMETULEKUVÕIME JA ELUKVALITEEDI PARANDAMISEKS EDASPIDI?

64. KAS TE OLETE NÕUS OSALEMA VESTLUSEL , MIS KÄSITLEB TEEMASID : PEREKONDADE TOIMETULEKUVÕIME JA VAJADUS SOTSIAALTEENUSTE JÄRELE(jah / ei).....

SOOVITE TE MIDAGI LISADA OMALT POOLT?.....

Kõiki Teie vastuseid kasutatakse vaid üldistatult uurimistöö eesmärgil, et selgitada välja perekondade toimetulekuvõime ning ka sotsiaalteenuste vajadus tänases Eestis,

Täna Teid uurimisgrupi nimel meeldiva koostöö eest ning loodan, et olete valmis sellel teemal meiega põhjalikumalt vestlema novembri või detsembri kuu jooksul.

Lisa 2. Intervjuu perekondade toimetulekuvõime ja sotsiaalteenustega kindlustatuse väljaselgitamiseks.

Intervjuu eesmärgiks on saada teada kliendi seisukoht enda ja oma perekonna probleemide olemasolu ja toimetulekuvõime kohta, samuti sotsiaalteenuste vajaduste ja teenustega kindlustatuse kohta ning rahulolu kohta teenuste korralduse ja pakkujatega.

Uurimismeetoditeks on ankeetküsitlus ja struktureeritud intervjuu. Andmeanalüüsi meetodiks on Case study meetod (perekonna kohta kogutakse andmeid mistahes viisil (kirjalik ja suuline küsitlus, vaatlus, dokumentatsiooni analüüs, jne.) et välja selgitada konkreetse valimisse kuuluva perekonna kohta nii täpne olukorra kirjeldus, kui võimalik.

Intervjuu küsimused:

1. Teie ja Teie perekonna toimetulek on Teie arvates väga hea, hea, rahuldav, keskine või halb?
 - Miks Te nii arvate?
 - Miks on Teie seis väga hea, hea, rahuldav, keskine või halb?
 - Mis mahub ostukorvi?
 - Kui on tekkinud probleemid, siis millal, mis põhjusel on tekkinud probleemid?
 - Kui kaua on need probleemid kestnud ja kuidas on senini toime tulnud, kelle toel, mille abil, kelle arvelt?
 - Kui kaua veel vastu peate?
 - Mis saab Teie arvates edasi aasta pärast, viie aasta pärast, jne?
 - Mida Te ise ette võtate oma olukorra parandamiseks ja missugust abi vajate teistelt (kellelt ja missugust abi)?
 - Missugused on perekonna riskid edaspidiseks toimetuleku halvenemiseks ja eeldused edaspidiseks jätkusuutlikuks arenguks?
 - Kas abi saamine on Teie ja Teie perekonna arvates loomulik nähtus või parema meelega Te ei küsiks abi ja toetust ning tahaksite ise toime tulla?
2. Teie ja Teie perekonna kindlustatus sotsiaalteenustega on Teie arvates väga hea, hea, rahuldav, keskine või halb?
 - Miks Te nii arvate?
 - Millest tunnete puudu olevat ja miks Te nii arvate?
 - Kuidas seda Teie arvates korraldada ja mis põhjusel seda Teie arvates senini pole tehtud?
 - Mis toimib Teie arvates hästi ja miks te nii arvate?
 - Mis on ülearune ja miks Te nii arvate?
 - Mida Te tahaksite südamele panna sotsiaalteenuste otsesele pakkujale ja miks?
3. Kuidas Teie ja Teie perekond on rahul teenuste pakkujate korraldamisega, sh. sotsiaaltöötajate abiga teenustest teatamisel, teenuste kättesaadavaks tegemisel, jne. ?
 - Kas pakutavate teenuste korraldamise kvaliteet on Teie arvates väga hea, hea, rahuldav, keskine või halb?
 - Miks Te nii arvate?
 - Millest tunnete puudu olevat ja miks Te nii arvate?
 - Kuidas seda Teie arvates korraldada ja mis põhjusel seda Teie arvates senini pole tehtud?

-
- Mis toimib Teie arvates hästi ja miks te nii arvate?
 - Mis on korralduse juures ülearune ja miks Te nii arvate?
 - Mida te tahaksite südamele panna sotsiaaltöö korraldajatele (sotsiaalabi ametitele)?
4. Kuidas Teie ja Teie perekond on rahul teenuste pakkujatega?
- Kas pakutavate teenuste kvaliteet on Teie arvates väga hea, hea, rahuldav, kesine või halb?
 - Miks Te nii arvate?
 - Millest tunnete puudu olevat ja miks Te nii arvate?
 - Kuidas seda Teie arvates korraldada ja mis põhjusel seda Teie arvates senini pole tehtud?
 - Mis toimib Teie arvates hästi ja miks te nii arvate?
 - Mis on ülearune ja miks Te nii arvate?
 - Mida Te tahaksite südamele panna sotsiaalteenuste otsesele pakkujale ja miks?